

T.C.
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Çanakkale Onsekiz Mart University

YÖNETİM BİLİMLERİ DERGİSİ
JOURNAL OF ADMINISTRATIVE SCIENCES

CİLT 20. SAYI 46. 2022
Volume 20. Issue 46. 2022

YÖNETİM BİLİMLERİ DERGİSİ

JOURNAL OF ADMINISTRATIVE SCIENCES

Yılda Dört Kez Yayınlanır/Published Quarterly a Year

Yönetim Bilimleri Dergisi (YBD) yılda dört kez yayınlanan hakemli bir dergidir. Gönderilen yazılar ilk olarak editörler ve yazı kurulunca bilimsel anlatım ve yazım kuralları yönünden incelenir. Daha sonra uygun bulunan yazılar alanında bilimsel çalışmaları ile tanınmış en az iki ayrı hakeme gönderilir. Hakemlerin raporları doğrultusunda gönderilen makale ya yayınlanır ya düzeltilmek ve daha sonra yayınlanmak üzere yazara geri gönderilir ya da reddedilir. Her durumda yazar Dergipark üzerinden bilgilendirilmektedir.

Yönetim Bilimleri Dergisi (YBD)/Journal of Administrative Sciences (JAS)

Yönetim Bilimleri Dergisi

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Ramazan Aydın Yerleşkesi, Ağaköy, Biga, Çanakkale, Turkey

Phone: +90 (286) 335 8738 Fax: +90(286) 3358736

Web: <http://ybd.dergi.comu.edu.tr> / E-mail: ybd@comu.edu.tr

YBD’de yayınlanan yazılarda fikirler yalnızca yazar(lar)ına aittir. Dergi sahibini, yayıncıyı ve editörleri bağlamaz.

Bu yayında yer alan tüm çalışmalar başvuru anında ve yayın öncesi olmak üzere iki kez iThenticate uygulaması aracılığıyla benzerlik taramasından geçirilmiştir.

Yayın Türü: Yaygın Süreli Yayın

Yayın Şekli: Ocak-Mart-Temmuz-Ekim (Türkçe ve İngilizce)

Yönetim Bilimleri Dergisi (YBD); EBSCOHOST Academic Search Complete, International Bibliography of the Social Sciences (IBSS), Worldwide Political Science Abstracts Database, TÜBİTAK ULAKBİM, TÜBİTAK DERGİPARK, Index Islamicus, Ulrichs Periodical Directory, International Bibliography of Periodical Literature in the Humanities and Social Sciences (IBZ), International Bibliography of Book Reviews of Scholarly Literature in the Humanities and Social Sciences (IBR), ASSOS INDEX, ProQuest Political Science Database, ProQuest Social Science Journals Database, Directory of Open Access Journals (DOAJ), EBSCO Discovery Service (EDS), EBSCO Business Source Database (BSI), Dergipark ve SOBİAD tarafından indekslenmektedir.

Tüm hakları saklıdır. Önceden yazılı izin alınmaksızın hiçbir iletişim, kopyalama sistemi kullanılarak yeniden basılamaz.

Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

E-ISSN: 2147-9771

YÖNETİM BİLİMLERİ DERGİSİ

JOURNAL OF ADMINISTRATIVE SCIENCES

JAS is published quarterly a year
Vol. 20 No. 46 Year 2022

Journal of Administrative Sciences is a peer reviewed interdisciplinary journal (both Turkish and English) sponsored by Çanakkale Onsekiz Mart University. The Editorial board and editors take consideration whether submitted manuscript follows the rules of scientific writing. The appropriate articles are then sent to two referees known for their academic reputation in their respective areas.

Journal of Administrative Sciences focuses on scholarly articles on labor economics and industrial relations, econometrics, economics, business administration, public administration, public finance and international relations in general from all over the world.

Manuscripts submitted to Journal of Administrative Sciences should be original and should not be under consideration by another publication at the time of submission.

All the works in this publication have been subjected to similarity screening through iThenticate application twice, at the time of application and before publication.

JAS Indexed or/and Abstracted in

EBSCOHOST Academic Search Complete, International Bibliography of the Social Sciences (IBSS), Worldwide Political Science Abstracts Database, TÜBİTAK ULAKBİM, Index Islamicus, Ulrichs Periodical Directory, International Bibliography of Periodical Literature in the Humanities and Social Sciences (IBZ), International Bibliography of Book Reviews of Scholarly Literature in the Humanities and social Sciences (IBR), ASSOS INDEX, ProQuest Political Science Database, ProQuest Social Science Journal Database, Directory of Open Access Journals (DOAJ), EBSCO Discovery Service (EDS), EBSCO Business Source Database (BSI), Dergipark and SOBİAD.

Editorial Office **Journal of Administrative Sciences (JAS)**

Yönetim Bilimleri Dergisi
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Prof. Dr. Ramazan Aydın Yerleşkesi, Ağaköy, Biga, Çanakkale, Turkey
Phone: +90 (286) 335 8738 Fax: +90(286) 3358736
Web: <http://ybd.dergi.comu.edu.tr> / E-mail: ybd@comu.edu.tr

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored or introduced into a retrieval system, or transmitted in any form, or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior written consent of the JAS editors

Disclaimer: Statements of acts or opinions appearing in the Journal of Administrative Sciences (JAS) are solely those of the authors and do not imply endorsement by the editors, other authors or publishers.

E-ISSN: 2147-9771

YÖNETİM BİLİMLERİ DERGİSİ
Journal of Administrative Sciences

Cilt 20. Sayı 46. 2022 / Volume 20. Issue 46. 2022
E-ISSN: 2147-9771

SAHİBİ / Owner

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi adına Rektör Prof. Dr. Sedat MURAT

EDİTÖR / Editor

Prof. Dr. Selçuk İPEK (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Serkan IŞIK (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

BU SAYININ ALAN EDİTÖRLERİ / Field Editors of this issue

Prof. Dr. Metin ATMACA (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

Prof. Dr. Özhan ÇETİNKAYA (Bursa Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Suat UĞUR (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

Doç. Dr. Ozan BÜYÜKYILMAZ (Karabük Üniversitesi)

Doç. Dr. Ozan KAYA (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Aykut TAVŞANCI (Trakya Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Alper BİLGİLİ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

Öğr. Gör. Dr. Mehmet ÖKSÜZ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

Araş. Gör. Dr. Rıdvan ENGİN (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

YAZI İŞLERİ / Assisting Editor

Arş. Gör. Kendal DENİZ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

Arş. Gör. Semra TAŞ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

YAZI VE DANIŞMA KURULU/ Editorial Board
Alfabetik Sıra ile / In Alphabetical Order

ACER, Yücel (Yıldırım Beyazıt Ü.)	KARATAŞ-ÖZKAN, Mine (SOTON U.)
AGUN, Hakan (Trakya Ü.)	KAYA, İbrahim (İstanbul Ü.)
AKKAYA, Bülent (CBÜ)	KILIÇ, Cüneyt (ÇOMÜ)
AKYOL, İbrahim Tanju (ÇOMÜ)	KORKUSUZ Refik (İst. Medeniyet Ü.)
ALPER, Yusuf (Uludağ Ü.)	KURT, Serdar (ÇOMÜ)
AYDIN, Erdal (ÇOMÜ)	LUCESCU, Letitia Carmen (TUIASI)
BABA, Gürol (Ankara SBÜ)	MALIK, Muhammad Abid (VU of Pakistan)
BACAK, Bünyamin (ÇOMÜ)	ÖRNEK, Ali Şahin (ÇOMÜ)
BENLİ, Abdurrahman (Sakarya Ü.)	ÖZDEMİR, Süleyman (İstanbul Ü.)
BİÇERLİ, M. Kemal (Anadolu Ü.)	PAZARCIK, Yener (ÇOMÜ)
BOZKURT, Veysel (İstanbul Ü.)	SİĞIRCI, Özge (Kırklareli Ü.)
CAM, Erdem (Ankara Ü.)	SÖNMEZLER, Gökhan (Trakya Ü.)
ÇETİNKAYA, Özhan (Uludağ Ü.)	ŞAHİN, Levent (İstanbul Ü.)
DÖNMEZ KARA, C. Öykü (ÇOMÜ)	TAN, Sabri Sami (ÇOMÜ)
ENER, Meliha (ÇOMÜ)	TAVŞANCI, Aykut (Trakya Ü.)
GÖKTEPE, Ahmet Orkun (ÇOMÜ)	TAYŞİR, Eyüp Aygün (Marmara Ü.)
GÖRÜN, Mustafa (ÇOMÜ)	TOPBAŞ, Ferhat (Balıkesir Ü.)
HARPER, Donta S. (UW Tacoma)	TORUN, Mustafa (ÇOMÜ)
İBRAHİM, Shahnaz (SOTON U.)	TINKER, Vanessa (Collegium Civitas)
İNCEKARA, Ahmet (İstanbul Ü.)	TUNÇ, Metin (İstanbul Ü.)
İPEK, Selçuk (ÇOMÜ)	UĞUR, Suat (ÇOMÜ)
JERMSITTIPARSERT, Kittisak (Henan U.)	ULUDAĞI, M. Bülent (Onbeş Kasım Ü.)
KANTEN, Pelin (ÇOMÜ)	ULUYOL, Osman (Adıyaman Ü.)
KANTEN, Selahattin (ÇOMÜ)	UZUNOĞLU, Sadi (Trakya Ü.)
KARA, Mustafa (ÇOMÜ)	YELKİKALAN, Nazan (ÇOMÜ)
KARADENİZ, Oğuz (Pamukkale Ü.)	YİĞİT, Yusuf (ÇOMÜ)
KARAGÜL, Soner (ÇOMÜ)	QAISAR, Iqbal (US of Malaysia)

BU SAYININ HAKEM KURULU / Referees of this Issue
Alfabetik Sıra ile/ In Alphabetical Order

AGUN, Bilge Hakan (Trakya Üni.)	KURT, Serdar (ÇOMÜ)
AKCAN, Ahmet Tayfur (NEÜ)	KIYMAZ KIVRAKLAR, Merve (Ardahan Üni.)
BACAK, Bünyamin (ÇOMÜ)	ÖKSÜZ, Mehmet (ÇOMÜ)
BAKIR, Hasan (Bursa Uludağ Üni.)	ÖZTÜRK, Seçil (ÇOMÜ)
ÇOBAN, Mustafa Necati (GOP Üni.)	TAN, Sabri Sami (ÇOMÜ)
ENGİN, Rıdvan (ÇOMÜ)	TOPKAYA, Özgür (ÇOMÜ)
EROĞLU, Erdal (ÇOMÜ)	SERBES, Halil (Bursa Uludağ Üni.)
ERCAN, Sertaç (Bandırma Onyediy Eylül Üni.)	YÜCESAN, Mesut (ÇOMÜ)
GÜRDOĞAN, Arzu (Muğla Sıtkı Koçman Üni.)	YILDIRAN, Canan (Karabük Üni.)
GENÇER, Güllü (Kütahya Dumlupınar Üni.)	YÖNEY, Emine (Harran Üni.)
GÖRÜN, Mustafa (ÇOMÜ)	

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

İçindekiler / Contents VI
Editörden/ Editor's Note VIII

İletişimsel Rasyonel Eylemin Örgütsel Performansa Etkisi: Kamu ve Özel Sektör Yöneticileri Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma
The Effect of Communicational Rational Action on Organizational Performance and the Moderating Effect of Sector 793
Semih Dereelioğlu

Otomotiv Sektöründe İşin Anlamlılığı ve İş Tatmini Üzerine Bir Araştırma
A Research on Meaningfulness of Work and Job Satisfaction in Automotive Industry 819
Ebru Kanyılmaz Polat

Göçmen Girişimciliği Bağlamında Suriyeli Girişimciler: İstanbul İli Örneği
Syrian Entrepreneurs in the Context of Refugee Entrepreneurship: The Case of Istanbul Province 849
Nurgün Kul Parlak, Çiğdem Uludağ Güler

OECD Ülkelerinde Yeşil Bütçe Girişimleri Ne Durumda? Kanıtların Değerlendirilmesi
What about Green Budget Initiatives in OECD Countries? Evaluation of the Evidence 885
Mehmet Avcı

Bağımsız Olarak Faaliyet Gösteren Muhasebe Meslek Mensuplarının Etik Algularına İlişkin Bir Araştırma: Ankara İli Örneği
A Research on the Independently Operating Accountant Professional Members' Ethical Perceptions: Example of Ankara Province 915
Kemal Cihangir Akbey, Seyhan Çil Koçyiğit

The New Face of Village Managements: An Assessment on Rural Neighborhood Practice
Köy Yönetimlerinin Yeni Yüzü: Kırsal Mahalle Uygulaması Üzerine Bir Değerlendirme 945
İbrahim Tanju Akyol

The Effect of National Entrepreneurship on National Competitiveness: Linear and Non-Linear Regression Analysis

Ulusal Girişimciliğin Ulusal Rekabetçilik Üzerindeki Etkisi: Doğrusal ve Doğrusal Olmayan Regresyon Analizi 972

Esra Gökçen Kaygısız, Karahan Kara

An Application on the Source of Inflation in Turkey

Türkiye’de Enflasyonun Kaynağına Yönelik Bir Uygulama 997

Hasan Azazi

Çevre Kalitesi ve Yolsuzluk İlişkisi: Seçilmiş OECD Üyesi Ülkelerde Panel Nedensellik Analizi

The Relationship between Environmental Quality and Corruption: Panel Causality Analysis for Selected OECD Member Countries 1022

Yakup Taşdemir

Yazarlar Hakkında 1055

About the Authors 1058

Yazarlar için Bilgi Notu 1061

Notes for Contributors 1065

EDİTÖRÜN NOTU

Yönetim Bilimleri Dergisi, yılda dört kez Türkçe ve İngilizce akademik çalışmaları yayımlayan, bilimsel ve hakemli bir dergidir. 2003 yılından bu yana yayın hayatına devam eden ve pek çok uluslararası indeks tarafından taranan Dergimiz; çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri, ekonometri, iktisat, işletme, kamu yönetimi, maliye ve uluslararası ilişkiler alanlarında, ağırlıklı olarak özgün araştırma makaleleri yayınlamaktadır.

Yayın ilkelerimize bağlı kalarak hazırladığımız bu sayımızda, farklı alanlardan çok sayıda çalışma değerlendirilmiş, hakemlerin ve editör kurulunun değerlendirmeleri sonucu olumlu rapor alan makaleler yayımlanmıştır. 46. sayımızın hazırlanmasında; başta yazı işlerinde çalışan arkadaşlarımız olmak üzere emeği geçen tüm alan editörlerine, hakemlere ve yazarlara teşekkür ederiz.

İçten saygılarımızla
Editörler
Prof. Dr. Selçuk İPEK
Dr. Öğr. Üyesi Serkan IŞIK

EDITOR'S NOTE

Journal of Administrative Sciences is a scientific and peer-reviewed journal that publishes academic studies in Turkish and English once a quarter. Our Journal, which has been published since 2003 and scanned by many international indexes; it mainly publishes original research articles in the fields of labor economics and industrial relations, econometrics, economics, business administration, public administration, finance and international relations.

In this issue, which we prepared by adhering to our publishing principles, many studies from different fields were evaluated, and the articles that received positive reports as a result of the evaluations of the referees and the editorial board were published. In the preparation of our 46rd issue; we would like to thank all the field editors, referees and authors who contributed, especially our colleagues working in the editorial business.

Best Regards
Editors
Prof. Dr. Selçuk İPEK
Asst. Prof. Dr. Serkan IŞIK

- ARAŞTIRMA MAKALESİ -

İLETİŞİMSEL RASYONEL EYLEMİN ÖRGÜTSEL PERFORMANSA ETKİSİ: KAMU VE ÖZEL SEKTÖR YÖNETİCİLERİ ÜZERİNE MUKAYESELİ BİR ARAŞTIRMA

Semih DERELİOĞLU¹

Öz

Özel sektör kuruluşlarının verimli olma adına örgütsel performanslarını yükseltmeleri temel hedef konumundadır. Buna karşın kamu kurumlarının temel güdülere verimlilik değil etkinliktir. Dolayısıyla yapısı itibariyle uzun yıllar boyunca verimlilikten uzak bir görüntü sergilemiş ve örgütsel performans günümüzdeki kadar değer görmemiştir. Neo-liberal akımların kamu yönetimini etkisi altına almasıyla kamu kurumları, özel sektör prensipleri benimsemiş ve örgütsel performanslarını yükseltmeye çalışmışlardır. Tüm örgütlerin başarısının temelinde yatan etmenler rasyonel eylemler ve iletişim fenomeni üzerine kurulu olduğu varsayımıyla Max Weber'in rasyonelleşme teorisi ve Jürgen Habermas'ın iletişimsel eylem teorisi referans alınarak çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda çalışma kapsamında iletişimsel rasyonel eylemin, örgütsel performansa etkisi ve iletişimsel rasyonel eylem-örgütsel performans arasındaki ilişkide çalışılan sektörün düzenleyici rolü irdelenmiştir. Bu amaçla İzmir, Manisa ve Uşak illerinde yer alan özel sektör ve kamu kurumlarında 391 yönetici (müdür, birim amiri, şef, ustabaşı, vardiya amiri, vb.) pozisyonu çalışanlarından anket yöntemi kullanılarak veriler toplanmıştır. Çalışma kapsamında SPSS 22.0 ve AMOS 24 istatistiksel analiz programı ile ölçeklerin güvenilirliğini test etmek üzere; Cronbach's alpha katsayılarına bakılmıştır. Toplanan verilere doğrulayıcı faktör analizi, korelasyon, hiyerarşik regresyon ve basit eğim analizleri uygulanmıştır. Bulgular rasyonelliğin, özsel rasyonel eylemin, pratik rasyonel eylemin, rasyonel iletişimin ve paydaşların örgütsel performans üzerinde pozitif bir etkisinin olduğunu ve çalışılan sektörün; özsel rasyonel eylem-örgütsel performans, paydaşlar-örgütsel performans ile rasyonel iletişim-örgütsel performans arasındaki ilişkilerde düzenleyici bir role sahip olduğunu göstermektedir. Bu anlamda özsel rasyonel eylem-örgütsel performans ile firma ailesi-örgütsel performans arasındaki pozitif ilişki özel sektörde daha güçlü iken rasyonel iletişim-örgütsel performans arasındaki pozitif ilişki kamu sektöründe daha güçlüdür.

Anahtar Kelimeler: İletişimsel Rasyonel Eylem, Örgütsel Performans, Rasyonelleşme.

JEL Kodları: D21, D23, M54, M12.

Başvuru: 15.01.2022

Kabul: 22.03.2022

¹ Dr. Öğr. Gör., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, Manisa/ Türkiye, semih.derelioglu@cbu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0218-0546

THE EFFECT OF COMMUNICATIONAL RATIONAL ACTION ON ORGANIZATIONAL PERFORMANCE AND THE MODERATING EFFECT OF SECTOR²

Abstract

Private sector organizations work to make a profit, so their major goals should keep their organizational performance high. However, the intrinsic motivation of public organizations is efficiency, not productivity. Therefore, public organizations have displayed an image that is far from efficiency for a long time and organizational performance has not received enough attention. With the neo-liberal policies under the influence of public administration, public organizations adopted private sector principles and tried to increase their organizational performance. I carried out the study regarding Max Weber's rationalization theory and Jürgen Habermas's communicative action theory, with the assumption that the factors underlying the success of all organizations are based on rational actions and communication phenomena. In this direction, within the study, I researched the moderator role of the sector(private or public sector) in the relationship between the effect of communicative rational action on organizational performance and the relationship between communicative rational action and organizational performance. For this aim, I collected data from 391 managers residing in the provinces of İzmir, Manisa and, Uşak who are working in the private and public sectors. Within the scope of the study, to test the reliability of the scales with SPSS 22.0 and AMOS 24 statistical analysis program; I looked at Cronbach's alpha coefficients. I applied confirmatory factor analysis, correlation and hierarchical regression analyzes to the data I collected. The findings indicate that rationality, value rational action, practical rational action, rational communication and firm family (stakeholders) have a positive effect on organizational performance, and the sector has a moderating role in the relations between value rational action-organizational performance, Firm Family (stakeholders)-organizational performance and rational communication-organizational performance. In this sense, while the positive relationship between value rational action-organizational performance and firm family(stakeholders)-organizational performance is stronger in the private sector, the positive relationship between rational communication-organizational performance is stronger in the public sector.

Keywords: *Communicative Rational Action, Organizational Performance, Rationalization.*

JEL Codes: *D21, D23, M54, M12.*

“Bu çalışma Araştırma ve Yayın Etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.”

² The Extended English Summary is located the end of the Article

1. GİRİŞ

Özel sektör kuruluşları doğası gereği kâr amacı güden kuruluşlar olup faaliyetlerine devam edebilmek için kâr maksimizasyonu hedefleyerek, verimli çalışmak zorundadır. Dolayısıyla özel sektörde örgütlerin performansını yükseltmesi son derece önemli ve temel hedef konumundadır. Buna karşın kamu kurumları yapısı itibarıyla uzun yıllar boyunca verimlilikten uzak bir görüntü sergilemiş, devlet yapılarının sürekli büyümesi ile ürettiği verimsiz, hantal, aşırı kuralcı, merkezîyetçi ve aşırı hiyerarşik örgütler gibi sorunlar baş göstermiştir. 1970’li yıllara gelindiğinde kamu hizmetlerinin finansmanı yaşanan petrol krizleri nedeniyle ciddi sıkıntılara yol açmış ve kamu kurumları kamunun yönetiminde yeni arayışlara geçmiştir (Kurun, 2017: 86). Bu arayışların sonucunda neo-liberal akımların etkisiyle Yeni Kamu İşletmeciliği ortaya çıkmış ve kamu kurumları geleneksel hizmetleri yerine getirirken özel sektör yönetiminden etkilenmiş, kamu kurumlarında etkinlik ve verimlilik önemli hale gelmiştir (Karcı, 2008: 44).

Dünyada kamunun yönetim prensiplerini etkileyen ve dönüştüren süreçler Türk kamu yönetimini de etkilemiş ve kamu hizmetlerine yönelik beklentiler değişime uğramıştır. Türk Kamu Yönetimi’nde gerçekleşen dönüşümün temelinde yönetişim, özelleştirme ve piyasa odaklılık olduğu dikkat çekerken; kamu yönetimi disiplini ve örgütlenmesi içine işletme yönetimine ait piyasa, müşteri, insan kaynakları yönetimi, strateji ve performans benzeri kavramların yerleştirildiğini görmek mümkündür (Kayıkçı, 2007: 182). Bu kapsamda kamu kurumları kaynakları optimal kullanmak üzere özel sektör kuruluşları gibi etkin ve verimli olmak ve örgütsel performanslarını arttırmalıdır. Kamu kurumlarının da verimli ve etkin olma isteği, onları rasyonel eylemlerde bulunma zorunluluğuna itmiştir.

Eleştirel teori geleneğinden gelen Habermas, kuşkusuz günümüz sosyal dünyasının en önemli kuramcılarında birisi olarak dikkat çekmektedir. Frankfurt Okulu olarak organize olan eleştirel kuramın önemli kuramcıları, yükselen kapitalizmle birlikte değişime uğrayan ve karmaşıklaşan toplumsal ve örgütsel yapıları açıklamaya çalışmıştır (Diez ve Steans, 2005: 128-132). Habermas, günümüz sosyal dünyasını ve örgütlerin işleyişini açıklamak için salt ekonomiyi baz alan anlayışı yetersiz bulmaktadır. Ona göre kapitalizm, insanı araç olarak görür ve metalaştırarak alınıp satılabilir yapıya kavuşturmuştur. Bu anlamda hukuk, firmalar, kültür ve bozulmuş sanat eserleri kitleleri çıkarları doğrultusunda yönlendirmektedir (Weber, 1950: 59-71).

Habermas genel anlamda ideal modern topluma ulaşmayı hedeflemekte olup, özel olarak sosyo-ekonomik yaşamdaki sorunları gidermek istemektedir. Dolayısıyla modern hayat tarafından tahribata uğrayan sosyo-kültürel alanı yeniden inşa etmek üzere uğraş vermektedir (Mitzen, 2005: 403). Bu hedef doğrultusunda özellikle iletişim kavramı üzerine durulmakta olup, seküler ve dindar kesimlerin iletişimi revizyona maruz kalır. Bu kapsamda Habermas, düşünsel birikiminin bir sonucu olarak “iletişimsel rasyonel eylem teorisi”ni ileri sürmektedir (Çamlı, 2021: 710). Bu çalışma açısından bakıldığında Habermas gerek kamu kurumları gerekse özel

sektör kuruluşlarının yöneticileri ve çalışanları arasında doğru iletişimin kurulmasını tasarlamaya çalışmaktadır. Bu açıdan iletişim, Habermas'ın teorisindeki en önemli araçtır. Bu anlamda Habermas'a göre, ideal modern bireye, örgüte veya topluma ulaşılabilmenin yöntemi ancak rasyonel iletişim ile gerçekleşir.

Geleneksel dönemde ekonomik ve politik sistemin meşruiyet kaynağını; din, ahlak, kültür ve gelenek oluşturmaktaydı. Buna karşın günümüz dünyasında ilkelerin, geleneklerin, ahlakın ve değerlerin yok sayılması ile meşruiyet sorunu doğmuştur. Jürgen Habermas bu sorunu açıklanmasında Émile Durkheim ve Max Weber'in görüşlerinden faydalanır. Durkheim modern hayatta kasıtlı bir biçimde gelenek, kültür ve ahlak gibi kaynakların dışlandığını ve bunları ikame edecek herhangi bir kaynağın sunulmadığını savunmaktadır. Dolayısıyla toplumsal çözülme ve bunalımların yaygınlaşacağını belirtmektedir (Durkheim, 1979: 241-242). Modern toplumda sözü edilen değer, ilke ve kültürel süreçlerin yaşandığı sosyolojik alanlar yoğun olarak örgütsel yapılardır. Zira modern toplum örgütlü bir toplum olarak tanımlanmaktadır (Hjern, 1982: 188). Modern toplum bir bakıma örgütler kompleksidir. Söz konusu sosyolojik yapının temelinde; ticari örgütler, endüstriyel örgütler, kamu kurumları, hastaneler, eğitim kurumları vs. modern bireyin sosyalleştiği yapılar olarak sosyal hayatta yer almaktadır (Baldwin vd., 1996). Bu anlamda bireylerin, yaşamlarının önemli bir kısmını geçirdikleri örgütlerde bağlılık hissetmeleri, motivasyon sağlayabilmeleri ve yaptıkları işi anlamlandırmaları sayesinde örgütler başarılı olabilecektir. Bireyler salt bir meta olarak değil aynı zamanda ilkelerini muhafaza ederek değerlerinden arınmadan örgütlerini başarıya ulaştırabileceklerdir.

Mumby ve Stohl (1996), toplumun, örgütlerin ve iletişimin birbiriyle sıkı bir ilişkisinin olduğunu örgütsel yapının iletişim aracılığıyla oluşturulduğunu belirtmiştir. Örgütün mensupları iletişim süreciyle birlikte aralarında paylaşılmış bir gerçeklik oluştururlar. Bu anlamda Taylor (2001), "dil" in bir varoluş alanı olduğu ve örgütsel süreçte gerçekleşen iletişim olgusunun örgütün karakterini oluşturduğunu ifade etmiştir. Örgütü oluşturan bireylerdir ve bireylerin eylemleri bir etkileşim halinde belirli anlamlar ifade eden mesajlara sahiptir (Ellis ve Maoz, 2003: 256). Bu anlamda örgüt içi iletişim ve rasyonel eylemlerin örgütsel performansı etkilemesi beklenmekte olup bu açıdan Habermas'ın sunmuş olduğu iletişimsel eylem kavramı ve Weber'in rasyonalite kavramı, sosyal bilimlerin farklı alanlarıyla kesişen bir yaklaşım olmuştur. Bu ilişkiler kapsamında çalışmada sözü edilen iletişimsel rasyonel eyleminin örgütsel performans ilişkisi incelenmiştir. Bu kapsamda kamu ve özel sektör arasında mukayeseli bir yaklaşım ile ele alınmış olup buna göre araştırma gerçekleştirilmiştir.

1.1. Literatür Taraması

İletişimsel eylem kavramı, en az iki bireyin dil ve iletişim yoluyla etkileşimini ifade etmektedir. Söz konusu iletişim halinde olan bireyler eylem planlarını ve eylemlerini bir ortak görüş içerisinde düzen ve uyum sağlamak için eylem durumu üzerinden bir mutabakat kurarlar (Habermas, 2001: 112). Bu kapsamda Habermas'ın iletişimsel rasyonel eylem teorisi tanımı, modern toplum bireylerinin sezgisel bilgisinde

şekillenmiş eylem ve mutabakat yapılarını ifade edilmektedir (Habermas, 2001: 838). Bu eylem türünde bireyler, dil ve eylem yetileriyle belli bir konuda karşılıklı münazara gerçekleştirirler. İletişimsel eylemin gerçekleşmesi modern toplumdaki yetkin bireylerin bütünleşmesini ifade etmektedir. Toplumdaki bütün paydaşların, iletişimsel eylemde bulunması toplumun bir ortak paydada bir araya gelmesini sağlamaktadır (Habermas J., 1980: 92).

İletişimsel eylem, “yaşam dünyası” veya “hayat evreni” olarak tasvir edilen bir toplumsal ilişki kapsamında gerçekleşmektedir. Habermas’a göre birey, durumların üstesinden gelmek için çaba göstermekte olup bu çaba iletişimsel eylemde bulunduğu alan olmaktadır (Hasdemir ve Coşkun, 2008: 130). Sözü edilen hayat evreninde, modern toplumu oluşturan başarı eğilimli aktörler arasındaki etkileşim meydana gelmektedir. Burada ekonomik ve yönetsel etkileşimlerin yeri geldiğinde stratejik eylem üzerine kurulabileceği de belirtilmektedir (Iser ve Strecker, 2010: 101).

Habermas’a göre kamu kurumları, devletin içerisinde yer alan aktörleri kendi direktifleri içerisinde hareket etme yönünde sınırladığını belirtmektedir. Bununla birlikte para bireyleri olarak adlandırdığı ekonomik piyasa aktörleri ise pazarın koşullarına tabi olmaktadır. Bu anlamda gerek kamu gerekse ekonomik piyasa aktörleri, kendi hayat evrenleri çerçevesinde bu sistemi eleştirirler de sisteme karşı güç kazanamazlar. Dolayısıyla her iki durumda da modern toplum bireyleri para ve güç ilişkilerinin egemen olduğu sistemin kendi işlevselliğine tabi olurlar (Finlayson, 2007: 86).

1.1.1. Rasyonel Eylem

Örgütsel süreçlerde karar verme eylemi pek çok düşünür tarafından örgütsel gündemin en önemli süreci olarak görülmektedir. Bu anlamda, karar eyleminin yönetme eylemiyle aynı anlama geldiğini öne süren yazarlar da bulunmaktadır. Örgütler, kendi çıkarları için en uygun kararı verme eğilimindedirler (Ünnü, 2014: 93). Rasyonellik kavramına, disiplinlere göre farklı ve çok boyutlu olarak anlamlar yüklenmektedir. Weber, rasyonellik kavramını karar ve eylemlerde bulunurken rasyonel ilkelere göre davranılması olarak ifade etmektedir (Weber, 1950: 24). Habermas (2001), karar vericilerin amaçlarına göre netleştirdikleri hedefe ulaşmak için, pek çok koşulu hesaba katarak kendisine en uygun araçları seçer. Burada özne için temel nokta “başarı” olmaktadır. Dolayısıyla bu başarıya ulaşmak için değerler, anlamlar, simgeler rasyonel bağlamda kullanılmaktadır.

Rasyonellik, öznenin günlük pratiklerinde farklı kişilerle kurduğu ilişkilerde, iş ve aile hayatında, günlük veya uzun vadeli hedeflerde daima rasyonel hareket etmesi ve akıl mekanizmasını kullanmasıdır. Rasyonel eylem sadece sorumluluk sahibi bireyler ile gerçekleştirilebilir (Weber, 1978: 71-72). Habermas (2001), rasyonelliğin olgular üzerinden görüş birliği ile gerçekleştirilebileceğini belirtmektedir Bunun yanında normlar üzerinden düzenlenen eylemler ve bu norm düzenine katılma durumu da rasyonel eylemin bir temsili olabilir. Bu noktada

bireyler normların oluşmasında fikir birliğinde olabilir veya iletişim ve etkileşim içinde olan bireyler arasında görüş ayrılığı ile anlaşmazlıklar çıkabilir. Bu durumda argümantasyon pratiği ile sözlü eylemlerde uzlaşım, iletişimin rasyonel temeli ve buna temel olan sorumluluk bilinci ya da üzerinde uzlaşılan normlardır.

1.1.2. Özsel Rasyonalite

Weber, kutsal değerlerin ışığında veya sosyal sorumluluk duygusuyla belirlenen rasyonel eylemleri “özsel rasyonalite” olarak tanımlamaktadır (Baloglu, 2000: 225). Bu anlamda bireyler kendi özsel değerleri ile çatışmadan ilkeli davranışlar sergileyebiliyorsa özsel veya moral rasyonellik gerçekleşmiş olur (Parsons, 1937: 645). Özsel rasyonellik kavramı bu açıdan ahlak, inanç, şeref, onur ve sadakat gibi güdüler üzerine inşa edilmektedir.

Weber (1964)’e göre modern toplumun bireyleri formal rasyonaliteye göre davranışlar sergilemekle birlikte, özsel rasyonaliteye de uygun davranma eğilimindedir. Buna göre bireylerin kendi değerler sistemi ve ilkelerine göre davranışlar sergileme istekleri ahlaki kurallara göre belirlenmekte ancak piyasanın kurallarına göre sergilenen rasyonel eylemler formal rasyonaliteye uygun olmaktadır. Bu durum bireylerde bir çelişki doğurmaktadır. Bu açıdan Weber değer ve yargılar üzerinden yorumlara temkinli yaklaşmaktadır.

1.1.3. Pratik Rasyonel Eylem

Weber (1950)’e göre bu kavram araçsal, amaçsal ve özsel rasyonel eylemlerin bir çatı altında bütünleştirilmesiyle ortaya çıkarılmıştır. Dolayısıyla Pratik rasyonellik, kişinin gerek örgütsel süreçlerde gerekse gündelik hayatta ihtiyaçlarını en uygun, en akılcı, en etkili, en düşük maliyetli yöntemleri, araçları ve yöntemleri tespit edip kıyaslamasına dayanmaktadır. Bununla birlikte süreç esnasında yaşanabilecek aksaklıklar hesaba katılmalı ve ona göre stratejiler oluşturulmalıdır. Söz konusu eylemler kişinin faydasını gözetmekle beraber aynı zamanda ilkelerine ve ahlaki değerlerine uygun olmalıdır (Çamlı A. Y., 2020: 18).

Birey piyasa koşullarında bulunduğu eylemlerde kârını maksimize etme isteğiyle eylemlerde bulunur. Pratik rasyonel eylemde bulunan bireyler de bu doğrultuda kendi çıkarlarını en üst noktaya taşıma isteğinde olur ve ona göre eylemler sergilerler. Bununla beraber kendi çıkarlarını gözetirken, aynı zamanda kendileriyle birlikte hareket eden bireylerin faydaları da gözetilir. Dolayısıyla pratik rasyonel eylemde bulunan bireyler hem kendi çevrelerinin hem de kamunun yararını en üst düzeye taşımak isterler (Weber, 1950: 76). Bu kapsamda pratik rasyonel eylemlerde salt bir kâr maksimizasyonu hedeflenmez. Eylemler adalet, paylaşım ve dayanışma gibi etik, ahlaki ilkeler gözetilir.

1.1.4. Rasyonel İletişim

Rasyonel iletişim, Habermas'ın, önceden var olan tikel anlayışlar çerçevesinde bireyin “hayat evreni” kapsamında gerçekleşmektedir. Bireyin geçmişten bu yana oluşan toplumsal bağlarını tanımayan bu hayat evreni, politik yapılar ve kurumlar yoluyla rasyonelize edilerek, normlar ve ilkelerin rasyonel bir şekilde yeniden üretimini ve uygulanmasını belirlenmektedir (Roach, 2009: 67-68). Rasyonel iletişimin gerçekleşmesi için karşılıklılık, değerler, geçerlilik, doğruluk, argümentasyon ve ideal konuşma gibi birtakım ilkelerin gerçekleşmesi beklenmektedir (Risse, 2000: 2).

Rasyonel iletişim, kamusal alanın işleyişinde çok önemli bir unsur olmaktadır. Toplumı oluşturan bireyler, iletişimsel eylemle rasyonel olarak karşı tarafa iletmek istedikleri mesaj mübadelesinde bulunurlar. Söz konusu bu mesaj mübadelesi bireylerin hayat evreni kapsamında gerçekleşmektedir. Söz konusu rasyonel iletişim yalnızca bir mekâna bağlı gerçekleşmemekte; günümüz örgütlerinde, sosyalleşme alanlarında, sosyal medyada ve aile arasında vb. gerçekleşmektedir (Narmanlıoğlu, 2010: 58). Dolayısıyla modern toplumun hemen her alanında gerçekleşen rasyonel iletişim, kâr amacı güden özel sektör kuruluşları tarafından da dikkate alınmalıdır. Özel sektör kuruluşları, içinde buldukları toplumun çıkarlarını gözetmeli, buna binaen kamuyu ilgilendiren konularda sorumluluk üstlenmelidir. Bunun yanında söz konusu kuruluşlar, iletişim halinde oldukları bireylere karşı da sorumluluk üstlenmelidir. Söz konusu paydaşlara örnek olarak hissedarlar, tedarikçiler, çalışanlar ve müşteriler gösterilebilir. Buna göre paydaşların(stakeholders) faydası ne denli gözetilirse, firmanın faydası da o denli artacaktır (Lyytinen ve Hirschheim, 1988: 21).

1.1.5. Firma Ailesi (Paydaşlar)

Skidelsky (2013), Serbest piyasa sistemini özel sektör kuruluşlarının yalnızca kendi çıkarına odaklandığı, faydasını en üst noktaya çıkarmaya çalıştığı, bir nevi her türlü değerden arınmış kuruluşlar olarak tanımlamaktadır. Bu anlayış, Friedman'ın (1970) da dahil olduğu paydaş teorisi görüşünün bir karşılığıdır. Hissedarlar teorisine göre firma yöneticilerinin asli görevi, hissedarlar çıkarlarını korumak ve kârlarını maksimize etmektir. Buna karşın paydaş teorisi ise çok daha geniş bir bakış açısı ile konuyu ele alıp sadece hissedarları değil tüm paydaşları sürece dahil etmektedir (Pedersen, 2006: 138).

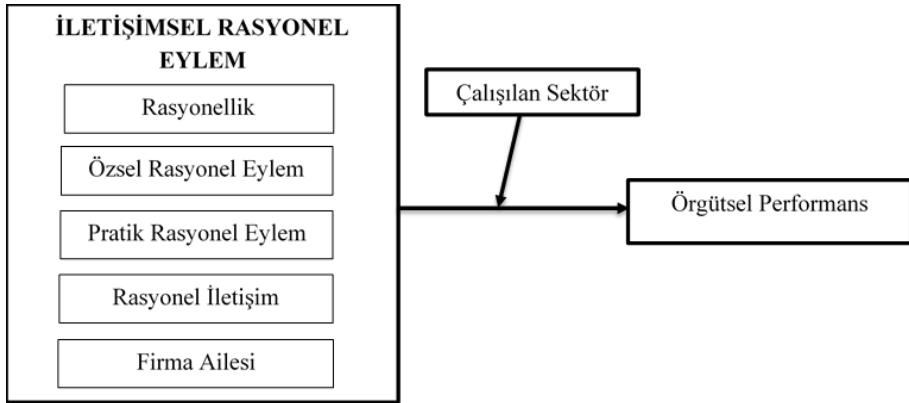
Freeman (1984), paydaşı firmanın eylemlerinden etkilenen ve bu eylemler üzerinde etkisi olan tüm paydaşlar olarak tanımlamaktadır. Bu anlamda paydaş olarak tanımlanan, tüketiciler, müşteriler, tedarikçiler, çalışanlar ve sivil toplum kuruluşları firmalar tarafından yönetim süreçlerine dahil edilmeli ve bununla birlikte firmalar paydaşlarına karşı sorumluluk taşımalıdır (Freeman, 1984: 46). Firmaların muhatap oldukları bütün aktörlerin sürece dahil edilmesi, iki tür paydaş meydana getirmektedir. İç ve dış paydaş olarak ifade edilen bu gruplar “firma ailesi” olarak tanımlanmaktadır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli ve Hipotezler

Bu çalışmada iletişimsel rasyonel eylemin, örgütsel performansa etkisi ve iletişimsel rasyonel eylemi-örgütsel performans arasındaki ilişkide çalışan sektörün düzenleyici rolü irdelenmiştir. Bu maksatla belirlenen hipotezler ve araştırmanın modeli aşağıda yer almaktadır (Bkz: Şekil 1.).

Şekil 1. Araştırma Modeli

Bu doğrultuda çalışmanın hipotezleri aşağıda sıralanmıştır;

H1: İletişimsel rasyonel eylemin “Rasyonellik” alt boyutu ile örgütsel performans arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur.

H2: İletişimsel rasyonel eylemin “Özsel Rasyonel Eylem” alt boyutu ile örgütsel performans arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur.

H3: İletişimsel rasyonel eylemin “Pratik Rasyonel Eylem” alt boyutu ile örgütsel performans arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur.

H4: İletişimsel rasyonel eylemin “Rasyonel İletişim” alt boyutu ile örgütsel performans arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur.

H5: İletişimsel rasyonel eylemin “Firma Ailesi” alt boyutu ile örgütsel performans arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur.

H6: İletişimsel rasyonel eylemin “Rasyonellik” alt boyutu ile örgütsel performans arasındaki ilişkide, çalışan sektör düzenleyici rol oynar.

H7: İletişimsel rasyonel eylemin “Özsel Rasyonel Eylem” alt boyutu ile örgütsel performans arasındaki ilişkide, çalışılan sektör düzenleyici rol oynar.

H8: İletişimsel rasyonel eylemin “Pratik Rasyonel Eylem” alt boyutu ile örgütsel performans arasındaki ilişkide, çalışılan sektör düzenleyici rol oynar.

H9: İletişimsel rasyonel eylemin “Rasyonel İletişim” alt boyutu ile örgütsel performans arasındaki ilişkide, çalışılan sektör düzenleyici rol oynar.

H10: İletişimsel rasyonel eylemin “Firma Ailesi” alt boyutu ile örgütsel performans arasındaki ilişkide, çalışılan sektör düzenleyici rol oynar.

2.2. Metodoloji

Bu çalışmada iletişimsel rasyonel eylemin, örgütsel performansa etkisi ve iletişimsel rasyonel eylemi-örgütsel performans arasındaki ilişkide çalışılan sektörün düzenleyici rolü irdelenmiştir. Bu amaçla Türkiye'nin batısında yer alan ve özel sektör ile kamu sektöründe faaliyet gösteren yönetici (müdür, birim amiri, şef, ustabaşı, vardiya amiri, vb.) pozisyonunda çalışanların katılımıyla bir araştırma yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler AMOS 24 ile SPSS 22 istatistik programları kullanılarak analizler gerçekleştirilmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu Araştırmada veri toplamak üzere uygulanan anket formu toplam üç bölümden oluşmaktadır. Anket formunun birinci bölümünde katılımcılara ait demografik soruların yer aldığı kişisel bilgi formu yer almaktadır. Bu kısımda yaş, cinsiyet, eğitim durumu, kurumdaki hizmet süresi, çalıştığı sektör ve görevi yer almaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümü, iletişimsel rasyonel eylemin beş boyutundan oluşmaktadır. Söz konusu boyutlar; rasyonellik, özsel rasyonel eylem, pratik-rasyonel eylem, rasyonel iletişim ve firma ailesidir.

İletişimsel Rasyonel Eylemi Ölçeği: Bu bölüme ait ifadeler için Çamlı, Virlanuta, Palamutçuoğlu, Misu, Güler ve Züngün (2021) tarafından geliştirilen ölçekten alıntılama yapılmıştır. Ölçeğin bu bölümü toplam 21 sorudan oluşmaktadır. Katılımcılar, (1) Kesinlikle Katılmıyorum ile (5) Kesinlikle Katılıyorum arasında değişen 5'li Likert tipi ölçek ile ifadeleri yanıtlamaktadır. Söz konusu ölçeğe ilişkin daha önce gerçekleştirilen açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizlerinin olmasından dolayı, bu çalışmada yalnızca doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir.

Anketin üçüncü bölümünü, örgütsel performans ölçeği oluşturmaktadır. Ölçeğin bu bölümü toplam 7 sorudan meydana gelmektedir.

Örgütsel Performans Ölçeği: Araştırmada yer verilen bir diğer ölçek olan örgütsel performansa ait ifadeler için ise Delaney ve Huselid (1996) tarafından geliştirilen ve

Türkçe'ye uyarlaması Boyraz (2020) tarafından uyarlanan ölçekten alıntılama yapılmıştır. İfadelerin tamamı eşit aralık ölçeği prensibi doğrultusunda 5'li Likerttir. Katılımcılar, (1) Kesinlikle Katılmıyorum ile (5) Kesinlikle Katılıyorum arasında değişen 5'li Likert tipi ölçek ile ifadeleri yanıtlamaktadır. Örgütsel performans ölçeğine ilişkin önceki çalışmalarda açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizlerinin gerçekleştirilmiş olmasından dolayı, bu çalışmada sadece doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın kuramsal çerçevesi ve geliştirilen hipotezlerin doğrultusunda anket formu oluşturulmuş olup, Mayıs 2021 ile Ekim 2021 tarihleri arasında, İzmir, Manisa ve Uşak illerinde faaliyet gösteren kamu kurumları ve özel sektör kuruluşlarında yönetici pozisyonunda çalışanlar tarafından doldurulmuştur. Anket formları online olarak "Google Formlar" aracılığıyla katılımcılara ulaştırılmıştır.

Veri toplama sürecine öncelikle pilot test ile başlanmıştır. Pilot test kapsamında 50 çalışana anket uygulanmış, elde edile verilerle geçerlilik ve güvenilirlik analizleri gerçekleştirilmiştir. Pilot testten elde edilen sonuçlara istinaden ölçek ifadelerine küçük düzeltmeler uygulanmış ve anket formunun son haline gelmesi sağlanmıştır. Sonrasında, anket formları İzmir, Manisa ve Uşak illerinde yer alan özel sektör ile kamu sektöründe faaliyet gösteren 391 yönetici (müdür, birim amiri, şef, ustabaşı, vardiya amiri, vb.) tarafından doldurulmuştur.

Veri toplama süreci tamamlandıktan sonra veriler incelenmiş, eksik/kayıp veri olup/olmadığı ve verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığı araştırılmıştır. Verilerde eksiklik olup olmadığı öncelikle gözle, sonrasında frekans analizi vasıtasıyla incelenmiş, müteakiben değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri üzerinden normal dağılıma durumuna bakılmıştır. Tüm değişkenlerin basıklık ve çarpıklık değerleri -2 ve +2 arasında olduğundan normal dağılıma sahip olduğu kabul edilmiştir (George ve Mallery, 2019).

3. BULGULAR

3.1. Çalışanların Demografik Özellikleri

Anketi yanıtlayan çalışanların %72,1'i erkek, %27,9'u kadındır. %47,6'sı 21-39 yaş aralığında (Y jenerasyonunda), %37,3'ü 40-57 yaş aralığında (X jenerasyonunda), %9,5'i 58 yaş ve üzeri (Baby Boomers jenerasyonunda ve %5,6'sı 20 yaş ve altı (Z jenerasyonunda) yaş aralığındadır. %60,4'ü özel sektör, %39,6'sı kamu sektörü çalışandır. %48,1'i üniversite mezunu, %21,7'si yüksek lisans/doktora mezunu, %19,2'si lise mezunu ve %11'i meslek yüksek okulu mezunudur. %64,5'i aktif yöneticilik yapmakta iken %35,5'i yapmamaktadır. Hizmet sürelerine göre en yüksek yüzdeye sahip çalışanlar %24,3 ile 1 yıldan fazla 5 yıla kadar süredir çalışmakta olan gruptur.

Tablo 1. Çalışanların Demografik Özellikleri

	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Cinsiyet			Yaş Aralığı		
Kadın	109	27,9	20 yaş ve altı	22	5,6
Erkek	282	72,1	21-39 yaş	186	47,6
Çalışılan Sektör			40-57 yaş	146	37,3
Kamu	155	39,6	58 yaş ve üzeri	37	9,5
Özel	236	60,4	Hizmet Süresi		
Eğitim Durumu			1 yıldan az	25	6,4
Lise	75	19,2	1 yıldan fazla 5 yıla kadar	95	24,3
Ön lisans	43	11,0	5 yıldan fazla 9 yıla kadar	82	21,0
Lisans	188	48,1	9 yıldan fazla 13 yıla kadar	81	20,7
Lisansüstü	85	21,7	13 yıldan fazla 17 yıla kadar	17	4,3
Aktif Yönetici			17 yıldan fazla 21 yıla kadar	28	7,2
Evet	252	64,5	21 yıl ve daha fazla	63	16,1
Hayır	139	35,5			
N=391					

3.2. Kullanılan Ölçeklerin Geçerlilik ve Güvenirlikleri

Ölçeklerin geçerliliği için üç kriter kontrol edilmiştir. Kontrol edilen kriterler, ayırma geçerliliği (Discriminant validity), içerik geçerliliği (Content validity) ve yakınsak geçerlilik (Convergent validity) kriterleridir.

İçerik geçerliliği için ölçeklerdeki ifadelerin ölçülmesi arzu edilen olguyu kapsamı ile ilgilidir ve kavramsal açıdan bütün boyutların ifadeler kullanılarak sorgulanmasıyla sağlanmaktadır (Hair vd., 2010). Bunun yerine getirilmesinin yöntemlerinden biri uzman görüşleri, bir diğer yöntemi ise kullanılan ölçeklerin bilimsel yayınlarda daha önce yayımlanmış ölçekler olmasıdır. Araştırmadaki ölçekler daha önceden bilimsel yayınlarda yayımlanmış ölçekler olduğundan içerik geçerliliği sağlanmaktadır.

Yakınsak geçerlilik; literatürdeki çalışmalarda, aynı yapıları ölçen maddelerin kendi içerisinde yüksek korelasyon bulunması şeklinde tanımlanmaktadır. Ölçeği oluşturan maddelerin arasında korelasyon olmasıdır. Araştırma ölçekleri için yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçları (DFA) Tablo 2’de görülmektedir. DFA sonuçlarına göre her bir ölçekte yer alan maddelerin aynı faktörün altında toplandığı görülmektedir. Bir başka deyişle, ölçeklerdeki maddeler aynı yapının altına yüklenmiştir ve maddeler kendi içerisinde korelasyona sahiptir (Anderson ve Gerbing, 1988).

Tablo 2. Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

İlgili Değişken	Faktör Yükleri
Rasyonellik	1.Tüm kararlarımı belirli bir strateji doğrultusunda gerçekleştiririm. 0,756
	2.Karar ve eylemlerimi maksimum kâr ilkesine göre belirlemeye çalışırım. 0,759
	3.Karar ve faaliyetlerimde aklı ön plana alırım. 0,734
Özsel Rasyonel Eylem	4.Seçenekler arasından her zaman etik açıdan doğru olanı tercih ederim. 0,684
	5.Tüm karar ve eylemlerimde adaletli olmaya çalışırım. 0,794
	6.İşe alım, terfi ve rotasyon gibi süreçlerde liyakate önem veririm. 0,813
	7.Davranışlarımla çalışanlara örnek olmaya çalışırım. 0,738
Pratik Rasyonel Eylem	8.Başarılı veya özverili çalışanları ödüllendiririm. 0,831
	9.Tüm faaliyetlerde firmamızın/kurumumuzun sosyal sorumluluk politika ve ilkelerini dikkate alırım. 0,815
	10.Firmamızda/kurumumuzda çalışanların tüm haklarını almalarını sağlarım. 0,720
	11.Sonuçta yüksek düzeyde fayda/kâr elde edeceğimi bilsem de etik açıdan olumsuz bir eylemde bulunmam. 0,779
	12.Politika ve faaliyetlerde sadece firma/kurum çıkarlarını değil, toplumun çıkarlarını da hesaba katarım. 0,711
	13.Tüm çalışanlar, firmamızda/kurumumuzda mesai saatlerinde istedikleri kişiyle kolayca iletişim kurabilirler. 0,770
Rasyonel İletişim	14.Karar alırken ilgili herkesin görüş ve eleştirilerini dikkate alarak istişare yaparım. 0,893
	15.Çalışanların firma/kurum için değerli olduklarını hissettirmek için onların görüşlerini dikkatle dinlerim. 0,859
	16.Çalışanlar, mesai saatleri içinde ve dışında benimle kolayca iletişim kurabilirler. 0,737
	17.Üzgün, yüzü düşük veya morali bozuk bir çalışan görürsem onunla sohbet ederim. 0,800
	18.Çalışanların ve paydaşların firmamız/kurumumuz için faydalı olacak görüş ve önerilerini hayata geçiririm. 0,685
Firma Ailesi	19.Müşteri memnuniyetinden önce çalışan memnuniyeti ilkesini benimserim. 0,792
	20.Firmamızda/kurumumuzda, çalışanları her şeyden önce bir insan olarak görürüm. 0,856
	21.Sadece firma/kurum çıkarlarını değil, çalışanların ve paydaşların çıkarlarını da dikkate alırım. 0,831
Örgütsel Performans	22.Kurumumuz/kuruluşumuz hizmetlerinin veya programlarının diğer kurum/kuruluşlara kıyasla kalitesi. 0,787
	23.Kurumumuz/kuruluşumuz yeni hizmetlerinin veya programlarının diğer kurum/kuruluşlara kıyasla geliştirilmesi. 0,837

24. Diğer kurum/kuruluşlara kıyasla kurumumuzun/kuruluşumuzun sürekli çalışan adayları kuruma çekme yeteneği.	0,810
25. Rakiplere kıyasla kurumumuzun/kuruluşumuzun sürekli çalışanları işyerinde tutundurma (İstifa etmemesi) yeteneği	0,790
26. Diğer kurum/kuruluşlara kıyasla vatandaşımızın/müşterilerimizin kurum/kuruluşumuzdan memnuniyeti.	0,769
27. Diğer kurum/kuruluşlara kıyasla kurum/kuruluşumuzun yönetimi ile çalışanlar arasındaki ilişkiler.	0,765
28. Diğer kurum/kuruluşlara kıyasla kurum/kuruluşumuzun çalışanlar arasındaki ilişkiler.	0,716

Not: DFA en yüksek olasılık yöntemi (Maximum Likelihood) kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Her ne kadar iki maddenin (Madde 4 ve 18) standardize regresyon katsayıları 0,7'den düşükse de değerler 0.7'nin biraz altında olduğundan analiz dışı bırakılmamış, bu maddelerle analize devam edilmiştir.

Ayrışma geçerliliği; bir yapıyı ölçecek maddeler ile farklı yapıları ölçecek maddeler arasında düşük korelasyon olmasıdır (Hair vd., 2010). Bu nedenle faktör yapıları belirgin şekilde birbirinden ayrıldığında ayrışma geçerliliği sağlanmaktadır. DFA sonucunda faktör yapılarının belirgin bir şekilde birbirinden ayrılmış olduğu görülmektedir. Bu nedenle ayrışma geçerliliği sağlanmaktadır.

DFA uyum indeksleri değerleri Tablo 3'te görülmektedir. Uyum indekslerine bakıldığında, CFI ve NNFI haricinde bütün indekslerin uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir aralıklarda olduğu görülmektedir. CFI ve NNFI değerleri kabul aralığının çok az altında değer aldığından sorun teşkil etmeyeceği değerlendirilerek analize bu şekilde devam edilmiştir.

Tablo 3. DFA Uyum İndeks Değerleri

Kriter	Hesaplanan Değer	Kabul Edilebilirlik Kriterleri
CMIN/SD	2,426	Kabul edilebilir < 5 , ideal < 2
GFI	0,931	Kabul edilebilir >0,90 , ideal >0,95
AGFI	0,876	Kabul edilebilir >0,85 , ideal >0,89
CFI	0,941	Kabul edilebilir >0,95 , ideal >0,97
NNFI	0,938	Kabul edilebilir >0,95 , ideal >0,97
NFI	0,904	Kabul edilebilir >0,90 , ideal >0,95
RMSEA	0,062	Kabul edilebilir <0,08 , ideal <0,05

Ölçeklerin güvenilirliği Craonbach's Alfa katsayıları ile kontrol edilmiştir. Hesaplanan Cronbach's alfa katsayıları Tablo 4'te görülmektedir. Chronbach's Alfa katsayılarının 0.70'ten büyük olması gerekmektedir (Nunnally ve Bernstein, 1994). Hesaplanan Chronbach's Alfa katsayıları incelendiğinde rasyonellik alt boyutu (0.719), Özsel rasyonel eylem alt boyutu (0.782), pratik rasyonel eylem alt boyutu (0.763), rasyonel iletişim alt boyutu (0.781), firma ailesi alt boyutu (0.753), iletişimsel rasyonel eylem ölçeği geneli (0.776) ile örgütsel performans ölçeği geneli (0.806) olmak üzere bütün değerler 0.70'in üzerindedir.

Tablo 4. Hesaplanan Cronbach's Alfa Katsayıları

Değişken	Cronbach's Alfa
Rasyonellik	0,719
Özsel Rasyonel Eylem	0,782
Pratik Rasyonel Eylem	0,763
Rasyonel İletişim	0,781
Firma Ailesi	0,753
İletişimsel Rasyonel Eylem Ölçeği (Genel)	0,776
Örgütsel Performans Ölçeği (Genel)	0,806

3.3. Korelasyon Analizi

Hiyerarşik regresyon analizi öncesi değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson Korelasyon analiziyle kontrol edilmiştir. Çalışılan sektörü "1 (Kamu sektörü)", "2 (Özel sektör)" olarak kodlanmış ve bu şekilde analize dahil edilmiştir. Korelasyon analizinin sonuçları Tablo 5'te görülmektedir. Bağımlı değişken olarak belirlenen örgütsel performans ile en güçlü ilişki pratik rasyonel eylem alt boyutu arasındadır ($+r=0.451$, $p<.01$) ve ilişkinin yönü pozitiftir. Sonrasında ilişkinin gücü açısından sırasıyla rasyonel iletişim alt boyutu ($+r=0.371$, $p<.01$); rasyonellik alt boyutu ($+r=0.360$, $p<.01$); firma ailesi alt boyutu ($+r=0.341$, $p<.01$) ile özsel rasyonel eylem alt boyutu ($+r=0.271$, $p<.01$) arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki mevcuttur.

Tablo 5. Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişken	1	2	3	4	5	6	7
1. Rasyonellik	1						
2. Özsel Rasyonel Eylem	0,469**	1					
3. Pratik Rasyonel Eylem	0,453**	0,486**	1				
4. Rasyonel İletişim	0,389**	0,432**	0,470**	1			
5. Firma Ailesi	0,403**	0,442**	0,418*	0,428**	1		
6. Çalışılan Sektörü	0,117*	0,022	0,055	0,151**	0,148**	1	
7. Örgütsel Performans	0,360**	0,271**	0,451**	0,371**	0,341**	0,060	1

** p<.01, * p<.05

3.4. Hiyerarşik Regresyon Analizi

Araştırma hipotezlerinin testi hiyerarşik regresyon analiziyle yapılmıştır. İletişimsel rasyonel eylem ölçeğinin alt boyutları olan rasyonellik, özsel rasyonel eylem, pratik rasyonel eylem, rasyonel iletişim ve firma ailesi bağımsız değişken; örgütsel performans bağımlı değişken, çalışılan sektörü ise düzenleyici (Moderatör) değişken olarak analize dahil edilmiştir. Çoklu bağıntı problemi (Multicollinearity) ile karşılaşılması amacıyla analiz öncesi bağımsız ve düzenleyici değişkenlere “Mean centering” işlemi gerçekleştirilmiştir (Edwards ve Lambert, 2007). Hiyerarşik regresyon analizinde, ilk basamakta bağımsız değişkenler olan rasyonellik, özsel rasyonel eylem, pratik rasyonel eylem, rasyonel iletişim ve firma ailesi ile düzenleyici değişken olan çalışılan sektörü; ikinci basamakta ise düzenleyici değişken ile bağımsız değişkenlerin etkileşimleri dahil edilmiştir.

Hiyerarşik regresyon analizi sonuçlarına geçilmeden önce analizlerle ilgili varsayımların doğrulanıp doğrulanmadığı kontrol edilmiştir. Varsayımların kontrolüne öncelikle değişkenlerin VIF değerleri incelenerek başlanmıştır. Hesaplanan VIF değerlerinin tümü 1-5 arasında değer aldığından çoklu bağlantı problemi olmadığı görülmüştür (Sipahi vd., 2010). Müteakiben Durbin Watson katsayısı kontrol edilmiş ve hesaplanan katsayının 1,909 olduğu, yani 1,5 ile 2,5 arasında değer aldığı ve bu sayede oto korelasyon problemi ile karşılaşmadığı görülmüştür (Kalaycı, 2010). Daha sonra artık değer normal dağılıma sahip olup olmadığı ve ortalamasının “0” olup olmadığı kontrol edilmiştir. Analiz sonucu ortaya çıkan artık değer basıklık ve çarpıklık değeri -1 ile +1 arasında olduğundan normal dağılıma sahip olduğu görülmüştür. Son olarak artık değer ortalaması hesaplanarak “0” olduğu görülmüştür (Kalaycı, 2010). Tüm varsayımların karşılandığının belirlenmesinin ardından hiyerarşik regresyon analizine geçilmiştir.

Tablo 6. Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

	Örgütsel Performans			
	β_1	β_2	ΔR^2	R2
1. Basamak			0,281**	0,394**
Rasyonellik	0,157**	0,154**		
Özsel Rasyonel Eylem	0,085*	0,087*		
Pratik Rasyonel Eylem	0,285**	0,286**		
Rasyonel İletişim	0,212**	0,211**		
Firma Ailesi	0,097*	0,099*		
Çalışılan Sektörü	0,032	0,030		
2. Basamak			0,113**	
Çalışılan Sektörü*Rasyonellik		0,027		
Çalışılan Sektörü*Özsel Rasyonel Eylem		0,223**		
Çalışılan Sektörü*Pratik Rasyonel Eylem		-0,051		
Çalışılan Sektörü*Rasyonel İletişim		-0,137**		
Çalışılan Sektörü*Firma Ailesi		0,097*		

** p<.01, * p<.05

Hiyerarşik regresyon analizi sonucu yukarıda yer alan Tablo 6'da görülmektedir. Birinci basamakta ($\Delta R^2 = 0.281$; $p < 0.01$); rasyonelliğin ($\beta = 0.157$; $p < 0.01$), özsel rasyonel eylemin ($\beta = 0.085$; $p < 0.05$), pratik rasyonel eylemin ($\beta = 0.285$; $p < 0.01$), rasyonel iletişimin ($\beta = 0.212$; $p < 0.01$) ve firma ailesinin ($\beta = 0.097$; $p < 0.05$) örgütsel performans üzerinde pozitif bir etkisinin olduğu; ikinci basamakta ($\Delta R^2 = 0.113$; $p < 0.01$) çalışılan sektörü-özsel rasyonel eylem ($\beta = 0.223$; $p < 0.01$), çalışılan sektörü-rasyonel iletişim ($\beta = -0.137$; $p < 0.01$) ve çalışılan sektörü-firma ailesi ($\beta = 0.097$; $p < 0.05$) etkileşimlerinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bir başka ifadeyle özsel rasyonel eylem-örgütsel performans ile firma ailesi-örgütsel performans arasındaki pozitif ilişki özel sektörde daha güçlü iken rasyonel iletişim-örgütsel performans arasındaki pozitif ilişki kamu sektöründe daha güçlüdür.

4. TARTIŞMA

Hakemlerin İletişimsel rasyonel eylemin örgütsel performansa etkisinde çalışılan sektörün aracı rolünün belirlenmesinde üç şart sağlandığı için araştırmanın amacına ulaşıldığı görülmüştür. İletişimsel rasyonel eylemin örgütsel performansa etkisinde çalışılan sektör aracı değişkeni modele eklendiğinde hem hata değeri düşmüş hem etki değeri yükselmiş hem de modelin açıklayıcılığı artmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, çalışmanın öne çıkan bazı araştırma sonuçlarını kısaca belirtmek gerekmektedir.

Tablo 7. Hipotezlerin Bulgularının Özeti

No	Hipotezler	Sonuç
H ₁	İletişimsel rasyonel eylemin “Rasyonellik” alt boyutu ile örgütsel performans arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur.	Kabul
H ₂	İletişimsel rasyonel eylemin “Özsel Rasyonel Eylem” alt boyutu ile örgütsel performans arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur.	Kabul
H ₃	İletişimsel rasyonel eylemin “Pratik Rasyonel Eylem” alt boyutu ile örgütsel performans arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur.	Kabul
H ₄	İletişimsel rasyonel eylemin “Rasyonel İletişim” alt boyutu ile örgütsel performans arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur.	Kabul
H ₅	İletişimsel rasyonel eylemin “Firma Ailesi” alt boyutu ile örgütsel performans arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur.	Kabul
H ₆	İletişimsel rasyonel eylemin “Rasyonellik” alt boyutu ile örgütsel performans arasındaki ilişkide, çalışılan sektör düzenleyici rol oynar.	Ret
H ₇	İletişimsel rasyonel eylemin “Özsel Rasyonel Eylem” alt boyutu ile örgütsel performans arasındaki ilişkide, çalışılan sektör düzenleyici rol oynar.	Kabul
H ₈	İletişimsel rasyonel eylemin “Pratik Rasyonel Eylem” alt boyutu ile örgütsel performans arasındaki ilişkide, çalışılan sektör düzenleyici rol oynar.	Ret
H ₉	İletişimsel rasyonel eylemin “Rasyonel İletişim” alt boyutu ile örgütsel performans arasındaki ilişkide, çalışılan sektör düzenleyici rol oynar.	Kabul
H ₁₀	İletişimsel rasyonel eylemin “Firma Ailesi” alt boyutu ile örgütsel performans arasındaki ilişkide, çalışılan sektör düzenleyici rol oynar.	Kabul

Araştırmanın sonuçlarına göre iletişimsel rasyonel eylemin alt boyutları olan; rasyonellik, Özsel Rasyonel Eylem, Pratik Rasyonel Eylem, Rasyonel İletişim örgütsel performansa pozitif yönde etki etmektedir. Bu sonuçlara göre; Al-Tit (2017) yapmış olduğu çalışmada örgütsel performansı pozitif yönde etkileyen unsurlara odaklanmış ve buna göre; müşteriler, tedarikçiler, çalışanlar ve sivil toplum kuruluşları ile paydaş temelli çalışmanın örgütsel performansı arttırdığı ortaya konulmuştur. Bu anlamda çalışmamızın sonuçlarına göre firma ailesinin örgütsel performansı olumlu yönde etkilemesi bu çalışma ile aynı doğrultuda sonuçlar vermektedir. Aynı şekilde rasyonel iletişimin unsurları olan motivasyonel faktörlerin örgütsel performansa etkileri Kelley (1999)’un eğitimciler üzerine yaptığı araştırma ile benzerlik taşımaktadır. Benzer şekilde Estes ve Wang (2008)’in örgütsel süreçte işyerinde kabalığın performans üzerinde etkilerini incelediği çalışmada, rasyonel iletişimin bir unsuru olan moralin örgütsel performansa olumlu etkilerinin olduğu sonucu ile özdeşleşmektedir.

Yapılan analizler sonucunda; rasyonelliğin, özsel rasyonel eylemin, pratik rasyonel eylemin, rasyonel iletişimin ve firma ailesinin örgütsel performans üzerinde pozitif bir etkisinin olduğu; özsel rasyonel eylem-örgütsel performans ile firma ailesi-örgütsel performans arasındaki pozitif ilişkinin özel sektörde; rasyonel iletişim-örgütsel performans arasındaki pozitif ilişkinin ise kamu sektöründe daha güçlü olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamda özsel rasyonel eylem’in örgüt içi ödüllendirme

ve adalet ile ilgili bir boyut olduğu düşünüldüğünde çalışmamızın sonuçlarının, Doğan (2002)'in “işgörenlerin adalet algılamalarında örgüt içi iletişim ve prosedürel bilgilendirmenin rolü” adlı çalışma ile örtüştüğü görülmüştür. Özellikle özel (değersel) rasyonel eylemin özel sektör kuruluşlarında örgütsel performansa pozitif etkisinin kamu kurumlarına göre daha yüksek olması son derece önemli bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Buna göre özel sektör kuruluşlarının bireyi salt meta olarak değerlendirdiği anlayışın değiştiği gözükmektedir. Bununla birlikte son yıllarda özel sektör kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınma ve sosyal sorumluluk projeleri ile ilkeli bir politika sergilediği bu bilincin yöneticilerde etki ettiğini algılamak mümkündür.

Firma ailesi (stakeholders)'nin özel sektör kuruluşlarında performansa etkisinin kamu kurumlarına göre yüksek olması beklenen bir sonuç olmuştur. Firma ailesi olarak tanımlayabileceğimiz; tüketiciler, müşteriler, tedarikçiler, çalışanlar ve sivil toplum kuruluşları günümüz örgütsel yönetim paradigmaları açısından firmaların önemli bir paydaşı konumundadır. Dolayısıyla örgütün başarısı, söz konusu paydaşların etkileşimi ve faydanın bölüşümü ile mümkün olacaktır. Rasyonel iletişimin, özellikle kamu kurumlarında örgütsel performansı yükseltmesinin beklendiği görülmektedir. Bu anlamda söz konusu iletişimsel rasyonel eylem boyutunun gerçekleşmesi için karşılıklılık, değerler, geçerlilik, doğruluk, argümentasyon ve ideal konuşma gibi birtakım ilkelerin gerçekleşmesi ile bütün örgütlerde performansın yükseldiği görülmekte olup, kamu kurum yöneticilerinin özel sektöre göre bu konuyu daha çok başarı unsuru olarak değerlendirdikleri kabul edilebilir. Çalışma bir bütün olarak değerlendirildiğinde, rasyonel iletişimsel eylemin boyutlarının hem kamu hem de özel sektörde benzer sonuçlar doğurduğu görülmektedir.

SONUÇ

Günümüz modern toplum yapısı, meşruiyetinin temelini başarı ve güç gibi unsur üzerine kuran bir politik ve ekonomik bir sistem olma özelliği taşımaktadır. Bu anlamda bireylerin, grupların veya örgütlerin mutlak hedefi yüksek performans sergileyip başarılı olmaktır. Söz konusu bu başarı temelli anlayış “rasyonelleşme” üzerine kurulmuş olup, başarıyı getirecek her türlü eylemi rasyonel kabul etmiştir. Bireyi yalnızca başarıyı getirecek bir araç olarak gören bu sistem çeşitli düşünürler tarafından eleştirilmiştir. Habermas, rasyonel bir toplum dinamiği geliştirerek “iletişimsel-rasyonellik” kavramı ile insanı özne olarak gören bir anlayışa yükseltmiştir. Bu açıdan özel sektör kuruluşları veya kamu kurumları belli ahlaki değerleri koruyarak, rasyonel iletişim yoluyla başarı elde edebileceklerdir. Bu görüşler ekseninde çalışmada iletişimsel rasyonel eylemin örgütsel performansa etkisi ve iletişimsel rasyonel eylem-örgütsel performans arasındaki ilişkide çalışılan sektörünün düzenleyici etkisi araştırılmıştır. Çalışma nicel analiz yöntemiyle gerçekleştirilmiş ve bu kapsamda İzmir, Manisa ve Uşak illerinde yer alan, özel sektör ile kamu kurumlarında çalışan toplam 391 yönetici tarafından anket formu doldurulmuştur.

Yapılan analizler sonucunda; iletişimsel rasyonel eylemin, örgütsel performansın artışında olumlu etkilerinin olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte çalışma, konunun kamu yönetimi içerisinde yer alan yöneticilerle özel sektörde yer alan yöneticiler açısından kıyaslanmasına imkân tanımaktadır. Çalışmadan çıkan sonuçlar göstermiştir ki; özel sektörde kamu kurumlarına göre örgütsel performansın artışında etik kaygılar daha çok önemsenmektedir. Bununla beraber özel sektör yöneticileri karar ve eylemlerinde liyakate dayalı hareket etmeyi ve adaletli davranmayı örgütsel performansın artışında kamu kurum yöneticilerine göre daha önemli algılamaktadır. Çalışmanın sonuçlarından bir diğerine göre özel sektör kuruluşlarında yer alan yöneticiler, kamu kurumlarında görev yapan yöneticilere göre çalışan memnuniyetini daha fazla önemsemektedir. Bununla birlikte özel sektör yöneticilerinin firma çıkarlarını değil, çalışanların ve paydaşların çıkarlarını da dikkate aldıkları beyan edilmiştir.

Çalışmada kamu kurumlarında görev yapan yöneticilerin, örgüt içi iletişimin örgütsel performansa olan etkisini özel sektör kuruluşlarına göre daha önemli gördükleri anlaşılmıştır. Bununla birlikte kamu kurumu yöneticilerinin, örgüt içi kararlarda eleştiriye açık oldukları ve çalışanların örgüt için değerli olduklarının hissettirilmesi ile örgütün performansının artacağı belirtilmiştir. Çalışmada gerek kamu kurum yöneticilerinin gerekse özel sektör kuruluşlarının örgütsel performansın artırılması adına çalışanlarının kendilerini değerli hissetmeleri, örgüt içi iletişim kanallarının her zaman açık olması ve örgütün paydaşlarının haklarını koruması gerektiği ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte örgütün performansı artırsın isteniyorsa hem özel sektör hem de kamu sektörü karar ve eylemlerinde rasyonellik ilkesi doğrultusunda hareket etmesi zarurieti ortaya konulmuştur.

Modern iktisadi sistemde çalışanlar sürekli kullandıkları iş araçlarından soyutlanmaları ve onun esirine dönüşmeleri; işgörenler bir nevi makine çarkının bir dişlisine dönüşmektedir. İşgörenler bir nevi makine çarkının bir dişlisine dönüşür. Bu sistemde birey metalaşır ve ilişkiler mekanikleşir. Bununla birlikte çıkarsız ilişki, iletişim, güven, sadakat, dürüstlük gibi değerleri kapsayan olgular yok olur (Weber, 1950: 209). Bu metalaşma ve araçsallaşma ile örgüte olan yabancılaşma motivasyon krizi doğurmaktadır (Habermas J. , 1985: 143). Buna karşın söz konusu çalışmada rasyonel iletişimsel eylem'in boyutların motivasyonel problemleri giderebileceği dolayısıyla örgüt bazında performansa olumlu etkiler yapabileceği düşünülmektedir. Bu açıdan bundan sonraki çalışmalarda konunun, aracı bir değişken olarak motivasyon ve örgütsel bağlılık kavramlarıyla birlikte ele alınabileceği düşünülmektedir.

Literatür incelendiğinde, günümüz örgütleri açısından konunun oldukça önem taşıdığı ancak bir benzerinin olmadığı dikkat çekmektedir. Bu anlamda literatüre bir zenginlik katması ve özellikle yöneticilere fikir vermesi beklenmektedir. Ancak akademik çalışmaların genelinin barındırdığı birtakım kısıtları, bu çalışma da barındırmaktadır. Çalışmanın sadece İzmir, Manisa ve Uşak illerinde yer alan yöneticilerin katılımıyla yapılmış olması sonuçların genellenebilirliği açısından bir kısıt teşkil etmektedir. Bu bakımdan gelecekte yapılması düşünülen benzer

çalışmalarda Türkiye'nin farklı kültürel özelliklerine sahip tüm bölgelerinden katılımcılarla gerçekleştirilmesi daha genel sonuçlara ulaşılmasını mümkün kılacaktır.

THE EFFECT OF COMMUNICATIONAL RATIONAL ACTION ON ORGANIZATIONAL PERFORMANCE AND THE MODERATING EFFECT OF SECTOR

1. INTRODUCTION

Private sector organizations used to represent a profit, so their major objectives should keep their organizational performance high. The main reason for public organizations is efficiency, not productivity. So, public organizations have presented an image that is distant from efficiency for a long while and organizational performance was less popular than it is today.

With the neo-liberal policies under the influence of public administration, public organizations obvious a major change in the philosophy of public administration, when public administration in Turkey had been according to economy principles such as openness, effectiveness, participation and productivity. In this context, public organizations should be as efficient and productive as private sector organizations and increase their organizational performance in order to use resources optimally. The desire of public organizations to be efficient and productive has imposed them into taking rational actions.

Habermas aims to achieve the ideal modern society, and he wants to solve the problems in socio-economic life in particular (Mitzen, 2005, s. 403). In this context, Habermas advances "communicative rational action" theory because of his intellectual accumulation (Çamlı, 2021, p. 710). (Çamlı, 2021, p. 710). From this perspective, Habermas attempt to design the right communication between the executives and employees of public and private sector organizations. Communication is the most important tool in Habermas's theory. According to Habermas, the method of reaching the ideal modern individual, organization or society can only be achieved through rational communication.

2. METHODS

I prepared this study according to Max Weber's rationalization theory and Jürgen Habermas' communicative action theory with the assumption that the factors underlying the success of all organizations are based on rational actions and communication action phenomena. In this direction, in this study, I examined the effect of communicative rational action on organizational performance and the regulatory role of the sector (private or public sector) in the relationship between communicative rational action and organizational performance. For this aim, I collected data from 391 managers living in the provinces of İzmir, Manisa and Uşak, who are working in the private and public sectors.

In this study, I utilized SPSS 22.0 and AMOS 24 statistical programs. I used confirmatory factor analysis, correlation, and hierarchical regression analysis to validate the research hypotheses. The first part of the questionnaire asked participants to present demographic information about themselves. In the second part, I used the communicative rational action scale of Çamlı, Virlanuta, Palamutçuoğlu, Misu, Güler, and Züngün (2021). In the third part, I used organizational performance scale, seven-items from Delaney & Huselid (1996) included. I conducted explanatory and confirmatory aspect analysis, correlation, hierarchic regression, and simple slope analysis to verify the hypotheses of the study.

3. RESULTS

The reliability of the scales was checked with Craonbach's Alpha coefficients. Generally, acceptable values would be greater than 0.70 (Nunnally & Bernstein, 1994). In this context, when Cronbach's Alpha coefficients are examined, rationality sub-dimensions (0.719), value rational action sub-dimensions (0.782), practical rational action sub-dimensions(0.763), rational communication sub-dimension (0.781), firm family sub-dimension (0.753), communicative rational action scale in general (0.776) and overall organizational performance scale (0.806), all values are above 0.70.

The strongest relationship with organizational performance, which is determined as the dependent variable, is among the practical rational action (+r=0.451, p<.01) and the direction of the relationship is positive. Then, in terms of the strength of the relationship, rational communication (+r=0.371, p<.01); rationality (+r=0.360, p<.01); There is a positive and significant relationship between firm family(stakeholders) (+r=0.341, p<.01) and value rational action (+r=0.271, p<.01).

Hierarchical regression analysis results in the first step ($\Delta R^2 = 0.281$; $p < 0.01$); rationality ($\beta = 0.157$; $p < 0.01$), value rational action ($\beta = 0.085$; $p < 0.05$), practical rational action ($\beta = 0.285$; $p < 0.01$), rational communication ($\beta = 0.212$; $p < 0.01$) and firm family ($\beta = 0.097$; $p < 0.05$) has a positive effect on organizational performance; In the second step ($\Delta R^2 = 0.113$; $p < 0.01$), private/public institution-value rational action ($\beta = 0.223$; $p < 0.01$), private/public institution - rational communication ($\beta = -0.137$; $p < 0.01$), and private/public institution - firm family ($\beta = 0.097$; $p < 0.05$) interactions were found to be significant.

4. DISCUSSION

I saw that the research achieved its purpose because I met three conditions in determining the mediating role of the sector in the effect of communicative rational action on organizational performance. When the sector mediator variable, which is studied in the effect of communicative rational action on organizational performance, I added to the model, both the error value decreased, the effect value increased, and the explanatory power of the model increased.

According to the results of the research, the sub-dimensions of communicative rational action; Rationality, Essential Rational Action, Practical Rational Action, Rational Communication affect organizational performance positively. According to these results; Al-Tit (2017) focused on the factors that positively affect organizational performance in his study and accordingly; I have showed that stakeholder-based work with customers, suppliers, employees and non-governmental organizations increases organizational performance.

The outcome of my study, the positive effect of the family of the firm on organizational performance gives results same as this study. Likewise, the effects of motivational factors, which are the elements of rational communication, on organizational performance are like Kelley (1999)'s research on educators. Similarly, in Estes and Wang (2008)'s study examining the effects of workplace rudeness on performance in the organizational process, he identified with the conclusion that morale, which is an element of rational communication, has positive effects on organizational performance. As a result of my analysis; rationality, substantive rational action, practical rational action, rational communication and firm family have a positive effect on organizational performance; the positive relationship between essential rational action-organizational performance and firm family-organizational performance in the private sector; I found that the positive relationship between rational communication and organizational performance is stronger in the public sector.

In this sense, considering that essential rational action is a dimension related to intra-organizational reward and justice, I see that the results of our study coincide with Doğan (2002)'s study named "The role of intra-organizational communication and procedural information in employees' perceptions of justice". I considered it as an extremely important result that the positive effect of intrinsic (value) rational action on organizational performance in private sector organizations is higher than in public institutions.

CONCLUSION

The findings indicate that rationality, value rational action, practical rational action, rational communication and firm family (stakeholders) have a positive effect on organizational performance, and the sector has a moderating role in the relations between value rational action-organizational performance, Firm Family (stakeholders)-organizational performance and rational communication-organizational performance. In this regard, while the positive relationship between value rational action-organizational performance and firm family(stakeholders)-organizational performance is stronger in the private sector, the positive relationship between rational communication-organizational performance is stronger in the public sector.

The fact that the study was conducted only with the participation of executives in İzmir, Manisa and Uşak provinces considered a limitation in terms of the

generalizability of the results. For similar studies that are planned to be made in the future with participants from all regions of Turkey will make it possible to reach more general results.

KAYNAKÇA

- Al-Tit Ahmad A. (2017). Factors Affecting The Organizational Performance of Manufacturing Firms. *International Journal of Engineering Business Management*, 9, 1-9.
- Anderson James C., David W. Gerbing. (1988). "Structural Equation Modeling in Practice: A Review and Recommended Two-Step Approach" *Psychological Bulletin* 103, 411–423.
- Baldwin, D. A., LaLiberte, R., & Migneault, R. (1996). *Humanistic Management by Teamwork: an Organizational and Administrative Alternative for Academic Libraries*. Englewood: CO: Libraries Unlimited.
- Baloğlu, F. (2000). Rasyonel ve Ekonomik Sosyoloji. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 0(26), 217-226.
- Boyrac, A. M., & Özutku, H. (2019). The Impact of High Performance Work Systems on Perceived Organizational Performance and Financial Performance in the Turkish Banking Sector. *Istanbul University Journal of the School of Business*, 48(2), 248-284.
- Çamlı, A. Y. (2020, Haziran). Yeni Bir Toplum Kuram Dinamiği: Pratik-Rasyonellik. *KocatepeİİBF Dergisi*, 22(1), 14-27.
- Çamlı, A. Y., Virlanuta, F. O., Palamutçuoğlu, B. T., Bărbuță-Mișu, N., Güler, Ş., & Züngün, D. (2021). A Study on Developing a Communicative Rational Action Scale. *Sustainability*, 13(11), 1-24.
- Çamlı, A. Y. (2021). J. Habermas'ın Rasyonel Projesinde Zenginleşmenin Doğru Yönetimi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 707-719.
- Delaney, J. T., & Huselid, M. A. (1996). The Impact of Human Resource Management Practices on Perceptions of Organizational Performance. *Academy of Management Journal*, 39(4), 949-969.
- Diez, T., & Steans, J. (2005). A Useful Dialogue? Habermas and International Relations. *Review of International Studies*, 31(1), 127-140.
- Doğan, H. (2002). İşgörenlerin Adalet Algılamalarında Örgüt İçi İletişim ve Prosedürel Bilgilendirmenin Rolü. *Ege Üniversitesi Akademik Bakış Dergisi*, 2(2), 69-76.
- Durkheim, E. (1979). *Suicide: A Study in Sociology* (J. A. Spaulding & G. Simpson, Trans.). New York: The Free Press.
- Edwards, J. R., & Lambert, L. S. (2007). Methods for Integrating Moderation and Mediation: a General Analytical Framework Using Moderated Path Analysis. *Psychological Methods*, 12(1), 1.
- Ellis, D. G., & Maoz, I. (2003). A Communication and Cultural Codes Approach to Ethnonational Conflict. *The International Journal of Conflict Management*, 14, 255-272.

- Estes, B & Wang, J. (2008). Workplace Incivility: Impacts on Individual and Organizational Performance. *Human Resource Development Review*. 7 (2), 218-240
- Finlayson, J. G. (2007). Habermas. (T. Kılıç, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Freeman, R. E. (1984). *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Boston: Pitman.
- Friedman, M. (1970). The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits. , *The New York Times Magazine*, 122-124.
- George, D., & Mallery, P. (2019). *IBM SPSS statistics 25 step by step: A simple guide and reference*. New York: Routledge.
- Habermas, J. (1980). *Toward a Rational Society: Student Protest, Science, and Politics*. J. Habermas içinde, *Technology and Science as Ideology* (s. 8-122). Boston: Beacon Press.
- Habermas, J. (1985). *The Theory of Communicative Action*. Boston: Beacon Press.
- Habermas, J. (2001). *İletişimsel Eylem Kuramı*. (M. Tüzel, Çev.) İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Hair Joseph F., William C. Black, Barry J. Babin, Rolph E. Anderson. (2010). *Multivariate Data Analysis*, 7th ed., New Jersey: Pearson Education
- Hasdemir, T. A., & Coşkun, M. K. (2008). Kamusal Alan ve Toplumsal Hareketler. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 121-149.
- Hjern, C. H. (1982). Helping Small Firms Grow: An Implementation Analysis of Small Firm Assistance Structures. *European Journal of Political Research*, 10(2), 187-198.
- Iser, M., & Strecker, D. (2010). *Jürgen Habermas: zur Einführung*. Hamburg: Junius Verlag GmbH.
- Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, 6. b., Ankara: Asil Yayın Dağıtım
- Karcı, Ş. M. (2008). Yeni Kamu İşletmeciliği Yaklaşımının Temel Değerleri Üzerine Bir İnceleme. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 16, 40-64.
- Kayıkçı, S. (2007). Küreselleşmenin Kamu Yönetimi Paradigmasına Etkisi ve Türk Kamu Yönetimine Yansımaları. *Mülkiye Dergisi*, 31(256), 165 – 186.
- Kelley, C. (1999). The Motivational Impact of School-Based Performance Awards. *Journal of Personnel Evaluation in Education*, 12(4), 309-326.
- Kurun, İ. (2017). Yeni Kamu İşletmeciliği Yaklaşımının Kamu Hizmetlerine Etkisi: Belediyeler Örneği. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 8(16), 85-106.
- Lyytinen, K., & Hirschheim, R. (1988). Information Systems As Rational Discourse: An Application Of Habermas's Theory Of Communicative Action. *Scandinavian Journal of Management*, 4(1-2), 19-30.
- Mitzen, J. (2005). Reading Habermas in Anarchy: Multilateral Diplomacy and Global Public Spheres. *The American Political Science Review* , 99(3), 401-417.
- Mumby, D. K., & Stohl, C. (1996). Dicipining Organizational Communication Studies. *Management Communication Quarterly*, 10, 50-72.
- Narmanlıoğlu, H. (2010). İnternette Yıkıcı Gemeinschaft: Okuyucu Tartışmalarında Albay Çiçek Olayı. *Selçuk İletişim*, 6(3), 56-67.

- Nunnally J. C. ve Bernstein I. H. (1994). *Psychometric Theory* (3rd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Parsons, T. (1937). *The Structure of Social Action: A Study of Social Theory with Special Reference to a Group of Recent European Writer*. United States: McGraw Hill Book C.
- Pedersen, E. (2006). Making Corporate Social Responsibility (CSR) Operable: How Companies Translate Stakeholder Dialogue into Practice. *Business and Society Review*, 111(2), 137-163.
- Risse, T. (2000). International organization. "Let's Argue!": Communicative Action in World Politics, 54(1), 1-39. <https://www.jstor.org/stable/2601316> adresinden alındı
- Roach, S. C. (2009). *Critical Theory, Marxism and International Ethics*. P. Hayden içinde, *Ashgate Research Companion to Ethics and International Relations* (s. 63-77). New York: Ashgate Publishing Limited.
- Sipahi Beril, E. Serra Yurtkoru, Murat Çinko. (2010). *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*, (1. b.), İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım,
- Skidelsky, E. (2013). The Touch of Midas: Money, Markets, and Morality. *Ethics & International Affairs* , 27(4), 449-457.
- Taylor, J. R. (2001). The 'Rational' Organization Reconsidered: An Exploration of some of the Organizational Implications of Self-Organizing. *Communication Theory*, 11, 137-177.
- Ünnü, N. A. (2014). "Rasyonel" Perspektif Işığında Karar Verme Eylemi: Nitel Bir Analiz. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* (24), 91-116. doi: <http://dx.doi.org/10.11611/JMER397>
- Weber, M. (1950). *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism* (3. b.). (T. Parsons, Çev.) New York: Charles Scripner"s Son.
- Weber, M. (1964). *Theory of Social and Economic Organization*. New York: The Free Press.
- Weber, M. (1978). *Economy and Society*. (G. Roth And C. Wittich, Dü.) California: University of California Press.

KATKI ORANI / CONTRIBUTION RATE	AÇIKLAMA / EXPLANATION	KATKIDA BULUNANLAR / CONTRIBUTORS
Fikir veya Kavram / <i>Idea or Notion</i>	Araştırma hipotezini veya fikrini oluşturmak / <i>Form the research hypothesis or idea</i>	Semih DERELİOĞLU
Tasarım / <i>Design</i>	Yöntemi, ölçeği ve deseni tasarlamak / <i>Designing method, scale and pattern</i>	Semih DERELİOĞLU
Veri Toplama ve İşleme / <i>Data Collecting and Processing</i>	Verileri toplamak, düzenlenmek ve raporlamak / <i>Collecting, organizing and reporting data</i>	Semih DERELİOĞLU
Tartışma ve Yorum / <i>Discussion and Interpretation</i>	Bulguların değerlendirilmesinde ve sonuçlandırılmasında sorumluluk almak / <i>Taking responsibility in evaluating and finalizing the findings</i>	Semih DERELİOĞLU
Literatür Taraması / <i>Literature Review</i>	Çalışma için gerekli literatürü taramak / <i>Review the literature required for the study</i>	Semih DERELİOĞLU

- ARAŞTIRMA MAKALESİ -

OTOMOTİV SEKTÖRÜNDE İŞİN ANLAMLILIĞI VE İŞ TATMİNİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Ebru KANYILMAZ POLAT¹

Öz

İş, günümüzde insan yaşamına değer katan önemli faktörlerden biridir. Teknolojik gelişmeler mesai kavramını değiştirmiş, iş yaşamı ve sosyal yaşam iç içe geçmiştir. Böyle bir ortamda bireylerin yaptıkları işleri anlamlı bulması iş tatmini ve yaşam tatminini etkileyen önemli bir unsurdur. Bu araştırmada işin anlamlılığı ve iş tatmini arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu amaçla nicel bir araştırma yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini Türkiye'nin en büyük 500 sanayi kuruluşundan biri olan bir işletmenin otomotiv fabrikasında çalışan 210 işçi oluşturmuştur. Araştırmada veriler anket tekniği ile toplanmıştır. Verilerin toplanması için İşin Anlamlılığı Ölçeği ve Minnesota İş Tatmini Ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre cinsiyet açısından işin anlamlılığı ve iş tatmini açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Diğer yandan iş tatmini ve işin anlamlılığının yaşla doğru yönlü ilişkisi tespit edilmiştir. Benzer şekilde evli bireylerin bekarlara göre iş tatmini ve işi anlamlı bulma düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Eğitim düzeyi açısından bakıldığında lise ve altı eğitim düzeyindeki çalışanların işi anlamlı bulma düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Genel olarak ise işin anlamlılığı artarken iş tatmininin de arttığı ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: İşin Anlamlılığı, İş Tatmini, Otomotiv Sektörü.

JEL Kodları: J01, J28.

Başvuru: 19.01.2022

Kabul: 08.03.2022

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, E-Posta: ekanyilmaz@comu.edu.tr, ORCID No: 0000-0002-3396-0791

A RESEARCH ON MEANINGFULNESS OF WORK AND JOB SATISFACTION IN AUTOMOTIVE INDUSTRY²

Abstract

Work is one of the important factors that add value to human life. Working hours have changed to a great extent due to technological achievements and it caused an integration of work life and social life today. In this environment positive meaningfulness of work for an individual is an important element which affects his job satisfaction and satisfaction of life in general. This study examines the relationship between meaningfulness of work and job satisfaction. For this purpose a quantitative research was conducted. Study sample consisted of 210 workers of an automotive factory of a business which is one of the top 500 largest businesses in Turkey. Data was obtained by using survey technique. Two scales namely Meaningfulness of work and Minnesota Job Satisfaction Scales were used as data collection tool. Findings of the research revealed that there were no significant difference between meaningfulness of work and job satisfaction based on gender. On the other hand the variable of age demonstrated a positive significant relationship with respect to job satisfaction and meaningfulness of work. Similarly, the perception of married individuals were higher compared to single individuals with respect to meaningfulness of work and job satisfaction. High school or lower educational attainment levels demonstrated better meaningfulness of work score compared to the other groups as well. The study put forward in general that while the meaningfulness of work increased, job satisfaction increased as well.

Keywords: *Meaningfulness of Work, Job Satisfaction, Automotive Industry.*

JEL Codes: *J01, J28.*

“Bu çalışma Araştırma ve Yayın Etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.”

² The Extended English Summary is located the end of the Article

1. GİRİŞ

İnsan yaşamını anlamlı kılan pek çok faktör vardır. İstihdam halinde olan bireylerin günlerinin önemli bir dilimini kapsayan “iş”, yaşamın anlam ve amacını ortaya koymakta oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Çalışma yaşamına katılan bireyler günlük zamanlarının önemli bir kısmını işyerlerinde geçirmektedir. Gelişen teknoloji ve internet olanakları pek çok meslek için “mesai” kavramını değiştirmiştir. Bilgisayar ve akıllı telefonlar sayesinde gündelik yaşam ve çalışma yaşamı iç içe geçmiş durumdadır. Böyle bir ortamda bireyin sahip olduğu “işe” verdiği değer ve anlam iş dışı yaşamdaki mutluluğunun da önemli bir belirleyicisi durumuna gelmiştir.

İşin anlamı ya da anlamlılığı geniş bir var olma halini kapsayan kavramlardır. Kişiler ne kadar anlam ve değer yükledikleri işlerle uğraşıyorlarsa yaşamları da o kadar değerli hale gelmektedir (Chalofsky, 2010: 19). İşin anlamlı bulunması manevi hazzı, yaşamın anlamlı bulunması, üretkenlik, motivasyon ve iş tatminini beraberinde getirmektedir. Bir iş sahibi olmak ekonomik anlamda bireye yeterlilik ve bağımsızlık sağladığı gibi toplumsal bir statü, kendini gerçekleştirme hissi ve üretkenlik de kazandırmaktadır. İşle ilgili beklenti ve talepler kişiden kişiye farklılık göstermekle birlikte tüm meslek gruplarında kişilerin anlamlı buldukları işleri yapmaya önem verdikleri bilinmektedir (Lips- Wiersma vd., 2016: 13).

Diğer yandan mutlu olduğu ve kendini gerçekleştirdiği bir işi yapan kişilerin işlerinden duydukları tatmin düzeyinin de daha yüksek olması beklenmektedir. Harcadığı zaman ve emeği anlamsız bir faaliyette geçirdiğini düşünen bireylerin iş yaşamları gibi sosyal yaşamlarında da mutsuz olması muhtemeldir. Bu anlamda işin anlamlılığı ile iş tatmini arasındaki ilişkinin bireylerin mutluluğu, verimliliği, yaratıcılığı ve kendini gerçekleştirme gibi çok yönlü olarak etkileri olması beklenebilir. İşinde anlamlı bir faaliyet sürdürdüğüne yönelik inancı olan bireylerin motivasyonları artarken, çalışma süreleri sonunda hissettikleri tatmin duygusu da yükselecektir. İşinden tatmin olan çalışanların hem kendi yaşamlarına hem de üretimlerine olumlu geri dönüşler olmaktadır. Çalışan verimliliğini arttırmanın bir yolu da bireyleri anlamlı buldukları işlerde istihdam etmek olacaktır.

Mesai kavramı ile gündelik yaşamın iç içe geçtiği, iletişim hızı ve akıllı cihazlar nedeniyle iş yeri sınırları olmaksızın mesai yapıldığı günümüzde çalışanların yaşayacağı iş tatmini insan yaşamında başka pek çok değişkenin de önemli bir belirleyicisi halini almıştır. İş tatminini etkileyen faktörlerin belirlenmesi, çalışanların tatmin duygusunun artırılması konusuna hizmet edecektir. Literatürde iş tatmini üzerine çok konuşulan bir konu olmasına rağmen işin anlamlılığı ile arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar sınırlıdır. Bu bağlamda araştırmanın amacını işin anlamlılığı ile iş tatmini arasındaki ilişkinin belirlenmesi oluşturmaktadır. Türkiye'nin en büyük ilk 500 işletmesinden birine ait otomotiv fabrikasında nicel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. İşin anlamlılığı ve Minnesota İş Tatmin ölçeklerinin kullanıldığı araştırmada 210 adet anket toplanmıştır. Böylece araştırma ile iş tatmini

ve işin anlamlılığı arasındaki ilişkinin doğrudan sınanması bakımından literatüre katkı yapması beklenmektedir.

1.1. İşin Anlamlılığı Kavramı

Çalışmanın Yaşamda bir anlam aramak insanoğlunun doğasının bir gereğidir. Modern hayatta uyanık olduğu zamanın önemli bir kısmını işte geçiren bireyler için yaptıkları işte “anlam” bulmak yaşamı da anlamlı kılmaktadır. Pek çok araştırma yaşamın anlamı ile “işin anlamı” arasında ilişki olduğunu belirtmektedir (Steger, 2016: 62; Keleş, 2017: 155; Göçen & Terzi, 2019: 1488; Dinç vd., 2019: 352).

İşin anlamı ya da anlamlılığı kavramlarına ait literatürde çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Anlam ve anlamlılık kavramları birbirinden farklı ele alınmaktadır. Kişilerin bazı olaylar, ilişkiler ve şeyler karşısında zihinde yarattığı temsiller “anlam” kavramını ifade etmektedir (Park, 2010: 257). Anlam, geçmişte yaşanan deneyimlerin bireysel olarak anlaşılıp yorumlandığı bilişsel bir süreçtir. “İşin anlamı” bireyin işi ile ilgili öznel yorumları olarak kabul edilmektedir. Bu öznel yorumlar olumlu, olumsuz ya da tarafsız olabilir. İşin anlamlılığı ise daha olumlu bir yorumlama ve değer içermektedir (Rosso vd., 2010: 94; Blake vd., 2019: 501).

İnsanların durum ve duygulara verdikleri önem, onlara yükledikleri anlamın bir parçasıdır. İşin anlamlılığı; kişilerin neden çalıştığı, çalışanlar ve insanlar açısından “iş”in ne ifade ettiği sorularının yanıtındadır. Anlamlılık, anlamdan daha belirgin ve olayların rasyonel amaçlarını temsil eden bir kavramdır (Bağcı & Ağ, 2019: 351). Bireyin işinin gerekleri ile kendi değer ve inançlarının yakınlaşması işin taşıdığı anlamlılığı da arttırmaktadır (Ceylan vd., 2005: 37). Toplumun gözünde bazı işlerin ve mesleklerin diğerlerine göre daha fazla anlam barındırması “anlamli iş” olarak kabul edilmektedir. İşin anlamlılığı ise toplumsal değerlerin de etkisiyle bireyin gözünde işe verilen değer, yüklenen anlamlardır (Çankır & Yener, 2017: 184).

Genel bir tanımla işin anlamlılığı olumlu değerlere sahip bir yapı olarak ele alınmaktadır. Bireyler için önemli ve olumlu bir anlam taşıyan işler daha anlamlı olarak atfedilmektedir (Magnano vd., 2019: 3; Staaby vd. 2021: 158). Kavram hem bireysel hem ulusal hem de küresel motivlerle belirlenen çok boyutlu bir yapıdır. İşe yüklenen anlamlar dini, psikolojik ya da sosyolojik temellere sahip olabilmektedir. Geçmiş zamanlarda çalışmak ve işe, dini anlamlar yüklenmekteyken modern zamanlarda dini anlam yüklemelerin yerini daha çok dünya ile bütünleşme hedefi almaktadır (Wrzesniewski, 2003: 301). İş basitçe finansal bir kaynak olarak anlaşılabilmektedir (Shimmin, 1966: 195; Miller, 1980; 382; Wrzesniewski, 2003: 301). Daha güncel ve geniş bir bakış açısı ile psikolojik ve sosyolojik tatmin sağlayan boyutu göz önünde bulundurulmaktadır.

Psikolojik bakış açısı ile yapılan tanımlar işe yüklenen anlamda bireysel faktörleri ön plana çıkarmaktadır. Klasik motivasyon teorileri ve hümanistik teoriler insanların içsel olarak anlamlı buldukları bir işe ihtiyaçları olduğunu belirtmektedir. Maslow, işlerini anlamlı ve amaçlarına uygun olarak değerlendirmeyen bireylerin profesyonel

kapasitelerinin tamamını kullanamayacaklarını ifade etmiştir (Chalofsky, 2010: 10-11). Herzberg'in Çift Faktör Teorisi'ne göre içsel faktörler çalışanların iş tatmin düzeyine katkıda bulunmaktadır. Kişiye içsel olarak kendini tatmin edebileceği deneyimler, sonuçlar, başarılar sağlayan anlamlı bulduğu bir "iş" motivasyonu arttıran önemli bir içsel faktör olarak ele alınmaktadır (Yusoff vd. 2013: 19; Wrzesniewski, 2003: 299; Mert & Balcı, 2019: 655).

Kişilerin çalışmaya yükledikleri anlam, psikolojik bir bakış açısı ile yaşamdaki amaç, beklentiler, hayaller ve değerlere göre farklılaşmaktadır. Yapılan iş birey tarafından ne kadar önemli ve değerli olarak görülürse o denli anlam kazanmaktadır. İşin anlamlı bir amaca hizmet ettiğinin düşünülmesi işe yüklenen anlamı da arttırmaktadır (Keser, 2005: 78; Keleş, 2017: 155; Seçkin, 2018: 145). Buna göre ihtiyaçlarımız ne kadar şiddetli ve yaşamsal ise o kadar anlamlı değerlere dönüşmektedir. Bu bakış açısında işe yüklenen anlam öznel yorumlamalara dayanmakta ve temel içsel değerlerden gelmektedir (Chalofsky, 2010: 10-11). Her bireyin işe yükleyeceği anlamı belirleyen algı ve duygular farklı olacağından işin anlamı sübjektif bir algıdır. Biri için anlamlı ve değerli olan algı ve hisler bir başkası tarafından aynı öneme sahip olmayabilir (Keleş, 2017: 155).

Sosyolojik bakış açısında ise işin anlamı toplumun beklenti ve değerleri ile şekillenmektedir. İş sosyal bir faaliyet olarak ele alınmakta, her kültürün kendine özgü değer ve yargıları ile herkese göre farklı anlamlar yüklenebilmektedir (Çankır & Yener, 2017: 177). Yapılan iş toplum tarafından değerli ve anlamlı görülüyorsa kişi için de anlamlı ve değerli olmaktadır. İngiltere'de "işin anlamını" belirlemek üzere yapılan bir araştırmada işyerinde iletişim, amaçlarını gerçekleştirme, var olma, yaşamın nedenini anlama ve topluma değer katma gibi duyguların tatmin edildiği ortaya konmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirilen araştırmada ise işin anlamı kişisel değerleri tatmin etme, daha geniş bir topluluğa katkıda bulunmak olarak ifade edilmiştir (Chalofsky, 2010: 12-13). İşyerinde geçirilen zaman, bireyler için sosyal bir zaman olmakta, paylaşım, dayanışma ve işbirliği gibi süreçler kişilerin sosyalleşmesine katkı sağlamaktadır (Turgut & Tevrüz, 2003: 59).

Steger vd. (2012), işin anlamlılığını ölçmek üzere geliştirdiği ölçekte işin anlamlılığının üç boyuttan oluştuğunu belirtmektedir. İşin pozitif anlamı, işten anlam üretme ve artan motivasyon bu boyutlardır. Yazarlara göre; işin öznel bir deneyim olması ve herkese göre farklı bir öneme sahip olması işin pozitif anlam boyutunu oluşturmaktadır. İşin hayata nasıl bir anlam kattığı her birey tarafından farklı yorumlanacak bir algıdır. Diğer boyut olan işten anlam üretme; işin bireylerdeki kimlik tanımlarını oluşturmasını ifade etmektedir. Bazı ampirik çalışmalar işin "bir bütün olarak yaşamın önemli bir kaynağı" olduğunu göstermiştir. Bireyler işleri vasıtasıyla dünyaya yönelik anlamlar çıkararak kişisel gelişimlerine de katkı yapmaktadır. İşin anlamlılığını oluşturan diğer boyut ise artan motivasyon boyutudur. İşin sosyolojik tarafını içeren bu boyutta insanların faydasına olacak işler üretmenin bireylerin gözünde işi anlamlı kıldığı ifade edilmektedir (Steger vd. 2012; 324-325; Göçen & Terzi, 2019: 1493-1494).

İşin anlamlı olması bireyin gelişme ve büyüme ihtiyacı ile de ilişkili olabilmektedir. Çalışma yaşamına yeni atılmış bir birey için işin öncelikli anlamı gelir kaynağı olarak görülebilecekken, deneyim ve kendine güven arttıkça kişinin işten beklentisi kendini gerçekleştirmeye doğru yönlenecektir (Göçen ve Terzi; 2019: 1490). Diğer yandan iş, sosyal bir kimlik ve statü kazanmanın da önemli araçlarından biridir (Koray, 2005: 198; Chalofsky, 2010: 10-11; Keser, 2012: 65).

İşin anlamlılığı bireysel bir tatmin sağlarken bireylerin kendilerini daha iyi hissetmeleri ile de ilişkili olduğu görülmektedir (Steger, 2012: 323; Akın, 2013: 11; Allan vd., 2016: 39; Keleş, 2017: 155; Uzunbacak & Akçakanat 2018: 1693; Seçkin, 2018: 147; Göçen & Terzi, 2019: 1488). Diğer yandan işte anlam bulmanın yaşamda anlam bulma ile ilişkisi mevcuttur. Yaşamda anlam eksikliğinin ise depresyon ve psikolojik hastalıkları tetiklediği bilinmektedir (Allan vd., 2016: 39; Yener, 2018: 44; Balcı & Ağ 2019: 362; Magnano vd., 2019: 3-4). İşlerini anlamlı bulan bireylerin motivasyonlarının ve iş tatminlerinin de daha fazla olduğu belirtilmektedir (Loscocco & Roschelle, 1991: 184; Wrzesniewski, 2003:299-300; Yusoff vd. 2003: 19; Steger vd. 2012: 323; Bendassolli vd., 2015: 2; Allan vd., 2016: 41; Yener & Çankır, 2017: 177, Fındıklı vd., 2017: 409; Magnano, 2018: 3; Seçkin, 2018: 179; Uzunbacak & Akçakanat 2018: 1693; Blake vd., 2018: 500; Balcı & Ağ 2019: 352; Usman vd., 2019: 208). İşin anlamlılığı ile örgütsel bağlılık arasında da ilişki mevcuttur (Ceylan vd., 2005: 46; Rosso vd., 2010: 93).

1.2. İş Tatmini Kavramı

İnsanların yaşamlarının her noktasında karşılanmayı bekleyen sınırsız istek ve ihtiyaçları vardır. Bu istek ve ihtiyaçların karşılanması “tatmin” duygusunu beraberinde getirmektedir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde tatmin; “arzu edilen bir durumun gerçekleşmesi, gönül doygunluğu ve doyum” olarak tanımlanmaktadır (www.sozluk.gov.tr).

Literatürde iş tatmini kavramı ile ilgili pek çok tanım görülmektedir. İş tatmini kavramı en genel tanımı ile kişinin yaptığı işi sevmesi, işten doyum sağlaması (Koçoğlu, 2015: 17), işinden hoşlanma derecesi olarak ifade edilebilir (Tezer, 2001: 33). Bireyin işine karşı hissettiği olumlu duyguların bütünü iş tatmini olarak tanımlanabilir (Keser, 2013: 99; Özpehlivan, 2018: 45). Diğer bir tanımla iş tatmini, iş ortamında memnuniyet verici koşulların birey üzerinde bıraktığı olumlu etkidir (Çekmecelioğlu, 2005: 28). İş ve çalışma çevresi ile ilgili olumlu ya da olumsuz tutum ve algılamalar iş tatmini olarak adlandırılmaktadır (Pool, 1997: 272; Özkalp & Kirel, 2008: 75). Bireyin sahip olduğu işe yönelik öznel değerlendirmeleri sonucunda yaşadığı duygusal durum, iş tatmini kavramına yapılabilecek diğer bir tanımdır (Keser & Öngen Bilir, 2019: 230).

İş tatminini bireyin işine karşı sahip olduğu tüm duygular olarak tanımlayanlar vardır (Singh & Rapheileng, 2014: 223). Çünkü her bireyin işindeki rolü karşısında gösterdiği duygusal tepkiler farklıdır. Diğer bir ifade ile çalışanların iş tecrübeleri sonucunda yaşadıkları olumlu ruh hali iş tatmini olarak adlandırılırken, olumsuz

deneyim ve tutumları iş tatminsizliği olarak ele alınabilir (Sevimli & İşcan, 2005: 56).

İş tatmini bireylerin işlerinden beklentileri ile de ilişkili, içsel ve dışsal boyutu olan öznel bir kavramdır. İşten beklentilerin gerçek yaşamdaki iş deneyimleri ile örtüşmesi iş tatmini düzeyini artırırken, beklentilerin karşılanamaması iş tatmini düzeyini düşürecektir (Bayrak Kök, 2006: 293). Bazı insanların işlerinden beklentisi başarıma, sorumluluk alma, ilerleme, tanınma gibi psikolojik faktörler olabilir. Bazı insanlar için ise işlerinden öncelikli beklentileri yüksek bir gelir, terfi olanakları, çalışma koşulları ve denetim gibi dışsal faktörler olabilir. İnsanın genel fiziksel durumunu gösteren sağlık durumu gibi iş tatmini de işyerindeki genel duygu durumunu yansıtmaktadır (Sevimli & İşcan, 2005: 55).

İş tatmini kavramı örgütsel ve bireysel açıdan ele alınmaktadır. Bireysel açıdan kavramın önemi yaşam tatmini ile ilişkilidir. Gündelik yaşamın önemli bir kısmını işyerinde geçiren bireyler için yaşam tatmini ve iş tatmini kavramlarının birbirinden kesin olarak ayrılması kolay değildir. Hem işyerinde geçirilen zamanın fazlalığından hem de pek çok insan için işin yaşamsal bir aktivite olmasından iş tatmini kavramı önem kazanmaktadır. Bu durumda yaptıkları işte mutlu ve tatmin olan bireylerin yaşam tatminleri de artmaktadır (Lent ve Brown, 2008: 9; Uysal- Irak, 2014: 38). Tersine bir bakış açısı ile mutsuz bir iş yaşamı bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlığını da olumsuz etkileyecektir (Özdevecioğlu, 2003: 698; Rode, 2004: 1205-1206; Sevimli & İşcan, 2005: 56; Keser, 2005: 78; Bayrak Kök, 2006: 295; Koroğlu, 2012: 276; Delice, 2014: 63; Koçoğlu, 2015: 21). Yapılan bazı araştırmalarda düşük iş tatmini ile duygusal dengesizlik, içine kapanıklık ve asosyallik arasında ilişki tespit edilmiştir (Koçoğlu, 2015: 19; 30-31).

Örgütsel açıdan ise iş tatmini ile pek çok değişken arasında ilişkisi söz konusudur. Yapılan pek çok araştırmada iş tatminsizliği ile işten ayrılma (Kırel, 1999: 119; Çekmecelioğlu, 2005: 28; Kaya, 2007: 357; Keser, 2013: 99; Taşlıyan vd., 2017: 114; Bayrak Kök, 2006: 294), işe yabancılaşma (Bayrak Kök, 2006: 294; Koçoğlu, 2015: 22) ve örgütsel stres (Singh & Rapheileng, 2014: 223; Hussain & Lesi, 2015: 106) arasında ilişki tespit edilmiştir. Diğer yandan yüksek iş tatmini etkinlik ve verimliliği artırırken, düşük iş tatmini örgütsel bağlılığı azaltmaktadır (Kaya, 2007: 356; Akyüz vd. 2011: 20; Keser, 2013: 98). İş tatmini yüksek olan bireylerin motivasyonlarının, işe bağlılıklarının ve verimliliklerinin de yüksek olduğu görülmektedir. Örgütsel vatandaşlık davranışı ile de ilgisi tespit edilmiştir (Görmüş & Özüdoğru, 2020: 476). Bu nedenle iş tatmini 1930'lardan beri üzerinde sıklıkla araştırma yapılan konulardan biridir. İşinde yeterli derecede tatmin duygusu yaşayan bireylerin işine ve örgüte karşı olumlu bir tutuma sahip olması beklenmektedir (Çekmecelioğlu, 2005: 28).

2. YÖNTEM

İçinde bulunduğumuz yüzyılda iş çalışan insanların uyanık oldukları zamanın önemli bir kısmını geçirdikleri alanlardır. Bu nedenle işle ilgili duygular, düşünceler

ve tutumlar bireylerin iş dışı yaşamlarını da doğrudan etkilemektedir. Bu anlamda iş tatmini insanların yaşamlarını etkileyen önemli faktörlerden bir tanesidir. Günümüzde çalışanların ücret ve maddi kazanımlarla motive oldukları ve doyuma ulaştıkları inancı zayıflamaktadır. İşinde anlam arama, kendini gerçekleştirme ihtiyacı günümüz çalışanlarının motive olduğu ücret dışı faktörlere örnek olarak verilebilir. Literatürde iş tatmini ile pek çok değişkenin ilişkisi ele alınmıştır. İşin anlamlılığının iş tatminini arttırdığını belirten çok sayıda araştırma olmakla birlikte (Loscocco & Roschelle, 1991: 184; Wrzesniewski, 2003: 299-300; Yusoff vd. 2003: 19; Steger vd. 2012: 323; Bendassolli vd., 2015: 2; Allan vd., 2016: 41; Yener & Çankır, 2017: 177, Afacan vd., 2017: 409; Magnano, 2018: 3; Seçkin, 2018: 179; Blake vd., 2018: 500; Balcı & Sağ 2019: 542; Usman vd., 2019: 208; Bailey vd., 2019: 85) nitel ya da nicel bir araştırma ile doğrudan bu iki değişken arasındaki ilişkiyi sınavan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Türkiye’de iki araştırmada başka değişkenlerle birlikte işin anlamlılığı ve iş tatmini ilişkisi ele alınmıştır (Fındıklı & Keleş ve Afacan, 2017; Uzunbacak & Akçakanat, 2017). Fındıklı, Keleş ve Afacan araştırmalarında işin anlamlılığı ile iş tatmini, iş stresi ve işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Uzunbacak ve Akçakanat ise özel güvenlik sektöründe işin anlamı, öznel zindelik ve mutluluk ilişkisinde iş tatmininin aracı rolünü incelemiştir.

Örgütsel psikoloji perspektifinden pek çok kariyer gelişimi teorisi iş tatmininin belirleyicilerini öne sürmüştür. Ancak “çalışma yaşamında refahın” önemli bir belirleyicisi olmasına rağmen bu teorik yaklaşımlarda da işin anlamlılığı boyutunun ihmal edildiği görülmektedir. İşe Uyum Yaklaşımı örgütün çalışanın değer, ilgi ve ihtiyaçları ile örgütönkiler eşleştiği ölçüde iş tatmini yaşandığından bahsetmektedir (Allan vd., 2018: 38; Koçak, 2020: 702). Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi’ne göre iş tatmini öz yeterlilik, çalışma koşulları ve amaç ve etkinliğe ilişkin çevresel destek ve engellerden doğrudan ya da dolaylı olarak olumlu etkilenmektedir (Lent ve Brown, 2008: 11). Kariyer yapılandırma yaklaşımı ise anlam sorunlarına biraz değinen ama yeterli açıklama getirmemiş yaklaşımlardan biridir (Allan vd., 2018: 38). Bu çerçevede iş tatmininin “işin anlamlılığı” boyutuyla açıklanması konusunda bir eksiklik olduğu düşünülebilir. Araştırmanın amacını işin anlamlılığı ve iş tatmini arasında ilişkinin tespit edilmesi oluşturmaktadır. Araştırmada aşağıdaki hipotez geliştirilmiştir.

- H: İşin anlamlılığı artarken iş tatmini artmaktadır.
- Ha: Çalışanlarda işten anlam üretme artarken içsel tatmin artar.
- Hb: Çalışanlarda motivasyon artarken içsel tatmin artar.
- Hc: Çalışanlarda işin pozitif anlamı artarken içsel tatmin artar.
- Hç: Çalışanlarda işten anlam üretme artarken dışsal tatmin artar.
- Hd: Çalışanlarda motivasyon artarken dışsal tatmin artar.
- He: Çalışanlarda işin pozitif anlamı artarken dışsal tatmin artar.

Çalışmada işin anlamlılığı ve iş tatmini arasındaki ilişkinin belirlenmesi için nicel bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada veriler anket tekniği ile toplanmıştır. İşin

anlamlılığına ait üç boyut ile iş tatminine ait iki boyut arasındaki ilişkiler ayrı ayrı sıranmıştır.

2.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma, 1972 yılında Bursa'da kurulmuş bir işletmenin otomotiv fabrikasında gerçekleştirilmiştir. Altı şirket ve bir vakıftan oluşan şirketler grubu Türkiye'nin en büyük 500 sanayi kuruluşundan biridir. Toplam grup çalışanı 1226 kişidir. Bunlardan 370'i beyaz, 856'sı mavi yakalıdır. Şirketin otomotiv alanında çalışanlarının toplam sayısı ise; 824 kişidir. Araştırmanın evrenini otomotiv alanında çalışan 824 çalışan oluşturmaktadır. Bu evreni temsil etmek üzere kolayda örnekleme yöntemi ile 210 çalışana ulaşılmıştır. Bu işletmenin seçilme nedenleri arasında Türkiye'nin büyük işletmelerinden biri olması, çalışan sayısının Türkiye ortalamasının üzerinde olması ve yeterli sayıda mavi ve beyaz yaka çalışan olması gösterilebilir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Otomotiv sektöründe çalışanların yaptıkları işin anlamlılığı algısının iş tatminine etkisinin araştırıldığı çalışmada verilerin toplanmasında anket tekniğinden faydalanılmıştır. Anket Google Forms aracılığı ile oluşturulmuştur. Şefleri aracılığı ile ankete ait linkler çalışanlara toplu olarak mail atılmıştır. Anketler 10.09.2020-30.09.2020 tarihleri arasında toplanmıştır. Anket üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde çalışanların özellikleri belirlenmiş ve ikinci bölümde ise beşli Likert tipi bir ölçek olan ve 10 maddeden oluşan İşin Anlamlılığı Ölçeği yer almıştır. İşin anlamlılığı ölçeği üç boyuttan oluşmaktadır. Son bölümde ise çalışanların iş tatminini belirlemeye yönelik beş noktalı yanıtları kapsayan ve iki alt boyuttan oluşan Minnesota İş Tatmini ölçeği yer almıştır.

2.2.1. Minnesota İş Tatmini Ölçeği

1967 yılında Weis ve arkadaşları tarafından geliştirilen ölçek iş tatmininin içsel ve dışsal boyutlarını ölçmekte yaygın olarak kullanılmaktadır. Dünya'da ve Türkiye'de defalarca kullanılan ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu görülmüştür. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Baycan tarafından yapılmış ve ölçek geçerli ve güvenilir bulunmuştur (Yelboğa, 2007: 6).

Minnesota İş Tatmin Ölçeğinin (İTÖ) İlk geliştirildiği hali 100 maddeden oluşmaktadır. Daha uygulanabilir olması nedeniyle 20 soruluk form geliştirilmiş ve sıklıkla tercih edilmiştir (Keser & Öngen Bilir, 2019: 230). 20 soruluk formdan oluşan ölçek, içsel tatmin, dışsal tatmin ve genel tatmin düzeyini ölçen sorulardan oluşmaktadır. Başarma ihtiyacı, tanınma, sorumluluk alma, ilerleme gibi psikolojik ihtiyaçlar ölçeğin içsel boyutunu oluşturmaktadır. Dışsal boyutu oluşturan faktörler ise; çalışma koşulları, ücret, denetim ve terfi olarak ifade edilebilir (Kaya, 2007: 358). Yanıtları 1'den (Hiç Tatmin Edici Değil), 5'e kadar (Çok Tatmin Edici) puanlanan beşli Likert tipi bir araçtır. Soruların 12 tanesi içsel tatmini, 8 tanesi dışsal

tatmini belirlemeye yöneliktir. Genel tatmin düzeyine ilişkin sonuçlar ölçekteki maddelere verilen puanların aritmetik ortalamasının alınması ile bulunmaktadır.

2.2.2. İşin Anlamlılığı Ölçeği

Araştırmada Steger vd. (2012) tarafından geliştirilmiş “İşin Anlamlılığı Ölçeği” (İAÖ) kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe çevirisi, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Akın vd. (2013) tarafından gerçekleştirilmiş ve ölçeğin Türk kültürüne uygun olduğu belirtilmiştir (Akın vd. 2013: 14- 15). Fındıklı vd. 2017 yılında ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik analizini yeniden yapmış ve ölçeğin Türkiye için uygun, geçerli ve güvenilir olduğu belirtilmiştir. Keleş (2017), Balcı ve Ağ (2019), aynı ölçeği kullanarak yaşamın anlamı ile işin anlamlılığı arasındaki ilişkiyi sorgulamıştır. Yaman ve Sarıçam (2015) psikoşiddet ve işin anlamı çalışmasında; Solunoğlu vd. (2021), meslek aşkı ve işin anlamlılığı ile mutluluk arasındaki ilişkiyi ölçen çalışmasında aynı ölçeği kullanarak incelemişlerdir.

Ölçek toplam 10 maddeden oluşmaktadır. Steger vd. çalışmalarında işin pozitif anlamı (1,4,5,8. maddeler), işten anlam üretme (2,7,9. maddeler) ve motivasyon artırma (3,6,10. maddeler) olmak üzere 3 boyut tespit etmiştir. Akın vd. aynı üç boyuttan ölçeği sınımış ancak Fındıklı vd. (2017) çalışmalarında tek faktörlü yapı elde etmişlerdir (işin kattığı anlam) (Fındıklı vd., 2017: 410). Benzer şekilde Balcı ve Ağ’ın araştırmasında da ölçek tek boyutta toplanmıştır (Balcı ve Ağ, 2019: 354). İşin Anlamlılığı ölçeği ayrıca iki doktora tezinde kullanılmış, bu araştırmalarda da ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği yüksek bulunmuştur (Özkan, 2017; Karadeniz, 2019). Beşli Likert tipi bir araç olan ölçekte “işim dünyada herhangi bir fark yaratmaz” ifadesi ters kodlanmıştır. Bu araştırmada Balcı ve Ağ (2019) tarafından da kullanılan uyarılama tercih edilmiştir. Boyutlar açısından ise Steger vd.’nin araştırmasına uygun biçimde ölçek üç boyuta ayrılmıştır.

3. BULGULAR

Araştırmaya 210 çalışan katılmış olup 11 çalışana ait anket verilerinde sorun olduğundan analize tabi tutulmamıştır. Analizler 199 çalışana ait olup veriler yatay kesit verilerdir. Çalışanların %20,1’i Kadın, %79,9’u erkek çalışanlardan oluşmaktadır. Çalışanların %78,4’ü evli, %20,6’sı bekar çalışanlardır. Çalışanların yaşlarına yönelik mod sınıfı %49,2 ile 30-39 yaş aralığı bulunurken, %23,6’sı 20-29 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir. Katılımcılara ait demografik özellikler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Demografik Özellikler

	Özellik	n	%		Özellik	n	%
Cinsiyet	Kadın	40	20,1	Eğitim	Lise altı	24	12,1
	Erkek	159	79,9		Lise	41	20,6
Yaş	20-29	47	23,6		Lisans	110	55,3
	30-39	98	49,2		YL	24	12,1
	40-49	43	21,6	Kıdem	1-5	54	27,1
	50+	11	5,5		6-10	58	29,1
Pozisyon	Müdür	19	9,5		11-15	40	20,1
	Şef	25	12,6		16-20	27	13,6
	İşçi	55	27,6	21++	20	10,0	
	Uzman/ Sorumlu	100	50,3	Evlilik	Evli	156	78,4
			Bekar		43	21,6	

Katılımcıların eğitim düzeyleri %55,3 oranında lisans, %20,6 oranında lisedir. Kıdem düzeyleri %29,1-10 yıl, %27'si ise 5 yıldan az süredir. %50,3 oranında uzman/sorumlu, %27,6 oranında ise işçi katılımcılar soruları yanıtlamıştır.

Araştırmada öncelikle ölçeklerin güvenilirlikleri ve ölçeklerin doğrulanması için doğrulayıcı faktör analizinden yararlanılmıştır. Güvenirliğin bir ölçüsü olarak Cronbach's Alpha istatistiği ve Composite reliability istatistiklerinden yararlanılmıştır. Ölçeklerin birleşme geçerliliği average variance extracted (AVE) değerleri ile ölçülmüştür. Ayrışma geçerlilikleri Fornell-Larcker ölçütü ile incelenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda işin anlamlılığı ölçeği üç, iş tatmini ölçeği iki boyutta toplanmıştır. İşin anlamlılığı ölçeği boyutları Steger vd. (2012) uygun biçimde isimlendirilmiştir. Buna göre boyutlar; İşin pozitif anlamı, işten anlam üretme ve motivasyon arttırmadır. İş tatminine ilişkin boyutlar ise içsel tatmin ve dışsal tatmindir. Elde edilen sonuçlar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Doğrulayıcı Faktör Analizi ve Sonuçları

	Anlam Üretme	Dışsal Tatmin	İçsel Tatmin	Motivasyon Arttırma	Pozitif Anlam
Anlam Üretme	0,797				
Dışsal Tatmin	0,564	0,725			
İçsel Tatmin	0,677	0,701	0,713		
Motivasyon Arttırma	0,625	0,573	0,609	0,862	
Pozitif Anlam	0,757	0,576	0,680	0,682	0,797
Cronbach's Alpha	0,711	0,850	0,902	0,654	0,714
Composite Reliabilty	0,838	0,885	0,919	0,852	0,839
AVE	0,635	0,526	0,508	0,743	0,636
İşin Anlamlılığı Ölçeği	Faktörler/Faktör yükleri				
İAÖ9 İşim, hayatımı anlamlı kılar.	0,835				
İAÖ7 İşim, kendimi daha iyi anlamama yardımcı olur.	0,830				

İAÖ2 İşim, kişisel gelişimime katkı sağlar.	0,719				
İAÖ10 Yaptığım iş, büyük bir amaca hizmet eder.				0,866	
İAÖ6 İşim hizmet verdiğim müşterilere olumlu katkı sağlar.				0,858	
İAÖ8 İşim, tatmin edici bir amaca sahiptir.					0,853
İAÖ5 İşimin anlamlı olduğunu düşünüyorum.					0,835
İAÖ4 İşimin hayatımın anlamına nasıl katkı sağladığını biliyorum					0,695
Minnesota İş Tatmini Ölçeği	Faktörler/Faktör yükleri				
İTÖ18 Mesleğimden yaptığım iş karşılığında takdir edilmem yönünden		0,799			
İTÖ5 Yöneticimin emrindeki kişileri iyi yönetmesi bakımından işimden		0,772			
İTÖ19 Mesleğimden yaptığım iş karşılığında duyduğum başarı hissi yönünden		0,769			
İTÖ6 Mesleğimden Yöneticimin karar verme yeteneği bakımından		0,738			
İTÖ12 Mesleğimden İşimle ilgili alınan kararların uygulamaya konması yönünden		0,723			
İTÖ17 Mesleğimden Çalışma arkadaşlarımla birbirleriyle anlaşmaları yönünden		0,635			
İTÖ14 Mesleğimden terfi imkânının olması yönünden		0,621			
İTÖ11 Mesleğimden Kendi yeteneklerimle bir şeyler yapabilme şansı vermesi yönünden			0,804		
İTÖ5 Yöneticimin emrindeki kişileri iyi yönetmesi bakımından işimden			0,774		
İTÖ20 Mesleğimden yaparken kendi yöntemlerimi kullanabilme imkânı vermesi açısından			0,765		
İTÖ10 Mesleğimden kişileri yönlendirmek için fırsat vermesi yönünden			0,764		
İTÖ9 Mesleğimden Başkaları için bir şeyler yapabildiğimi hissetmem yönünden			0,727		
İTÖ8 Mesleğimden Bana garantili bir gelecek sağlaması yönünden			0,722		
İTÖ7 Mesleğimden Vicdani bir sorumluluk taşıma şansını bana vermesi yönünden			0,705		
İTÖ16 Mesleğimden çalışma şartları yönünden			0,663		
İTÖ4 Mesleğimden toplumda "saygın bir kişi" olma şansını bana vermesi bakımından			0,648		
İTÖ3 Mesleğimden ara sıra değişik şeyler yapabilme imkânım olması bakımından			0,639		

Tablo 2'ye göre; ölçeklerin güvenilirlikleri Cronbach'c Alpha ve Composite Reliability (CR) istatistikleri ile incelenmiş ve işten anlam üretme boyutunda Cronbach'c Alpha istatistiği 0,654 ile en küçük güvenilirlik düzeyinde bulunmuştur. Diğer boyutlar için Cronbach'c Alpha ve CR değerleri 0,70 değerinden daha yüksek bulunmuştur. Pozitif anlam boyutunda “işim kişisel gelişimime katkı sağlar” ve motivasyon artırma boyutunda ise ‘işim dünyaya herhangi bir fark yaratmaz’ maddeleri ölçekten çıkarılmıştır. Benzer şekilde içsel tatmin (beni meşgul etmesi açısından ve bağımsız çalışmaya imkan tanınması açısından mesleğimden...) ve dışsal tatmin (mesleğimden yaptığım iş karşılığında aldığım ücret yönünden) boyutlarından da birer madde çıkarıldığında AVE değeri yükselmiştir. Faktör yükleri matrisinde 0,70 değerinden daha düşük yükler olmasına rağmen ölçekten çıkarılmamıştır. Bunun nedeni 0,70'in altında yer alan yüklere sahip maddeler ölçekten çıkarıldığında AVE değerini yükseltmediği belirlenmiş ve ölçeklerde kalmasına karar verilmiştir. Tüm ölçekler için AVE değerinin 0,50'den büyük olması gerekmektedir olup araştırmada bu koşul sağlanmıştır. Ayrıca ayrıştırma katsayıları 0,70 ve üzeri elde edilmiş ve araştırmada Fornell-Larcker ölçütü sağlanmıştır.

3.1. İşin Anlamlılığı ve İş Tatmininin Demografik Değişkenlerle İlişisine Yönelik Sonuçlar

Çalışanların özelliklerine göre işin anlamlılığı ve tatmin düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar olup olmadığı da araştırılmıştır. Öncelikle Kolmogorov-Smirnov normallik testi ile değişkenlerin normal dağılım gösterip göstermediği araştırılmıştır. Kolmogorov-Smirnov normallik testi sonucunda tüm değişkenlerin normal dağılımdan uzak olduğu belirlenmiştir. Tüm değişkenlerin asimetrisi negatif ve normal dağılıma göre daha sivri olduğu belirlenmiştir. Çalışanları özelliklerine göre farklılıkların anlamlılığı parametrik olmayan istatistiksel yöntemlerle incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Normallik Testi ve Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Ortalama	Std. sapma	Basıklık	Çarpıklık	Kolmogorov-Smirnov		
					Statistic	df	Sig.
Anlam Üretme	4,0251	,65899	1,170	-,831	,183	199	,000
Motivasyon	4,1508	,70881	,803	-,826	,180	199	,000
Pozitif Anlam	4,0972	,61367	1,085	-,706	,191	199	,000
İçsel Tatmin	3,8936	,60742	,597	-,418	,098	199	,000
Dışsal Tatmin	3,6388	,69048	,849	-,630	,121	199	,000

Cinsiyete göre çalışanların araştırma değişkenlerine verdikleri puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunup bulunmadığı Mann-Whitney U testi ile incelenmiştir. Mann-Whitney U testine göre hiçbir değişkende (boyutta) istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p > 0,05$). Diğer bir ifade ile çalışanlarda

işin anlamlılığı ve iş tatmini düzeylerinde cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir. Çalışanların verdikleri puanlara göre medeni durum açısından farklılıklar Mann-Whitney U testi ile incelenmiştir. Konuya ilişkin detaylar Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Medeni Duruma Göre Farklılık Testi

Değişkenler	Medeni Durum	n	Ortalama	Std. Sapma	Z	p
Anlam üretme	Evli	156	4,0855	,64243	2,415	,016
	Bekar	43	3,8062	,67937		
Motivasyon	Evli	156	4,2436	,67079	3,518	,000
	Bekar	43	3,8140	,74820		
Pozitif Anlam	Evli	156	4,1667	,59448	3,095	,002
	Bekar	43	3,8450	,62297		
İçsel Tatmin	Evli	156	3,9647	,59914	2,975	,003
	Bekar	43	3,6357	,57247		
Dışsal Tatmin	Evli	156	3,6987	,68287	2,150	,032
	Bekar	43	3,4215	,68194		

Mann-Whitney U testine göre; evli bireylerin işten çıkardıkları anlam ve iş tatminleri daha yüksektir. Tüm alt boyutlarda evli bireylerin algılamaları bekarlara göre daha yüksek bulunmuştur. Boyutlar arasındaki farklılığın incelendiği diğer bir değişken eğitim durumudur. Çalışanların eğitim durumuna göre işin anlamlılığı algılamasına yönelik alt boyutlarında anlamlı bir değişiklik bulunup bulunmadığı Kruskal-Wallis H testi ile incelenmiş ve anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir (anlam üretme boyutu Test istatistiği=8,414 p=0,038; artan motivasyon boyutu Test istatistiği=8,740 p=0,033). Konuyla ilgili ayrıntılar Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5. Eğitim Durumuna Göre Farklılık Testi

Değişkenler	Eğitim	n	Ortalama	Std. Sapma	Test istatistiği	p
Anlam Üretme	Lise altı	24	4,1667	,75502	8,414	0,038
	Lise	41	4,2276	,56979		
	Lisans	110	3,9606	,61036		
	Y. Lisans	24	3,8333	,82825		
	Toplam	199	4,0251	,65899		
Motivasyon	Lise altı	24	4,4583	,55003	8,740	0,033
	Lise	41	4,3049	,55765		
	Lisans	110	4,0682	,73096		
	Y. Lisans	24	3,9583	,85867		
	Toplam	199	4,1508	,70881		
Pozitif Anlam	Lise altı	24	4,2361	,58549	4,358	0,225
	Lise	41	4,1870	,66269		
	Lisans	110	4,0697	,56593		
	Y. Lisans	24	3,9306	,74197		
	Toplam	199	4,0972	,61367		
İşsel Tatmin	Lise altı	24	3,8090	,71369	4,409	0,221
	Lise	41	4,0691	,54035		
	Lisans	110	3,8856	,56630		
	Y. Lisans	24	3,7153	,73718		
	Toplam	199	3,8936	,60742		
Dışsal Tatmin	Lise altı	24	3,6302	,86718	0,413	0,938
	Lise	41	3,6768	,61427		
	Lisans	110	3,6557	,67116		
	Y. Lisans	24	3,5052	,73396		
	Toplam	199	3,6388	,69048		

Hangi gruplar arasında farklılığın olduğu Bonferroni çoklu karşılaştırma testi ile araştırılmıştır. Bonferroni testine göre;

Yaşa göre anlam üretme boyutunda farklılık bulunan gruplar (Test istatistiği=13,917 p=0,003);

- Lise mezunu çalışanların işten anlam üretme boyutuna yönelik algıları lisans mezunlarından daha yüksektir (p=0,013).
- Lise mezunu çalışanların işten anlam üretme boyutuna yönelik algılarının yüksek lisans mezunlarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir (p=0,046).
- Lise altı eğitime sahip çalışanların işin motivasyon boyutuna yönelik algısının lisans mezunu çalışanlardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir (p=0,023).
- Lise altı eğitime sahip çalışanların işin motivasyon boyutuna yönelik algısının yüksek lisans mezunu çalışanlardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir (p=0,014).

Yaş dağılımına göre işin anlamlılığı ve iş tatmini arasındaki farklılıklar Kruskal-Wallis H testi ile incelenmiş ve anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Bonferroni çoklu karşılaştırma testi ile hangi gruplar arasında farklılık olduğunu incelenmiştir. Ayrıntılar Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6. Yaş Dağılımına Göre Farklılık Testi

Değişkenler	Yaş	n	Ortalama	Std. Sapma	Test istatistiği	p
Anlam Üretme	20-29	47	3,7801	,67843	13,917	,003
	30-39	98	4,0408	,61345		
	40-49	43	4,1318	,68676		
	50+	11	4,5152	,50252		
	Total	199	4,0251	,65899		
Motivasyon	20-29	47	3,8404	,76689	13,227	,004
	30-39	98	4,1990	,68391		
	40-49	43	4,3140	,62700		
	50+	11	4,4091	,62523		
	Total	199	4,1508	,70881		
Pozitif Anlam	20-29	47	3,8723	,61602	12,599	,006
	30-39	98	4,1156	,61687		
	40-49	43	4,2016	,56876		
	50+	11	4,4848	,45616		
	Total	199	4,0972	,61367		
İçsel Tatmin	20-29	47	3,6968	,50583	15,300	,002
	30-39	98	3,8750	,65193		
	40-49	43	4,0446	,54958		
	50+	11	4,3106	,51247		
	Total	199	3,8936	,60742		
Dışsal Tatmin	20-29	47	3,5080	,63278	7,338	,062
	30-39	98	3,6148	,75996		
	40-49	43	3,7500	,61419		
	50+	11	3,9773	,38250		
	Total	199	3,6388	,69048		

Yaş dağılımına göre anlam üretme, motivasyon ve işten pozitif anlam çıkarma boyutlarında farklılıklar tespit edilmiştir. Bonferroni çoklu karşılaştırma testi ile farklılığın olduğu gruplar belirlenmiştir. Sonuçlar aşağıdaki gibi özetlenmektedir; Yaşa göre anlam üretme boyutunda farklılık bulunan gruplar (Test istatistiği=13,917 p=0,003);

- Yaşı 50 + olan çalışanlarda işten anlam üretme algısının, yaşı 20-29 arasında olan çalışanlardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir (p=0,006).

- Yaşı 40-49 olan çalışanlarda işten anlam üretme algısının, yaşı 20-29 arasında olan çalışanlardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($p=0,05$).

Yaşa göre motivasyon boyutunda farklılık bulunan gruplar (Test istatistiği=13,227 $p=0,004$);

- Yaşı 30-39 olan çalışanların işin motivasyon boyutuna yönelik algısının yaşı 20-29 arasında olan çalışanlardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($p=0,032$).
- Yaşı 40-49 olan çalışanların işin motivasyon boyutuna yönelik algısının yaşı 20-29 arasında olan çalışanlardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($p=0,009$).

Yaşa göre işten pozitif anlam çıkarma boyutunda farklılık bulunan gruplar (Test istatistiği=12,599 $p=0,006$);

- Yaşı 40-49 arası olan çalışanların işten çıkardıkları pozitif anlamın, yaşı 20-29 arasında olan çalışanların çıkardığı pozitif anlamdan daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($p=0,043$).
- Yaşı 50+ olan çalışanların işten çıkardıkları pozitif anlamın, yaşı 20-29 arasında olan çalışanların çıkardığı pozitif anlamdan daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($p=0,016$).

İş tatmininin içsel ve dışsal boyutlarında yaşa göre bir farklılık olup olmadığı dağılımına göre içsel tatmin düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığı Kruskal-Wallis H testi ile incelenmiş ve anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir (Test istatistiği=15,300 $p=0,002$). Hangi gruplar arasında farklılığın olduğunu görebilmek için Bonferroni çoklu karşılaştırma testine başvurulmuştur. Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre;

Yaşa göre anlam üretme boyutunda farklılık bulunan gruplar (Test istatistiği=13,917 $p=0,003$);

- Yaşı 40-49 arası olan çalışanların içsel tatmin düzeylerinin, yaşı 20-29 arasında olan çalışanların içsel tatmin düzeyinden daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($p=0,011$).
- Yaşı 50+ olan çalışanların içsel tatmin düzeylerinin, yaşı 20-29 arasında olan çalışanların içsel tatmin düzeyinden daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($p=0,012$).

3.2. İşin Anlamlılığının İçsel Tatmin Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular

Araştırmada işin anlamlılığının iş tatmini üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bir bağımlı ve birden fazla bağımsız değişken arasındaki ilişkinin matematiksel fonksiyonu çoklu regresyon analiziyle incelenabilmektedir (Hamarat, 2017: 293-316). Araştırmada bireylerin yaptıkları işi anlamlı bulma algısının iş tatminini olumlu yönde artırıp arttırmadığı çoklu regresyon analizi ile araştırılmıştır. Araştırmanın değişkenlerini elde edebilmek için her boyut kendi içerisinde

toplanmış ve ölçekte yer alan madde sayısına bölünmüştür. Böylelikle elde edilen ortalama skor değerleri araştırmanın değişkenlerini temsil etmiştir.

Araştırmada ayrı ayrı iki regresyon modeli sınanmıştır. İlk modelde içsel tatmin değişkeni bağımlı değişken alınmış ve işin anlamlılığının içsel tatmine olan etkisi araştırılmıştır. İlk modele yönelik R değeri 0,724 olarak hesaplanmış ve modelin uyumu yüksek bulunmuştur. Modelde yer alan işin anlamlılığı (pozitif anlam, anlam üretme ve motivasyon artırma) değişkenlerinin içsel tatmin değişkenindeki değişimlerin %52,4'ünü açıkladığı belirlenmiştir. Regresyon modelinin anlamlılığı incelenmiş ve model anlamlı bulunmuştur ($F=71,543$ $p=0,000$). Regresyon modelinde yer alan işin anlamlılığı değişkenleri arasında çoklu bağıntı olup olmadığı VIF (Collinearity Diagnostics) değerlerine bakılarak karar verilmiştir. VIF değerlerinin 10'dan küçük olması gerekmektedir (Hamarat, 2017: 309). İlk modelde en yüksek VIF değeri 2,665 hesaplanmış ve bağımsız değişkenler arasında çoklu bağıntının olmadığına karar verilmiştir. Doğrusal regresyon çalışmasının bir diğer varsayımı hata terimleri arasında ilişki (otokorelasyon) olmamasıdır. Araştırmada otokorelasyon Durbin-Watson istatistiği ile incelenmiştir. Durbin-Watson istatistiğinin 1,5- 2,5 arasında olması otokorelasyon olmadığını göstermektedir (Hamarat, 2017: 309). Araştırmada bu değer 1,776 olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak hata terimleri arasında otokorelasyona rastlanmamıştır. İçsel tatmin değişkeninin bağımlı olduğu regresyon modelinde tüm bağımsız değişkenler istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuşlardır. Ayrıntılar Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. İçsel Tatmin Değişkeni Etkileyen Değişkenler

İçsel Tatmin	B	Std. Hata	t	p	F	p	VIF	Durbin-Watson	R
(Sabit)	,814	,214	3,813	,000	71,543	0,000		1,776	,724
Anlam Üretme	,291	,071	4,098	,000			2,425		
Motivasyon	,171	,059	2,897	,004			1,935		
Pozitif Anlam	,293	,080	3,672	,000			2,665		

Tabloya göre bireylerde işin anlamlılığına ait algılama arttıkça içsel tatmin de artmaktadır. Buna göre;

- Çalışanların anlam üretme değişkeninde gerçekleşen bir birimlik artma içsel tatmin düzeylerinde $\beta=0,291$ birimlik bir artış sağlamaktadır ($t=4,098$ $p=0,000$). Böylece “Ha: Çalışanlarda işten anlam üretme artarken içsel tatmin artar” hipotezi desteklenmiştir.
- Çalışanların motivasyon artırma değişkeninde gerçekleşen bir birimlik artma içsel tatmin düzeylerinde $\beta=0,171$ birimlik bir artış sağlamaktadır ($t=2,897$ $p=0,004$). Böylece “Hb: Çalışanlarda motivasyon artarken içsel tatmin artar” hipotezi desteklenmiştir.
- Çalışanların pozitif anlam değişkeninde gerçekleşen bir birimlik artış içsel tatmin düzeylerinde $\beta=0,293$ birimlik bir artış sağlamaktadır ($t=3,672$

p=0,000). Böylece “H_c: Çalışanlarda işin pozitif anlamı artarken içsel tatmin artar” hipotezi desteklenmiştir.

3.3. İşin Anlamlılığının Dışsal Tatmin Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular

Araştırmada sınanan ikinci regresyon modelinde dışsal tatmin değişkeni bağımlı değişken alınmıştır. Bağımlı değişken üzerinde işin anlamlılığına yönelik işin anlamlılığı boyutlarının etkisi görülmeye çalışılmıştır. İkinci regresyon modelinde R değeri 0,608 olarak hesaplanmış ve modelin uyumu yüksek bulunmuştur. Modelde yer alan işin anlamlılığı (pozitif anlam, anlam üretme ve motivasyon artırma) değişkenlerinin dışsal tatmin değişkenindeki değişimlerin %36,97'isini açıkladığı belirlenmiştir. Regresyon modelinin anlamlılığı incelenmiş ve son model de anlamlı bulunmuştur (F=38,106 p= 0,000). Regresyon modelinde yer alan işin anlamlılığı değişkenleri arasında çoklu bağıntıya yönelik VIF değerleri ilk regresyon modelinde olduğu gibi elde edilmiştir. Son regresyon modelinde hata terimleri arasında ardışık bağımlılık olup olmadığı ilk modelde olduğu gibi Durbin-Watson otokorelasyon testi ile incelenmiş ve Durbin-Watson istatistiği 1,821 olarak hesaplanmıştır. İlk regresyon modelinde olduğu gibi ikinci regresyon modelinde hata terimleri arasında ardışık bağımlılık belirlenmemiştir. Dışsal tatmin değişkenin bağımlı olduğu regresyon modelinde tüm bağımsız değişkenler istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuşlardır. Ayrıntılar Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Dışsal Tatmin Değişkeni Etkileyen Değişkenler

Dışsal Tatmin	B	Std. Hata	t	p	F	p	VIF	Durbin-Watson	R
(Sabit)	,719	,279	2,572	,011	38,106	,000		1,821	,608
Anlam Üretme	,270	,093	2,913	,004			2,425		
Motivasyon	,241	,077	3,132	,002			1,935		
Pozitif Anlam	,203	,104	1,942	,054			2,665		

Tabloya göre bireylerde işin anlamlılığına ait algılama arttıkça dışsal tatmin de artmaktadır. Buna göre;

- Çalışanların işin anlamlılığına yönelik anlam üretme değişkeninde gerçekleşen bir birimlik artış dışsal tatmin düzeylerinde $\beta=0,270$ birimlik istatistiksel açıdan anlamlı bir artış sağlamaktadır (t=2,913 p=0,004). Böylece “H_c: Çalışanlarda işten anlam üretme artarken dışsal tatmin artar” hipotezi desteklenmiştir.
- Çalışanların işin anlamlılığına yönelik, motivasyon artırma değişkeninde gerçekleşen bir birimlik artış dışsal tatmin düzeylerinde $\beta=0,241$ birimlik istatistiksel açıdan anlamlı bir artış sağlamaktadır (t=3,132 p=0,002). Böylece “H_d: Çalışanlarda motivasyon artarken dışsal tatmin artar” hipotezi desteklenmiştir.
- Çalışanların işin anlamlılığına yönelik pozitif anlam değişkeninde gerçekleşen bir birimlik artış dışsal tatmin düzeylerinde $\beta=0,203$ birimlik bir artış sağlamaktadır. Ancak bu artış istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır (t=

1.942 $p= 0.054$). Böylece “He: Çalışanlarda işin pozitif anlamı artarken dışsal tatmin artar” hipotezi desteklenmemiştir.

Yapılan regresyon modelleri sonucunda genel olarak işin anlamlılığı artarken iş tatmini de artmıştır. Dışsal tatmin boyutu haricindeki tüm alt boyutlarda ilişki doğru yönlü gerçekleşmiştir. Dolayısıyla araştırma hipotezi “H: İşin anlamlılığı artarken iş tatmini artmaktadır” kısmen desteklenmiştir.

4. TARTIŞMA

Günümüzde “iş” insan yaşamının oldukça önemli noktasında olan bir kavramdır. Çalışma çağındaki istihdam halinde olan pek çok birey için işte geçirilen zaman günün önemli bir kısmına karşılık gelmektedir. Hatta teknolojik gelişmelerin getirdiği olanaklar, iletişim hızı, akıllı cihazların yaşamımızda artan yeri “mesai saati” kavramını ortadan kaldırmaktadır. İş yaşamı ve günlük yaşam iç içe geçmiş durumdadır. Bu ortamda bireyler için iş tatmini yaşam tatminini de etkileyen önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

İş tatmini kavramı pek çok değişkenden etkilenmektedir. Bu faktörler içsel ve dışsal olarak ele alınabilmektedir. İşin anlamlılığı, iş tatmini üzerindeki etkisi ortaya konmuş kavramlardan biridir. İşin anlamlılığı bireyin ve toplumun gözünde işe verilen değeri ifade eden bir kavramdır. İş gelir getirici bir faaliyet olarak gerçekleştirilirken bireyin değer, inanç ve beklentileri ile uyumlu olduğunda ve toplum gözünde onaylandığında bireye tatmin duygusu da yaşatan bir etkinlik haline gelmektedir. Diğer yandan değersiz, önemsiz ve inançlarına uygun olmayan bir iş, bireye anlamsız bir faaliyet olarak gelebilecektir. Böyle bir ortamda bireyler için işin kimlik sağlama, yaşama anlam katma gibi faydaları söz konusu olamayacaktır.

Günümüzde çalışanların öncelikle “ücret” ile motive olduğu inancının yerini davranışçı yaklaşımlar almıştır. Çalışanların ve örgütün verimli ve üretken olması bireylerin kendilerine en uygun ve anlamlı gelen işlerde istihdam edilmeleri ve iş tatmini hissetmeleri ile sağlanabilecektir. Literatürde işin anlamlılığı ile pek çok faktörün etkisi incelenmiştir. İşin anlamlılığı ve iş tatmini arasındaki ilişki ise sınırlı sayıda araştırma tarafından ele alınmıştır.

Bu çalışmada otomotiv sektöründe işin anlamlılığı ve iş tatmini ilişkisi incelenmiştir. Bursa’da faaliyet gösteren ve Türkiye’nin en büyük 500 işletmesi arasında yer alan bir işletmenin otomotiv fabrikası çalışanları örneklem olarak seçilmiştir. Araştırmada “işin anlamlılığı ölçeği” ve “Minnesota iş tatmini ölçeği” kullanılmıştır. Öncelikle demografik değişkenlere göre ölçekler analiz edilmiştir. Buna göre cinsiyet açısından işin anlamlılığı ve iş tatmini açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonuç literatürdeki bazı çalışmalarla uyumludur (Akyüz vd., 2011: 24; Özaydın & Özdemir, 2014: 264; Delice, 2014: 74; Yapraklı & Yılmaz, 2007: 172; Özkan, 2017: 105). Günümüzde kadınların da işgücüne katılım oranlarının artması ve tam zamanlı çalışma yaşamına dahil olmaları ile cinsiyetler

arası geleneksel bakış açılarının değiştiği düşünülebilir. Bu durum cinsiyetler arasındaki farksızlığın nedeni olabilir.

Diğer yandan evli bireylerin iş tatminleri ve işten çıkardıkları anlam düzeyi bekar çalışanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Tüm alt boyutlarda evli bireylerin algılamaları bekarlara göre daha yüksektir. Daha önce yapılmış bazı araştırmalarda medeni durumla işin anlamlılığı arasında anlamlı bir farklılık bulunmamışken (Özkan, 2017: 105), bazılarında evli bireylerin işten duydukları anlamlılık daha yüksek boyuttadır. Evli bireylerin yaptıkları işi daha anlamlı bulması ekonomik yükümlülüklerinin bir sonucu olarak görülebileceği gibi bekarlara göre daha az beklentilerinin olması ile de açıklanabilir. Benzer şekilde bazı çalışmalarla (Özkalp & Kirel, 1996: 149; Sevimli & İşcan, 2005: 61; Özyayın & Özdemir, 2014: 267; Delice, 2014: 74; Küçüközkan, 2015: 14) uyumlu şekilde evli bireylerin iş tatminlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Evli bireylerin ekonomik sorumluluklarından dolayı işe devam etmeleri ve işlerine bağlılık duymaları mümkündür. Bu durum iş tatminlerinin de daha yüksek olmasına neden olabilecektir. Diğer yandan evlilik bireylerin işten beklentilerini değiştirmektedir. Evli olan bireylerin işe devamsızlık ve işten ayrılma oranlarının da daha az olduğu bilinmektedir.

İşin anlamlılığı ve iş tatmini ile ilişkisi bulunan değişkenlerden biri eğitim düzeyi olmuştur. Elde edilen sonuçlara göre lise ve altı eğitim düzeyindeki çalışanların lisans ve yüksek lisans mezunlarına göre işlerini daha anlamlı buldukları belirlenmiştir. Bu sonucu destekler nitelikte işin anlamlılığının eğitim düzeyi ile doğru orantılı olduğu araştırmalar mevcuttur (Özkan, 2017: 107). Eğitim ile iş tatmini arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu gösteren çalışmalar (Sevimli & İşcan, 2004: 57; Özyayın & Özdemir, 2014: 268) bulunmakla birlikte bu araştırmada eğitim düzeyinin iş tatmini üzerinde anlamlı bir etkisi görülmemiştir. Eğitim düzeyi ile iş tatmini arasında ilişkinin bulunmadığı başka araştırmalar da mevcuttur (Delice, 2014: 74; Karaman, 2018: 71). Eğitim düzeyinin iş tatmini üzerinde bir etkisinin bulunmaması araştırmanın yapıldığı yer ile ilgili olabilir. Otomotiv fabrikasında uzmanlık gerektiren işler yapıldığından eğitim düzeyi düşük olanların bile işlerini yaparken kendilerini gerçekleştirme imkânı bulduğu düşünülebilir.

İşin anlamlılığı üzerinde etkisi belirlenen diğer bir değişken “yaş” olmuştur. Yaş ilerledikçe bireylerde işin anlamlılığı da artmaktadır. Yaşla işin anlamlılığı arasında benzer ilişki bulan çalışmalar mevcuttur (Steger vd., 2012: 330; Özyayın & Özdemir, 2014: 266; Özkan, 2017: 107). Deneyimin artması ile bireyleri işlerine uyum sağlamaları, zamanla edindikleri statüler ve terfiler, verimliliklerinin artması ve gençlere göre daha az beklenti içinde olmaları yaşla birlikte işin anlamlılık algısının artmasında etkili olabilir. Benzer şekilde doğru yönlü bir ilişki iş tatmini açısından da mevcuttur. İlgili sonuçlar yaş arttıkça iş tatmini düzeyinin arttığını gösteren çalışmalarla benzerdir (Sevimli ve İşcan, 2005: 61; Akyüz vd., 2011: 25; Özyayın ve Özdemir, 2014: 274; Delice, 2014: 74). İş tatmininin yaşla birlikte artmasının nedeni yıllar içerisinde deneyime bağlı olarak işin öğrenilmesi, beklentilerin azalması, kıdemin ve ücretin artması gibi sebepler olabilir.

Ölçeklere ait alt boyutlar arasındaki ilişkiler de ayrıca incelenmiştir. İşin anlamlılığı ölçeği “işten anlam üretme, motivasyon artırma ve pozitif anlam” olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Minnesota iş tatmin ölçeği ise “işsel tatmin ve dışsal tatmin” olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutlar arasındaki çapraz ilişkiler incelendiğinde işin anlamlılığına ait tüm boyutlar artarken, işsel tatmin düzeyi de artmıştır. Bununla birlikte çalışanların işin anlamlılığına yönelik pozitif anlam değişkeninde gerçekleşen bir birimlik artış dışsal tatmin düzeylerinde $\beta=0,203$ birimlik bir artış sağlamaktadır. Ancak bu artış istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($t= 1.942$ $p= 0.054$). Böylece “ H_0 : Çalışanlarda işin pozitif anlamı artarken dışsal tatmin artar” hipotezi desteklenmemiştir. Diğer boyutlarda işin anlamlılığına ait tüm alt boyutlar artarken dışsal tatmin de artmıştır.

SONUÇ

Araştırma sonucunda işin anlamlılığı artarken iş tatmininin de arttığı ortaya konmuştur. Elde edilen sonuçlar işyerinde mutlu, verimli, motive olmuş, tatmin düzeyi yüksek çalışanlar elde etmenin önemli bir yolunun bireylerin işlerini anlamlı bulmasından geçtiğini göstermektedir. Mutlu bir toplum yaratmanın önemli bir paydası da çalışanların mutluluğunu sağlayabilmektir. İş tatmini yüksek çalışanların artan motivasyon ve verimliliği özelde işletmelerin, genelde tüm ülke ekonomisinin gelişimine katkı sağlayacaktır.

İşlerinde mutlu ve tatmin duygusu içerisinde olan bireylerin yaşam tatmininden verimlilik ve yaratıcılığa kadar geniş bir yelpazede faydalar sağladığı bilinmektedir. İşyerinde verimlilik ve etkinlik sağlanmasını hedefleyen işverenlerin çalışanlarına en uygun ve anlamlı buldukları işler sunmaları önemli bir yol olacaktır. Diğer yandan çalışanların da mutlu bir iş yaşamı ve sosyal yaşam için kendilerini en iyi ifade edebilecekleri ve anlamlı buldukları işlerde çalışmayı hedeflemeleri önemli bir araç olacaktır.

Bu anlamda bireylerin anlamlı buldukları iş ve meslekler edinebilmeleri için çaba harcamak büyük önem taşımaktadır. Öncelikle ilköğretimden başlanarak gençlerin kendilerine en uygun meslekler hakkında bilgilendirilmesi, yönlendirilmesi ve yetenekli oldukları alanlarda desteklenmesi sağlanmalıdır. Özellikle yüksek öğretime geçiş aşamasındaki gençler rehberlik, danışmanlık ve profesyonel tekniklerle kendilerine en uygun bölümlere yönlendirilmelidir. İş-Kur “işe uygun çalışanların seçimi” konusuna daha fazla eğilmelidir. Ülke çapında desteklenecek projelerle eğitimdeki ve mezun bireylerin kendilerini en iyi ifade edebilecekleri ve “anlam” bulacakları mesleklere yönlendirilmesinin yolları aranmalıdır. Araştırmanın sadece otomotiv sektörünü ve ilgili fabrikayı kapsaması sınırlılıkları oluşturmaktadır. Bu anlamda sonuçlar diğer sektör ve 500 büyük işletmeye genellenememekle birlikte fikir verir niteliktedir. Bu çalışmada iş tatmini ile işin anlamlılığı arasındaki ilişki incelenmiştir. Bundan sonraki çalışmalarda işin anlamlılığı ile tükenmişlik, işten ayrılma niyeti gibi olumsuz duyguların ilişkisi incelenebilir.

A RESEARCH ON MEANINGFULNESS OF WORK AND JOB SATISFACTION IN AUTOMOTIVE INDUSTRY

1. INTRODUCTION

Work is one of the most important factors that make human life meaningful. Work life forms engages significant part of daily time. Today individuals are confused about the modern ways of flexible work with the rapid technological advancements and communication. An individual has the opportunity to work online at home where business lives and daily lives are intertwined. In this regard individuals question the meaningfulness of their jobs and job satisfaction in general.

In the most general definition, the concept of job satisfaction can be expressed as the person's opinion about the job he/ she does, the job satisfaction, the degree of pleasure. The concept of job satisfaction is affected by many variables. The meaningfulness of the job is one of the concepts whose effect on job satisfaction has been revealed. The meaningfulness of the work is the value and meanings attributed to the work in the eyes of the individual and society. The meaningfulness of the work is a subjective perception since the perceptions and feelings that determine the meaning that each individual will attribute to the work are different. A situation where someone is valuable and meaningful, not equally important to another individual. Work, is primarily an income generating activity. In addition to generating income, job satisfaction will be experienced when the work done is in line with the values, beliefs and expectations of the individual. A job that is worthless, insignificant and not suitable for their beliefs may come to an individual as a meaningless activity. In such a respect, the benefits of the job such as providing identity and adding meaning to life will not be in question for individuals.

2. METHODS

The aim of this study is to determine the relationship between the meaningfulness of the job and job satisfaction . the study was conducted with the qualitative research method and the data were obtained a questionnaire technique.The research was carried out in the automotive factory of an enterprise established in Bursa in 1972. The group of companies consists of six companies and a foundation is one of the Turkey's largest 500 industrial companies. The total group employees are 1226 people. 370 of these people are white collar and 856 of them are blue collar. The total number of employees of the company in the automotive field is; 824 people. The universe of the research consists of 824 employees working in the automotive field. 210 employees were reached using the convenience sampling method to represent this universe. The Work and Meaning Inventory and Minnesota Job Satisfaction Scale were used to collect data in the study. Developed in 1967 by Weis et al., The "Minnesota Job Satisfaction Scale" is widely used to measure the internal and external dimensions of job satisfaction. The scale used repeatedly in the World

and Turkey were found to be valid and reliable. The other scale used in the study was Steger et al. It is the "Significance of Work Scale" developed by (2012). The scale consists of 10 items in total. Steger et al. They identified three dimensions: positive meaningfulness of work, creating meaning from work and increasing motivation. Although some studies collected in one dimension scale in Turkey, whereas in this study were collected in three dimensions.

3. RESULTS

In the study, confirmatory factor analysis was used primarily to verify the reliability of the scales and the scales. As a result of the confirmatory factor analysis, the The Work and Meaning Inventory was collected in three dimensions and the job satisfaction scale in two dimensions. Significance of work scale dimensions was appropriately named by Steger et al. (2012). Accordingly the dimensions are The positive meaning of the job is to create meaning from the work and increase motivation. The dimensions of job satisfaction are internal satisfaction and external satisfaction.

First of all, scales were analyzed according to demographic variables. According to this; no significant difference was found in terms of the significance of the job and job satisfaction in terms of gender. On the other hand, the correct relationship between job satisfaction and job significance with age was determined. According to this; as the age increased, the perception of job satisfaction and job significance increased. Similarly, the perception of job satisfaction and meaningfulness of the job was higher among married individuals compared to singles. In this study, the perception of the meaningfulness of the job was found to be higher among employees with an education level of high school and below.

4. DISCUSSION

Relationships between sub-dimensions of the scales were also examined. The meaningfulness of the work scale consists of three sub-dimensions: "creating meaning from work, increasing motivation and positive meaning". The Minnesota job satisfaction scale consists of two dimensions: "inner satisfaction and extrinsic satisfaction". When the cross relations between sub-dimensions are examined, all dimensions of the significance of the work increased, while the level of internal satisfaction also increased. Similarly, while all sub-dimensions of the significance of the job increased, the external satisfaction also increased. These results show that while the significance of the job increases, the job satisfaction also increases. The results show that an important way to obtain happy, productive, motivated, and high-satisfaction employees in the workplace is to find their jobs meaningful.

Today, behavioral approaches have replaced the belief that employees are primarily motivated by "fees". It is stated that individuals who find their job meaningful have more motivation and job satisfaction. Employees and the organization to be efficient and productive can be achieved by employing individuals in jobs that are the most

suitable and meaningful to them and feeling job satisfaction. The significance of the work and the effect of many factors have been examined in the literature. The relationship between job significance and job satisfaction has been addressed by a limited number of studies.

CONCLUSION

As a result of the research, it has been put forward that as the meaningfulness of the job increases, job satisfaction also increases. The results show that one of the most important ways to obtain happy, productive, motivated and highly satisfied employees in the workplace is for individuals to find their jobs meaningful. An important part of creating a happy society is to ensure the happiness of the employees. The increased motivation and productivity of employees with high job satisfaction will contribute to the development of businesses in particular and the economy of the whole country in general.

It is known that individuals who are happy and satisfied in their jobs provide a wide range of benefits from life satisfaction to productivity and creativity. It will be an important way for employers aiming to provide efficiency and effectiveness in the workplace to offer their employees the most appropriate and meaningful jobs. On the other hand, it will be an important tool for employees to aim to work in jobs they find meaningful and express themselves best for a happy business and social life.

KAYNAKÇA

- Akın, A., Hamedoğlu, M. A., Kaya, Ç., Sarıçam, H. (2013). Turkish Version of the and Meaning Inventory (WAMI): Validity and Reliability Study, *Journal of European Education*, 3 (2), 11-16.
- Akyüz, C, Koçak, S., Balaban, Y., Yıldırım, İ., Gedik T. (2011). Çalışanların İş Tatmin Düzeylerinin İncelenmesi: Muğla Orman Bölge Müdürlüğü Örneği, *SDÜ Orman Fakültesi Dergisi*, 12: 20-26.
- Allan, B.A., Dexter, C., Kinsey, R., Parker, S. (2016). Meaningful Work and Mental Health: Job Satisfaction as a Moderator, *Journal of Mental Health*, 27 (1): 38-44
- Alparslan, E., Orhan, K. (2016). İşgücü Kaybının Nedenleri, Etkileri ve Alınabilecek Önlemler: Denizli Kablo ve Tel Üreticisi Bir Firmada Araştırma, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 7 (2): 41- 64.
- Balcı, O., Ağ, C. (2019). Yaşamın Anlamı ve İşin Anlamlılığı Arasındaki İlişki, *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 6 (33): 348 -362.
- Bailey, C.; Yeoman, R.; Madden, A.; Thompson, M; Kerridge, G. (2019). A Review of the Empirical Literature on Meaningful Work: Progress and Research Agenda, *Human Resource Development Review*, 18 (1), 83- 113.
- Bayrak Kök, S. (2006). İş Tatmini ve Örgütsel Bağlılığın İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20 (1): 291-317.
- Bendassolli, P. F., Borges-Andrade, J. E., Alves, J. S. C., and Torres, T. D. L. (2015). *Meaningful Work Scale in Creative Industries: a Confirmatory Factor Analysis*. *Psico USF* 20 (1): 1-12.
- Blake, A.A., Batz- Barbarich, C., Sterling, H.M., Tay, L. (2019). Outcomes of Meaningful Work: A Meta- Analysis, *Journal of Management Studies*, 56 (3), 500- 528.
- Ceylan, A., Çöl, G. &Gül, H. (2005). İşin Anlamlılığını Belirleyen Sosyal-Yapısal Özelliklerin Güçlendirmeye Olan Etkileri ve Sonuçları Üzerine Bir Araştırma, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 6 (1): 35-51.
- Chalofsky, N. E. (2010). *Meaningful Workplaces: Reframing How and Where We Work*. New Jersey, NJ: John Wiley & Sons.
- Çankır, B., ve Yener, S. (2017). *İş'te Pozitif Davranış*, Konya, Çizgi Kitapevi.
- Çekmecelioglu, H. G. (2005). Örgüt İkliminin İş Tatmini ve İşten Ayrılma Niyeti Üzerindeki Etkisi: Bir Araştırma. Cumhuriyet Üniversitesi, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6 (2): 23-39.
- Delice, M., (2014), İş Doyumunu Etkileyen Faktörlerin Hiyerarşik Regresyon Yöntemiyle ve Nitel Olarak İncelenmesi, *Türk İdare Dergisi*, 479: 59- 90.
- Dinç, M. Uzunbacak, H. H. ve Akçakanat, T. (2019). "Örgütsel Nostaljinin İşten Ayrılma Niyeti Üzerine Etkisinde İşin Anlamlılığının Aracılık Rolü", Pamukkale Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 36: 349-369.
- Fındıklı, M. A., Keleş, H. N.; Afacan, C. (2017). İşin Anlamı Kavramı ve Tercüme bir Ölçeğin Türkçe'de Geçerlik ve Güvenirlik Analizi, *Kafkas Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (16): 395-413.

- Göçen, A. ve Terzi R. (2019). Eğitim Örgütleri İçin Anlamlı İş Ölçeği. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39 (3): 1487-1512.
- Görmüş, İ., Özüdoğru, H. (2020). Ankara’da Bölge Müdürlüğü Bulunan Sigorta Şirketleri Çalışanlarının İş Tatmininin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerine Etkisi, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 55 (1), 475-486.
- Hamarat, B., (2017). *SPSS ve MINITAB Uygulamalı İstatistik*, Çanakkale: Paradikma Akademi.
- Hussain, S.T.; Lei, S. (2015). Role Stressors and Job Satisfaction in the Banking Industry: The Mediating Role of Job Stress, *International Business Research*, 8 (9): 105- 115.
- Karadeniz, G., (2019). Algılanan Örgütsel Destek ve İşin Anlamlılığının Performans Üzerine Etkisinde İşte Kendini Yetiştirmenin Rolü, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Isparta.
- Karaman, D., (2018). Demografik Özelliklerin İş Tatmini Üzerindeki Etkisi: Eğitim Sektöründe Bir Uygulama, *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (1), 65- 78.
- Kaya, İ. (2007). Otel İşletmeleri İş görenlerin İş Tatminini Etkileyen Faktörler: Geliştirilen Bir İş Tatmin Ölçeği, Anadolu Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (2): 355- 372.
- Keleş, H.N. (2017). Anlamlı İş ile Psikolojik İyi Oluş İlişkisi, *The Journal of Happiness & Well-Being*, 5 (1): 154- 167
- Keser, A. (2005). İş Doyumu ve Yaşam Doyumu İlişkisi: Otomotiv Sektöründe Bir Uygulama, *Çalışma ve Toplum*, 2005/ 4: 77- 96.
- Keser, A. (2012). *Çalışma Psikolojisi*, Bursa: Ekin Yayınları.
- Keser, A. (2013). *İşe güdülenme ve İş Tatmini*, *Çalışma Psikolojisi*, Edt: Leman Bilgin ve Ayşe Özdemir, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Yayınları.
- Keser, A., Öngen Bilir, B. (2019). İş Tatmini Ölçeğinin Türkçe Güvenilirlik ve Geçerlik Çalışması, *Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (3): 229- 239.
- Kırel, Ç. (1999). Esnek Çalışma Saatleri Uygulamalarında Cinsiyet, İş Tatmini ve İş Bağlılığı İlişkisi, İstanbul Üniversitesi, *İşletme Fakültesi Dergisi*, 28 (2): 115- 136.
- Koçak, D. (2020). İş Özerkliği ve İşe Bağlanma Arasındaki İlişki: Kişi- İş Uyumunun Aracı ve Algılanan Yönetici Desteğinin Düzenleyici Rolü”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 15 (2), 699- 718.
- Koçoğlu, C.M., (2015). Akademik Personelin İş Tatmin Düzeylerinin Ölçülmesi, Ordu Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13: 16-35.
- Koray, M. (2005). *Sosyal Politika*, Ankara, İmge Kitabevi.
- Köroğlu, Ö. (2012). İçsel ve Dışsal İş Doyum Düzeyleri İle Genel İş Doyum Düzeyi Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi: Turist Rehberleri Üzerinde Bir Araştırma, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 13 (2): 275 – 289.
- Küçüközkan, Y. (2015). Örgütsel Bağlılık ile Cinsiyet Arasındaki İlişki: Hastanelerde Çalışan Sağlık Personeli Üzerinde Bir Araştırma *Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1 (1): 14-37.

- Lent, R.W.; Brown, S. D. (2008). Social Cognitive Career Theory and Subjective Well-Being in the Context of Work, *Journal of Career Assessment*, 16 (1), 6- 21.
- Lips-Wiersma, M., Wright, S., Dik, B. (2016). Meaningful Work: Differences Among Blue-Pink-, and White-Collar Occupations. *Career Development International*, 21 (5), 534-551.
- Loscocco, K., Roschelle, A. (1991). Influences on the Quality of Work and Nonwork Life: Two Decades in Review, *Journal of Vocational Behavior*, 39 (2): 182- 225.
- Magnano, P.; Santisi, G.; Zammitti, A.; Zarbo, R.; Di Nuovo, S. (2019). Self-Perceived Employability and Meaningful Work: The Mediating Role of Courage on Quality of Life.Sustainability, 11: 764.
- Mert, G.; Balcı, O. (2019). Çalışanların İş Yaşamlarının Anlam Algısı Ve Psikolojik Dayanıklılık Durumlarının Tespiti: Eğitim Sektöründe Bir Araştırma. *The Journal of International Social Research*, 12 (65): 650-656.
- Miller, G., (1980). The Interpretation of Nonoccupational Work in Modern Society: A Preliminary Discussion and Typology”, *Social Problems*, 27 (4): 281-391.
- Özaydın, M.M.; Ö. Özdemir (2014). Çalışanların Bireysel Özelliklerinin İş Tatmini Üzerindeki Etkileri: Bir Kamu Bankası Örneği, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 6 (1): 251-281.
- Özdevecioğlu, M.; (2003). “İş Tatmini ve Yaşam Tatmini”, *11. Yönetim ve Organizasyon Kongresi*, Afyon, 22-24 Mayıs, 695-710.
- Özkalp, E.; Kırel, Ç, (2008). *Örgütsel Davranış*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özkan, C. (2017). İşin Anlamlılığının İş Performansı ve Sapma Davranışına Etkisi: Mersin İlinde Yapılan Bir Araştırma, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mersin.
- Özpehlivan, M. (2018). İş Tatmini: Kavramsal Gelişimi, Bireysel Gelişimi, Bireysel ve Örgütsel Etkileri, Yararları ve Sonuçları, *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2): 43-70.
- Park, C. L. (2010). Making Sense of the Meaning Literature: An Inte-grative Review of Meaning Making and Its Effects on Adjustment to Stressful Life Events, *Psychological Bulletin*, 136: 257–301.
- Pool, S., (1997). The Relationship of Job Satisfaction with Substitutes of Leadership, Leadership Behavior, and Work motivation, *The Journal of Psychology*, 13 (2): 271-283.
- Rode, J. C. (2004). Job Satisfaction and Life Satisfaction Revisited: A Longitudinal Test of an Integrated Model, *Human Relations*, 57 (9): 1205–1230.
- Rosso, B.D., Dekas, K.H.; Wrzesniewski, A. (2010). On the Meaning of Work: A Theoretical Integration and Review, *Research in Organizational Behavior*, 30: 91- 127.
- Seçkin, Ş. N. (2018), Yapılan İşin Anlamlılığı ve İşe Tutkunluk İlişkisi: Akademisyenler Üzerine Bir Araştırma, Çankırı Karatekin Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (1): 143-160.

- Sevimli, F., İŖcan, Ö. (2005). Bireysel ve İŖ Ortamına Ait Etkenler Açısından İŖ Doyumu, *Ege Academic Review*, 5 (1): 55-64.
- Singh, T.; Ropheileng, A.S., (2014). Job Satisfaction and Occupational Stress Among Public and Private Bank Employees in Manipur, *International Journal of Business and Administration Research Review*, 2 (5): 218- 225.
- Staaby, A.; Hansen, K.; Gronli, T. (2021). Automation of Routine Work: A Case Study of Employees' Experience of Work Meaningfulness, Proceedings of the 54th Hawaii International Conference on System Sciences, Hawaii: 156- 165.
- Shimmin, S. (1966). Concepts of Work, *Occupational Psychology*, 40: 195- 201.
- Solunoğlu, A.; Örgün, E.; Erol, G. (2021). The Relationship Between Calling, MEaning of Work and Happiness: A Research on Tourism Students, *Journal of Turkish Tourism Research*, 5 (1), 333- 345.
- Steger, M. F. (2016). *Creating Meaning and Purpose at Work*. Edt: L. Oades, M. Steger, A. Delle Fave, & J. Passmore, The Wiley Blackwell Handbook of the Psychology of Positivity and Strengths-Based Approaches at Work, 60-81.
- Steger, M.F., Dik, B.J., Duffy, R.D. (2012). Measuring Meaningful Work: The Work and Meaning Inventory, *Journal of Career Assessment*, 20 (3): 322- 337.
- TaŖhyan, M. Engizek, H; Gül, N. (2017). TükenmiŖlik, İŖ Tatmini ve Esnek ÇalıŖma Saatleri: ÇalıŖan Kadınlar Üzerine Bir ÇalıŖma, *TÜBAV Bilim Dergisi*, 10 (2), 111-125.
- Tezer, E. (2001). *İŖ Doyumu Ölçeğinin Güvenilirlik ve Geçerliği*, *Türk Psikolojik DanıŖma ve Rehberlik Dergisi*, 2 (16): 33-39.
- Turgut, T., Tevrüz, S., (2003). *ÇalıŖma Amaçları, Meslekler ve ÇalıŖmaya Ayrılan Zaman, Yönetim AraŖtırmaları Dergisi*, 3 (1): 57-80.
- Usman, M., Javed, U., Shoukat, A., Bashir, N. A. (2019). Does Meaningful Work Reduce Cyberloafing? Important Roles of Affective Commitment and Leader-Member Exchange. *Behaviour & Information Technology*. 40:2, 206-220.
- Uysal- Irak, D. (2014). Birey- Çevre Uyumu: ÇalıŖanların Örgüt Uyumlarının YaŖama İliŖkin Doyum ve İŖten Ayrılma Niyetiyle İliŖkisi, *Türk Psikoloji Dergisi*, 29 (74), 34- 45.
- Uzunbacak, H.H; Akçakanat, T. (2018). İŖin Anlamı, Zindelik, Mutluluk ve İŖ Tatmini İliŖkisi Üzerinde Görgül Bir AraŖtırma, *Electronic Journal of Social Sciences*, 17 (68), 1691-1702.
- Wrzesniewski, A. (2003). *Finding Positive Meaning in Work*. In: Cameron, K.S., Dutton, J.E. and Quinn, R.E., Eds., *Positive Organizational Scholarship: Foundations of a New Discipline*, San Francisco: Berrett-Koehler Publishers, 296-308.
- Yaman, E.; Sariçam, H. (2015). PsikoŖiddetin İŖ Anlamına Etkisi, *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 3 (2), 16- 26.
- Yapraklı, Ŗ. ve Yılmaz, M. K. (2007). ÇalıŖanların İŖ Stresi Algılarının İŖ Tatminleri Üzerindeki Etkisi: Erzurum'da İlaç Mümessilleri Üzerinde Bir Saha

- Araştırması. *Atatürk Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, 21(1): 154-183.
- Yelboğa, A. (2007). Bireysel Demografik Değişkenlerin İş Doyumu İle İlişkisinin Finans Sektöründe İncelenmesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (2): 1- 18.
- Yener, S. (2018). Kadın Çalışanların Kadınsı Cinsiyet Normları ve İşin Anlamlılığı Arasındaki Etkileşimde Cinsiyet Rol Stresinin Aracı Rolü, *İş'te Davranış Dergisi*, 3 (1): 42- 56.
- Yusoff, W. F. W., Kian, T. S., Idris, M. T. M. (2013) Herzberg's Two-Factor Theory on Work Motivation: Does It Works for Today's Environment?. *Global Journal of Commerce and Management Perspective*, 2 (5): 18-22.

KATKI ORANI / CONTRIBUTION RATE	AÇIKLAMA / EXPLANATION	KATKIDA BULUNANLAR / CONTRIBUTORS
Fikir veya Kavram / <i>Idea or Notion</i>	Araştırma hipotezini veya fikrini oluşturmak / <i>Form the research hypothesis or idea</i>	Ebru KANYILMAZ POLAT
Tasarım / <i>Design</i>	Yöntemi, ölçeği ve deseni tasarlamak / <i>Designing method, scale and pattern</i>	Ebru KANYILMAZ POLAT
Veri Toplama ve İşleme / <i>Data Collecting and Processing</i>	Verileri toplamak, düzenlemek ve raporlamak / <i>Collecting, organizing and reporting data</i>	Ebru KANYILMAZ POLAT
Tartışma ve Yorum / <i>Discussion and Interpretation</i>	Bulguların değerlendirilmesinde ve sonuçlandırılmasında sorumluluk almak / <i>Taking responsibility in evaluating and finalizing the findings</i>	Ebru KANYILMAZ POLAT
Literatür Taraması / <i>Literature Review</i>	Çalışma için gerekli literatürü taramak / <i>Review the literature required for the study</i>	Ebru KANYILMAZ POLAT

- ARAŞTIRMA MAKALESİ -

GÖÇMEN GİRİŞİMCİLİĞİ BAĞLAMINDA SURİYELİ GİRİŞİMCİLER: İSTANBUL İLİ ÖRNEĞİ

Nurgün KUL PARLAK¹ & Çiğdem ULUDAĞ GÜLER²

Öz

Göç Dünya'nın olduğu kadar Türkiye'nin gündemini de yakından etkilemektedir. 2011 yılından sonra Türkiye en çok mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumuna gelmiştir. Göç ile birlikte ortaya çıkan önemli sorunlardan bir tanesi göç eden kitlelerin ekonomik, politik, sosyal uyumları ve entegrasyonlarıdır. Ekonomik anlamda göçmenlerin maruz kaldıkları en önemli sorunlardan biri formel ekonomiye eklenemeyişleri ve cari ücretler üzerinden cari şartlarda iş bulamamalarıdır. Bu durum göç eden kişileri girişimci olmaya yönlendirmektedir. 2011 yılından sonra Türkiye'nin ev sahipliği yaptığı Suriyeli göçü ile yerleşilen ülke olma özelliği göstermeye başlaması, ilk yıllarda misafirlikle başlayan ev sahipliği, zamanla yerini gettolaşma ve yeni etnik lokasyonların/bölgelerin oluşması ile devam etmiştir. Suriyelilerin kalıcı olmaya başlamaları ile birlikte İstanbul en çok tercih edilen illerin başında gelmiştir. Yaklaşık yarım milyon Suriyeliye ev sahipliği yapan şehrin birçok semtinde mülteci girişimciliği gerçekleşmeye başlamıştır. Bu çalışmanın amacı İstanbul'da Suriyelilerin yoğun olduğu semtlerde etnik kamplaşmanın olup olmadığı, bu lokasyonlarda yoğunlaşmalarının altında hangi sebeplerin yer aldığı, mülteci girişimciliğinin motivasyon kaynaklarının neler olduğu ortaya koymaktır. Araştırmada İstanbul ilindeki Suriyeli işverenler ve bağımsız çalışanlar ile derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. İçerik analizinde nitel araştırmalarda sıklıkla tercih edilen MaxQDA veri analiz yazılımı kullanılmıştır. Kodlamalardan kötü çalışma koşulları ve kısıtlı istihdam olanakları, bölgenin ekonomik ve etnik cazibesi, kültürel/etnik yakınlık ve farklılık, sermaye birikimi ve girişimcilik tecrübesi (yatkinlik) olmak üzere 5 tema elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Girişimcilik, Suriyeli Girişimciler, Mülteci Girişimciliği, Etnik Ekonomi.

JEL Kodları: J24, M13, O15, F22.

Başvuru: 23.01.2022

Kabul: 24.02.2022

¹ Dr. Öğr. Ü., İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, İstanbul/ Türkiye, nurgun.kulparlak@iuc.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0497-9098.

² Dr., ciğdem.uludag@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0217-3963.

SYRIAN ENTREPRENEURS IN THE CONTEXT OF REFUGEE ENTREPRENEURSHIP: THE CASE OF ISTANBUL PROVINCE³

Abstract

Migration closely affects the agenda of Turkey along with the world. After 2011, Turkey has become the country hosting the highest number of refugees. One of the important problems that arise with migration is the economic, political, social cohesion and integration of the migrating masses. In economic terms, one of the most important problems that immigrants are exposed to is their inability to join the formal economy and their inability to find a job under current conditions over current wages. This situation directs immigrants to become entrepreneurs. After 2011, Turkey started to show the feature of being a settled country with the Syrian migration it hosted, hosting which started as a guest in the first years, continued with ghettoization and the formation of new ethnic locations/regions over time. With the Syrians becoming permanent, Istanbul has become one of the most preferred cities. Migrant entrepreneurship has begun to take place in many districts of the city, which is home to nearly half a million Syrians. This study aims to reveal whether there is an ethnic camp in the neighborhoods where Syrians are concentrated in Istanbul, what are the reasons behind their concentration in these locations, and what are the motivational sources of immigrant entrepreneurship. In the research, in-depth interviews were conducted with Syrian employers and independent workers in Istanbul. MaxQDA data analysis software, which is frequently preferred in qualitative research, was used in content analysis. Five themes were obtained from the codes: limited employment opportunities, economic and ethnic attractiveness of the region, cultural/ethnic proximity and difference, capital accumulation and entrepreneurial experience (propensity).

Keywords: Migration, Entrepreneurship, Syrian Entrepreneurs, Refugee Entrepreneurship, Ethnic Economy.

JEL Codes: J24, M13, O15, F22.

“Bu çalışma Araştırma ve Yayın Etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.”

1. GİRİŞ

1980’lerden sonra küresel dünyada yaşanan siyasi karışıklıklar, diktatörlüklerin kurulması, savaşlar ve iç savaşlar kadar ekonomik istikrarsızlık devasa bir göç akımı başlatmıştır. Gerek iradi gerekse gayr-ı iradi bir şekilde milyonlarca insan daha iyi yaşam şartları, ekonomik gelecek, hapse atılmaktan kurtulmak veya canını kurtarmak amacıyla doğup büyüdükleri ve yaşadıkları yerleri terk etmektedir. Küresel düzeyde göçmen sayısı 230 milyon civarında bulunmaktadır. Başta gelişmiş ekonomiler olmak üzere hemen hemen her ülke bu göçmen akımından az ya da çok

³ The Extended English Summary is located the end of the Article

etkilenmektedir. Türkiye 1990'dan itibaren yakın çevresinde meydana gelen siyasi düzen değişiklikleri, iç savaşlar, işgaller ve ekonomik çöküntüler nedeniyle göç veren ülke olmaktan çıkıp göç alan ülke haline gelmiştir. Türkiye 2010 yılında başlayan Arap Baharının yerinden ettiği binlerce insanın hedef ülkesi haline gelmişti. Daha bu şoku atlattıktan Suriye'de meydana gelen iç savaş ve çatışmaların şiddetini artırması ile bu kez savaştan kaçan devasa bir mülteci akımı ile karşı karşıya kalmıştır.

2010 yılında Tunus, Ürdün, Mısır, Cezayir, Yemen gibi pek çok Arap ülkesini etkileyen Arap Baharının son durağı Suriye olmuştur. Çatışma ile başlayan eylemler kısa sürede yerini iç savaşa bırakmıştır. 12 milyon insanın can güvenliğinin tehlikeye girdiği savaşta 5,5 milyon Suriyeli komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır (Parlak, 2017: 2334). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin verilerine göre 3.576.659 kişi ile %64,3'üne ev sahipliği yapan Türkiye Suriyelilere ev sahipliği yapan ülkeler arasında birinci sırada yer almaktadır. İkinci sırada 914.648 kişi ile Lübnan, üçüncü sırada 654.692 kişi ile Ürdün yer alırken 245.810 kişi ile dördüncü sırada Irak, 132.871 kişi ile beşinci sırada Mısır ve son sırada 35.713 kişi ile Kuzey Afrika ülkeleri yer almaktadır (UNCHR, 2021). Suriye ile ilgili bu veriler Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tanımlamasıyla “*yakın tarihte görülen en büyük göç dalgasına sebep olan insanlık dramıdır*” (Erdoğan, 2016: 69).

Türkiye hem sınır komşusu hem de tarihsel bağları olması münasebetiyle Suriyelilere “Açık Kapı Politikası” uygulamaya başlamıştır. Bu politika, Suriyelilerin Türkiye'ye yoğunlaşmasında temel belirleyicilerden birisi olmuştur (Neccar, 2016: 190). Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin ilk yıllarda ülkede kısa süreli kalacakları tahayyül edilmiştir. Ne var ki, çatışmaların şiddetlenmesi sınır kapılarından binlerce sığınmacının girmesine sebep olmuştur. 2012 ve 2013 yıllarında binli rakamlarda olan Suriyeli sayısı, çatışmaların şiddetinin azalmayacağı sinyallerinden ötürü 2014 yılından sonra kısa sürede sığınmacı sayısı milyonları bulmuştur. 2015 yılında yaklaşık 2,5 milyon olan Suriyeli sayısı 2017 yılında 3,5 milyona yaklaşmış olup 2021 yılı Ekim ayı itibari ile Türkiye'de geçici koruma kapsamında olan Suriyeli sayısı 3.723.674 kişidir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, 21 Ekim 2021). Sonuçta bu veriler, Türkiye'yi kısa süre içinde “*dünyanın en fazla göçmen barındıran ülke*” haline geldiğini göstermekle birlikte (Korkmaz, 2017) Suriye'de yaşanan olaylardan ekonomik ve toplumsal olarak en çok etkilenen ülkelerin başında geldiğini ifade etmektedir. (İçduygu ve Aksel, 2012: 21). Ayrıca Nisan 2011'den başlayarak Türkiye'nin sergilediği insanî ve malî çaba kişi başına düşen gelire göre hesaplandığında ise, Türkiye Dünya sıralamasında birinci sırada yer alması dikkat çekicidir (Korkmaz, 2017: 58).

Son yıllarda tüm dünyayı etkileyen kitlesel göç akınları, göç alanında kapsayıcı mevzuat ve politika oluşturmayı zorunlu hale getirmiştir. Küreselleşme, uluslararası sermaye akışı ve nitelikli göç, göçe yönelik uygulamalarda belirleyici unsur olmuştur. Türkiye'de özellikle 2011 yılından sonra ev sahipliği yaptığı zorunlu göçle birlikte göç ile ilgili kavramlarda düzenleme yapma ihtiyacı doğmuştur. Türkiye'de mülteci statüsü “coğrafi çekinceden” dolayı sadece Avrupa ülkelerinden gelenlere verilmektedir. Avrupa ülkeleri dışından gelenlere ise sığınmacı ya da geçici koruma statüsü verilmektedir. Suriyelilerin hukuki

statüsü ile ilgili düzenleme Suriyelilere verilen “geçici koruma statüsünün”, 30 Mart 2012 tarihinde İçişleri Bakanlığı tarafından uygulamaya konulan 62 sayılı “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” ile tekrardan düzenlenmiştir (Yılmaz, Güler, 2019: 234).

Diğer taraftan ülkemizde 3,5 milyonu aşkın Suriyeli, geçici koruma statüsü altında kamp merkezlerinde ve bu merkezlerin dışında yaşamaktadır. “Geçicilik” üzerine tesis edilen politikalar; beklenenin üzerinde sığınmacı sayısı ve süreden ötürü Suriyelilerin kamp merkezleri dışında başta sınır şehirleri olmak üzere birçok ilde yaşamaya başlamışlardır. 2021 yılı Ekim ayı itibari ile geçici barınma merkezinde kalan Suriyeli sayısı 51.945 kişi iken, geçici barınma merkezi dışında kalanların 3.671.729 kişi olması durumu net bir şekilde göstermektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, 21 Ekim 2021).

Suriyeliler; sınır kentlerdeki akrabalarının olması, Suriye’ye yakınlığı, daha rahat yaşama fırsatı, ortak dil ve kültür imkânlarının varlığından dolayı sınır şehirlerini tercih etmelerinin yanı sıra büyükşehirler öncelikli olmak üzere Türkiye’nin 81 ilinde hayatlarını devam ettirmektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2021 yılı Ekim ayı verisine göre Suriyelilerin en yoğun yaşadıkları on il şu şekilde sıralanmaktadır. Birinci sırada 534.439 kişi ile İstanbul, ikinci sırada 458.670 kişi ile Gaziantep, üçüncü sırada 437.204 kişi ile Hatay, dördüncü sırada 425.923 kişi ile Şanlıurfa, beşinci sırada 254.304 ile Adana, altıncı sırada 235.119 kişi ile Mersin, yedinci sırada 181.974 kişi ile Bursa, sekizinci sırada 149.572 kişi ile İzmir, dokuzuncu sırada 122.019 kişi ile Konya ve son olarak onuncu sırada 106.365 kişi ile Kilis takip etmektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, 21 Ekim 2021).

Öte yandan Suriye’deki karışıklığın durulmaması, uzayan bu misafirlik süreci, işsizlik, kayıt dışılık, düşük ücret, barınma, güvenlik, sosyal dışlanma gibi birçok ekonomik ve sosyal problemleri de beraberinde getirmiştir. Suriyelilerin hayatta kalmak için Türkiye emek piyasasına katılmışlar, büyük bir kısmı Türk işçilerinin tercih etmediği kirli, pis ve düşük ücretli olduğu kadar kayıt dışı olan işlerde çalışmaktadırlar. Bununla beraber girişimcilik kabiliyetine sahip olanlar işveren veya bağımsız olarak çalışmayı tercih etmiştir. Çalışma izinlerinin olmaması, kayıtdışı çalışmanın göçmenler arasında yaygın olması, aldıkları ücretlerin düşük olması, bazen ücretlerini bile tahsil edememeleri birçok Suriyelinin sermaye birikimine sahip olması, bir işverene bağımlı olarak çalışmak istememeleri Suriyelilerin girişimci olmasına zemin hazırlamıştır. Nitekim geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin çalışma ve yaşam koşullarına yönelik bilimsel çalışmalar, sermaye sahibi olan bazı Suriyelilerin özellikle Suriye’deyken serbest girişimci ve esnaf olanların girişimci olarak emek piyasasında yer aldıklarını göstermektedir (Akbaş ve Ünlütürk Ulutaş, 2018: 244; Mutlu, Mısırlı, Kahveci, Akyol, Erol, Gümüşcan, Pınar ve Salman, 2018: 69). Bu durum literatürde göçmen girişimciliği veya mülteci girişimciliği olarak kavramsallaştırılmaktadır. Bu konuda oldukça geniş bir yabancı literatür mevcuttur. Türkiye’de de Suriyelilerin yaşadıkları Hatay, Antep ve Kilis gibi sınır şehirlerde Suriyeli girişimcileri konu olan çok

sayıda çalışma mevcuttur. Bu çalışmalarda Suriyelilerin bu şehirlerde yerel halk ile kolay anlaşmaları, dil problemi yaşamamaları, bölgenin kültürüne ve tüketim kalıplarına aşina olmaları nedeniyle Suriyeli girişimcilerin daha çok yerel piyasalara yönelik olarak üretim ve satış yaptıkları ileri sürülmektedir. Ancak literatürde Suriyelilerin büyük kısmına ev sahipliği yapan İstanbul için oldukça kısıtlı çalışmaların olduğu görülmektedir. Oysaki İstanbul'da bilhassa Esenyurt ve Fatih gibi ilçelerde çok sayıda Suriyeli kendi işyerlerini kurma ve serbest çalışma eğilimindedir. Bunların hangi sektörlerde kendi işlerini kurdukları ve kendilerini serbest çalışmaya sevk eden amillerin neler olduğu, işletmelerinin ne ölçüde başarılı olduğu, Türkiye'de ticari ortama uyum sağlayıp sağlamadıkları, bu girişimlerinin kayıtlı olup olmadığı, yanlarında işçi çalıştırıp çalıştırmadıkları ve ülke ekonomisine nasıl bir katkı sağladıkları incelenmeyi gerektiren hususlardır. Dolayısıyla bu makale, bu eksikliği kapatmayı amacıyla Esenyurt ve Fatih'te bulunan Suriyeli girişimcileri etnografik yöntemle analiz etmektedir. Çalışma, Esenyurt ve Fatih'te bulunan Suriyeli girişimcilerin sınır illerindeki Suriyeli girişimcilerin aksine daha çok hemşerilerinin yoğun oldukları mahallelerde toplandıklarını, adeta etnik anklavlarda faaliyet gösteren göçmen girişimciler gibi faaliyetlerini bu kitlenin talebine göre düzenlediklerini ileri sürmektedir.

1.1. Literatür Taraması

Göç hangi (gönüllü-zorunlu) sebeplerle gerçekleşmiş olursa olsun, göç eden insanlar gittikleri ülkeyi sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal ve demografik olarak etkilemektedir. Sahip oldukları din, kültür, dil, ırk özellikleriyle göç ettikleri ülkelerin nüfus yapısını nitel ve nicel olarak değiştirdikleri kadar (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 249) ekonomik açıdan da etkilemektedir. Göçmenler tek bir kitleyi temsil etmemektedir. Göçmen kavramı içinde birçok anlamı barındırmaktadır. Zorunlu göçten gönüllü göçe, düzenli göçten düzensiz göçe, süresiz göçten süreli göçe kadar birçok göç türünü temsil eden kişiyi ifade etmektedir (Gold,1992).

Bununla birlikte göçmenler, göç ettikleri ülkelerde emek piyasalarına hem çalışan hem de işveren olarak dâhil olmaktadır. Göçmenlerin statüleri onların girişimcilik potansiyellerini ve şartlarını etkilemektedir. Göçmen girişimciliği, mülteci girişimciliği, azınlık girişimciliği, diaspora girişimciliği ve etnik girişimcilik gibi yeni kavramlarla tartışılmaktadır (Kayalar ve Yıldız, 2017: 56). Her ne kadar bu kavramlar birbirlerinin yerine kullanılsa da aralarında bazı nüanslar mevcuttur. Etnik girişimcilik ile göçmen girişimciliği birbiri yerine kullanılmaktadır. Fakat etnik girişimcilik, göçmen ve azınlık girişimciliğinden farklıdır ve göçmen girişimciliğinin alt kavramlarından birisidir. Buna göre etnik girişimcilik, ortak kökene ve kültüre sahip bireylerin ortak faaliyetleri gerçekleştirdiği etnik girişimleri ifade etmektedir (Zhou, 2004: 1010-1041). Zaman içinde geçirdiği değişimle göçmen girişimciliğinden farklı bir anlam kazanmıştır.

Bu çalışmada kullanacağımız kavram olan göçmen girişimciliği ise ilk olarak 1970'li yıllarda ABD'de kullanılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişmiş ülkelerinin göçmen işçi kabul etmeye başlamasıyla birlikte, ilk yıllarda vasıfsız işçi

olarak giden göçmenler gittikleri ülkelerde yaşamaya başlamasından birkaç kuşak sonrasında girişimcilik özelliği göstermeye başlamışlardır. Yerleştikten bir zaman sonra ev sahibi ülkeye göre göçmenlerin farklı etnik kökene, milliyete, ırka ya da kültüre sahip olmalarından ötürü kendi etnik motifine uygun mülteci girişimciliği örnekleri (özellikle Avrupa'ya giden göçmenlerde) görülmeye başlanmıştır (Volery, 2007: 31). Diğer bir ifadeyle göçmen girişimciliği, gönüllü veya zorunlu göçle ülkelerinden göç etmek zorunda kalan kişilerin varış ülkelerinde kendi tüketim alışkanlıklarını devam ettirmek isteği ile başlayan etnik tüketim mallarına oluşan talebe yönelik gerçekleşen girişimciliğidir (Emirhan, 2014: 613). Göçmenlerin geldikleri ülkelerden farklı olan sosyal, kültürel, politik ve dini ortam bu gelişmenin itici gücü olarak değerlendirilmektedir (Ehrlich ve Bacarreza, 2006: 2). Diğer bir ifadeyle etnikliğin gelişmesinde kültür farklılığı, sosyal ağlar, dayanışma duygusu, girişimcilik ruhunun baskınlığı ve mülteci/azınlık nüfusun yoğunluğu buna bağlı olarak etnik/nish ürün talebinin olması göçmen girişimciliğinin gelişmesine zemin hazırlamaktadır. Zira göçmen girişimciliğinin endüstrileşme, kentleşme ve kitlesel göç ile ilişkili olması ve kitlesel göçte göçmenlerin kente uyum süreci rekabet, çatışma, uyum ve asimilasyon gibi yaşadıkları süreçler, girişimciliğin yoğunlaşmasına neden olmaktadır (Canatan, 2011: 14).

Bununla birlikte göçün toplum içindeki farklılıkları arttırarak sosyal sermaye üzerindeki etkisi son yıllarda en çok araştırılan konular arasında yer almaktadır. Özellikle göç literatüründe göçmenlerin sahip oldukları sosyal, kültürel, ekonomik sermaye ile ekonomik hayata dâhil olma biçimleri araştırılmaktadır. Ayrıca yaşam biçimleri, pratikleri ve hayatta kalma stratejileri incelenmektedir. Bu bağlamda göçmen girişimciliği kavramının çok uzun bir zamandır literatürde kullanıldığını söylemek mümkündür. Pek çok farklı tanımları yapılmışsa da en yaygın tanımlardan biri göçmen girişimcinin hayatını idame ettirebilmek için göç ettiği ülkede ticari faaliyete başlamasıdır (Vinogradov ve Isaksen, 2008: 25).

Öte yandan göçmen/mülteci girişimciliğini teorik olarak açıdan inceleme çabası bu alanda pek çok teorinin geliştirilmesine yol açmıştır. Bonacich'in geliştirdiği "aracı azınlık teorisi" bu alandaki ilk teorilerden birisidir (Bonacich, 1973: 585). Bonacich, göçmenlerin daha iyi bir hayat standardı elde etmek için harekete geçtiğini, gelecekte daha yüksek hayat standardı sağlamak amacıyla hâlihazırda daha fazla fedakârlık yapmaya hazır olduğunu ileri sürmektedir. Bu sayede gelecekte yeterli gelire sahip olup ülkelerinde daha rahat yaşam sürmek ve daha yüksek bir statüye kavuşmayı hayal ederler. Göçmen girişimciler konumları gereği pragmatik bir bakış açısına sahip olmak zorundadır. Ülkelerine geri dönmek zorunda kalmaları ihtimaline karşı ihtiyaç duydukları parayı kısa sürede kazanmak ve yatırımını kolayca tasfiye edebilmek için berberlik, terziilik ve bakkallık gibi büyük bir sermaye yatırımı gerektirmeyen veya kuyumculuk gibi sermayelerini kolayca paraya çevirebilecekleri meslekleri icra etmek eğiliminde oldukları görülmektedir.

Göçmen girişimciliğine yönelik bir başka teori de "Anklav Ekonomisi"dir. Bu teori Avrupa'da 1980'lerde Araçlar gibi kolektivist değerlere sahip göçmenleri inceleyen Wilson ve Portes (1980) tarafından geliştirilmiştir. Buna göre göçmenlerin tüketim

piyasalarında ayrımcılığa maruz kalmaları, sadece etnik anklavdan temin edilebilen mal ve hizmetlere yönelik talebi doğurmaktadır (Jansen, Van Den Bosch, Volberda, 2003:1663-1665). Bu nedenle etnik anklavlar göçmen girişimcilere yönelik olarak çekici faktör rolü oynamaktadır (Price ve Chacko 2009: 331). Göçmen girişimcilerin kurdukları işletmeler, zaman içinde büyümekte ve başka göçmenleri istihdam eder bir duruma gelmektedir. Böylece göçmen olarak yaşadıkları toplumda yukarı doğru bir sosyal hareketlilik elde edebilmektedirler. Bu teorinin yapı taşlarını etnik girişim, dayanışma ve karşılıklı yükümlülük kavramları oluşturmaktadır (Wilson, Portes, 1980:315).

Göçmen girişimciliğine yönelik bir başka teori de, göçmenlerin ellerine geçen fırsatı değerlendirmek için girişimci olmadıklarını aksine emek piyasalarına erişim imkânları sınırlı olmasının başka seçenek bırakmaması nedeniyle girişimciliği tercih ettiklerini ileri süren “ayrımcılık” teorisidir. Göçmenlerin kayıtlı emek piyasalarına sınırlı erişimleri istihdam açısından çok ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Wauters, Lambrecht’in (2006) vurguladığı gibi göçmen girişimciler, emek piyasalarında maruz kaldıkları dışlanmanın ve ayrımcılığın kaçınılmaz bir sonucu olarak girişimciliğe yönelmişlerdir. Kayıtlı emek piyasalarından öncelikle dil engelli, uygun olmayan eğitim veya terfi imkânlarının olmayışı (Shinnar ve Zamantili, 2019: 244) kadar dil ve kültürel farklılıklara ek olarak aşırı karmaşık düzenlemeler ve yerine getirilmesi gereken prosedürler, oturma ve çalışma izni bağlamında katı güvenlik kuralları ve mali yükümlülükler mevcuttur (Dana ve Morris, 2007: 803-811). Ayrıca çalışma izni ve vize zorunluluğu gibi yapısal ayrımcılık, işverenin belli bir etnik gruba mensup göçmenleri istihdam etmeme eğilimi şeklinde tercih ayrımcılığı, işverenin ve işçinin birbirleri hakkında asimetric bilgiye sahip olduklarında istatistiksel ayrımcılık şeklinde tezahür etmektedir (Bruder ve Rätke-Döppner, 2008: 6-7). Kısacası ev sahibi ülkenin kayıtlı ekonomide var olan çalışmaya yönelik karmaşık düzenlemeler, prosedürler, dil ve kültür farklılıkları göçmenleri girişimci olmaya sevk etmektedir (Dana, Morris, 2007: 803-811). Hatta ırkçılık ve göçmen karşıtlığının da göçmenlerin girişimcilik faaliyetlerini artırdığı ve serbest mesleklerde faaliyet gösterdikleri belirtilmektedir (Mora ve Davila, 2014: 245-249). Bununla birlikte göçmenler sadece emek piyasalarında değil gerek mal ve gerekse sermaye ve mal piyasalarında da ayrımcılığa maruz kalmaktadır (Naudé, Siegel ve Katrin, 2017: 10). Bilhassa finansal sisteme erişimi sağlayamamaları durumunda (Zhang et al., 2008: 2155-2164.) girişimciliği ayrımcılık ve ırkçılık temelli sosyal dışlanmayı aşmanın ev sahibi ülke ekonomisine daha iyi entegre olmanın ve aynı zamanda sosyal ekonomik mobilite sağlamanın yegâne seçeneği olarak değerlendirmektedirler (OECD, 2010; Constant, Shachmurove ve Zimmermann, 2007; Zhou, 2004: 1040-1041). Tersine ayrımcılığın olmaması durumunda ise göçmenlerin girişimci olmaktan ziyade işçi olmayı tercih edebilecekleri de ifade edilmektedir. Sonuç olarak göçmenlerin gittikleri ülkede maruz kaldıkları sosyal-ekonomik dışlanma ve yoksulluk onlara serbest meslek icra etmek dışında seçenek bırakmamakta ve zorunluluk nedeniyle girişimcilik faaliyetleri gelişmektedir (Jones vd., 2014: 500-520).

Son yıllarda göçmen girişimciliğini açıklamaya yönelik sosyolojik araştırmalarında çok sık kullanılan başka bir yaklaşım ise sosyal sermaye teorisidir. Sosyal sermaye teorisi, göç öncesi ve sonrasında göçmenlerin yararlandıkları sosyal ilişkileri ve sosyal ağları incelemek için kullanılmaktadır (Haikkola, 2011: 1213; Lopez-Rodriguez, 2010: 349; Ryan, 2011; Ryan, Sales, Tilki ve Siara, 2008: 673). Sosyal sermaye kavramı bu çerçevede kullanılmakta olup, göç sürecinde göçmenlerin sosyal etkileşim ve sosyal ilişkiler vasıtasıyla erişim sağladıkları kaynaklar olarak tanımlanmaktadır. Sosyal sermaye teorisi, beşerî sermayenin gelişimi ve birikimi için kullanılan ve insanların zor şartlarda daha üretken olmasına katkıda bulunan faktörler olarak sosyal ilişkileri ve ağları ifade etmektedir (Pieterse, 2003: 32). Bu nedenle sosyal sermaye göçmenlere sosyal ağlar ve kurumlar aracılığı ile ihtiyaç duydukları kaynaklara erişim olanağının verilmesinde, göç öncesinde ve sonrasında maliyetlerin ve risklerin azaltılmasında, iş imkânlarının sağlanmasında ve barınma sorunlarının çözülmesinde hayati öneme sahiptir (Liang, 2006: 491; Massey, Zenteno, 1999: 539; Garip, 2008: 592). Nihayet sosyal sermaye ve ağlar, girişimcilik potansiyellerinin açığa çıkmasına katalizör rolü oynamakta ve girişimin başarısını önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır (Bizri, 2017: 858). Dolayısıyla göçmenlerin karmaşık sosyal ağlar vasıtasıyla elde ettikleri kaynaklar ve imkânlar göçmen girişimciliğini kayda değer ölçüde açıklamaktadır (Bizri, 2017: 848). Zira sosyal sermaye hem ucuz yatırım sermayesine hem de düşük ücretli ve güvenilir bir işgücüne erişimi de sağlamaktadır (Sanders ve Nee, 1996: 246). Bu gerek iş arayan göçmenler ve gerekse girişimciler için oldukça yararlıdır. Bununla ilgili olarak yapılan araştırmalar, sosyal sermayenin göçmenler arasında girişimciliğin arttığını göstermektedir (Flap, Kumcu ve Bulder, 2000: 143). Ayrıca sosyal ağlar, göçmenlere ev sahibi ülkeye ekonomik entegrasyonlarını kolaylaştıracak bilgi, yardım ve diğer kaynaklara erişim imkânı da vermektedir (Portes ve Sensenbrenner, 1993: 1330; Aguilera ve Massey, 2003: 390). Bu teorinin olumsuz tarafını ise toplumdan ayrışma, kendi grubunun içine kapanma ya da sosyal hayattan soyutlanma oluşturmaktadır. Zira ev sahibi ülkeye yeni gelen göçmenler tüm ihtiyaçlarını ağlar sayesinde kendi grubu içerisinde karşılamakta, buna bağlı olarak yerli halktan yaşamını yalıtılmaktadır (OECD, 2010). Diğer bir ifadeyle sahip olunan sosyal ağlar ile kurulan ilişkiler göçmenlere bir taraftan önemli yararlar sağlarken diğer taraftan buldukları toplumun ekonomik, politik ve kültürel değerlerini yakından etkileyebilmektedir.

Göçmen girişimcilerin ev sahibi ülke ekonomisine yaptıkları katkı son derece önemlidir. Göç ettikleri ülkede hayatlarını yeniden kurmak zorunda oldukları için dinamik bir insan kitlesini oluşturmaktadır. Bu nedenle göçmenlerin pek çoğu göçmen olmayanlara göre girişimciliğe daha yatkındır ve göçmen girişimcilerin ekonomik tutumları faaliyet gösterdikleri sektörün de gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Kauffman “2012 Girişimcilik Gösterge Raporu” nda, göçmenlerin yeni işyeri açma eğiliminin göçmen olmayanlara göre iki kat daha fazla olduğunu belirtmektedir. Bu eğilim, girişimcilerin sayısını artışında kendini göstermektedir. Verilere göre, 1997-2014 yılları arasında göçmen girişimcilerin sayısının iki kat artmıştır. 1997’de girişimcilerin oranı %13,3 düzeyinde iken, 2014’te %28,5’e yükselmiştir. Bu yükselme, kazançlara yansımaktadır. ABD’deki yeni işletme kuran

göçmen girişimcilerin 2010 yılında 121 milyar dolarlık net kazanç elde ettiği aktarılmaktadır. Bunun ABD’de toplam net işletme gelirinin yaklaşık %15’ini oluşturması dikkate değerdir (Bizri, 2017; Sherman, 2004: 60).

Diğer yandan literatürde göçmen girişimciliği ile ilgili önemli bilgiler sunan pek çok çalışma yer almaktadır. İlk olarak 1972 yılında Ivan H. Light tarafından yapılan “Ethnic Enterprise in America” başlıklı çalışma, ABD’de yaşayan Çinli, Japon ve siyahilerin girişimcilik faaliyetleri ve dinamiklerini neler olduğu hakkında önemli bilgiler sunmaktadır (Light, 1972: 210). Waldinger’in Newyork’te yaptığı çalışmada, göçmen girişimciliğinin başarısını göçmenlerin kendi aile bireylerinden ya da sosyal ağlardan edindikleri işgücü ile daha ucuz ve kolay rekabet edebilme şansı tanınması ile ilişkilendirmektedir (Waldinger, 1984: 65). OECD’nin yayınladığı rapor ise göçmen girişimciliğinin altında yatan motivasyon unsurları ve göçmen politikalarının girişimcilik kapasitelerine olan etkisinin çeşitli boyutlarını ele almaktadır (OECD, 2010). Diğer bir çalışma, 2010 yılında “The Home Country’s Role in Shaping Chinese Immigrant Entrepreneurship” başlığıyla Zhang tarafından yapılmıştır. Araştırmacı, Çin’de göçmen girişimciliğinin oluşmasında ev sahibi ülkenin rolünü inceleyerek insan hareketliliğinin ev sahibi ülke üzerindeki etkilerini ortaya koymak amaçlamıştır (Zhang, 2010: 42). Finlandiya’daki Türk girişimciliği hakkında yapılan diğer bir çalışmada ise, Türklerin ekonomiden dışlanmaları ve emek piyasası içinde yer almamaları nedeniyle girişimciliğe yöneldiklerini belirtmektedir (Wahlbeck, 2007: 550). Ek olarak Klaesson ve Öner (2018: 5) tarafından yapılan “Ethnic Enclaves and Labor Market Outcomes – What Matters Most: Neighborhood, City or Region?” başlıklı çalışma, göçmenlerin yaşadıkları ayrışma, etnik yoğunlaşma ve bunun göçmen kabul eden ülke ekonomisi üzerindeki sonuçlarını incelemesi açısından önemlidir. Ramadani vd.’nin Makedonya’daki Arnavutlar üzerine yaptığı çalışmada da, Arnavut girişimcilerin faaliyetlerini tetikleyen faktörlerin haksız rekabet, kötü çalışma düzeni, özgür çalışma isteği, bağımsız olma ve tasarruflarını artırma talebi ile şekillendiği ortaya koyulmaktadır (Ramadani, Rexhepi, Gërguri-Rashiti, Ibraimi ve Dana, 2014: 320). Bunun dışında Zhang (2019: 17), yaptığı araştırmayı girişimcilik yeteneğinin sahip kişilerin ülkeler arası hareketliliği üzerinde kurgulayarak göçmenlerin girişimcilik faaliyetlerini değerlendirmiştir. Diğer bir çalışma, 2020’de Ürdün’de 20 Suriyeli girişimcilerin faaliyetlerini ele alan araştırmadır. Araştırmacı, şehirlerde ve kamp alanlarında enformel ekonomide faaliyet gösteren Suriyelilerin girişimcilikteki motivasyonlarının ve uyum mekanizmalarının neler olduğunu, yaşadığı zorlukları ortaya koymaya çalışmıştır (Fathallah, 2020: 8).

2017 yılında Çakırer-Özservet tarafından yapılan çalışmada ise, İstanbul’da yaşayan göçmen girişimcilerin ekonomiye katkıları, göç süreçleri, iş yeri kurma ve açma, mali durumları, girişimcilik kültürü, örgütlenme ve temsil kabiliyetleri, hedef kitle ve piyasa beklentileri ve önerileri araştırılmıştır (Çakırer-Özservet, 2017). 2018’de Hatay’da Özkul ve Dengiz tarafından gerçekleştirilen bir başka araştırmada Suriyeli girişimcilerin Hatay ekonomisine yapmış olduğu ekonomik katkıları, göçmen girişimcilerin bölgeye yapmış olduğu yatırımı ve istihdama ne ölçüde katkıda bulunulduğu incelenmiştir (Özkul ve Dengiz, 2018: 900). 2018 yılında Deniz ve

Reyhanoğlu'nun Gaziantep, Hatay, Mersin ve İstanbul'da yaptıkları çalışma ise Suriyelilerin yaşadıkları ayrımcılık, mevcut dil problemleri, hukuki problemler, kaynaklara erişimde yaşanan sıkıntılar, düşük ücret sorunu gibi sosyoekonomik problemlerin Suriyeli girişimcilere nasıl yansıdığını incelemiştir (Deniz, Reyhanoğlu, 2018: 50). Yine aynı yılda İnce'nin yaptığı çalışma, Türkiye'deki Suriyelilerin Şanlıurfa'da yoğunlaşmasıyla ilgili önemli bulgular sunmaktadır. Hem Şanlıurfa'yı tercih etme dinamikleri, bu dinamiklerin hangi teoriler ile ilişkilendirilebileceği hem de yerli halkla olan ilişkiler ve sosyal yapı etrafıca analiz edilmiştir. Analizde mekânsal olarak yoğunlaşmanın belirleyicileri arasında aşiret bağları, akrabalık ilişkileri, tarihsel ilişkiler, sosyal ağlar, etnisite, coğrafi yakınlık, din, dil, kültür benzerliği ve Şanlıurfa'nın toplumsal yapısı gösterilmektedir. Bunun yanı sıra bölgedeki illere göre "ucuz il" algısının buradaki yoğunlaşmayı tetiklediği de ifade edilmiştir (İnce, 2018: 158).

Literatürdeki çalışmalar arasında yer alan 2019 yılındaki Atasü-Topcuoğlu'nun araştırması, göçmen girişimciliği ile ilgili farklı bir perspektif sunmaktadır. İstanbul, Hatay ve Gaziantep'te kayıt dışı ekonomide faaliyet gösteren göçmenlerin entegrasyona etkisi değerlendirilmektedir (Atasü-Topcuoğlu, 2019: 200-210). Geleceği ve Meçik (2021: 25-27) tarafından gerçekleştirilen çalışmada geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin göç etme sürecinde iş bulma, barınma ve toplumsal uyum gibi meselelerde sosyal sermayelerinden ne ölçüde yararlandıklarını açıklanmaya çalışılmaktadır. Bir başka çalışma ise, Konya'daki Suriyelilerin esnaf olma süreçlerine değinmekte ve Suriyelileri girişimci olmaya iten nedenler araştırılmaktadır (Koyuncu, 2020: 100-131). Son olarak, 2021 yılında Akyigit ve Baki İzmir'deki Suriyeli girişimcilere odaklanmıştır. Bu girişimcilerin sahip oldukları sosyal sermayelerinin göçmen girişimciliğine etkisi ölçülmüştür. Buna göre Suriyelilerin girişimci olmalarında sosyal ağlarının ve geçmiş tecrübelerinin etkileri olduğu kadar Türkiye'de iş imkânlarının oldukça kısıtlı olması ve burada yaşadıkları sürenin uzaması da önemli rol oynamıştır (Akyigit ve Baki, 2021: 80).

2. YÖNTEM

Bu çalışmada, birebir görüşmeye dayanan ve yeni araştırma konuları hakkında derinlemesine bilgilerin elde edilmesini sağlayan en geçerli veri toplama tekniklerinden biri olan (Şimşek ve Yıldırım, 2011) nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Mülakatlara ilk olarak 2017 yılında başlansa da Suriyelilerin Türkçe dil becerilerinin yeterli düzeyde olmaması, çekimsiz tavırları ve mülakatlara yönelik olumsuz düşüncelerinden ötürü mülakatlar gerçekleştirilememiştir. Daha sonra yeniden 1 Haziran – 30 Ağustos 2019 tarihi arasında gerçekleştirilmiştir. Geçen süre zarfında Suriyelilerin topluma uyum sağlamaya başladığı, güven sorunlarının eskiye nazaran geride kaldığı ve Türkçeyi akıcı bir şekilde konuşabildikleri göze çarpmıştır. Alınan ses kayıtları transkribe döküldükten sonra "*eş zamanlı kodlama*" yöntemi ile görüşme metinleri içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizinde nitel araştırmalarda sıklıkla tercih edilen MaxQDA veri analiz yazılımı kullanılmıştır. Elde edilen kod anahtarları doğrultusunda katılımcıların demografik bilgileri ile

verdikleri benzer yanıtlar kendi içerisinde sınıflandırılıp kodlanarak nitel veriler “nicel” yapıya dönüştürülmüştür.

Çalışmanın örnekleme olarak Türkiye’de geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin 534.439 kişi ile en yoğun olarak yaşadıkları il olan İstanbul örnekleme olarak seçilmiştir. İstanbul Ticaret Odası verilerine göre, Suriyelilerin en fazla işyeri açtıkları ve girişimci olarak çalıştıkları semtler arasında Fatih birinci sırada yer alırken, ikinci sırada Esenyurt bulunmaktadır. Bu nedenle çalışmanın evreni Fatih ve Esenyurt ilçesi olarak belirlenmiştir. Bu ilçelerde tesadüfi (rastgele) örnekleme yöntemi ile işyerleri seçilmiş olup işverenlerle görüşülmüştür. Fatih’te 11 Suriyeli işyeri, Esenyurt’ta 11 Suriyeli işyeri olmak üzere toplam 22 Suriyeli girişimci ile konuşulmuştur. Çalışma kapsamında yapılan alan araştırmasında kadın katılımcıların görüşleri alınmak istenmiştir. Ancak kadın göçmenlerin çekingen davranmaları, girişimci ve işveren Suriyelilerin genellikle erkek olması gibi sosyo-kültürel sebeplerden dolayı görüşmelerin tamamı erkek Suriyelilerle gerçekleştirilmiştir. Suriyeliler özellikle son yıllarda Fatih ilçesinde Malta Çarşısı olarak adlandırılan lokasyonda yoğunlaşmışlardır. Malta Çarşısı; Fatih Camii’nin batı tarafında bulunan Çörekçiler Kapısı’ndan başlayarak Hafız Ahmet Paşa Külliyesi’ne kadar devam eden küçük dükkânların art arda bulunduğu semt çarşısı olarak bilinmektedir (Cantay, 2013: 13). Fatih Sultan Mehmet zamanında Malta adasından gelen göçmenlerin buraya yerleştirilmesiyle semt bu şekilde anılmaktadır. Bu çarşıda genellikle halkın günlük ihtiyacına yönelik ekmek, yoğurt, yumurta, bal, tereyağı, et, baharat gibi gıda ürünleri küçük dükkânlarda satılmaktadır. Ancak semtin etnik yapısı, 2013 yılı sonrasında değişmiş, Malta Çarşısı’nda Suriyeli girişimciler yer almaya başlamıştır. Suriyeli ürünlerin alınıp satıldığı alanlar olmasının yanı sıra Suriyelilerin ve farklı ülkeden gelen Arapların sosyalleştikleri yer olarak da tanınmaktadır. Özellikle hafta sonlarında Suriyelilerin yemek yediği, yöresel tatlılarının ayaküstü tüketildiği, geç saatlere kadar nargile içip etnik kültürlerini yaşattıkları bir alan haline dönüşmüştür. Bu nedenle Fatih ilçesinde mülakatlara Malta Çarşısından başlanmıştır.

2. BULGULAR

Mülakata katılanların tamamı erkek olup, eğitim durumları ilkökuller ile üniversite arasında değişmektedir. Esnaf olarak tanımlayabileceğimiz bu katılımcılar bakkal, berber, fırın, tatlıcı, restoran sahibi, tekstilci, kasap, kuruyemişçi ve kahveci gibi ekonomik faaliyet göstermektedirler. Yaşları 21 ile 65 yaş arasında değişmekle birlikte ortalama 3-8 yıl arasında İstanbul’da yaşamaktadır. Katılımcıların bir kısmı Türkiye’ye girişte bir süre sınır illerinde kalmışken, araştırmaya katılan katılımcıların büyük bir kısmı ise doğrudan İstanbul’a gelmişlerdir. Görüşme yapılan katılımcılar göç etmeden önce Suriye’de çoğunlukla Halep, Şam ve Hama bölgesinde yaşamışlardır. Açık kapı politikasından ötürü diğer sınır ülkelerine nazaran ilk tercihleri Türkiye olmuştur. Suriyeli katılımcıların Türkiye’yi tercih etme sebeplerine bakıldığında çekici faktörler arasında Türkiye ile Suriye arasında tarihsel bir bağ olduğunu, aslında geçmişte kendilerinin Osmanlı torunu olduğunu, dedelerinin Türk askeri ile beraber cephede savaştığını hatta kendilerini Türkiye’nin

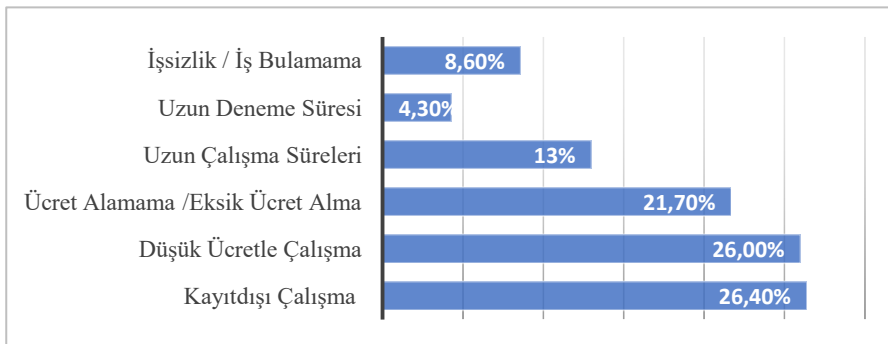
bir parçası hissettiklerinin altını çizmişlerdir. Bunun haricinde Müslüman bir ülke olması, Suriye'ye geri dönme düşüncesi, bir kısım Suriyelinin Türkiye'de akrabalarının olması ve Avrupa Birliği ülkelerine gidebilme imkânı sıralanan nedenler arasındadır. Bununla beraber Suriye'de giderek yaşam alanının daralması, savaşın kızışması ve can güvenliğinin riske girmesi, üretim ve istihdamın çökmesi itici faktörler olarak belirtilmiştir.

Toplumda yaygın olan kanaatin aksine katılımcıların çoğu ekonomik anlamda hayatlarını idame ettirecek yeterli gelire sahip olduklarını söylemişlerdir. Bu kişilerin birçoğu Suriye'de zanaatkar işletmelerde çalıştıklarını ve girişimcilik vasıflarının yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Ne var ki, kendi mesleklerini icra edemedikleri için başka işlerde çalışmak zorunda kalmışlardır. Bu sebeple birçoğu girişimci olmuştur. Katılımcılardan elde edilen mülakat verilerinin içerik analiziyle 5 ana tema oluşturulmuştur. Bunlar sırasıyla kötü çalışma koşulları ve sınırlı istihdam olanakları, sosyal ağlar, kültürel/etnik farklılık, sosyal sermaye ve son olarak girişimcilik tecrübesidir.

3.1. Kötü Çalışma Koşulları ve Kısıtlı İstihdam Olanakları

Suriyelilerin girişimci olma özelliği göstermelerinin sebeplerine bakıldığında kısıtlı istihdam olanakları ve çalışma hayatında karşılaştıkları zorluklar sıralanmıştır. Suriyelilerin ev sahibi ülkenin dilini konuşamama, belgeleri kabul ettirememe ve eğitim durumunu ispat edememe gibi sebeplerden ötürü kötü çalışma koşullarına maruz kalmışlardır. Tablo.1.'de Suriyelilerin girişimciliğe yönelmelerinin sebepleri arasında kısıtlı istihdam olanakları altında sırasıyla kayıt dışı çalışma (%26,40), düşük ücretle çalışma (%26,0), ücret alamama veya eksik ücret alma (%21,7), uzun çalışma süreleri (%13), uzun süreli işsizlik (%8,6) ve son olarak uzun deneme süresi (%4,3) sıralanmıştır.

Tablo.1. Kısıtlı İstihdam Olanakları

Literatürde göçmen girişimciliği ile ilgili çalışmalarda girişimciliğin altında yatan sebeplerde ilk sıralarda zor/kötü çalışma koşulları ve dil becerilerin yetersiz oluşu

ifade edilmiştir. Örneğin Koyuncu tarafından Konya’da yapılan çalışmada, girişimciler kendilerine iş yeri açama sebepleri sorulduğunda kayıtdışı çalışma, ücret alamama ya da düşük ücretli çalışma nedenleri arasında ilk sırada ifade edilmiştir (Koyuncu, 2020: 109). Benzer şekilde Koçak, Ekmen ve Eti’nin 2019’daki çalışması da bu durumu desteklemektedir. İstanbul ilinin Beylikdüzü ilçesinde yapılan bu araştırmaya göre, Suriyeliler düzensiz işlerde, yarı zamanlı ve sosyal güvence olmadan çalışmaktadır. Ayrıca haftada 6 veya 7 gün ve günde ortalama 8 saatten fazla çalışmakta ve karşılığında emsallerine göre oldukça düşük ücret almaktadırlar (Koçak, Ekmen ve Eti, 2019: 343). Benzer bulgular bu araştırmada da mevcuttur. Suriyelilere kendi işlerini kurma nedenleri sorulduğunda katılımcılardan biri durumu şu şekilde izah etmiştir;

“İlk zamanlar tekstilde çalıştım bize işverenler hep sizi deneyeceğiz önce bakacağız sonra sözleşme yapacağız dediler ama deneme süresinde hiç para vermediler. Emegimizin karşılığını hiç alamadık. 3 hafta, 4 hafta çalıştırdılar sonra hep bedavaya başkasını denediler. Nasılsa alternatif çoktu bir sürü iş arayan vardı...”

Kaya ve Kıracı tarafından yapılan “İstanbul’daki Suriyeli Mültecilere İlişkin Zarar Görebilirlik Değerlendirme Raporunda” Suriyelilerin büyük bir kısmının özellikle tarım, sanayi, inşaat ve tekstil sektöründe kayıt dışı çalıştıklarını ortaya koymuştur (Kaya, Kıracı, 2016). 2020 yılına ait Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yayınlanan verilerine göre 2011-2020 yılları arasında toplamda 140.310 Suriyeliye çalışma izni verilmiştir. Türkiye’de bulunan yaklaşık 3,6 milyon Suriyelilerin sadece 140.310’una çalışma izninin verilmiş olması bunların büyük bir kısmının kayıt dışı çalışmaya mecbur kaldığına işaret etmektedir (Dedeoğlu, Şahankaya Adar, 2014: 28). Bu çalışmada da katılımcılar kayıtdışı çalışmak zorunda kaldıklarını bu nedenle girişimcilik faaliyetinde bulunduğunu ifade etmiştir. Katılımcılardan biri şu şekilde konuşmuştur:

“İş kurmaya açıkçası ilk geldiğim yıllarda böyle bir fikrim yoktu. Zeytinburnu’nda işe girdim. Ücret alamadım ya da çok geç ödediler. Oldukça ucuza ve sigortasız çalıştık. Bunlar iş açma fikrimi iyice körükledi. Dil öğrendikten sonra daha iyi kazanmaya başladım. Sonradan Suriye’den param gelince bu işi açtım. En azından gece gündüz kendi işim için çalışmaya başladım.”

Kutlu’nun 2015 yılında yaptığı çalışma ise, Suriyelilerin, Türkiye’de yoğun olarak inşaat, tarım, ağır metal sanayi ve tekstil sektörlerinde çalıştıklarını aktarmaktadır. Genellikle düşük ücretli, sigortasız ve kayıtdışı olarak yerli halkın yapmak istemediği işleri yapmaktadırlar. Suriyeliler Türklerle aynı işleri yaptıkları halde hak ettikleri ücret bir yana Türk işçilerden çok daha ucuza çalıştırılmaktadırlar. Çoğu Suriyeli işe girmeden önce ne kadar ücret alacaklarını dahi bilememektedirler (Kutlu, 2015). Literatürde ve bu çalışmada görülmektedir ki, Suriyelilerin çoğu hak ettiğinden daha az paraya, kayıtsız ve güvencesiz olarak çalışmaktadır. Bu sebepten birçoğu işyeri açmaya teşebbüs etmişlerdir. Katılımcılardan birinin ifadesi bu durumu izah etmektedir:

“İlk geldiğimiz zaman iş kurmak gibi bir fikrimiz yoktu. Ama biz 4 kardeşiz hepimiz girdiğimiz işlerde ya çok ucuza çalıştık ya da hiç ücret alamadık. durum böyle olunca dükkân açmaya karar verdik ve kendi kültürümüzün ekmeği, pidesi, lahmacunun ve yöresel fırın işlerini yaptığımız bir dükkân açtık.”

Başka bir katılımcı ise, olumsuz çalışma şartlarının yanı sıra işveren ya da girişimci olarak kendi sermaye ve emeğini kendi işine harcayarak daha fazla kazanmayı amaçlamıştır:

“Ücret almadım. Hak ettiğimden daha azına çalıştım, sigortam yoktu ve günde 12-13 saat arasında çalışıyordum. Düşündüm ki, bir yer açarsam enerjimi kendi işim için harcarım. Daha çok çalışırım ama daha çok kazanabilirim. Biraz sermaye edinince bu işi açtım”.

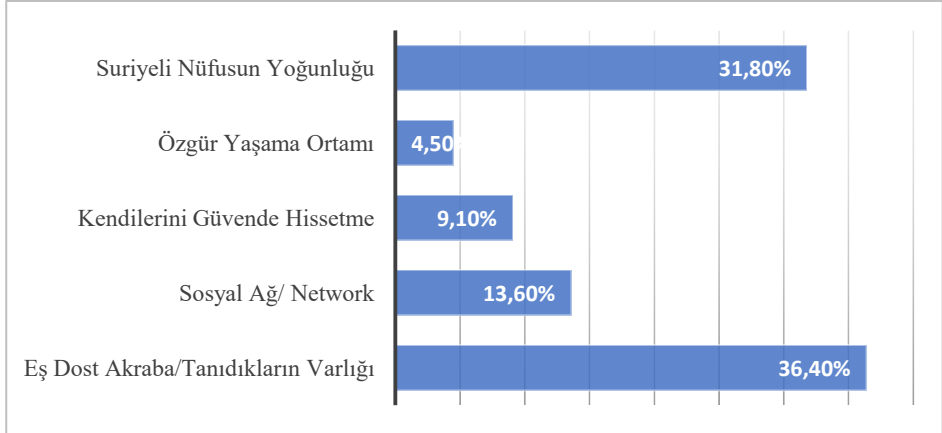
Kısacası kendi vasıfları ve niteliklerine göre iş bulamayan Suriyeliler’in kayıtdışı çalışmak zorunda kalmaları ve yaşadıkları olumsuz iş deneyimleri onları girişimci olmaya sevk etmiştir. Literatürde bazı çalışmalarda bu vurgu mevcuttur. Shinnar ve Young (2008), tarafından yapılan çalışmaya göre ev sahibi ülkenin emek piyasasında kendilerine yer bulamayan göçmenler iş kurmayı ya da girişimcilik faaliyetinde bulunmayı yoksulluktan çıkış kapısı olarak görmektedir. Benzer bir sonuçta Akbaş ve Ulutaş tarafından Denizli’de yapılan bir çalışmada elde edilmiştir. Çalışmaya katılan Suriyelilerin çoğu lise ve üstü eğitime sahip kişiler olup, Türkiye’de daha önce yaptıkları işten tamamen bağımsız bir işte çalıştıklarını, kendilerinin Denizli’de emek yoğun sektörde ucuz işgücü olarak görüldüklerini ifade etmişlerdir. Suriye’de berber olan bir katılımcı burada mobilyacının yanında vasıfsız bir işte çalışırken, aslen alçı ve ahşap ustası olan bir katılımcı inşaatlarda çalışmakta olduğunu, başka bir görüşmeci ise Fransızca öğretmeni olan eşinin Denizli’de eğitimine yönelik iş bulamadığını ifade etmiştir. Başka bir katılımcı ise, Suriye’de eczacılık yaparken burada eczane açamadığı için inşaat ve tekstil sektöründe vasıfsız işlerde çalıştığını ve yaşadığı zorluklardan dolayı telefon aksesuarlarını satılabileceği küçük bir dükkân açtığını ifade etmiştir (Akbaş ve Ulutaş, 2018: 182). Bu durum göstermektedir ki, göçmen girişimciliği daha çok göçmenlerin niteliklerinin ve eğitimlerinin çok altında ya da hak etmedikleri şekilde istihdam edilmelerinden kaynaklanmakta ve kendi çalışma şartlarını kendileri düzenleyebilme talepleri ile şekillenmektedir.

3.2.Bölgenin Ekonomik ve Etnik Cazibesi

Göçmenlere ev sahipliği yapan diğer ülkelerde gerçekleşen etnik kamplaşma veya etnik ekonominin varoluş sebeplerine benzer şekilde sosyal ağ teorisinin etkin şekilde kendini göstermesi, Türkiye’de mevcut Suriyeli göçmen popülasyonun girişimciliğe yönelmesine zemin hazırlamıştır. Sosyal ağlar, göçmenlerin akrabalık, eş, dost, tanıdık ilişkilerinin dışında geliştirdikleri kişisel ilişkilerin bütününü ifade etmektedir (Massey, 1988: 390). Göç alan-veren toplumlarda, göçmenlerin birimlerine bağlandığı bir ağ sistemini tanımlamaktadır. Bu ağlar, göçmenlerin

hangi bölgelerde ve ne tür işlerde çalışacaklarını büyük ölçüde belirlemektedir (Lung, 2008: 30). Etnik gruplar, göç ettikleri ülkelerde resmi ya da gayri resmi grup oluşturmaktadırlar. Ancak sosyal ilişkilerin oluşması için her zaman gerçek bir akrabalık ilişkisine gerek duyulmamakta güven ve iş birliği yeterli olmaktadır. Güven duygusu, ekonomik faaliyetleri hem kolaylaştırmakta hem de sağlamlaştırmaktadır (Lung, 2008: 28). Bunun yanı sıra sosyal ağlar göçmenlerin çoğu zaman gittikleri ülkedeki yerel düzenlemeleri ve kültürü anlamakta yardımcı olurken girişimciliği teşvik etmektedir (OECD, 2010).

Tablo.2. Bölgenin Ekonomik ve Etnik Cazibesi

Tablo.2.'de araştırmaya katılan Suriyelilerin Fatih ve Esenyurt ilçelerinde yoğunlaşmalarının nedenleri gösterilmektedir. Göçmenlerin tercih öncelikleri arasında sosyal ilişkilerini kurabilecekleri ve herhangi bir sıkıntıda dayanışma kültüründen faydalanabilecekleri bölge olması yer almaktadır. Bu bölgelerin ekonomik ve etnik cazibesini, eş, dost, tanıdıkların varlığı (%36,4), Suriyeli nüfusun yoğunluğu (%31,8), kendi aralarında yoğun bir iletişimin oluşu (%13,6), kendilerini güvende hissetmeleri (%9,10) ve özgür yaşamalarına olanak tanınması (%4,5) oluşturmaktadır. Sosyal ilişkilerin bu yoğunlaşmanın ana nedeni gibi görünmektedir. Eş, dost ve tanıdıklar kadar diğer Suriyelilerin de bu bölgelerde olması göçmenler için önemli bir faktördür. Benzer şekilde Bagwell etnik girişimciliğin oluşmasında sosyal ağların rolünün büyük olduğunu ve sosyal ağların merkezinde akraba, tanıdık ve aile bağlarını yer aldığını belirtmiştir (Bagwell, 2008: 380). Nitekim araştırmaya katılan katılımcılardan biri iş yeri açma süreçleri ile ilgili olarak konuşurken bu faktöre değinmektedir:

“Ne iş yapsam nereye dükkân açsam diye çok düşündüm, sağ olsun eşim dostum yardımcı oldu. Bizden insanlar Fatih’te yoğun olduğu için de Malta’da dükkân açmak mantıklı geldi. Burada dükkân açtım.”

Sosyal ağların varlığı ve yoğunlaştığı alanlar aynı zamanda girişimcilik faaliyetlerinin gerçekleştiği alanları da işaret etmektedir. Bógus'a (2013) göre kentsel alanlarda mekânsal yoğunlaşma ve ayrışma göçmenlerin rasyonel tercihlerinin bir sonucu olup, kümelenme sürecinde ırk, etnik kimlik ve toplumsal konum bu ayrışmaya etki eden unsurların başında gelmektedir. Bu bağlamda neden bu bölgelerde yoğunlaştınız sorusuna yönelik katılımcılardan biri aslında Türkiye'ye gelmeden önce böyle bir planlarının olmadığını ama Türkiye'de yaşam şartlarının onları kendilerinden olanlara doğru bir harekete yönlendirdiğini, sorunlarının ilişki ağı içinde çözüldüğünü ve birlikte olmanın kendilerini iyi hissettirdiğini ifade etmiştir. Faist'in (2003) de belirttiği gibi göçmenler, ev sahibi ülkelerde iş, barınma ve kendilerine uygun kültürel ortamı bulmak için bağlara ihtiyaç duymaktadır (Faist, 2003). Bu ihtiyacı araştırmanın katılımcıları da dillendirmektedir. Göçmenler, daha iyi bir yaşam ve işlerin devamlılığını sağlamak için Suriyelilerin yoğun olduğu ve sosyal ağların gelişmiş olduğu bölgeleri tercih etmişlerdir:

“Suriyeliler Fatih'te yoğun olduğu için işyerlerimiz Fatih'te fakat Başakşehir'de yaşıyoruz. İşyerini açarken Fatih'te çok fazla Suriyeli olduğu için burayı seçtik. Fakat burada yerli halkın Suriyelilere karşı önyargıları olduğu için ve daha büyük konforlu bir evde yaşamak için Başakşehir'i tercih ettik.”

Diğer taraftan katılımcıların Esenyurt ve Fatih ilçelerini seçmeleri, aralarında var olan dayanışmayı göstermektedir. Bu dayanışmanın hem kendilerini güvende hissetmelerini sağladığından hem de problemlerinin üstesinden gelmede bir motivasyon oluşturduğundan bahsetmişlerdir. Aslında Bagwell'e göre etnik grubun yoğunluğu güven duygusunu pekiştirmekle beraber işletmelerin devamlılığını ve başarısını da etkilemektedir (Bagwell, 2008: 385). Literatürde benzer durum İnce tarafından yapılan çalışmada görülmektedir. Suriyelilerin Şanlıurfa'da mekânsal yoğunlaşmasında sosyal ağlarının varlığının yanı sıra kendilerini güvende hissetmeleri bölge seçimindeki en önemli sebeplerin başında yer almıştır. Güvenin yanı sıra aşiret bağları, akrabalık ilişkileri, tarihsel ilişkiler, sosyal ağlar, etnisite, coğrafi yakınlık, din, dil, kültür benzerliği ve Şanlıurfa'nın toplumsal yapısı belirleyiciler arasında gösterilmektedir. Ayrıca Şanlıurfa'da mekânsal yoğunlaşmanın diğer bir neden olarak “ucuz bölge” algısının yer aldığı ifade edilmiştir (İnce, 2018:201-202). Aynı vurgu, bu çalışmada da mevcuttur. Katılımcılardan biri Esenyurt'un tercih edilmesinde bu nedeni dillendirmiştir:

“İşyerimi nerede açayım diye düşündüm. Duydum ki, Esenyurt'ta kiralar ucuz ve yoğun nüfus var. Bu yüzden burada açtım. İlk yıllarda Suriyeliler bu kadar çok değildi. Ben dükkânı açtıktan 2 yıl sonra Suriyeliler burada yoğunlaşmaya başladı. Tabii bu durum bizim için talep demektir.”

Öte yandan Suriyelilerin Esenyurt'u seçme sebepleri Fatih ilçesine nazaran daha farklı nedenlere dayanmaktadır. Fatih ilçesindeki Suriyeli sirkülasyonu, Esenyurt'a nazaran daha fazladır. Ancak Esenyurt ilçesi için öncelikler, fiyat ve kiralar odağında ilerlemiştir. Bu ilçede yoğun olarak Güneydoğu bölgesinden göç edenler yaşamaktadır. Suriyeliler sınır illerinde yaşayan yerel halkı kendilerine yakın

hissettikleri ve daha az dil problemi yaşamaları bu ilçeyi tercih etmelerine sebep olmuş, zamanla burada Suriyelilerin kümelenmeleri gerçekleşmiştir. Etnik kamplaşmanın olduğu yerlerde göçmenlerin dayanışma ruhunun daha kuvvetli olduğuna, aralarındaki paylaşımının onları daha çok güçlendirdiğine ve risklere karşı daha dayanıklı kıldığına inanılmaktadır. “Neden bu bölgelerde yoğunlaştınız?” sorusuna katılımcılardan biri şu şekilde cevaplamaktadır:

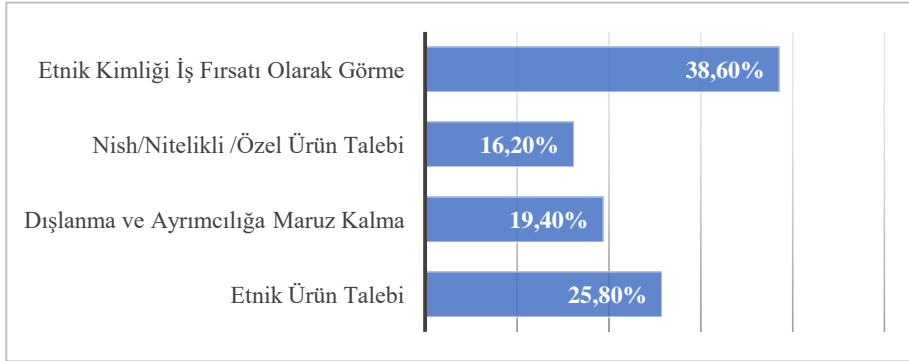
“Kendi içimizde dayanışmamız var. Berber olduğum için müşteriler daha uzun süre dükkânda vakit geçiriyor ve yoğun paylaşımında bulunuyorlar. Suriyelilerin işlettikleri berber dükkânları ve kıraathaneler sorunlarda müracaat edilecek ilk yerler olarak görülmekte, çoğu zaman kimin neye ihtiyacı varsa birbirimizin arasında dayanışma sağlayarak hallediyoruz. Dilimiz olmadığı için burada ilk yıllarda iş bulmak ve işverenlerle anlaşmak oldukça güçtü. Ama birbirimize yardımcı olarak bu sorunların üstesinden gelebildik.”

Literatürdeki bazı çalışmalarda bu faktörden bahsedilmektedir. Örneğin Evans (1989), göçmenlerin yoğun halde yaşadıkları bölgelerde daha fazla girişimci olma fırsatlarına sahip olmalarını, daha iyi iletişim kurmalarına ve karlı bir şekilde iş yapmalarına imkân verecek dil ve kültür vasıtalarına sahip olmaya bağlamaktadır. Sonuçta, göçmenler gittikleri ülkenin dilini yeterli seviyede kullanamamanın göçmen girişimcilere nispi avantaj sağladığını fark etmekle birlikte yapısal dezavantajlarını ortadan kaldırmak için sosyal ağları kullanmaktadır (Ram, 1994: 500-520).

3.3. Kültürel ve Etnik Yakınlık / Farklılık

Kültürel ve etnik farklılıklar, girişimciliğin gelişmesinde etkili olan diğer bir faktör olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin birbiriyle olan kültürel yakınlığı girişimci olarak yeni bir başlangıç yapmaya karar verip vermediğini belirlemede büyük rol oynamaktadır. Kültürel yakınlıktan kaynaklanan güven duygusu, kişilerin işe girişmek veya riskten kaçınmak için aradıkları duygusal bir durumdur. Bunun dışında girişimcilik kültürü, belirli bir etnik grubun geçmişinden kaynaklanabilmektedir. Riske ve girişimciliğe karşı tutum, aile içinde devam edebilir ve gelecek nesillere aktarılabilir. Bununla beraber göçmen daha girişimci bir kültürden geliyorsa, bir iş kurma olasılığı ev sahibi ülke halkına kıyasla yüksektir ve ülkedeki meslektaşlarının aksine daha hırslı ve özgür olduğu kadar daha fazla risk alabilmektedirler (OECD, 2010). Bu özelliklere sahip olan göçmenler girişimcilik faaliyetleriyle ev sahibi ülkenin emek piyasasındaki zorlukları aşabilmektedir. Nitekim Galloway (2006) Norveç'te yaptığı çalışmada bu faktörü vurgulamaktadır. Buna göre, farklı ülkelerden gelen göçmenlerin yoksulluktan kurtulma olasılığı yerli halka nazaran daha yüksektir. Ev sahibi ülkelere uyum sağlayamama ve toplumla bütünleşememe göçmenler için dezavantaj olarak görülse de, bazen bu farklılıklar onların yaşamlarını devam ettirmek için iyi bir alternatif haline dönüşebilmektedir. Diğer bir ifadeyle etnik farklılıklar, yeni işlerin ve istihdam alanlarının oluşmasında anahtar olabilmektedir.

Tablo.3. Kültürel ve Etnik Yakınlık / Farklılık

Çalışmanın bu yöndeki bulgularına, Tablo 3.'te yer verilmektedir. Buna göre, göçmen girişimciliğinde kültürel ve etnik farklılıklar girişimcilik ruhunu tetiklemiştir. Mevcut farklılığı ve farklı ürünleri tüketiyor olmak yeni oluşumların da katalizörü olmuştur. Bu farklılıklar içinde etnik kimliği kendine fırsat olarak görme (%38,6), etnik ürün talebi (%25,8), sosyal dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalma (%19,4), nish/nitelikli/özel ürün talebi (%16,2) olarak sıralanmıştır. Etnik girişimcilik bağlamında kültürel farklılıkta Avrupa ülkelerinde özellikle Türklerin ve Müslümanların yoğun olarak buldukları yerlerde gıda sektöründe girişimcilik faaliyeti gösteren işletmelerin odağı domuz eti ve alkol bulunmayan helal gıda ürünleri olurken, Türkiye'de Suriyeli girişimciler daha çok kendi damak tadına ve tüketim kalıplarına yönelik ürünler üretmeye ve tedarik etmeye odaklanmışlardır. Bilindiği üzere göçmenlerin çoğu toplumdaki soyutlandığı veya ayrımcılığa maruz kaldıkları için kendi aralarında dayanışmaları artmış ya da etnik kamplaşmanın yolu açılmıştır. Suriyelilerin nüfus yoğunluğu göz önünde bulundurulduğunda etnik kamplaşmanın İstanbul başta olmak üzere Türkiye'nin birçok ilinde olduğu göze çarpmaktadır. Daha ötesi bu yoğunluk sadece Suriyeli girişimcilerin değil aynı zamanda buradaki sermaye akışından pay almak isteyen Türk/yerli girişimcilerinde dikkatini çekmiştir. Mülakatlar sürecinde Esenyurt bölgesinde Arapça yazılı tabelaların asıldığı birçok işletmenin sahibi ya da işvereninin Türk girişimciler olduğu anlaşılmıştır. Neden Arapça yazılı tabela kullandıkları sorulduğunda Arap müşterinin gelmesi ve daha fazla para kazanmak için Arapça yazılı tabela ve Suriyeli bir çalışana ihtiyaç olduğunu ifade etmişlerdir.

Bu faktörle ilgili olarak etnik pazar nishleri kuramından bahsetmek önemlidir. Kuram, etnik bölgelerde aynı ya da benzer etnik kökene sahip göçmenlerin etnik ürüne olan talebi pazar fırsatlarının oluşmasına imkân sağladığını anlatmaktadır (Waldinger, Aldrich, Ward, 1990: 65). Aynı zamanda literatürdeki çoğu çalışmanın, sosyal ağların iş fırsatlarının keşfedilmesinde önemli rol oynadığını altını çizmesi (Anderson, Jack, 2002: 200) göçmenlerin girişimcilik faaliyetlerini açıklamaktadır. Nitekim yapılan görüşmelerde işyeri açan Suriyeliler genel olarak uzman oldukları

işleri yapmak istediklerini belirtmişler fakat bu imkânı bulamayınca daha çok para kazanmanın garanti olduğunu düşündükleri alanlara yönelmişlerdir. Bu sebeple etnik kültürleri ile ilişkili ürünleri satmakla mevcut riskleri minimize ettiklerini düşünmüşlerdir. Katılımcılardan biri bunu şu şekilde ifade etmektedir:

“4 sene önce ilk geldiğimizde kendi kültürümüze ait ürünleri kendimiz için tedarik ederken bunun bir ihtiyaç olduğunu fark ettik ve başkalarının ihtiyacını karşılamak ve para kazanmak için bu işe girdik. Önce düşündük nerede dükkân açalım. Fatih’te küçücük dükkânlar bile çok pahalı, ama burada da potansiyel vardı. Dedik en iyisi Fatih’te açmak. Fatih’te itfaiyeye yakın dükkân açtık. Sadece Suriye kültürüne uygun ürünler satıyoruz.”

Ancak Suriyeli girişimciler işyerlerini ilk açtıkları dönemde hedef kitleleri daha çok Suriyeliler iken, zamanla Türk müşterileri olmuştur. Kültür yakınlığından dolayı özellikle sınır illerden İstanbul’a iç göç ile gelenler ihtiyaçlarını karşılamak için Suriyeli işletmeleri tercih etmişlerdir. Ayrıca Suriyeliler diğer Türklere de hizmet etmek istediklerini zira Türklere duydukları minnetin bu şekilde ödenebileceğini dile getirmişlerdir. Bu konuda katılımcılardan biri;

“Dükkânımızdan daha çok Suriyeliler alışveriş yapıyor ama kültür yakın olduğundan galiba Antep’li, Hataylı, Kilis’li de tahin ve benzeri ürünleri ya da çayları almaya geliyorlar. Biz ihtiyaçlarımızın çoğunu kendi dükkânımızdan görüyoruz. Ama Türk müşteriler gelip gittikçe çok mutlu oluyoruz. Onlara daha hassas davranıp daha çok indirim yapıyoruz. Çünkü onlar bizimle bu hayatı paylaştı. Onlara borçluyuz...” demiştir.

Ekonomiden dışlanan ya da iş piyasasında ayrımcılığa maruz kalan etnik gruplar işyeri açmayı en iyi alternatif olarak görmekte ve böylelikle kendi işlerinin patronu olmakta ve sömürülmediğine inanmaktadır. Bu durum çeşitli topluluklarda girişimciliğe meyletmeyi göçmenler ve azınlıklar için hayatta kalma stratejisi olarak işaret etmekte ve küçük işyerine sahibi olma oranlarının bu kadar yüksek olmasının sebeplerini ortaya koymaktadır (Köllinger ve Minniti 2006: 65).

Etnik farklılıklar, sosyal ağlar, sermaye, destek, bilgi, tedarik ve müşteri portföyü girişimcilik faaliyetlerini kolaylaştırabilmektedir. Genellikle dil engelleri, işverenlerin yabancıları tanıyamaması, iç pazarda temas eksikliği ve ırksal veya etnik klişeleştirme/kamplaşma göçmenlerin girişimciliğini arttırmaktadır (Reis ve Rath, 2008). Bu faktörlerin yanı sıra mentorlüğün, destek edinmenin, güvenilir tedarik ve müşteri tabanına sahip olmanın da göçmenlerin girişimciliği üstlenme kararında kilit rol oynamaktadır.

Suriyeliler girişimci olurken iş ortağı olarak kendi ırkından birini seçmeye daha eğilimlidir. Bu durumun en önemli nedenlerinden birisi olarak sosyal yaşamın yanı sıra ekonomik anlamda özellikle ticari birliktelik kurmak hususunda da maruz

kaldıkları dışlanma ve ayrımcılık olduğunu söylemektedirler. Bu konuda katılımcılardan birisinin ifadesi aşağıda yer almaktadır:

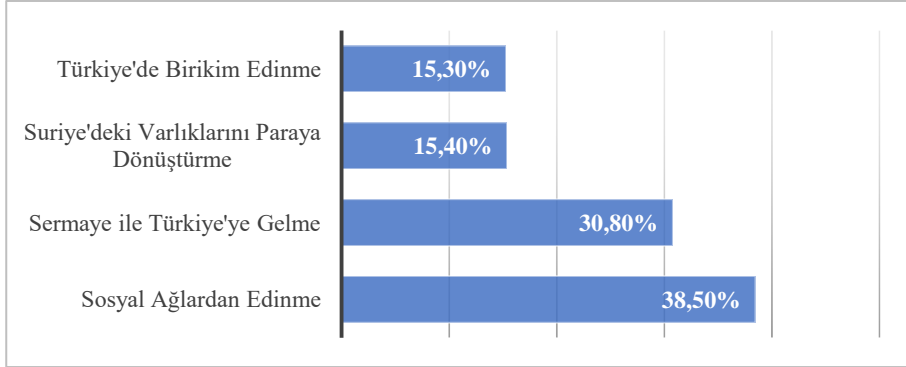
“Küçük esnaf Tür-Türk; Suriye-Suriyeli ile muhatap olup iş yapıyor. Suriyeli-Türk esnaf çekişmesi var burada. Esnaf arasında ayrımcılık çok duyuyoruz...“Bir de esnaf arasında sıkıntı oluyor bazen. Burada Suriyeli de Türk dükkân da var... Genelde Türkler bizi esnaf olarak dışlıyor.”

Ancak piyasada varlığını sürdüren Suriyeli – Türk işbirliği ile gerçekleşmiş birçok girişimcilik faaliyetlerine rağmen görüşülen katılımcıların çoğu böyle bir işbirliğini tercih etmede çekimser davrandıklarını ifade etmişlerdir. Bunun sebepleri sorulduğunda yeterli düzeyde Türkçe konuşup, okuma-yazma bilmedikleri için dolandırılma korkusu yaşamakta olduklarını ileri sürmüşlerdir. Bilhassa sosyal ağlardan edindikleri olumsuz bilgiler de isteksiz davranmalarına katkı sağlamaktadır. Ürdün’de yapılmış bir çalışmada Türkiye’deki durumdan farklı olarak Suriyeliler girişimcilik faaliyetlerini kolaylaştırmak, resmi kurumlarda işlerini hızlı ilerletmek, bankacılık, borçlanma ve vergi ile ilgili konularda sorun yaşamamak için Ürdünlü bir iş ortağı edinmeyi daha rasyonel bulmaktadırlar. Bunun sebebi ise aynı dili konuşabilme imkânına sahip olmalarıdır (Fathallah, 2020: 8).

3.4. Sermaye Birikimi

Göçmen girişimciliğinin oluşmasında etkili olan dördüncü faktör sermaye birikimidir. Sermaye birikimi herhangi bir iş kurmak için zorunlu bir unsurdur. Dil becerileri zayıf olan farklı ırka veya etnik kökene sahip olan göçmenler azınlıklar, sermaye birikimleri yoksa geleneksel kredi piyasalarında sermaye elde etme konusunda ek kısıtlamalarla karşı karşıya kalmaktadır. Bunun nedeni, göçmenlerin ayrımcılığa maruz kalması kadar çoğu zaman krediye sahip olmaması rol oynamaktadır. Blanchflower ve Oswald’a göre bireyin girişimci olup olmasını belirlemede birincil etmen başlangıç sermayesidir ve bu sermaye genel olarak miras ya da bireylerin kişisel tasarruflardan oluşmaktadır (Blanchflower, Oswald: 1998: 40). Alternatif olarak, göçmenlerin hemşerileriyle sıkı sosyal ağlar oluşturma eğiliminde olmaları sermayeyi elde etmeyi kolaylaştırabilmektedir. Saxenian, Motoyama ve Quan (2002) tarafından Silikon Vadisi’nde yürütülen çalışma, bu durumu desteklemektedir.

Tablo. 4. Sermaye Birikimi

Tablo.4.'te bu çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde Türkiye'ye gelen Suriyelilerin girişimciliğin önemli bir unsuru olan sermaye birikiminin ne şekilde elde edildiğine yer verilmektedir. Buna göre katılımcıların büyük bir kısmı sermayesini sosyal ağlardan edinerek borçlanmış ya da ortaklık kurarak (%38,5) elde etmiştir. Katılımcıların diğer bir önemli kısmı ise, sermaye birikimini memleketinden gelmeden önce mal varlığını nakde çevirerek (%30,8) sağlamıştır. Bazıları ise geri dönüşün artık mümkün olmayacağını anlayınca mülklerini ve sermayesini nakde çevirmiş (%15,4) ve bir kısmı ise burada geçirdiği süre zarfında küçük bir yer açacak kadar birikimi (%15,3) çalışarak elde etmiştir. Genel olarak küçük esnaf buraya para biriktirip kendilerine bir yer açmışlardır. Suriye'de işveren olarak çalışanlar burada da aynı performansı göstermeyi başaramışlardır. Katılımcılardan biri;

“2012 yılında gelirken yanımda 500bin lira para getirmiştım. Tatlı fabrikası açtım. İkitelli'de fabrika var Fatih'te de ürünlerimizi sattığımız dükkânımız var. İşveren olarak çalışıyorum. Yanımda 15 kişiyi kayıtlı olarak çalıştırıyorum” şeklinde ifade etmiştir.

Başka bir katılımcı ise savaş çıkar çıkmaz her şeyini satıp buraya gelmiştir. Memleketlerinde artık kendilerine ait herhangi bir gayrimenkul ya da taşınmazın kalmadığını belirtmiştir:

“Buraya gelirken artık geri dönüşün olmayacağını düşünerek geldik. Suriye'de ki iş yerlerimiz kapanınca orda paraya çevirebileceğimiz her şeyi sattık ya da devrettik o zaman 1 milyon \$ para ile Türkiye'ye geldik.”

Bu katılımcıların dışında bazı katılımcılar ise buradan edindikleri bağlantılarla kendilerine iş ortakları bulup Suriye'den ve Türkiye'den edindikleri sermaye ile işyeri açmaya karar vermiştir. Girişimcilik sürecinde işletmelerin kurulmasında ve gelişmesinde en önemli unsurlardan birisi sermayenin çevredeki kıt kaynaklardan

elde ediliyor olmasıdır. Bu da sosyal ve beşeri sermaye ağları ile gerçekleşmektedir (Ostgaard, Birley, 1996: 40). Bu konuda katılımcı;

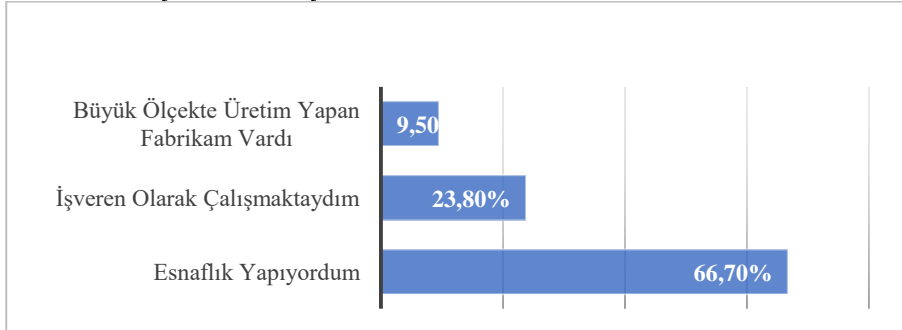
“Burada baklava işi yapıyoruz. Suriye’deki işimizde buydu. Buraya geldim 2,5 yıl Zeytinburnu’nda tekstilde çalıştım. O zaman biraz para biriktirmiş oldum burada olduğum süreçte babamlar Suriye’deki mallarımızı paraya çevirdiler bana gönderdiler. Ben burada Esenyurt’ta bu dükkânı açtım. Burada tanıştığım biri ile burada ortak olduk. İki ortak bu dükkânı açtık” şeklinde ifade etmiştir.”

Etnik farklılıkları sahip göçmenler daha çok ekonomik temellere ve daha iyi yaşam standartlarına erişmek için göç ettiğinde toplumun fakir ve alt gelir grupları daha çok göçe konu olurken, savaş, çatışma gibi zorunlu unsurlara bağlı olarak gerçekleşen göçlerde sadece fakir kesim değil elinde sermayeyi tutan kesimde göç etmektedir (Light, 1972: 210).

3.5. Girişimcilik Tecrübesi (Yatkınlık)

Girişimcilerin geldikleri ülkelerdeki durumları gittikleri ülkede girişimci olmalarına büyük oranda katkı sağlamaktadır. Hall’un nakledilen kültür tezi (transplanted cultural thesis) bu faktörü açıklamaktadır. Bu teze göre, göçmenler tutumluluk, ihtiyat, sıkı çalışma, zorluklara göğüs germe ve girişimcilik gibi davranışları kültürel olarak edindikleri ve bunu çalışma hayatlarına naklettikleri üzerinde durmaktadır (Hall, 1999: 23).

Tablo. 5. Suriye’deki Pozisyonları

Çalışma kapsamında görüşmelere dâhil olan katılımcıların Suriye’deki pozisyonları ile ilgili bilgileri Tablo.5.’te gösterilmektedir. Suriyelilerin Türkiye’de girişimci olmalarında kısıtlı iş imkânları, çalışma şartlarının kötü olması gibi faktörlerin yanı sıra bu kişilerin yaşamlarının daha öncesinde sermayedar oluşları (%66,7), kendi ülkelerinde patron konumunda olmaları (%23,8) ya da kendilerine ait küçük ölçekte işletmelere sahip olmaları (%9,5) son derece etkili olmuştur. Bu sebepten Türkiye’ye gelen Suriyelilerden birçoğu sınır şehirlerinde ve büyük ölçekli şehirlerde işyeri açıp Suriye’deki iş bağlantılarını Türkiye’ye taşımışlardır. Ortadoğu

ve Uzakdoğu ülkelerine Türkiye üzerinden ithalat-ihracat yapmaktadırlar. Burada birçok nitelik gerektiren veya gerektirmeyen ürünlerin satıldığı ya da ihraç edildiği işyerleri açılmıştır. Katılımcılardan biri bu konuyu şu şekilde açıklamaktadır:

“Suriye’de savaştan önce tekstil fabrikamız vardı büyük ölçekte tekstil işi yapıyorduk ve işlerimiz çok iyiydi. Savaşla birlikte fabrikalarımızda üretim yapamaz hale geldik. Bu sebeple çıkıp Türkiye’ye geldik. Suriye’de bu işi yapmasaydım, iş kurma fikri bana biraz uzak gelebilirdi. Girişimci olmamda eskiden işveren olmamın çok büyük payı var.”

“Suriyelilerin Türkiye’de girişimci olmasını ya da işyeri açmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusuna katılımcılardan birinin cevabı aşağıdadır:

“Türkiye’ye genelde zanaat grubu ve Suriye’de orta sınıf veya üstü geldi. Zanaat grubu olanlar yine mesleklerini icra etmeye devam ettiler. Orta sınıf veya üstü gelip ya aynı bağlantılarla ticaret yaptılar ya da Türkiye’de riskli görmedikleri alanlarda yatırımcı ya da girişimci oldular.”

Kendi ülkesinde bir işyeri olan ya da girişimci olan Suriyelilerin çoğu burada başka bir alternatif düşünmeden direk dükkân açtığını söylemiştir. Bağımlı çalışma deneyimi hiç olmadığından ve bir başkasından emir almayı kaldırmayacağından Suriye’de neyi varsa çok ucuza elinden çıkarıp burada kendine iş kurmuştur.

Suriye’de de bu işi yapıyordum zaten bu iş bizim için aile mesleği başka işi yapmayı bilmiyoruz. Yıllardır patron olarak çalışmışız. Buraya geldik dil yok, meslek yok. 3 kuruşa birinden emir almak çok ağır gelirdi. Başka bir şeyi düşünmedik açıkçası. Gelir gelmez hemen dükkân tuttum. Bu işi yapmaya başladım. Getirisini biliyordum risklerini biliyordum. Bu sebeple benim için zor olmadı.

Katılımcılardan bir başkası ise durumunu şu şekilde açıklamıştır:

“Yaşım 60 düşündüm ne yapabilirim diye kimsenin yanında çalışmamam. Suriye’de zengindim emir almak bu saatte sonra olmazdı. Oradan getirdiğim para ile burada dükkân açtım. Kendi kültürüme ait olan ürünleri tedarik edip satıyorum.”

Literatüre bakıldığında Türkiye’ye gelen Suriyelilerin girişimci olmalarında ülkelerinde işveren olmalarının etkisi Arslan’ın yaptığı çalışmada vurgulanmıştır. Araştırmacı Suriyelilerin göç öncesinde Suriye’de bir meslek ve iş sahibi olduğunu % 49,9’un bir işverene bağlı olarak çalıştığı, %50,1’in ise vasıflı ve genel olarak işveren olarak faaliyette bulunan göçmen nüfusundan bahsetmektedir. Diğer bir ifadeyle göçmenlerin göç etmeden önce Suriye’de küçük-orta-büyük ölçekte girişimci veya sermayedar olarak emek piyasasında faaliyette bulunmuşlardır (Arslan, 2019: 395).

4. TARTIŞMA

Türkiye 3,5 milyonu aşan Suriyeli sayısı ile yeni yaşam durağı olarak dünyadaki en büyük mülteci nüfusuna sahip ülke konumuna gelmiştir. Hayatlarını devam ettirmek için yaklaşık olarak 2 milyon aktif çalışma çağında olan Suriyeli ne şekilde olursa olsun çalışmak zorundadır. Zorunlu göçe maruz kalan, dil problemleri olan, eğitim düzeyi düşük, rekabet gücünden yoksun, iskân edildikleri yerlerde resmi izinle kayıtlı oldukları şehirlerde iş bulamadıkları için büyük kentlerde göç eden Suriyelilerin düzensiz işlerde, düşük ücretle, güvenceden yoksun ve kayıt dışı çalışmaktan başka çareleri yoktur. Türkiye’de kaldıkları sürenin uzaması ve geri dönüş ümitlerinin kırılması onları geleceğe yönelik daha kalıcı planlar yapmaya zorlamaktadır. Çocuklarını okula yazdırmış, hayatlarını devam ettirecekleri adresleri belirlemiş ve hayatları düzene girmiş ve bir kısmı kendi işlerini kurmaya başlamıştır. Suriyeli girişimcilerin ilk örnekleri sınır illerinde kendini gösterirken, daha sonrasında geri dönüş ümidini kaybeden göçmenler büyük şehirlere ya da hayatlarını kolay devam ettirecekleri sosyal ağlarının bulunduğu illere doğru göç etmiştir. Kimi Suriyeliler, hemşerilerinin yoğun olmadığı bölgelerde hayatlarını devam ettirerek sosyal dışlanmaya maruz kalmamak, kimileri de topluma uyum sağlayamadıkları için belli semtlerde toplanmaya başlamıştır. Bu da, etnik kamplaşmanın yolunu açılmıştır.

İstanbul, Suriyelilerin en yoğun yaşadıkları şehirlerin başında gelmektedir. Burada daha çok Fatih, Esenyurt, Zeytinburnu, Sultanbeyli, Başakşehir semtlerinde yaşamaktadırlar. Fatih ve Esenyurt Suriyeli girişimcilerin en yoğun olduğu Avrupa yakasındaki iki ilçedir. Bu nedenle mülteci girişimciliğini araştırmak için en uygun sahayı oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan deneklerin çoğu Suriye’de Türkiye sınırına yakın bölgelerde yaşamıştır. Türkiye’yi tercih etmelerinde sınıra yakınlığı ve açık kapı politikası etkili olan faktörlerin başında gelmektedir. Bunların Türkiye’de kaldıkları süre 5-7 yıl arasında değişmekte ve ilk yıllarda geri dönmek umuduyla genellikle geçici işlerde çalışmayı tercih etmiş ve işverenlerin ya da emek piyasasının sunduğu şartlara razı olmuşlardır. Ne var ki son bir kaç yılda çalışma hayatları ile ilgili daha kalıcı çözümler üretmek zorunda kalmışlardır. Emek piyasalarında yaşadıkları problemler, girişimci olmak için onlara motivasyon oluşturmuştur. Bunun yanında yerleştikleri ilçelerde kendi sosyal ağlarını oluşturmaları, tüketim kalıpları ve yaşam tarzlarının farklılık ihtiva etmesi Suriye ürünlerine yönelik bir talep yaratması da başka bir motivasyon kaynağıdır. Araştırma bulguları göçmen/mülteci girişimciliğini tek bir teoriyle açıklanamayacağını göstermektedir. Zira her bir teori, bu karmaşık olgunun sadece bir iki boyutunu açıklayabilmektedir. Bu nedenle bu kavramı birkaç teori ile ilişkilendirerek açıklamak daha makul bir yaklaşım gibi görülmektedir.

Suriyelilerin girişimci olmalarında Türk emek piyasasındaki kötü çalışma koşulları ve kısıtlı istihdam olanakları ilk tema olarak belirlenmiştir. Bu temanın altında kayıt dışı, güvencesiz, uzun sürelerle, sınırlı istihdam koşullarında, eksik istihdamda, düşük ücretle çalışma çoğu zaman ücret alamamak ve işsizlik nedenleri arasında sayılmıştır. Kötü çalışma koşulları girişimci olmalarının en temel sebepleri arasında

sayılmıştır. Ayrımcılık teorisi göçmen girişimciliği olgusunun bu boyutlarını açıklar mahiyettedir. Ayrımcılık teorisi, girişimciliğin sebeplerini sınırlı istihdam ve ayrımcılıkla ilişkilendirmektedir. Nitekim ayrımcılık nedeniyle göçmenler belge saydırma, diploma denkliği alamama ve dil bilmeme gibi sorunlardan dolayı kayıtlı ekonomide yer alamamaktadırlar. Bu durum karşısında kayıt dışı ekonomide kötü çalışma şartlarıyla çalışan göçmenler zorunlu olarak girişimci olmaya yönelmektedirler.

Suriyelilerin girişimci olmalarında başka bir tema ise bölgenin ekonomik ve etnik cazibesi olarak belirlenmiştir. Bu tema altında Suriyeli nüfusunun bu bölgede yoğun olarak yaşaması, burada kendilerini özgür ve güvende hissetmeleri, sosyal ağların varlığı, problemlerini çözmede eş, dost, tanıdık ve arkadaş gibi ilişkilerin yoğun şekilde kullanılıyor olması ifade edilmiştir. Sosyal ağların varlığı, girişimci olmalarında ve işlerini devam ettirebilme de oldukça etkili olmuştur. Sosyal sermaye teorisine göre mültecilerin girişimcilik faaliyetlerini sosyal ilişkiler ve sosyal ağlar kolaylaştırmakta, maliyetleri ve riskleri azaltmaktadır. Sosyal sermaye teorisine dayalı çalışmaların genelinde olduğu gibi bu çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir.

Başka bir tema ise kültürel ve etnik yakınlık/farklılık olarak oluşturulmuştur. Göçmenler girişimcilik için etnik ürüne yönelik talebin var olmasını, sosyal dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalınmasını ve etnik kimliklerini bir iş potansiyeli olarak görmüşler ve dezavantajlı konumlarını avantaja çevirebilmişlerdir.

Girişimci olmada önemli bir unsur olan sermaye birikimi ise dördüncü temadır. Katılımcıların önemli bir kısmı Türkiye'ye gelirken kalıcı olacakları varsayımı ile hayatlarını daha iyi standartlarda devam ettirmek için sermayelerini de getirmiştir. Benzer şekilde Bonacich'in geliştirdiği aracı azınlık teorisinde de göçmenlerin daha iyi bir yaşam standardı sağlamak amacıyla hâlihazırda daha fazla fedakârlık yapmakta ve daha çok garanti gördükleri işlerde girişimci olmaktadır. Araştırmaya katılan Türkiye'deki Suriyeli girişimciler de nakit parayla çalışmakta çok büyük sermaye gerektirmeyen küçük ölçekli gıda ve kişisel hizmet işlerine odaklanmışlardır. Bu durum, henüz tam anlamıyla bir etnik anklavın oluşmadığını ve yerel toplumla etkileşimlerinin büyük ölçüde sürdürdüklerini göstermektedir. Bu temayla ilgili olarak girişimcilerin diğer önemli kısmı ise, sermaye birikimlerini sosyal sermaye teorisinde vurgulandığı gibi sosyal ağlarından yararlanarak edinmişlerdir.

Son tema girişimcilik tecrübesidir ve araştırmaya katılan katılımcıların hepsi bu tecrübeye sahiptir. Bazı katılımcılar kendi ülkelerinde büyük ölçekte faaliyet gösteren bir işletmeye sahipken bazıları da küçük ölçekli işyerlerine sahip oldukları bazıların da kendi hesabına çalışan olarak hayatlarını kazandıklarını söylemektedirler. Bu göçmenlerin, girişimcilik deneyimi mevcuttur ve yerel emek piyasalarında kötü çalışma şartlarına maruz kalmamak için kendi işlerini kurmuştur. Ancak Suriye'deki iş alanlarının aksine Türkiye'de daha çok kendi tüketim kalıplarının etkin olduğu gıda sektöründe faaliyet göstermektedirler.

SONUÇ

Sonuç olarak Suriyeliler seçilen bölgelerde girişimcilik faaliyeti ve kamplaşma eğilimi göstermektedir. Türkiye’de özellikle gıda sektöründe faaliyet gösteren göçmen girişimcilerin motivasyon kaynakları, Avrupa’daki girişimcilik faaliyetlerinden oldukça farklıdır. Avrupa’da göçmen girişimciliğinde yaygın olan domuz eti ve alkol tüketimi yerine “helal” gıda odaklı bir tüketim anlayışı öncülük ederken, Türkiye’de daha çok Suriyelilerin girişimcilik faaliyetlerinin temelinde “damak tadına uygun lezzet arayışı” ön plana çıkmaktadır. Gıda sektörü dışında berberlik, kıraathane, kahveci, baharatçı ve mücevherat gibi serbest meslek olarak tanımlayabileceğimiz alanlarda da faaliyet göstermektedirler. Bu alanları seçmelerinin sebebi daha çok bağımsız çalışma isteği ve paralarının güvende olduğunu düşünmeleridir. Özellikle dil yeterliliği olmayan Suriyeliler dolandırılmaktan ve sermayelerini kaybetmekten endişe duymaktadırlar.

Bunun dışında Fatih ve Esenyurt’ta ilçeleri arasında girişimcilik faaliyetleri farklılık göstermektedir. Araştırmaya katılan deneklerin girişimcilik motivasyonları benzer olmakla birlikte birçok farklılıklar da göze çarpmaktadır. Fatih ilçesinde yaşayan Suriyeliler Türkiye’ye daha çok adapte olup Türkçeyi daha rahat konuşabilir hale gelmişken Esenyurt’ta yaşayanların dil becerileri bu düzeyde gelişmemiştir. Suriyeli nüfusun yoğunluğu ve devamlı iç içe olma halleri daha sınırlı düzeyde dil öğrenmelerine sebep olmuştur. Özellikle Esenyurt’ta Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları, birçok dükkânın faaliyet gösterdiği, kendi aralarında Arap Mahallesi olarak adlandırdıkları bir bölgenin bulunması dikkat çekmektedir. Burada asılan bütün tabelalar Arapça olup gün içinde yoğun şekilde Arapça konuşulmakta ve Arap kültürü yaşatılmaktadır. Etnik kamplaşma diyebileceğimiz bu durum aslında Suriyelilerin ekonomik entegrasyonlarını sınırlamaktadır. Bununla birlikte bölgedeki Arapça tabelası olan ve Suriye ürünleri satan çok sayıda işyeri sahiplerinin Türk, çalışanlarının da Suriyeli olması, bu ilçede oluşan etnik pazarın ne kadar büyük bir cazibe oluşturduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak İstanbul Fatih ve Esenyurt ilçelerinde Suriyeli göçmenlerin girişimci olmalarında, emek, mal ve sermaye piyasalarında yaşadıkları sorunların, sahip oldukları sosyal ağların, yerel halka nazaran farklı tüketim kalıpları ile yaşam tarzlarının etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca Suriyeli girişimciler, kendileri ve aileleri için çabalarken aynı zamanda hemşireleri için de istihdam sağlamaktadır. Bu sonuçlar, göçmenlerin girişimcilik potansiyelleri doğru bir şekilde yönlendirildiği takdirde buldukları ülkenin ekonomisine ve istihdamına önemli katkı sunabileceklerini göstermektedir.

SYRIAN ENTREPRENEURS IN THE CONTEXT OF REFUGEE ENTREPRENEURSHIP: THE CASE OF ISTANBUL PROVINCE

1.INTRODUCTION

The number of refugees and displaced people in the world is increasing day by day. The colonial period, the consciousness of being a nation-state that has become a phenomenon in the world, the phenomenon of globalization, the Industrial Revolution, and urbanization have increased human mobility. In particular, human rights violations, oppression, violence, conflict and war have triggered mass human movements. The Arab Spring, which has taken place in recent years, has caused the largest migration wave in the history of humanity. The conflicts in Syria, which was the last stop of the Arab Spring, turned into a civil war in a short time. Millions of Syrians have been forced to leave their places of residence. The Syrian migration has affected the whole world, especially the Middle East countries. Turkey became the target country of millions of people after 2010. With the prolongation of the stay that started in border cities in the first years, the Syrians shifted to other cities. The intensity of employment opportunities, the presence of people from different cultures here, and the thought that they will not be excluded have brought Istanbul to the top of the most preferred provinces. In Istanbul, which is home to half a million Syrians, Syrians have also opened the door to ethnic camps. In this city, which is home to 15 million people, they preferred the regions where their people are concentrated to feel safe, to make their lives easier and to guarantee the rest of their lives. Many Syrians who cannot find a job or are underemployed have become entrepreneurs in these regions. In addition, capitalist groups have started to do what they mostly did in Syria here. It is observed that many Syrians tend to set up their businesses and work independently in regions such as Esenyurt and Fatih, where Syrians live heavily. In this study, it is desired to analyze many issues from why Syrians, who are engaged in entrepreneurial activities in Istanbul's Esenyurt and Fatih districts, choose these districts, which sectors they choose, to the difficulties they encounter in the job market, and their plans for the future.

2.METHOD

In Istanbul, Fatih and Esenyurt districts, especially on the European side, stand out as places where ethnic businesses operate intensively and where Arab culture is kept alive. For this reason, this study was carried out in these districts. Using an in-depth interview technique, 22 Syrian entrepreneurs were interviewed, 11 people in Esenyurt and 11 people in Fatih. In this study, the qualitative research method, one of the most valid data collection techniques, which is based on one-to-one interviews and provides in-depth information about new research topics, was used. MaxQDA data analysis software, which is frequently preferred in qualitative research, was used in content analysis.

3.RESULTS

All of the interviewees are male, and their educational status varies between primary school and university. All of the interviews were conducted with male Syrians due to socio-cultural reasons such as the shyness of female immigrants and the fact that Syrians who are entrepreneurs and employers are generally men. Although their age varies between 21 and 65 years, they live in Istanbul for an average of 3-8 years. These participants, which we can define as artisans, are engaged in economic activities such as grocers, barbers, bakeries, desserts, restaurant owners, textile manufacturers, butchers, nuts and coffee shops. Many of these people stated that they work in artisanal businesses in Syria and that they have high entrepreneurship skills. In the results of the study, the motivation sources for the grouping of Syrians and their entrepreneurial activities include unemployment, long-term work in bad conditions, low wages, unregistered work, long probationary periods, not being able to get the full wage, but seeing ethnic difference as a business potential, existence of capital, Being an entrepreneur in their own country, the existence of social networks and social capital are among the factors that are frequently expressed. The content of the content and 5 main themes were created. These are poor working conditions and limited employment opportunities, economic and ethnic attractiveness of the region, cultural/ethnic proximity and difference, capital accumulation and entrepreneurial experience.

4. DISCUSSION

The fact that some Syrians have capital and their entrepreneurial characteristics have triggered their desire to become self-employed or employers in the labor market. People who engage in entrepreneurial activities by making use of social networks have begun to concentrate in the same locations to ensure continuity in their work and to feel safe. This situation ignited the fuse of ethnic polarization. Regions where the Syrian population is dense or that they can easily reach have been the center of the ethnic enclave. Looking at the research results, it is not possible to explain refugee entrepreneurship in a single theory. As in the theory of discrimination, Syrians in Turkey cannot take part in the formal economy or work in low-status jobs, with low wages, for long periods without insurance, due to problems such as limited employment, not being able to have documents issued, not being able to present a diploma and not knowing the language. The existence of social networks has been influential in their ability to become entrepreneurs and continue their business. In the social capital theory, social relations and social networks facilitate the entrepreneurial activities of refugees, reducing costs and risks. Similar results were obtained in this study, as in the rest of the studies based on social capital theory. Similarly, in the intermediary minority theory developed by Bonacich, immigrants already make more sacrifices to provide a better standard of living and become entrepreneurs in jobs they see more guarantee. Likewise, Syrian entrepreneurs in Turkey preferred areas where they see guarantees, where they can be turned into cash immediately, and where transactions such as checks and promissory notes are not needed.

CONCLUSION

If we look at the differences in entrepreneurial activities between the districts of Fatih and Esenyurt, the entrepreneurial motivations of the subjects participating in the research are similar, but there are also many differences. While the Syrians living in Fatih district have become more adapted to Turkey and can speak Turkish more easily, the language skills of those living in Esenyurt have not developed at this level. The density of the Syrian population and their constant intertwining have caused them to learn languages at a more limited level. Especially in Esenyurt, it is noteworthy that there is a region where Syrians live intensely, where many shops operate, and which they call the Arab location. All the signs hung here are in Arabic, Arabic is spoken intensively during the day and the Arab culture is kept alive. This situation, which we can call ethnic polarization, actually limits the economic integration of Syrians. However, the fact that the owners of many businesses with Arabic signage and selling Syrian products in the region are Turkish and their employees are Syrian shows how attractive the ethnic market in this district is. As a result, it is seen that the problems they experience in the labor, goods, and capital markets, their social networks, different consumption patterns and lifestyles compared to the local people are effective in the entrepreneurship of Syrian immigrants in Istanbul Fatih and Esenyurt districts.

KAYNAKÇA

- Aguilera, M. B., ve Massey, D. S. (2003). Social Capital and the Wages of Mexican Migrants: New Hypotheses and Tests. *Social Forces*, 82(2), 671-701.
- Akbaş, S. ve Ünlütürk Ulutaş, Ç. (2018). Küresel Fabrika Kentinin Görünmeyen İşçileri: Denizli İşgücü Piyasasında Suriyeli Göçmenler. *Calisma ve Toplum*, 56(1), 167-192.
- Akyığıt, H. ve Baki, Z. (2021). Sosyal Sermayenin Göç ve Etnik Girişimcilik Üzerindeki Etkisi: İzmir'deki Suriyeli Küçük Girişimciler. *Yorum Yönetim Yöntem Uluslararası Yönetim Ekonomi ve Felsefe Dergisi*, 9(1) , 67-88.
- Anderson, A. R., ve Jack, S. L. (2002). The Articulation of Entrepreneurial Social Capital: Content and Process. *Entrepreneurship and Regional Development*, 14(3), 193-210.
- Arslan, H. (2019). *Göçmen Girişimci ve Vasıflı İşgücünün Değerlendirilmesi İle Üretim ve İstihdam Oluşturulması: Suriyeli Göçmenler Örneği*, International Social Innovation Congress İstanbul, 16-17, 376-395.
- Atasü-Topcuoğlu, R. (2019). Syrian Refugee Entrepreneurship in Turkey: Integration and the Use of Immigrant Capital in the Informal Economy, *Social Inclusion*, 7(4), 200-210.
- Bagwell, S. (2008). Transnational Family Networks and Ethnic Minority Business Development, *International Journal of Entrepreneurial Behavior and Research*, 14(6), 377-394.
- Bizri, R. M. (2017). Refugee-entrepreneurship: A Social Capital Perspective. *Entrepreneurship & Regional Development*, 29(9-10), 847-868.
- Blanchflower, D. G. and Andrew J. O. (1998). What Makes an Entrepreneur?. *Journal of Labor Economics*, 16(1), 26-60.
- Bógus, L. M. M. (2013). *Urban Segregation: A Theoretical Approach*. Erişim http://www.observatoriodasmetropoles.ufrj.br/urban_segregation.
- Bonacich, E. (1973). A Theory of Middleman Minorities. *American Sociological Review*, 38 (5): 583-594.
- Borjas, G., ve S. Bronars. 1989. Consumer Discrimination and Self-employment. *Journal of Political Economy*, 97 (3): 581-605.
- Bruder, J. and Rätke-Döppner, S. (2008). *Ethnic Minority Self-Employment in Germany: Geographical Distribution and Determinants of Regional Variation*, RePEc.
- Canatan, K. (2011). Hollanda'da Etnik İlişkiler, Gettolaşma ve Paralel Toplum Tartışmaları. *Sosyoekonomi*, 15(15), 7-27. <https://dergipark.org.tr/pub/sosyoekonomi/issue/21075/226901>
- Cantay, G. (2013). Tarihi Topografyada Fatih Camii ve Bağlı Yapılaşmasının Değerlendirilmesi, *Vakıf Restorasyon Yıllığı*, (7), 7-14.
- Constant A, Shachmurove Y. and Zimmermann, K. F. (2007). What Makes an Entrepreneur and Does it Pay? Native Men, Turks, and Other Migrants in Germany. *Int Migr.* 45(4), 71-100.
- Çakırer-Özservet, Y. (2017). *İstanbul'da Girişimci Göçmenler*. Uluslararası Göç ve Toplumsal Uyum Araştırmaları Serisi: 2. Marmara Üniversitesi, Kent Sorunları ve Yerel Yönetimler Araştırma ve Uygulama Merkezi.

- Dana, L. P. ve Morris, M. (2007). Towards a Synthesis: A Model of Immigrant and Ethnic Entrepreneurship içinde L. P. Dana (Ed.), *Handbook of Research on Ethnic Minority Entrepreneurship*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 803–811.
- Dedeoğlu, S. ve Adar, A. Ş. (2016). Kayıtdışılık Çıkarmasında Suriyeli Prekarya: Türkiye’de İşgücü Piyasasında Suriyeli Göçmenler, *Tisk İşveren Dergisi*, 52(6).
- Deniz, D. ve Reyhanoğlu, M. (2018). İten ve Çeken Faktörler Temelinde Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin Girişimci Olma Nedenleri, *Journal of Entrepreneurship and Innovation Management*, 7(2) , 33-66.
- Douglas, S. (1988). Massey, Economic Development and International Migration in Comparative Perspective, *Population and Development Review*, 14(3), 383-413.
- Ehrlich, L. and Canavire-Bacarreza, G. J. (2006). The Impact of Migration on Foreign Trade: A Developing Country Approach. *Latin American Journal of Economic Development*, (6), 125-146.
- Emirhan, P. N. (2014). Uluslararası Emek Göçü ve Dış Ticaret Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Bir Uygulama, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 14(4), 611-620.
- Erdoğan, M. (2016). Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler ile Birlikte Yaşamının Çerçevesi, A.Esen ve M.Duman (Ed.), *Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler*, İstanbul:Ayran Basım.
- Evans, M. D. R. (1989). Immigrant entrepreneurship: Effect of Ethnic Market Size and Isolated Labor Pool, *American Sociological Review*, 54(6), 950–962.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulaşırı Toplumsal Alanlar*, (A. Gündoğan ve C. Nacar, Çev.). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Fathallah, R. (2020). *Shadows to Light: Syrian Refugee Entrepreneurs in Jordan’s Informal Economy*, Suliman s. Olayan School of Business. American University Of Beirut,1-24.
- Flap, H., Kumcu, A., and Bulder, B. (2000). The Social Capital of Ethnic Entrepreneurs and Their Business Success. İçinde J. Rath (Ed.), *Immigrant Businesses*. London: MacMillan Press, 142-161.
- Galloway, T. A. (2006). *Do Immigrants Integrate out of Poverty in Norway?*. Discussion Papers No. 482. Statistics Norway, Research Department.
- Garip, F. (2008). Social Capital and Migration: How Do Similar Resources Lead to Divergent Outcomes?. *Demography*, 45(3), 591-617.
- Gelekcı, K. A. ve Meçik, O. (2021). Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Göç Hareketlerinde Sosyal Sermaye Etkisi: İzmir ve İstanbul Örneği. *Journal of Social Policy Conferences*, 80, 199-229.
- Gold, S. J. (1992). The Employment Potentials of Refugee Entrepreneurship: Soviet Jews and Vietnamese in California, *Policy Studies Review*, 11(2), 176-186.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, 21.10.2021.
- Haikkola, L. (2011). Making Connections: Second-Generation Children and the Transnational Field of Relations, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37, 1201–1217.

- Hall, M. A., (1999). *English Caribbean Immigrant Entrepreneurs In Montreal*, Ottawa:National Library of Canada.
- İçduygu A. ve Aksel, D. B. (2012). *Türkiye’de Düzensiz Göç*. Ankara:Uluslararası Göç Örgütü Yayını.
- İçduygu, A. ve Sirkeci, İ. (1999). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye’sinde Göç Hareketleri*, 75. Yılda Köylere Şehirlere, İstanbul. Tarih Vakfı Yayınları.
- İnce, C. (2018). *Uluslararası Göç Bağlamında Türkiye’deki Suriyeli Göçmenlerin Mekânsal Yoğunlaşması*. Adıyaman: İksad Yayınları.
- Jansen, J. J. P., Van Den Bosch, F. A. J., ve Volberda, H. W. (2006). Exploratory Innovation, Exploitative Innovation, and Performance: Effects of Organizational Antecedents and Environmental Moderators. *Management Science*, 52(11), 1661–1674. <http://www.jstor.org/stable/20110640>.
- Jones, T., Ram, M., Edwards, P., Kiselincev, A. ve Muchenje, L. (2014). Mixed Embeddedness and New Migrant Enterprise in the UK. *Entrepreneurship & Regional Development*, 26(5–6): 500–520.
- Kaya, A. ve Kırac, A. (2016). *İstanbul’daki Suriyeli Mültecilere İlişkin Zarar Görebilirlik Değerlendirme Raporu*, Hayata Destek Derneği, http://hayatadestek.org/yayinlarimiz/2016_istanbul_rapor.pdf.
- Kayalar, M. ve Yıldız, S. (2017).Uluslararası Göç Sonrası Ortaya Çıkan Girişimcilik Türleri, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(1), 55-62.
- Klaesson, J. ve Öner, Ö. (2018). *Ethnic Enclaves and Labor Market Outcomes: What Matters Most: Neighborhood, City or Region?*, IFN Working Paper, No. 1251. Stockholm:Research Institute of Industrial Economics.
- Kocak, O., Ekmen, E. ve Eti, S. (2019). Integrative Approaches Towards Immigrants: A Sample From A District Of Istanbul. *International Journal Of Academic Research In Business And Social Sciences*, 9(9), 343, 334–347.
- Korkmaz, M. (2017). Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri ve Değerlendirmeler, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 7(13), 57-83.
- Koyuncu, A. (2020). Toplumsal Kabulde Ekonominin İmkânı Konya’daki Suriyeli Girişimciler, *İnsan & Toplum*, 10(3), 100-131.
- Köllinger P. ve Minniti, M. (2006). Not for Lack of Trying: American Entrepreneurship in Black and White, *Small Business Economics*, 27, 59–79.
- Kutlu, Z. (2015). Bekleme Odasından Oturma Odasına. Açık Toplum Vakfı ve Anadolu Kültür.
- Light, I. (1972). *Ethnic Enterprise in America. Business and Welfare Among Chinese, Japanese, and Blacks*, Los Angeles: University of California Press Berkeley.
- Lopez-Rodriguez, M. (2010). Migration and the Quest for Normalcy: Polish Migrant Mothers and the Quest for Meritocratic Opportunities in the UK. *Social, Identities*, 16: 339–358.
- Lung, S. M. (2008). *The Impact of International Migration on International Trade: An Empirical Study of Australian Migrant Intake from Asian Countries*, Melbourne: Australia, Victoria University,.
- Massey. D. ve Zenteno R. (1999). The Dynamics of Mass Migration *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 96, 5328–5335.

- Mora, M. T., and Dávila, A. (2014). Gender and Business Outcomes of Black and Hispanic New Entrepreneurs in the United States. *American Economic Review*, 104(5), 245-49.
- Mutlu, P., Mısırlı, K. Y., Kahveci, M., Akyol, A. E., Erol, E., Gümüşcan, İ. ve Salman, C. (2018). Suriyeli Göçmen İşçilerin İstanbul Ölçeğinde Tekstil Sektörü Emek Piyasasına Eklemlenmeleri ve Etkileri. *Calisma ve Toplum*, 56(1).
- Naudé, W., Melissa, S. ve Katrin, M., (2017). Migration, entrepreneurship and development: Critical questions, *IZA Journal of Migration*, 6(5), 1-16.
- Neccar, M. Ş. M. (2016). Suriye'den Türkiye'ye Göç: Nedenler, Sonuçlar ve Umutlar, *İlahiyat Akademi*, (4), 185-198.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), (2010). *Entrepreneurship and Migrants*, Report by the OECD Working Party on SMEs and Entrepreneurship. OECD.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), (2010). *Development Co-Operation Report*, Summary - January 2010.
- Reis O.C., (2008), The Determinants of İmmigrant Entrepreneurial Strategies in Portugal, içinde, Reis o.R., Rath J., (Ed.), *Migrações Journal - Special Issue on Immigrant Entrepreneurship*, October 2008, n. 3, Lisbon: ACIDI, 101-128.
- Ostgaard, T. A. and Birley, S. (1996). New Venture Growth and Personal Networks, *Journal of Business Research*, 36, 37-50.
- Özkul, G.ve Dengiz, S. (2018). Göçmen Girişimcilik Bağlamında Suriyeli Göçmenlerin Hatay İline Olan Ekonomik Katkıları, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(26), 897-919.
- Parlak, Z. (2017). Suriyeli Mültecilerin Türkiye'de Emek Piyasalarına Etkisi, *Social Sciences Studies Journal (SSS Journal)*, Cilt: 3, No: 12, s. 2334, 2327-2337.
- Pieterse, J. N. (2003). Social Capital and Migration: Beyond Ethnic Economies, *Ethnicities*, 3(1), 29-58.
- Portes, A. ve Sensenbrenner, J. (1993). Embeddedness and Immigration: Notes on the Social Determinants of Economic Action. *American Journal of Sociology*, 98(6), 1320-1350.
- Price, M. ve Chacko, E. (2009). The Mixed Embeddedness of Ethnic Entrepreneurs in a New Immigrant Gateway, *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 7(3), 328-346.
- Ram, M. (1994). Unravelling Social Networks in Ethnic Minority Firms. *International Small Business Journal*, 12(3), 42-53.
- Ramadani, V., Rexhepi, G., Gërguri-Rashiti, S., Ibraimi, S. ve Dana, L. P. (2014). Ethnic Entrepreneurship In Macedonia: The Case Of Albanian Entrepreneurs. *International Journal Of Entrepreneurship And Small Business*, 23(3), 313-335.
- Ryan, L., Sales, R., Tilki, M. and Siara B. (2008). Social Networks, Social Support And Social Capital: The Experiences of Recent Polish Migrants in London. *Sociology*, 42, 672-689.

- Ryan, L. (2011). Migrants' Social Networks and Weak Ties: Accessing Resources And Constructing Relationships Post-Migration. *The Sociological Review*, 59, 708–724
- Sanders, J. M. ve Nee, V. (1996). Immigrant self-employment: The Family as Social Capital and The Value of Human Capital. *American Sociological Review*, 61(2), 231-249.
- Saxenian, A., Motoyama, Y., ve Quan, X. (2002). *Local and Global Networks of Immigrant Professionals in Silicon Valley*. CA: Public Policy Instit.
- Sherman, P. S. (2004). *The Impact Of Realistic Entrepreneurship Previews on Entrepreneurial Biases, Risk Perception and Opportunity Evaluation*. The University of Nebraska-Lincoln.
- Shinnar, R. ve Young, C. (2008). Hispanic immigrant entrepreneurs in the Las Vegas Metropolitan area: Motivations for Entry into Outcomes of Self-Employment, *Journal of Small Business Management*, 46(2), 242–262.
- Shinnar, R.S. ve Zamantılı Nayır, D. (2019). Immigrant Entrepreneurship in an Emerging Economy: The Case of Turkey. *Journal of Small Business Management*, 57(2), 559-575.
- Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNCHR), (2021). <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/#ga=2.58203491.877430543.1580335919-2063951347.1571082415>.
- Vinogradov, E., ve E. J. Isaksen. (2008). Survival of New Firms Owned by Natives and Immigrants in Norway. *Journal of Developmental Entrepreneurship*, 13(1), 21–38.
- Volery, T. (2007). Ethnic Entrepreneurship: A Theoretical Framework, *Handbook of Research on Ethnic Minority Entrepreneurship*, (1), 30-41.
- Wahlbeck, Ö. (2007). Work In The Kebab Economy: A Study Of The Ethnic Economy Of Turkish Immigrants In Finland. *Ethnicities*, 7(4), 543-563.
- Waldinger, R. (1984). Immigrant Enterprise In The New York Garment Industry. *Social Problems*, 32(1), 60-71.
- Waldinger, R., H. Aldrich ve R. Ward (1990). Opportunities, Group Characteristics And Strategies. içinde R. Waldinger, H. Aldrich and R. Ward (Ed.), *Ethnic Entrepreneurs: Immigrant Business in Industrial Societies*, London: Sage, 13–48.
- Wauters, B. ve Lambrecht, J. (2006). Refugee Entrepreneurship in Belgium: Potential and Practice, November International Entrepreneurship and Management Journal, 2(4), 509-525.
- Wilson, K. L., ve Portes, A. (1980). Immigrant Enclaves: An Analysis of the Labor Market Experiences of Cubans in Miami. *American Journal of Sociology*, 86, 295–319.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yılmaz, B. ve Güler, Ç. U. (2019). Y Kuşağı Çalışanlarının Suriyelilerin İstihdamına Bakışı: Akademik Personel Üzerine Bir Çalışma, *Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 231 – 253.

- Yusheng Zhang, (2019). *The Global Race for Talent: Entrepreneurial Talent Flow Between The U.S. and Asia*, University of North Carolina at Chapel Hill.
- Zhang, Y., Bai, X.T., Zhu, K.Y., Jin, Y., Deng, M., Le, H.Y., Fu, Y.F., Chen, Y., Zhu, J., Look, A.T., Kanki, J., Chen, Z., Chen, S.J., ve Liu, T.X. (2008) In Vivo Interstitial Migration of Primitive Macrophages Mediated by JNK-Matrix Metalloproteinase 13 Signaling in Response to Acute Injury. *Journal of immunology*. 181(3), 2155-2164.
- Zhang, Z. (2010). *The Home Country's Role in Shaping Chinese Immigrant Entrepreneurship*. Auckland University.
- Zhou, M. (2004). Revisiting Ethnic Entrepreneurship: Convergencies, Controversies, and Conceptual Advancements, *IMR*, 38(3), 1040-1074.

KATKI ORANI / CONTRIBUTION RATE	AÇIKLAMA / EXPLANATION	KATKIDA BULUNANLAR / CONTRIBUTORS
Fikir veya Kavram / <i>Idea or Notion</i>	Araştırma hipotezini veya fikrini oluşturmak / <i>Form the research hypothesis or idea</i>	Nurgün KUL PARLAK Çiğdem ULUDAĞ GÜLER
Tasarım / <i>Design</i>	Yöntemi, ölçeği ve deseni tasarlamak / <i>Designing method, scale and pattern</i>	Nurgün KUL PARLAK Çiğdem ULUDAĞ GÜLER
Veri Toplama ve İşleme / <i>Data Collecting and Processing</i>	Verileri toplamak, düzenlenmek ve raporlamak / <i>Collecting, organizing and reporting data</i>	Nurgün KUL PARLAK Çiğdem ULUDAĞ GÜLER
Tartışma ve Yorum / <i>Discussion and Interpretation</i>	Bulguların değerlendirilmesinde ve sonuçlandırılmasında sorumluluk almak / <i>Taking responsibility in evaluating and finalizing the findings</i>	Nurgün KUL PARLAK Çiğdem ULUDAĞ GÜLER
Literatür Taraması / <i>Literature Review</i>	Çalışma için gerekli literatürü taramak / <i>Review the literature required for the study</i>	Nurgün KUL PARLAK Çiğdem ULUDAĞ GÜLER

- ARAŞTIRMA MAKALESİ -

OECD ÜLKELERİNDE YEŞİL BÜTÇE GİRİŞİMLERİ NE DURUMDA? KANITLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ*

Mehmet AVCI¹

Öz

Dünyanın geleceği bakımından iklim değişikliği, biyoçeşitliliğin azalması ve çevrenin bozulması gibi konular önemli bir risk olarak görülmektedir. Söz konusu risklerin giderilmesinde hükümetler hem küresel hem de ulusal taahhütleri yerine getirmek ile mükelleftir. Hükümet politikalarının bir yansıması olarak bütçeler, söz konusu taahhütlerin yerine getirilmesinde önemli bir araç olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda son yıllarda bütçe ile çevre arasındaki ilişkinin yeşil bütçeleme ya da çevreye duyarlı bütçeleme gibi kavramlarla literatürde incelendiği görülmektedir. Çevre ve iklim değişikliği amaçlarını gerçekleştirmek üzere bütçe politikası araçlarının kullanımı yeşil bütçeleme olarak ifade edilmektedir. Yeşil bütçeleme anlayışı, bütçe ve maliye politikalarının çevresel etkilerini ve bunların ulusal ve uluslararası taahhütler ile uyumunu içermektedir. OECD, yeşil bütçeleme anlayışının gelişiminde üye ülkeler için politikalar üreterek öncü rol oynamaktadır. Bu çalışmada, 35 OECD ülkesinde ilk defa 2020 yılında gerçekleştirilen yeşil bütçeleme uygulamaları araştırmasından elde edilen anket bulguları değerlendirilmektedir. Elde edilen bulgulara göre yeşil bütçelemeyi uygulayan ülke sayısı 14'tür. Uygulamanın teşvik edici sebepleri arasında en yaygın olanı politika yapımında çevreye duyarlılığı geliştirmektir. Yeşil bütçe araçları arasında genellikle çevresel etki değerlendirmesi, fayda maliyet analizi, karbon değerlendirmesi ve yeşil bütçe etiketleme tercih edilmektedir. Hesap verebilirlik ve saydamlık açısından önemli görülen bilgi paylaşımında genellikle tercih edilen yöntem ise açık veri portallarıdır. Diğer yandan uygulamanın zorlukları arasında metodolojinin olmaması ve kaynak yetersizliği öncelikli nedenler olarak sayılmaktadır. Ayrıca 14 ülke içindeki yeşil bütçe performans sıralamasında Fransa 0.7 ile en yüksek skora sahiptir. Özünde teorik olarak önemli faydaları öngörülen yeşil bütçelemenin pratikteki durumunun daha fazla araştırılması gerekirken, OECD'nin bu süreçte bir metodoloji geliştirmesi de belirsizliklerin azaltılması ve uygulamanın yaygınlaştırılması bakımından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Yeşil Kalkınma, Yeşil Bütçeleme, OECD, Anket.

JEL Kodları: Q01, Q58.

Başvuru: 31.07.2022

Kabul: 13.09.2022

* Bu makale, 4-5 Temmuz 2022 tarihleri arasında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi tarafından düzenlenen Uluslararası Sosyal Bilimler Konferansı II'de özet olarak sunulan bildirden türetilmiştir.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, mehmetavci@comu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5672-4142>.

WHAT ABOUT GREEN BUDGET INITIATIVES IN OECD COUNTRIES? EVALUATION OF THE EVIDENCE²

Abstract

Climate change, biodiversity loss, and environmental degradation are all seen as major threats to the world's future. Governments are required to achieve certain national and global commitments in order to minimize these threats. Budgets are seen as a key tool in meeting these obligations since they reflect government objectives. In this context, in recent years, the relationship between government budgets and the environment has been analyzed in the literature with concepts including green budgeting or environmentally friendly budgeting. Green budgeting is the use of budget policy tools to meet environmental and climate change goals. The environmental implications of budget and fiscal policies, as well as their accordance with national and international obligations, are part of the green budgeting approach. By developing policies for member countries, the OECD is a leader in the development of green budgeting. In this study, the survey findings from the first-ever green budgeting practices research in 35 OECD member countries in 2020 are evaluated. The results show that 14 nations are using green budgeting. Promoting environmental awareness in the development of policies is the most common incentive for implementation. Green budget tools that are commonly favored include carbon assessment, environmental impact assessment, cost-benefit analysis, and green budget labeling. The preferred approach for sharing information, which is vital in terms of accountability and transparency, is generally open data portals. On the other hand, lack of methodology and resources are viewed as the primary causes of implementation challenges. In addition, France ranks first out of 14 nations in the green budget performance ranking with a score of 0.7. It is vital for the OECD to build a methodology in this process in order to reduce uncertainties and disseminate the practice, even though the theoretically significant benefits of green budgeting should be further examined in practice.

Keywords: *Green Development, Green Budgeting, OECD, Survey.*

JEL Codes: *Q01, Q58.*

“Bu çalışma Araştırma ve Yayın Etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.”

1. GİRİŞ

Dünyada çevresel sürdürülebilirlik bakımından endişelerin arttığı görülmektedir. Dünya Ekonomik Forumu'nun yayımladığı Küresel Risk Algısı raporlarına göre dünyanın en önemli sorunlarının başında çevresel sorunlar gelmektedir (WEF, 2022). Çevre sorunları, çözüme kavuşturulmadığı ya da en azından sürdürülebilir bir konuma getirilmediği takdirde gelecek nesiller bakımından ciddi bir risk olarak görülmektedir. Çevre sorunlarının temelinde iktisadi faaliyetlerin etkisi görece daha fazladır. İnsanların karşılaştığı en önemli sorunlardan birisi olan iklim değişikliği;

² The Extended English Summary is located the end of the Article.

emisyolları azaltmayı, düşük karbonlu enerji teknolojilerine geçişi ve daha da kapsamlı olarak ekonomik sistemi yeşillendirmeyi gerekli kılmaktadır (Lamperti vd., 2019:74). Yeşil ekonomi, ekonomik büyüme ile çevresel sürdürülebilirliği birbirine bağlayan önemli bir kavram olup, ekonomik büyümenin sağlanmasında önceliği yenilenebilir enerji, düşük karbonlu ulaşım, enerji tasarrufu, atık yönetimi, sürdürülebilir tarım ve balıkçılık gibi yeşil sektörlerle vermektedir (Jones, 2011:326). Bu yaklaşımın arkasında gelecekteki ekonomik refahın yeşil teknolojik büyümeye bağlı olduğu düşüncesi yer almaktadır.

Çevre sorunlarının çözümü sektörler arasında dayanışmayı gerektirmektedir. Bu bağlamda bir ülkenin kalkınma yolunu belirleyen kilit sektörler arasında hükümet, piyasa ve sivil toplum yer almakta olup, her birisinin kalkınma sürecinde önemli fonksiyonları söz konusudur (Petrie, 2021:10). Hükümetler vergilendirme, kamusal hizmet sunumu, regülasyonlar ve gelirin yeniden dağılımıyla oyunun kurallarını belirlemek isteyen piyasada faaliyette bulunan firmalar kaynaklarını tüketici ve yatırımcıların talepleri doğrultusunda mal ve hizmet sunmak üzere kullanmakta, istihdamı sağlamakta ve refahı artırmaktadır. Sivil toplum ise hükümetin ve piyasanın tercihlerini oy, tüketim ve yatırım kararları ile etkilemeye çalışmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması bakımından çevresel yönetim önem taşırken, aktörler arasında özellikle hükümetlerin rolü diğerlerine göre daha öne çıkmaktadır. Hükümetlerin sahip olduğu yetki ve araçlar (yasa yapımındaki etkisi, regüle edici fonksiyonları, maliye politikası araçlarını kullanımı vb.) daha çeşitlidir. Bu bağlamda yeşil dönüşümün ekonomik büyüme modellerine dahil edilmesinde ve ekonomik büyüme ile çevre arasındaki ikilemin çözümünde hükümetin kilit bir rolü bulunmaktadır (Liu, 2020:73). Hükümetler, örneğin çevreye zararlı faaliyetlerin azaltılması ve engellenmesi, dışsal maliyetlerin içselleştirilmesi, çevreye duyarlı üretim süreçlerinin teşvik edilmesi gibi uygulamalar ile çevresel sürdürülebilirlik bakımından önemli adımlar atabilmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma için farklı sektörlerde yeşil düşünce anlayışının benimsenmesi ve politikaların bu doğrultuda belirlenmesi amaçlanmaktadır. Çevre politikası entegrasyonu sürdürülebilir kalkınma fikrinin uygulanması ve kurumsallaşması bakımından ilk operasyonel ilkedir (Lenschow, 2002: 19). Bu yaklaşımın amacı çevre sorunlarının çözümüne yönelik daha öngörülü bir yaklaşımı kurumsallaştırmaktır (Jordan ve Lenschow, 2008: 70). Bu bağlamda hükümetin eylemlerini gerçekleştirmede en önemli araç olan bütçenin de yeşil düşünceye sahip olması ve çevreye duyarlı bütçe politikalarının oluşturulması beklenmektedir. Bütçeler hükümetin en önemli mali planı olarak toplum, ekonomi ve çevre üzerinde etkili olma gücüne sahiptir. Bu bağlamda bütçe kapsamında vergi ve harcamalar iklim hedeflerine ulaşmada ve çevresel sorunlar ile mücadelede kilit role sahiptir. Emisyonların ve kirlenici faaliyetlerin vergilendirilmesi bunların azalmasına yardımcı olabilirken harcamalar ise yeşil teknolojilere araştırma ve yatırım desteği sağlayarak yeşil dönüşüme katkı sağlar (OECD, 2021c: 3). Dünyada hükümetler fosil yakıt üretimi için sağlanan destekleri sistematik bir şekilde azaltıp çevre dostu düşük karbonlu üretimi teşvik etmek üzere vergi ve harcama planları yaparak bütçeyi çevresel sürdürülebilirlik bakımından önemli bir araç olarak kullanmaya

başlamıştır. Yeşil düşünce anlayışının devlet bütçeleri üzerindeki yansıması yeşil bütçeleme ya da çevreye duyarlı bütçeleme olarak literatürde yerini almıştır. Diğer yandan kamu maliyesi ve çevre arasındaki ilişkinin yeşil veya ekolojik vergi kavramı üzerinden ele alındığı da görülmekle birlikte söz konusu kavram, harcamaları dikkate almaması nedeniyle yeşil bütçeleme kavramına göre daha dar anlamı içermektedir. (Kohlhaas, 1999:24).

Bu çalışmada OECD ülkelerinde yeşil bütçe uygulamalarının bir durum tespiti ve değerlendirmesinin yapılması amaçlanmaktadır. Çalışma, literatürdeki vergi ve kamu harcamalarının çevresel sürdürülebilirlik üzerindeki etkisini araştıran çalışmalardan farklılaşarak sistemin özüne odaklanmaktadır. Bu bağlamda yeşil bütçe uygulamasının OECD ülkeleri örnekleminde yapısını, uygulama biçimini ve uygulamadaki güçlüklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bunun için 35 OECD ülkesinde 2020 yılında OECD'nin gerçekleştirdiği Gelişmekte Olan Yeşil Bütçeleme Uygulamalarına İlişkin Anket araştırmasının bulguları referans alınmaktadır. Çalışmada öncelikle yeşil bütçeleme anlayışı ele alınmakta ve OECD ülkelerinde yeşil bütçelemin çerçevesi ortaya konulmaktadır. Daha sonrasında ise yeşil bütçe uygulamaları hakkında oluşturulan dokuz araştırma sorusu OECD anketinden elde edilen bulgular çerçevesinde değerlendirilmektedir.

1.1. Yeşil Bütçeleme

1980'li yıllar ile sürdürülebilir kalkınma paradigmasının artan önemi, politika yapımında çevreyi dikkate alan anlayışın benimsenmesini tetiklemiş ve uluslararası düzeyde, Brundtland Raporu (1987) ve Gündem 21 (Birleşmiş Milletler, 1992) eylem planı söz konusu anlayışın güçlendirilmesi çağrısında bulunmuştur (Jacob vd., 2008: 25). Bu kapsamda gelişmiş ülkelerde çevre odaklı karar alma bakımından ulusal plan ve stratejiler, stratejik çevre değerlendirmeleri, yeşil bütçeleme gibi yeni yaklaşım ve araçlar teşvik edilmiştir.

Kamu maliyesi ile çevre arasındaki ilişkide küresel kamusal mallar ve dışsallıkların da oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Her ne kadar konu genelde sürdürülebilir kalkınma ile ilişkili olsa da kamu maliyesi özelinde ise küresel kamusal mallar ve dışsallıklar ile de ilişkilidir. Küresel kamusal mallar sınır ötesi dışsallıklara sahip olup, genellikle küresel bir maliyet olarak ortaya çıkmaktadır. Çevresel sorunlar da küresel ölçekte ortaya çıkan bir sorunsal olarak görülmektedir. Uluslararası çevresel sorunlar potansiyel olarak büyük ve uzun süreli refah kayıplarına neden olmaktadır (Buchholz ve Konrad, 1994: 299). Bu bağlamda söz konusu sorunun çözüme kavuşturulamaması durumunda ortakların trajedisi³ (Hardin, 1968: 1245) adı verilen durum ortaya çıkabilmektedir. Çevre ile ilgili sorunlar küresel bir özellik taşımakta ve dünya üzerinde bütün ülkelerin ortak bir sorunu olarak çözüm beklemektedir. Bu bağlamda sınır ötesi dışsallıklara sahip olan çevre sorunlarının çözümü bakımından

³ Literatürde ortakların trajedisi (tragedy of commons) olarak bilinen kavram ile ortak kullanıma tabi olan malların bireyler tarafından sınırsızca kullanımı sonrasında tükenmesi veya yok olması dolayısıyla refah kaybının ortaya çıkması durumu ifade edilmektedir. Bu türde mallar için okyanus, deniz, orman vb. örnek verilebilir.

ülkeler arası ilişkilerin geliştirilmesi, uluslararası ve ulusal anlamda plan ve stratejilerin oluşturulması ve yükümlülüklerin yerine getirilmesi gerekmektedir. Diğer yandan devletin piyasayı düzenleyici rolü bağlamında üretim sürecinde ortaya çıkan dışsallıkları içselleştirmesi mümkündür. Dışsallıklar maliye politikasının çözüme kavuşturmaya çalıştığı bir sorunsal olarak ekonomide kaynak dağılımında etkinliğin bozulmasına yol açmaktadır. Çevresel dışsallıklar da hem çevre sorunlarının küresel ölçekte bir sorun olmasıyla hem de piyasada çevreye zarar veren bir üretim sürecinin varlığıyla ilgili olarak ortaya çıkan bir sorundur. Üretim sürecinde kural koyan tarafta bulunan devlet, vergi ve harcamaları çevresel amaçlar perspektifinde kullanabilmektedir. Diğer bir ifade ile vergi ve harcamalar iklim hedeflerine ulaşmada ve çevresel sorunlar ile mücadelede kilit role sahiptir. İktisadi faaliyetlerin yol açtığı emisyonların ve kirletici faaliyetlerin vergilendirilmesi bunların azalmasına yardımcı olurken harcamalar ise yeşil teknolojilere araştırma ve yatırım desteği sağlayarak yeşil dönüşüme katkı sağlamaktadır (OECD, 2021c: 3).

Maliye politikası ve yıllık bütçe döngüsü, çevre politikalarını hükümetin tamamında yaygınlaştırmak ve önceliklendirmek için tartışmasız en güçlü araç olarak kabul edilmektedir (Petrie, 2022: 15). Bütçeler ekonomi ve toplum üzerinde önemli etkilere sahip olup, son yıllarda söz konusu etkinin çevre üzerinde kullanılmaya çalışıldığı söylenebilir. Bu bağlamda yeşil bütçe kavramının popülerlik kazandığı görülmektedir.

Yeşil bütçe anlayışının ortaya çıkmasında, iki temel bütçe bileşeni olan gelir ve harcamaların, ekolojik etkilerinin değerlendirilmesi ve çevresel hedefleri desteklemeye yardımcı olacak şekilde ayarlanabilmesi fikri bulunmaktadır. Bu fikir kapsamında çevreye zararlı faaliyetlere ilişkin vergi, harç ve ücretlerin artırılması, kirletici faaliyetlere dönük teşviklerin yeniden yapılandırılması veya azaltılması ve kamu ihale kurallarının çevreye duyarlı bir şekilde düzenlenmesi gibi uygulamalar yer almaktadır (Kohlhaas, 1999: 23).

İklim değişikliğinin hükümetlere uzun vadeli maliyetler getirebilecek büyük bir risk olacağı düşüncesi de yeşil bütçe fikrinin sebeplerinden birisi olarak kabul edilmektedir (Cremins ve Kevany, 2018: 33). İklim değişikliğinin orta ve uzun vadede devlet bütçelerinin mali sürdürülebilirliğini etkilemesi beklenmektedir. Mali sürdürülebilirlik, birçok ülke için ulusal ve yerel düzeyde vergi gelirleri ile kamu harcamaları arasında bir denge gerektiren önemli bir politika hedefidir. Örneğin, iklim değişikliğinin etkileri, altyapının yeniden inşası veya afet yardımı transferleri için daha yüksek kamu harcamalarına yol açarak, kamu bütçelerinde dengesizliğe neden olabilir. Ayrıca iklim değişikliğinin vergi tabanını azaltan ve dolayısıyla vergi gelirlerini düşüren, mali dengesizlikleri artıran olumsuz ekonomik etkileri de bulunabilir. Buna göre iklim değişikliğinin kamu maliyesi üzerinde direkt ve dolaylı riskleri göz önünde bulundurulduğunda hükümetlerin iklim değişikliğine yönelik politikalar üretmesi bir zorunluluk haline gelmiştir (OECD, 2021b).

Kamusal kaynakların sınırlı olduğu ve hükümetlerin birbiriyle rekabet eden politika önceliklerinin bulunduğu dikkate alındığında hükümetlerin iklim ve çevresel

hususlara öncelik vermeleri zorlaşabilmektedir. İklim ve çevre ile ilgili hedeflere gereken önemin verilmesi ve daha bilinçli politikaların belirlenmesi ve bu konuda bütünlüğün sağlanması bakımından yeşil bütçeleme anlayışı önemli bir araçtır. Bu bağlamda yeşil bütçeleme, kamusal kaynakları daha çevre dostu politika ve programlara kaydırarak tüm kamusal birimlerin çevresel performansını iyileştirmeyi amaç edinirken bunu birbirine bağlı, sistematik ve bütüncül bir yapı içerisinde sağlamaktadır (Jacob vd., 2008: 36). Yeşil bütçeleme kapsamında kaynakların çevresel hedeflere uygun şekilde kullanımının yanı sıra kaynak oluşturmada da çevreye duyarlı bir şekilde hareket edilmektedir. Bu bağlamda örneğin çevre vergileri ile çevreye duyarlı politikaların üretilmesi mümkündür. Sonuç olarak yeşil bütçeleme, gelir ve harcama olmak üzere tüm mali kararları içeren ve bunları sürdürülebilirlik kriterlerine göre ayarlayan bir reform olarak tanımlanabilir (Schlegelmilch, 1999: 5).

Öncelikli bütçelemenin bir uygulama biçimi olan yeşil bütçeleme, bütçe politikalarının çevresel hedeflerle daha iyi uyumlaştırılması amacıyla, bütçe kalemlerinin çevresel katkılarının belirli performans göstergelerine göre belirlendiği ve değerlendirildiği bir bütçe süreci olarak tanımlanmaktadır (Bova, 2021: 6). Öncelikli bütçeleme, kaynakların belirli bir hedefe yeniden odaklanmasını içermekte olup, kaynakları ve teşvikleri belirli önceliklere göre dağıtmayı, bu önceliklerin önemini belirtmeyi ve tüm kamusal birimlerin bu doğrultuda harekete geçmesini sağlamayı amaçlamaktadır (OECD, 2019a: 5). Yeşil bütçelemede de öncelik çevre olup, bu önceliğe göre kamusal kaynakların dağılımı ve gelirlerin oluşturulması amaçlanmaktadır. Böylece bütçe politikaları ile çevresel hedefler arasında bir ilişki kurulmaktadır.

Yeşil bütçeleme kullandığı araçlar ile bütçesel kararların çevresel etkilerini, ulusal ve uluslararası hedeflerle uyumunu değerlendirmeyi ve sürdürülebilir kalkınmaya dönük bilgiye dayalı katkı sağlamayı içeren bir süreçtir (OECD, 2020). Yeşil bütçeleme, biyolojik çeşitlilik, hava kalitesi ve su gibi iklim ve çevresel boyutlara ilişkin yeşil hedeflere ulaşılmasına yardımcı olmak için çeşitli araçları kullanan bir yaklaşımdır. Yeşil bütçeleme kendi başına mevcut politikaları değiştirmese de karar vericilere bütçeleme seçeneklerinin çevresel ve iklim etkileri hakkında daha net bir anlayış sağlar. Ulusal ve uluslararası taahhütleri yerine getirmek için gelir artırmanın ve kaynak tahsisinin nasıl optimize edileceğine dair daha bilinçli kararların alınmasını sağlamak için araçlardan elde edilen bilgiyi sistematik ve koordineli bir şekilde bir araya getirir (OECD, 2021a: 10). Diğer bir ifade ile yeşil bütçeleme süreci kaynakların bileşimi ve dağılımı konularının daha ötesini kapsayan bir süreçtir (Russell ve Benson, 2013: 244).

Bütçe hazırlık, görüşme, onaylama, uygulama, izleme ve denetleme gibi farklı aşamalardan oluşan bir süreçtir. Yeşil bütçelemenin mantığında bütçe sürecinin her aşamasında çevresel duyarlılığın oluşturulması bulunmaktadır. Bu bağlamda ele alındığında yeşil bütçeleme, bütçe sürecini çevresel hedeflerle uyumlu hale getirmeye yönelik tüm çabaları kapsamaktadır (Bova, 2021: 6). Bütçe döngüsünde farklı aşamalarda yeşil bütçelemeyi destekleyen farklı araçların kullanılması

mümkündür. Zira dünyada yeşil bütçeleme uygulamalarına bakıldığında tek tip bir uygulama yönteminin olmadığı ve ülkelerin farklı araçları kullanabildiği görülmektedir. Farklı aşamalarda kullanılan araçlara ilişkin bilgi Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Bütçe Döngüsünde Yeşil Bütçeleme Uygulamaları

Aşama	Araç
<i>Ulusal Planlama</i>	Çevre amaç ve hedeflerini içeren ulusal kalkınma planı
<i>Mali Strateji</i>	Çevresel sonuçlara, iklim değişikliğine ve sürdürülebilir kalkınma amaçlarına bağlamak İklim unsurlarını içeren makro ekonomik model Yeşil vergi incelemesi
<i>Bütçe Hazırlık</i>	Altyapı projelerinin çevresel etkilerinin değerlendirmesi İklim değişikliği fayda maliyet analizi İklim harcamaları kodu Kapsamlı yeşil harcama kodu Çevresel olarak zararlı harcama kodu Karbon fiyatlama Yeşil harcamalar için ayrılmış karbon vergisi Yeşil harcamalar
<i>Bütçe Görüşme</i>	Çevresel hedefleri içeren bütçe dokümanları Yeni politikaların iklim etkilerinin zorunlu olarak açıklanması Bütçenin sürdürülebilirlik üzerindeki etkileri konusunda Parlamentoya tavsiye Çevre sektöründe performans bütçeleme Çevresel risklerle ilişkili mali risk değerlendirmesi
<i>Bütçe Finansmanı</i>	Yeşil tahvil Sürdürülebilir kalkınma amaçları tahvilleri
<i>Bütçe Uygulaması</i>	Yeşil tedarik
<i>İzleme, değerlendirme ve denetim</i>	Performans göstergeleri İklim harcamaları denetimi Çevresel etkilerin denetimi ve bağımsız değerlendirmesi
<i>Mali Raporlama</i>	İklim harcamalarının yıl içi raporları Çevre sektörüne ait performans raporu Yeşil tahvil sahiplerine raporlama
<i>Kamusal Katılım</i>	Karbon vergilerinde katılımcılık İklim değişikliği uyum harcamalarında katılımcılık

Kaynak: Petrie, 2022: 14

Yeşil bütçelemede, yeşil düşüncenin bütçe sürecinin her aşamasına entegre edilmesi beklenmektedir. Yeşil bütçelemeyi destekleyen araçlar aracılığıyla toplanan bilgiler, stratejik önceliklere uygun olarak kamu kaynaklarının tahsisini desteklemek üzere hükümetin yıllık bütçe döngüsünün farklı aşamalarında bir girdi olarak kullanılabilir (OECD, 2021a: 38). Çevresel politika entegrasyonu, çok aşamalı bir bütçe

döngüsünün her aşamasında gereklidir. Bu amaç için çok çeşitli mekanizmalar mevcuttur. Bunlar genel olarak harcamaları çevresel koşulların yerine getirilmesi koşuluna bağlamayı, etki değerlendirmesi ve raporlama yoluyla politika öğrenimini teşvik etmeyi ve çevresel sivil toplum kuruluşları arasında farkındalığı artırarak şeffaflığa katkı sunmayı içerir (Wilkinson vd., 2008: 79-80). OECD, çevresel hedefleri desteklemek ve sürdürülebilir toplumlar geliştirmek için bütçe sürecinin nasıl kullanılacağına dair sekiz ilke ortaya koymuştur (Bova, 2021: 7). Bunlar; çevresel taahhütler üzerinde bütçe etkisinin kapsamlı değerlendirmesi, kanıt toplamak, araçlar ve politikalarda tutarlılık, taahhütlerin güvenilirliği, saydamlık, çevresel bakış açısını mevcut bütçe süreçlerine tam olarak entegre etmek, mali sürdürülebilirliği sağlamak ve bütüncül (hükümetin tüm birimleri) bir yaklaşım ortaya koymaktır.

Yeşil bütçelemenin sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesi bakımından mali sistemde bazı unsurların yer alması gerekmektedir. Petrie (2022: 16) yeşil bütçelemeye giriş için gerekli olan noktaları şu şekilde sıralamaktadır:

- Çevresel limitleri ve hedefleri içeren yeşil orta vadeli mali strateji
- Yeşil bütçe etiketleme/devlet yeşil tahvillerinin ihracı
- Çevreye zararlı harcamaların yeşil bütçeyle etiketlenmesi
- Yeni politikaların beklenen çevresel etkilerinin yıllık bütçede açıklanması
- Çevreye duyarlı kamu yatırım yönetimi süreçleri
- Çevreye zarar veren vergi ve sübvansiyonların gözden geçirilmesi
- Yeşil vergilerin kullanımının yaygınlaştırılması
- Yeşil mali risk analizi
- Devlete ait işletmeler sektörünün çevresel etkilerinin gözetimi
- Çevre sektöründe performans odaklı bütçeleme
- Periyodik yeşil harcama incelemesi

Etkin yeşil bütçeleme, mali sürdürülebilirliği veya ekonominin istikrarını tehlikeye atmadan belirli bir amaç için kaynak sağlamaya izin veren bir hükümet bütçelemesi olup, ulusal öncelikli alanlara ilişkin mali alan yaratılmasına olanak sunarak hükümetlerin kaynakları sürdürülebilir şekilde kullanmasına yardımcı olur (Maria Cimpoeru, 2012: 488). Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında devletin elindeki en önemli araç olarak gösterilecek yeşil bütçe uygulamasıyla uzun vadede elde edilecek birtakım çıktılar söz konusu olacaktır. Söz konusu çıktılar şunlardır (Cremens ve Kevany, 2018: 6):

- Sistematik bir şekilde mevcut ve potansiyel mali araç ve politikaların iklim ve enerji hedefleriyle uyumlarının incelenmesi
- Politikaların doğrudan, dışsal, yerleşik ve uyarılmış etkilerine bölünmesi
- Düşük karbona geçişi kolaylaştırmak için tüm mali araçların haritasının çıkarılması
- Karbondan arındırma yollarının potansiyel uzun vadeli mali etkilerinin eleştirel bir şekilde incelenmesi

- İklim ve çevresel sonuçlara karşı alınan bireysel önlemlerin etkisini tahmin etmek için yeni araç ve göstergelerin geliştirilmesi

Uzun vadede sürdürülebilir kalkınmaya hizmet edecek olan yeşil bütçe anlayışıyla maliye, çevre ve refah konularında faydaların elde edilmesi mümkündür (OECD, 2005: 12). Mali açıdan değerlendirildiğinde enerji ve doğal kaynaklar üzerine konulan vergiler ek gelir yaratarak yeni bir gelir akımı meydana getirir. Ayrıca vergi sistemlerindeki bozulmaların en aza indirilmesine ve genel olarak ekonomik büyümenin desteklenmesine de katkıda bulunabilir. Çevresel açıdan ele alındığında kirliliğin kontrol edilmesi ve önlenmesi, doğal kaynak yönetiminin iyileştirilmesi, atıkların güvenli bir şekilde bertaraf edilmesi ve yaptırımlar ile fonların oluşturulması önemli faydalar arasında gösterilmektedir. Yoksulluğun azaltılması açısından ise su ve elektrik hizmetlerine erişimi geliştirmek, kaynakların yoksul yanlısı yatırımlar için harekete geçirilmesi ve yoksulları etkileyen çevresel ve diğer sorunların çözümü için kaynakların kullanımı şeklinde faydaları söz konusudur (OECD, 2005: 12).

Yeşil bütçelemenin sağlayacağı faydalar, çevresel hedefler ve bütçe politikası arasındaki ilişkinin veriye dayalı biçimde daha sağlıklı bir yapıda kurulmasına katkı sağlayacaktır. Yeşil bütçe kapsamında örneğin ekolojik vergilerin konulması veya çevreye zararlı teşviklerin kesilmesi gibi uygulamalar, hükümet bütçelerinde ek kaynak oluşturulmasını ya da harcamalar üzerinde tasarruf edilmesini sağlayarak hükümet bütçesinin daha etkin kullanımına olanak sunabilir (Kohlhaas, 1999:23). Böylece söz konusu fazlalıklar çevreyle ilgili sorunların çözümünde kullanılarak çevresel performansın iyileştirilmesine katkı sağlayabilir.

1.2. OECD Ülkelerinde Yeşil Bütçelemenin Çerçevesi

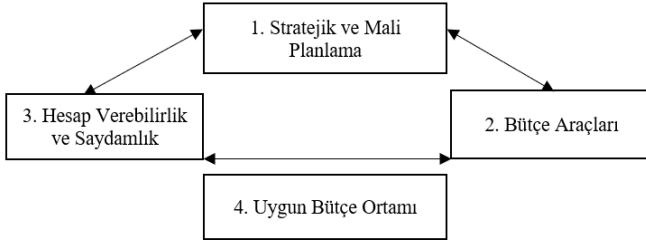
1970'lerin başından bu yana, birçok OECD ülkesi sanayi, enerji, ulaşım, konut, tarım ve diğer sektörlerde karar almada çevre odaklı bakış açısını kazandırmak üzere çeşitli araçları kullanmıştır. Örneğin Almanya'da ilk çevresel eylem programı 1971 yılına dayanırken, Avrupa Birliği ilk çevre eylem programını 1973'te duyurmuş ve tüm politikaların çevre odaklı olması gerektiğini tavsiye etmiştir. Bu bağlamda kurumsal ve idari anlamda dönüşümler gerçekleştirilmiş ve farklı politikaların çevre üzerindeki etkisini araştıran raporların hazırlanma zorunluluğu gibi birtakım araçlar örneğin ABD, Kanada ve bazı diğer OECD ülkelerinde uygulamaya konulmuştur (Jacob vd., 2008:24).

Bireysel anlamda ülkelerin çabaları önemli iken çevre ile ilgili sorunların çözümünde uluslararası iş birliği de gerekmektedir. Ulus devletlerin sorun ile mücadelesi tek başına yeterli olmayabilir. Bunda çevrenin sınır ötesi dışsallıkları olan bir küresel bir sorun olması etkilidir. Bu bağlamda çevre konusunda hedeflere ulaşmak üzere hükümetlerin uluslararası yükümlülükleri yerine getirmesi gerekmektedir. Dünya genelinde birçok ülkenin kabul ettiği Paris Antlaşması (2015), Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (2016) ve Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi gibi anlaşmalar yeşil bütçelemenin gelişiminde oldukça önemli

görülmektedir. Bu bağlamda OECD ülkelerinde 2017'de Tek Gezegen Zirvesi'nde başlatılan Yeşil Bütçelemede Paris İşbirliği, anılan anlaşmalarda ülkelerin karşı karşıya kaldığı yükümlülüklerin yerine getirilmesi bakımından önemli bir girişim olarak kabul edilmektedir. Bu girişim ile ülkelerin yeşil bütçelemeye ilişkin deneyimlerinin, en iyi uygulamalarının ve verilerinin paylaşılması yenilikçi yeşil araçların ve tutarlı yaklaşımların tasarlanması ve genel olarak koordinasyonun sağlanması amaçlanmaktadır (OECD, 2019a: 8).

OECD (2020), yeşil bütçelemeyi çevresel hedeflere ulaşmaya yardımcı olmak için bütçe politikası oluşturma araçlarını kullanma olarak tanımlamakta, buna bütçe veya maliye politikalarının çevresel etkisinin ve ulusal ve uluslararası taahhütlerin yerine getirilmesine yönelik tutarlılığının değerlendirilmesini de dahil etmektedir. OECD, etkili bir yeşil bütçelemenin unsurlarını birbiriyle ilişkili dört bileşen ile açıklamaktadır (OECD, 2021a: 11). Bu bağlamda yeşil bütçelemenin bileşenleri Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1. OECD Ülkelerinde Yeşil Bütçelemenin Çerçevesi

Kaynak: OECD, 2021a: 11

Yeşil bütçelemede öncelikle hükümetin çevre ve iklimle ilgili stratejik öncelik ve hedeflerinin, mali planlamaya bilgi sağlamaya yardımcı olacak şekilde açıkça ortaya konması gerekmektedir. Bu kapsamda öncelikleri ve hedefleri belirleyen ulusal iklim değişikliği planı veya çevresel stratejiler oluşturulmalıdır. Bunlar vergi ve harcama kararlarının şekillenmesinde belirleyici unsur olacaktır. Güçlü bir stratejik çerçeve çevresel anlamda daha etkin bir bütçelemenin gerçekleşmesine katkı sunar. Yeşil bütçelemede ikinci bileşen, bütçe uygulamalarının çevresel hedefler ile ilişkisini ortaya koyarak veri oluşturulmasına olanak sunan çeşitli araçlardır. Söz konusu araçlar aynı zamanda politikaların tutarlı olmasını sağlamaktadır. Ülkelere göre değişen araçlar, stratejik çerçevede belirlenen çevresel hedeflere uygun bütçe politikalarının oluşturulmasına katkı sunmalıdır (OECD, 2021a: 11). Yeşil bütçe araçlarına yeşil bütçe kodu, çevresel etki değerlendirmesi, performans değerlendirmesi gibi uygulamalar örnek olarak verilebilir. Söz konusu araçlar ile elde edilen bilgi, karar alma süreçlerinin daha bilinçli bir şekilde gerçekleşmesine yardımcı olacaktır. Yeşil bütçelemede üçüncü bileşen hesap verebilirlik ve saydamlığa hizmet eden raporlamadır. Raporlamayla paydaşlara (parlamento, sivil toplum vb.) yeşil bütçe uygulamalarına ilişkin bilgi sunulurken bir denetim

mekanizması yaratılır. Bu durum hesap verebilirlik ve saydamlığı sağlayarak yeşil bütçeleme daha etkin bir şekilde uygulanmasını sağlar. Yeşil bütçeleme bakımından son bileşen ise modern bir bütçe yapısının varlığıdır. Böyle bir yapı stratejik plan ve bütçe ilişkisinin kurulduğu, çok yıllık bütçeleme anlayışının, sonuç ve kanıt odaklı bütçe sürecinin ve parlamento ve sivil toplum katılımının sağlandığı bir ortamı sunmaktadır (OECD, 2020). Yeşil bütçe uygulamalarının devamlılığı bakımından etkin bir bütçe yönetimi çerçevesinin oluşturulması oldukça önemli görülmektedir.

OECD ülkelerinde politika yapımında çevreye duyarlı olmak üzere uygulanan araçlar iletişim, organizasyonel ve prosedürel olmak üzere üç ana grupta ele alınabilir (Jacob vd., 2008: 27-28). İlk grup; anayasaya çevresel hükümlerin dahil edilmesi, ulusal çevre planları ve/veya stratejileri, sürdürülebilir kalkınma stratejileri, sektörel çevre stratejileri geliştirmek için gereklilikler, çevresel performans hakkında rapor verme yükümlülükleri ve çevresel performans harici ve bağımsız incelemeleri (bilimsel organlar, meclis komisyonları veya denetim mahkemesi) gibi araçları kapsamaktadır. İkinci grup organizasyonel anlamda reformlar ile genellikle ilgili aktörleri yeniden düzenleyerek siyasi ve idari karar vermede prosedürel değişiklikleri beraberinde getirir. Bu kapsamda farklı birimlerin birleştirilmesi, yeşil kabine, sektörel birimlerde çevre birimlerinin kurulması ve birimler arası çalışma gruplarının oluşturulması gibi adımları içermektedir. Son grupta ise çevre bakanlığı için genişletilmiş haklar (örneğin, veto, danışma), yeşil bütçeleme, stratejik çevresel değerlendirmeler ve yeni politika ve düzenlemelerin değerlendirilmesine çevresel boyutların dahil edilmesi gibi araçlar bulunmaktadır.

2. YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı literatürde sıklıkla yapıldığı üzere çevre ile ilgili veriler ile bütçe bileşenleri olan harcama ve vergiler arasındaki ilişkiyi yansıtan ekonometrik tahminler yapmak değildir. Çalışmanın amacı her ne kadar 90'lı yıllar ile birlikte popülerlik kazanmış olsa da halen yeni bir yaklaşım olarak görülen ve uygulaması geniş perspektifte yaygınlaştırılmayan yeşil bütçe (YB) uygulamasının OECD ülkeleri örnekleminde yapısını, uygulama biçimini ve uygulamadaki güçlüklerini ortaya koymaktır. Diğer bir ifade ile çalışmada OECD ülkelerinde YB uygulamalarının kompozisyonu hakkında bir durum tespiti ve değerlendirmesinin yapılması amaçlanmaktadır. Bunun için 35 OECD ülkesinde 2020 (Temmuz-Eylül) yılında OECD'nin gerçekleştirdiği *Gelişmekte Olan Yeşil Bütçeleme Uygulamalarına İlişkin Anket*⁴ araştırmasının bulguları değerlendirilmektedir.

Söz konusu anket farklı ülkelerde YB'nin teknik boyutu bakımından yapılan ilk ve tek araştırma olma özelliğine sahip olup, üye ülkelerde YB uygulamaları ve/veya

⁴ Söz konusu ankete ve OECD yeşil bütçe veri tabanına https://qdd.oecd.org/subject.aspx?Subject=GOV_GREENBUD adresinden ulaşılabilir. Ayrıca, söz konusu anket AB Komisyonu ile ortak uygulanmıştır. AB'de 2021 yılında da uygulanan anketin bulgularına https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-and-fiscal-governance/green-budgeting-eu_en adresinden ulaşılabilir.

gelecekte YB uygulamalarına ilişkin planları hakkında bilgi toplamayı amaç edinmektedir. Diğer yandan YB uygulamalarının mevcut olduğu ülkelerde uygulamanın detayları hakkında araştırma yaparak uygulamanın yapısı, biçimi ve karşılaşılan güçlükleriyle ilgili bilgi üretimi ve bunun YB'yi uygulamayı düşünen ülkelere de yol gösterici olmasını sağlamak hedeflenmektedir. Ayrıca OECD, YB Veri Tabanı ile YB'ye ilişkin kamuya açık ve ülkeler arasında karşılaştırılabilir veri seti de sunmaktadır.

Ankete katılanlar her OECD ülkesinin bütçe yetkilileri olup, katılımcılar ülkenin mevcut uygulama ve prosedürlerini değerlendirirken kaynak göstererek objektif bir şekilde anketi yanıtlamışlardır. Bunun yanı sıra şahsi düşüncelerini yansıtan da bazı sorular söz konusudur. Ayrıca veriler merkezi/federal hükümetleri kapsamaktadır. Anket dokuz bölümde 35 ana sorudan ve verilen yanıtlar çerçevesinde alt sorulardan oluşmaktadır. Anketin yapısına ilişkin bilgi Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. OECD YB Uygulamalarına İlişkin Anket Yapısı

Bölüm	Başlık	Sorular
1	YB uygulama durumu	1 ve 35
2	YB gelecek planlaması	2-8
3	Stratejik çerçeve ve YB	9-14
4	YB araç ve metodolojisi	15-21
5	Hesap verebilirlik ve saydamlık	22-23
6	YB uygun ortamı	24-26
7	YB'nin etkileri	27-30
8	Çevreye duyarlı ve yeşil politika yapımında diğer araçlar	31-32
9	Covid-19 ve YB	33-34

Kaynak: OECD, 2022

OECD'nin etkin YB'nin çerçevesi olarak belirlemiş olduğu ve Şekil 1'de verilmiş olan unsurlar ankette 3, 4, 5 ve 6 numaralı bölümlere denk gelmektedir. Bu bağlamda araştırmada söz konusu bölümlerin ağırlıklı olduğu 9 araştırma sorusu belirlenmiş olup, bunlar Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Araştırma Soruları

No	Araştırma Sorusu	İlgili Bölüm
1	Uygulamadan hangi birim/birimler sorumludur?	1
2	Uygulamanın teşvik edici unsuru nedir?	3
3	Uygulamanın yasal temeli nedir?	3
4	Uygulamaya kılavuzluk eden ulusal strateji var mıdır?	3
5	Uygulama hükümetin hangi düzeylerinde uygulanmaktadır?	3
6	Uygulama araçları nelerdir?	4
7	Uygulamaya dair kamuoyu bilgilendirmesi yolları nelerdir?	5
8	Uygulamayı destekleyici unsurlar nelerdir?	6
9	Uygulamanın güçlükleri nelerdir?	6

Tablo 3'te belirtilen araştırma sorularının yanıtları OECD tarafından gerçekleştirilen anket araştırması bulgularından yararlanılarak ortaya konulmaktadır. Bulgular bağılı altında araştırma sorularına ilişkin bulgulara yer verilmektedir.

3. BULGULAR

OECD tarafından gerçekleştirilen araştırmada örneklemdaki 35⁵ ülkenin 14 (Avusturya, Kanada, Kolombiya, Danimarka, Fransa, İngiltere, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Meksika, Hollanda, Norveç, Portekiz, İsveç)'ünün YB uyguladığı tespit edilmiş (OECD, 2021a: 13) olup, bu sayı örneklemin %40'ına denk gelmektedir. Ayrıca YB'yi uygulamayı planlayan 5 (Yunanistan, Macaristan, Letonya, Polonya ve Slovenya) ülke bulunmaktadır. Bu ülkeler yakın gelecekte YB uygulamalarını gerçekleştirmeyi hedeflemektedir.

YB uygulamasında sorumlu birimler ülkelerde farklılıklar taşımaktadır. 14 OECD ülkesinde YB'den sorumlu birimlerin dağılımı Tablo 4'te verilmiştir.

⁵ Ülkeler: Avusturya, Kanada, Kolombiya, Danimarka, Fransa, İngiltere, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Meksika, Hollanda, Norveç, Portekiz, İsveç, Avustralya, Belçika, İsviçre, Şili, Çekya, Almanya, İspanya, Estonya, Finlandiya, Yunanistan, Macaristan, İzlanda, Japonya, G. Kore, Litvanya, Letonya, Polonya, Slovakya, Slovenya, Türkiye, Yeni Zelanda.

Tablo 4. YB Uygulamasında Sorumlu Birim

Ülke	Merkezi Bütçe Otoritesi (Maliye Bakanlığı)	Çevre Bakanlığı	İlgili Bakanlıklar
Avusturya	✓	✓	
Kanada	✓		✓
Kolombiya	✓	✓	
Danimarka	✓		
Fransa	✓	✓	
İrlanda	✓		
İtalya	✓		✓
Lüksemburg	✓		
Meksika	✓		
Hollanda	✓	✓	
Norveç		✓	
Portekiz		✓	
İsveç	✓	✓	✓
İngiltere	✓	✓	

Kaynak: OECD, 2022

Çevresel politika entegrasyonu hangi birimlerin çevreyle ilgili harcamaları kontrol ettiği ile yakından ilişkilidir. Çevresel fonların yönetiminde stratejik kararların genellikle çevre bakanlıkları yerine maliye bakanlıkları tarafından alındığı bilinmektedir. Diğer bir ifade ile özellikle yüksek maliyetli çevresel projelerin kontrolünde, kamusal kaynakların yönetiminde yetkili birim olan maliye bakanlıklarının daha etkili olduğu ifade edilebilir. Dolayısıyla çevre ile ilgili harcamalar genellikle çevre dışı birimler tarafından üstlenilmektedir (Wilkinson vd., 2008: 79-80). Diğer yandan özellikle maliye bakanlıkları ile mukayese edildiğinde çevre bakanlarının çok eski köklerinin olmayışı ve çevre bakanlarının siyasi etkisinin daha sınırlı ve tecrübesinin daha az olması, hükümetler içinde kamusal kaynakların kullanım alanının belirlenmesinde çevresel duyarlılığı ön planda tutmak adına bir dezavantaj olarak görülebilir (Maria Cimpoeu, 2012: 491). Buna göre çevresel hedeflere yönelik kaynakların tahsisi bakımından YB uygulamasının sorumlu birimi önem taşımaktadır. OECD ülkelerinde genelde maliye bakanlıklarının bu konuda sorumlu olduğu görülmektedir. Her ne kadar çevre bakanlıklarının sorumlu olduğu görülse de maliye bakanlıklarının üstünlüğü dikkat çekici olup, bu durum kamusal kaynakların çevresel hedeflere aktarılmasında bir risk oluşturabilir. Bu bağlamda iki birim arasındaki koordinasyon YB sürecinin başarısı bakımından önem taşımaktadır.

YB uygulamasını gerçekleştiren ülkelerde uygulamanın teşvik edici unsurlarına dair bilgi ise Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2. YB Uygulamasında Teşvik Edici Unsur

Kaynak: OECD, 2022

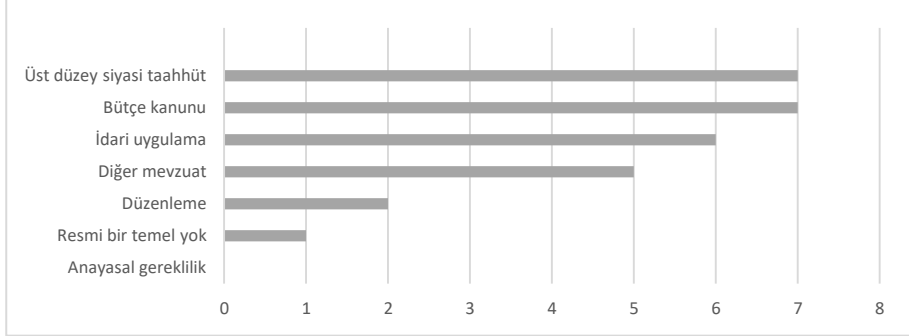
YB uygulayan ülkelerde YB'yi teşvik edici unsurlar arasında en yaygın olanı çevreye duyarlı politika yapımını yaygınlaştırma düşüncesidir. Her alanda alınacak kararların çevreyle ilişkisini kurmak çevresel sürdürülebilirlik bakımından oldukça önemlidir. OECD ülkelerinde çevresel hedeflere ulaşmak, ulusal ve uluslararası taahhütleri yerine getirmek YB uygulamasında yaygın olarak belirtilen unsurlar arasında ikinci sıradadır. Özellikle çevreyle ilgili uluslararası anlaşmaların varlığı hükümetler üzerinde birtakım yükümlülükleri beraberinde getirmektedir. YB, özellikle çevresel yükümlülüklerin sistematik bir şekilde yerine getirilmesi bakımından fonksiyonel bir çözüm mekanizmasıdır.

OECD ülkelerinde YB uygulamasında, bütçe şeffaflığını sağlamak da itici bir güç olarak görülmektedir. Yeni bütçe sistemleri ve yaklaşımları bilgiye oldukça önem vermekte ve bilginin şeffaflığa, hesap verebilirliğe ve katılımcılığa temel oluşturması bakımından kamu mali sisteminin içerisine çeşitli mekanizmalar eklemektedir. Performans hedeflemesi de bu anlamda oldukça önem taşımaktadır. YB uygulamasında da harcamalar ve gelirlerin her birinin çevresel etkisi ve belirlenen performans kriterleri kapsamında değerlendirilmesi bilgi ile mümkündür. Doğru, güvenilir, güncel, kapsamlı ve tutarlı bilginin varlığı şeffaflığın varlığına işaret etmektedir. Şeffaflık, planlanan politikaların hedefine ulaşması bakımından oldukça önemlidir. Bunda paydaşların sürece dair bilgi sahibi olmasını sağlaması ve katılımı teşvik etmesi etkilidir. Zira sürdürülebilir kalkınma politika belge ve strateji kılavuzları, sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşılmasında temel ön koşullardan birinin karar alma sürecine geniş halk katılımının sağlanması olduğunu vurgulamaktadır (Steurer, 2008:98).

Diğer yandan elde edilen bulgular arasında hiçbir ülke YB uygulamasının teşvik edici unsuru olarak kamusal baskıyı belirtmemiştir. Bu durumda hükümetlerin YB uygulamasında diğer unsurların yanı sıra kendi içsel motivasyonlarının da etkili olduğu söylenebilir. Diğer bir ifade ile diğer unsurlar sabitken, kamusal baskı yokken hükümetler YB'yi uygulamaya başlamıştır.

YB'nin yasal altyapısı uygulamanın geleceği ve sürdürülebilirliği bakımından oldukça önemlidir. Buna göre OECD ülkelerinde YB uygulamalarında yasal temellerin dağılımına ait bilgi Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3. YB Uygulamasında Yasal Temeller

Kaynak: OECD, 2022

OECD ülkelerinde YB uygulaması genellikle siyasi taahhüt (7 ülke), bütçe kanunu (7 ülke) ve idari uygulamalar (6 ülke) tarafından desteklenmektedir. Yasal bir zeminin bulunması önemli olmakla birlikte YB'nin bütçe kanunu tarafından desteklenmesi konunun bütünlüğü ve sürecin etkinliği bakımından önemlidir. Örneğin İtalya'da bütçe kanunu kapsamında çevre koruma ile ilgili bütçe harcamaları ve bunların uygulamasına ilişkin bilginin raporlanmasına dair özel hükümler söz konusudur (OECD, 2021a: 18). Dolayısıyla YB'nin bir bütçe uygulama yaklaşımı olduğu göz önünde bulundurulduğunda bütçe kanunu kapsamında ele alınmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

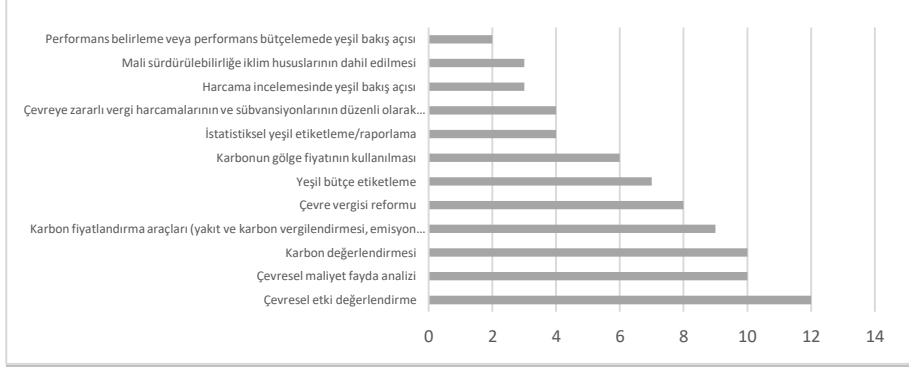
Ulusal stratejilerin YB'ye ilişkin öncelik ve hedefleri ortaya koyması YB uygulamasının güçlü bir stratejik çerçeveye sahip olması bakımından gerekli görülmektedir. Ancak OECD ülkelerinde bu konuda bir eksikliğin bulunduğu ifade edilebilir. Araştırma bulgularına göre YB uygulayan ülkeler arasında sadece 4'ü (Kanada, Kolombiya, Fransa ve Meksika) YB uygulamalarına yön veren bir ulusal stratejiye sahip olduğunu belirtmiştir (OECD, 2022).

Etkin bir YB uygulaması, bütüncül bir perspektifte hükümetin tüm düzeylerinde uygulamaya konulması ile mümkündür. Diğer bir ifadeyle ülkede merkezi idare dışında kalan idarelerin de çevreye duyarlı politikalar üretmesi gerekmektedir. OECD (2019b: 24)'e göre 2000-2016 döneminde çevre ve iklim ile ilgili harcamaların yaklaşık %55'i ve yatırımların ise yaklaşık %64'ü merkezi idare dışındaki idareler tarafından yapılmıştır. Bu bilgi, yeşil dönüşümde merkezi idarelerin dışındaki idarelerin oldukça önemli bir rolünün olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşın araştırma bulgularına göre YB uygulayan 14 OECD ülkesinin sadece 3 (Avusturya, Kolombiya ve Portekiz)'ü bölgesel ve yerel düzeyde de YB uygulamasının olduğunu belirtmiştir (OECD, 2022). Bu durumda OECD

ülkelerinde YB uygulamalarının genellikle merkezi/federal yönetim düzeyinde gerçekleştirildiği ifade edilebilir.

YB araçları bütçe göstergelerinin çevresel ve iklimsel hedefler üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. OECD ülkelerinde YB sürecinde farklı araçlar kullanılmaktadır. Buna göre OECD ülkelerinde en yaygın kullanılan araçlara ilişkin bilgi Şekil 4'te yer almaktadır.

Şekil 4. YB Uygulamasında Araçlar

Kaynak: OECD, 2022

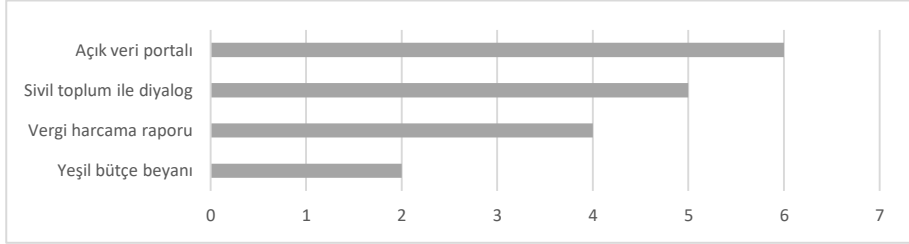
OECD ülkelerinde YB sürecinde en yaygın kullanılan araç, çevresel etki değerlendirmesi olup, bununla bütçe unsurları olan harcama ve vergilerle ilgili alınan bir kararın çevresel etkilerinin değerlendirilmesi sağlanmaktadır. İkinci sırada en yaygın kullanılan araçlar ise çevresel fayda ve maliyet analizi ile karbon değerlendirmesidir. İlki proje veya politikalarla ilgili alınacak olan kararlarda kararın ekonomik, sosyal ve çevresel fayda ve maliyetleri üzerine odaklanırken ikincisi ise proje veya politikaların tahmini sera gazı emisyonu miktarını değerlendirmektedir.

Araçlar arasında dikkat çekici bir uygulama YB etiketlemedir. YB etiketleme, bütçe bileşenlerini iklim ve çevresel etkileri bakımından sınıflandırmakta ve hükümetin yeşil eylemlerine dair bir bilgi sunmaktadır. AB Komisyonu, üye ülkelerin YB uygulamalarını geliştirmek adına çevreye etkileri bakımından yeşil ve kahve olmak üzere iki bütçe kalemi listesi yayınlamıştır. Listeler bütçe bileşenleri olarak harcamaları, gelirleri ve vergi harcamalarını dikkate almakta ve bunları detaylarına inerek yeşil veya kahve şeklinde tanımlamaktadır. Bileşenler sektörlere, kategorilere ve alt kategorilere ayrılarak sınıflandırılmaktadır. Örneğin sektör olarak ulaşım, kategori olarak ulaşım altyapısı ve alt kategori olarak da sürdürülebilir ve düşük karbonlu demiryolu şeklinde bir sınıflandırma yapılabilmektedir (EU, 2021: 16). Ayrıca söz konusu listeler üye ülkelerin kendi bütçe etiketlemelerini oluşturması bakımından da bir örnek teşkil etmektedir. Harcamalar bakımından ele alındığında YB etiketleme ile bütçede harcamaların hangilerinin çevreye duyarlı olduğu (veya olmadığı) belirlenerek karar alıcıların kaynak kullanım tercihini bu doğrultuda

yapması (veya yapmaması) teşvik edilmektedir. OECD ülkelerinde söz konusu aracı kullanan ülke sayısı 7 (Kolombiya, Fransa, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Meksika ve Norveç)'dir.

Etkili bir YB çerçevesinin bir unsuru da uygulamaya dair kamuoyu bilgilendirmesinin zamanında, tam ve doğru bir şekilde yapılmasıdır. Saydamlık YB uygulamalarının izlenmesi bakımından anahtar unsurdur. Bunu sağlamanın farklı yolları bulunmaktadır. OECD ülkelerinde YB uygulayan ülkelerde kamuoyu bilgilendirmesine ilişkin dağılım Şekil 5'teki gibidir.

Şekil 5. YB Uygulamasında Bilgilendirme Yolları

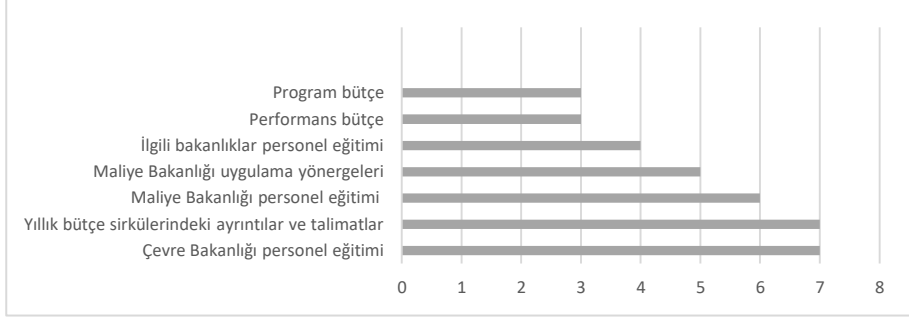

Kaynak: OECD, 2022

Şekil 5 incelendiğinde YB uygulamalarına ilişkin bilgilendirmenin daha yaygın şekilde açık veri portalları üzerinden yapıldığı görülmektedir. Bunu sivil toplum ile diyalog, vergi harcama raporları ve yeşil bütçe beyanı takip etmektedir. Günümüzde kamusal faaliyetlere ilişkin bilginin kurumların internet sayfalarından kolayca elde edildiği görülmektedir. Diğer yandan sivil toplum kuruluşlarının çevresel sürdürülebilirlik konusunda kamuoyu oluşturması bakımından önemli bir rolü bulunmaktadır. Bu bağlamda hükümet ile sivil toplum arasındaki diyalog sürdürülebilir kalkınma yolunda hedeflere ulaşmak için yararlı görülmektedir.

OECD'nin etkili YB uygulaması için gerekli gördüğü bir diğer unsur da uygun bütçe ortamıdır. Bu bağlamda uygulamayı destekleyen ve engelleyen hususların tespit edilmesi gerekmektedir. OECD ülkelerinde YB uygulamasını destekleyen unsurlar Şekil 6'da verilmiştir.

Şekil 6. YB Uygulamasını Destekleyen Unsurlar

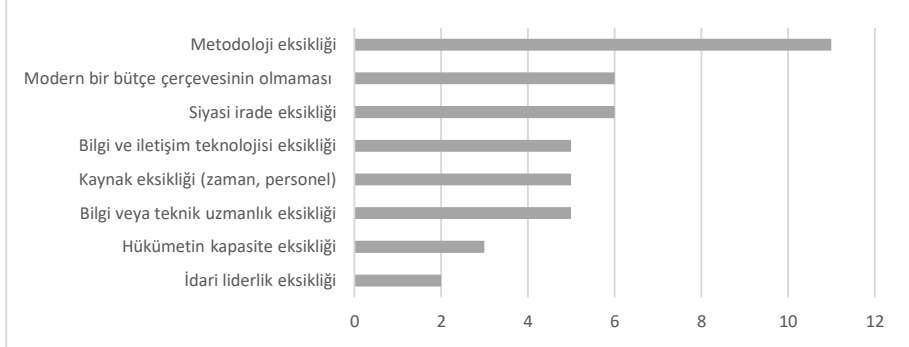

Kaynak: OECD, 2022

Şekil 6'ya göre OECD ülkelerinde YB uygulamalarını destekleyen unsurlar arasında en yaygın çevre bakanlığı personelinin eğitimi olarak gösterilmektedir. Bunu bütçe metinlerindeki ayrıntı ve talimatlar, maliye bakanlığı personelinin eğitimi, uygulama yönergeleri, performans bütçe ve program bütçe takip etmektedir. Genel olarak insan kaynağının eğitimi ve gelişimi YB'nin etkili bir şekilde uygulanması bakımından önemli görülmektedir. YB yaklaşımının pratikte yeni olduğu düşünüldüğünde belirsizliklerin giderilmesinde eğitimin ve standart ilkelerin belirlenmesinin etkili olması beklenmektedir.

Uygulamanın güçlüklerine dair tespitler ise Şekil 7'de verilmiştir.

Şekil 7. YB Uygulamasının Güçlükleri

Kaynak: OECD, 2022

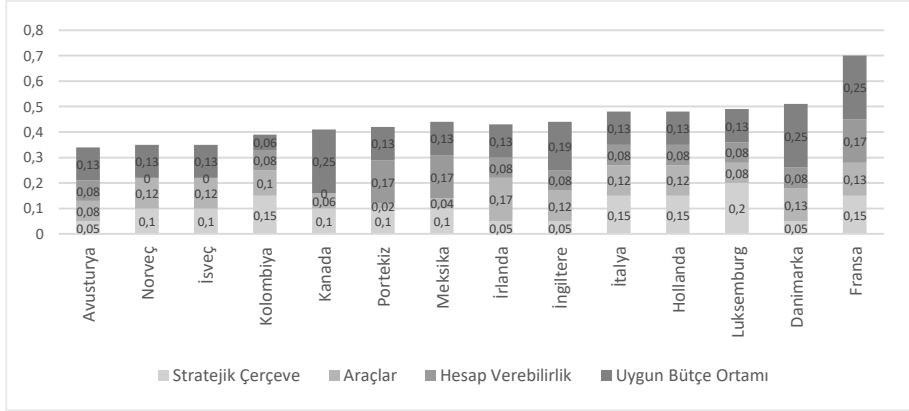
OECD ülkelerinde YB uygulayan ülkelerin güçlük olarak gördükleri unsurların başında metodoloji eksikliği gelmektedir. Buna göre YB uygulamasının ne şekilde olması gerektiğine dair net bir tarif bulunmamaktadır. YB araçlarının da ülkelere göre değişiklik göstermesi bu bulguyu desteklemektedir. Bu bağlamda OECD'nin üye ülkelere yol gösterici olması ve bir standardın sağlanması bakımından YB metodolojisinin belirlenmesi gerekmektedir. YB uygulamasındaki diğer güçlükler ise plan bütçe ilişkisini yansıtan modern bir bütçe çerçevesi, siyasi irade, bilgi ve

iletişim teknolojileri, kaynak, uzmanlık, hükümet kapasitesi ve idari liderlik konularındaki yetersizliklerdir.

Araştırmada katılımcılara YB uygulamalarının politika oluşturmada ve kaynakların dağılımında etkili bir unsur olup olmadığına dair şahsi görüşleri de sorulmuştur. Elde edilen bulgularda 7 ülke (Avusturya, Kolombiya, Fransa, İrlanda, İtalya, Meksika, Norveç) temsilcisi bunun etkili olmadığına, 4 ülke (Portekiz, Hollanda, Lüksemburg, Danimarka) temsilcisi bazı sektörlerde etkili olduğuna ve 3 ülke (İngiltere, İsveç, Kanada) temsilcisi ise tüm sektörlerde etkili olduğuna dair görüş belirtmiştir. Ayrıca soruya olumlu yaklaşanlara yeşil bütçe uygulamasının politika belirlemede ve kaynak dağılımında ne kadar etkili olduğu (1=biraz etkili 3=çok etkili) sorulmuştur. Bulgulara göre yeşil bütçe uygulamasının politika belirlemede ve kaynakların dağılımında etki düzeyini Kanada, İsveç, Danimarka, Lüksemburg temsilcileri orta, İngiltere temsilcisi ileri ve Hollanda ve Portekiz temsilcileri ise az bulmaktadır.

Araştırma sorularına ait bulgular buraya kadarki kısımda verilmiştir. Şekil 1’deki OECD’nin etkili YB için belirlemiş olduğu çerçeve unsurlar dikkate alınarak YB uygulayan ülkelerin performans bulguları ise 0 (=kötü performans) ile 1 (iyi performans) değeri aralığında olmak üzere Şekil 8’de verilmiştir.

Şekil 8. YB Uygulayan OECD Ülkelerinde Performans Değerlendirmesi

Kaynak: OECD, 2022

Şekil 8’de dört unsura ilişkin performans değerleri kümülatif olarak dikkate alındığında ilk sırada Fransa (0.7) yer alırken son sırada ise Avusturya (0.34) bulunmaktadır. Performans sıralamasında en yüksek skorlar stratejik çerçeve unsuru açısından Fransa, Hollanda, İtalya ve Kolombiya (0.15)’ya, araçlar açısından Fransa ve Danimarka (0.13)’ya, hesap verebilirlik açısından Fransa, Meksika ve Portekiz (0.17)’ya ve uygun bütçe ortamı bakımından ise Fransa, Danimarka ve Kanada (0.25)’ya aittir.

OECD ülkeleri arasında bulunan Türkiye özelinde de bulgulara yer verilmesinde fayda görülmektedir. Türkiye, YB uygulamayan ülkeler arasında yer almaktadır. Ayrıca gelecekte YB uygulamasına dair bir planlamanın olmadığı da anket bulgularından elde edilen bir sonuçtur. Türkiye özelinde YB uygulaması önündeki güçlükler arasında siyasi irade, kaynak (zaman ve personel) ve metodoloji eksikliği ön plana çıkmaktadır.

4. TARTIŞMA

YB yaklaşımının henüz yeni bir uygulama olması bazı belirsizlikleri de beraberinde getirmektedir. Söz konusu belirsizliklerin varlığında uygulamanın yaygınlık düzeyi de düşük kalmaktadır. Nitekim OECD ülkelerinin sadece %40'ı YB'yi uygulamaktadır. Yaklaşımın geleceği bakımından önem arz eden hususlar; metodoloji, stratejik çerçeve, yetkili otorite, uygulama ölçeği ve temsilcilerin görüşleri ölçütleri bağlamında ortaya konulabilir. Bu alanlarda gerçekleştirilecek adımların YB ile ilgili belirsizlikleri ortadan kaldırıp, YB'nin yaygınlaşmasında ülkeleri teşvik etmesi beklenmektedir.

YB uygulamalarına ilişkin belirsizliklerin en önemli sebebi olarak yaklaşımın belirli bir metodolojisinin bulunmayışı gösterilebilir. Uygulamanın nasıl gerçekleştirileceğine dair yol gösterici bir kılavuzun bulunması gerekmektedir. Özellikle OECD'nin bu konudaki eksikliği gidermesi, üyeleri arasında yaklaşımın yaygınlaşması bakımından önem taşımaktadır. Metodoloji noktasında özellikle uygun YB araçlarının tercihi ve uluslararası ve ulusal stratejilerle uyumu ön plana çıkmaktadır. Araçlar ile alınan her türlü mali kararın çevresel etkileri hakkında bir bilgi sağlanmış olacaktır. Ayrıca bu bilginin uluslararası karşılaştırılabilir özelliğinin bulunması durumunda YB uygulamasında en iyi örnek uygulamaların ortaya çıkması mümkün hale gelecektir. Bu da yaklaşımı henüz uygulamamış ülkelerin doğru politikalar geliştirmesine katkı sunacaktır. Diğer yandan uluslararası ve ulusal stratejilerin yön verdiği bir YB yaklaşımının benimsenmesi çevresel açıdan etkin politikalar üretilmesine hizmet edecektir.

YB'nin etkinliğine dair bir diğer belirsizlik, uygulamanın yetkili idarelerine ilişkindir. Sürecin çevreyle ilişkili olması çevre bakanlıklarının süreçte etkin olmasını gerektirmektedir. Ancak süreçte genelde maliye bakanlıklarının yetkili olduğu görülmektedir. Bu konuda iki birim arasında koordinasyonun sağlanması sağlıklı bir YB süreci için hayati öneme sahiptir.

YB'de belirsizlik yaratan bir diğer husus ise uygulamanın ölçeği ile ilgilidir. Hem merkezi hem de diğer idareleri kapsayacak şekilde bütüncül bir hükümet perspektifiyle uygulanmadığı takdirde çevresel hedeflere ulaşılması mümkün olmayabilir. Dolayısıyla OECD ülkelerinde uygulamanın merkezi idare dışındaki idareler bazında da yaygınlaştırılması önemlidir.

YB'nin çevresel hedeflere ulaşılmasına katkısı kaynak dağılımına hizmet etmesiyle doğru orantılıdır. OECD ülkelerinde gerçekleştirilen YB araştırmasında ankete

katılan ülke temsilcilerinin özellikle kaynak dağılımında ve politika oluşumunda YB uygulamasını etkili bir araç olarak görmemeleri oldukça önemli bir tespittir. Bu bulgu bireylerin şahsi görüşlerini yansıtırken yüksek bir ihtimalle uygulamadaki tecrübelerini de kapsamaktadır. Dolayısıyla gelişmiş ülkelerde dahi politika yapımında ve kaynak dağılımında çevresel unsurlar dışındaki faktörlerin daha etkili olduğu görüşü yaygındır. Bu bağlamda politik faktörler ön plana çıkmaktadır. Politik kaygılar iktidarların varlığını sürdürmesi bakımından kaynakların çevresel hedeflerden ziyade siyasi kazançlar doğrultusunda kullanımını teşvik edebilir. Kurumsal ve iktisadi gelişimde daha ileri olan OECD ülkelerinde dahi durumun böyle olması gelişmekte olan ülkelerde YB'nin uygulanabilirliği noktasında endişeleri beraberinde getirmektedir.

Her ne kadar YB ile ilgili teorik beklentiler çevresel sürdürülebilirlik bakımından olumlu yönde olsa da pratikte bunun somut bir şekilde teyit edilmesi gerekmektedir. YB'nin çevresel hedeflere ulaşma noktasındaki katkısı bakımından ampirik literatür henüz gelişmemiştir. Bu da uygulamanın faydası bakımından belirsizlikleri beraberinde getirmektedir. YB uygulamasında yaygın olan güçlüklerin varlığı da göz önünde bulundurulduğunda yaklaşımın başarılı sonuçlar verip vermeyeceği orta ve uzun vadede görülecektir. Hem metodoloji eksikliği hem de uygulamanın başarısına dair somut bulgunun olmaması YB'nin yaygınlaşması önünde bir sorun olarak görülmektedir. Ancak özünde çevresel hedeflere odaklanması ve politika yapma sürecini buna dayandırması, yaklaşımın uzun vadede sürdürülebilir kalkınma bakımından olumlu sonuçlar vereceği kanaatini de oluşturmaktadır.

Türkiye özelindeki bulgular ele alındığında YB'nin uygulanmasında öncelikle siyasi iradenin adım atması gerekmektedir. Hükümetin çevresel amaçlara ulaşmak üzere YB'yi bir araç olarak görmesi ve bunu uygulamaya koyması ve daha da önemlisi buna ilişkin bir planlama yapması önemli görülmektedir. Diğer yandan tüm OECD ülkeleri bulguları birlikte değerlendirildiğinde YB uygulaması öncelikle görece daha yüksek bir kalkınmışlığı gerektirmektedir. Diğer bir ifadeyle kalkınmış ülkelerde çevreye entegre edilmiş politikaların hayata geçmesi daha olanaklıdır. Bu bağlamda Türkiye'nin önünde kat etmesi gerektiği bir mesafe söz konusudur. Örneğin hukukun üstünlüğünün bulunduğu, saydamlığın, katılımcılığın ve hesap verebilirliğin iyi işlediği, çevre bilincinin geliştiği bir toplumda çevreye zararlı uygulamaların engellenmesi ya da çevreye entegre politikaların üretilmesi daha mümkündür. Ancak Türkiye açısından kalkınmışlığın temel göstergesi olan kurumsal kalite bileşenlerinde genellikle düşük bir performans söz konusudur (WGI, 2022).

SONUÇ

Bütçeler hükümetlerin en önemli mali planı olup, kamusal kaynakların nerelerden elde edileceği ve nerelere dağıtılacağına ilişkin bilgi sunmaktadır. Kaynakların sınırlı olduğu ancak devletin rol ve sorumluluklarının sürekli artış gösterdiği günümüzde önceliklendirme yaparak kaynakların dağıtılması gerekmektedir. Çevresel sürdürülebilirlik günümüzün en önemli sorunlarının başında gelmektedir. Çevresel sorunların sınır ötesi dışsallıklarının varlığı, özellikle uluslararası anlaşmalar yoluyla sorunun çözümünde hükümetleri çeşitli yükümlülükler altına sokmaktadır. Hükümetlerin söz konusu yükümlülüklerini yerine getirmesinde YB uygulaması günümüzde savunulan yaklaşımlardan birisi olup, kamu maliyesi ile çevre arasında köprü görevi görmektedir.

YB öncelikli bütçeleştirilmenin bir uygulama biçimi olup, çevresel hedeflere ulaşılmasında bütçe bileşenlerinin çevresel etkilerini çeşitli performans göstergelerine göre değerlendiren ve karar alma sürecini çevreyle entegre eden bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım ile temel amaç çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasında mali araçların etkin bir şekilde kullanımını sağlamaktır. Diğer bir ifadeyle YB’de bilinçli bir politika izleme süreci ile çevresel hedeflere ulaşılması arzu edilmektedir.

OECD, YB’ye önem vermekte olup, YB’nin üye ülkelerin kamu mali sistemine dahil edilmesi için çaba sarf etmektedir. Bu bağlamda Yeşil Bütçelemede Paris İşbirliği (2017) girişimi YB’nin üye ülkelerde yaygınlaştırılmasını amaçlamaktadır. OECD etkili bir YB’nin birbiriyle ilişkili dört unsur üzerine inşa edileceğini ileri sürmektedir. Bunlar stratejik ve mali planlama, bütçe araçları, hesap verebilirlik ve saydamlık ve uygun bütçe ortamıdır. Stratejik ve mali planlama, uluslararası ve ulusal çevresel stratejiler ile mali kaynakları buluşturabilen bir YB’nin varlığını arzulamaktadır. YB araçları bütçe göstergelerinin çevresel ve iklimsel hedefler üzerindeki etkisini ortaya koymaya imkân tanıyan unsurlardır. Çevresel gelişmelere ilişkin bilginin üretilmesi ve yayımlanması hesap verebilirlik ve saydamlığa işaret etmektedir. YB’nin etkili bir şekilde uygulanması için destekleyici unsurların da kamu mali sistemine entegre edilmesi gerekmektedir. Destekleyici unsurlar YB’nin uzun vadede sürdürülebilirliği bakımından oldukça önemli görülmektedir.

OECD, YB’nin ne durumda olduğunu ortaya koymak üzere 2020 yılında Gelişmekte Olan Yeşil Bütçeleme Uygulamalarına İlişkin Anket uygulamış ve elde edilen bulguları YB veri tabanında yayımlamıştır. Anket ile YB’nin yapısı, biçimi ve eksiklikleri ile ilgili veri oluşturularak hem YB’nin gelişimine destek hem de YB’yi uygulayacak ülkelere yol gösterici kılavuz olması amaçlanmaktadır. Söz konusu anketin AB Komisyonu tarafından AB üyesi ülkelerde de yapıldığı ve hatta bunun 2021 yılında da devam ettirildiği görülmektedir.

OECD ülkeleri bulgularında 14 ülkenin YB uyguladığı, 5 ülkenin de yakın gelecekte uygulamayı planladığı görülmektedir. YB’nin uygulanmasındaki güçlükler arasında en yaygın unsurlar sırasıyla; metodolojinin yokluğu, modern bir bütçe çerçevesinin eksikliği, siyasi iradenin yetersizliği, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yetersizliği,

kaynakların (zaman, personel) eksikliği, hükümetin kapasite yetersizliği ve idari liderlik eksikliği olarak belirtilmiştir. Ayrıca YB'ye yön veren ulusal stratejilerin de çok yaygın olmadığı görülmektedir.

OECD ülkelerinde YB'yi uygulayan 14 ülkenin kendi içindeki performans sıralamasında ise ilk sırada 0.7 skoru ile Fransa yer alırken son sırada son sırada 0.34 skoruyla Avusturya bulunmaktadır. OECD'nin belirlemiş olduğu YB çerçevesi unsurları bağlamında performans sıralamasında ise en yüksek skorlar stratejik çerçeve unsuru açısından Fransa, Hollanda, İtalya ve Kolombiya (0.15)'ya, araçlar açısından Fransa ve Danimarka (0.13)'ya, hesap verebilirlik açısından Fransa, Meksika ve Portekiz (0.17)'ya ve uygun bütçe ortamı bakımından ise Fransa, Danimarka ve Kanada (0.25)'ya aittir.

OECD ülkelerinde YB'ye dair son yıllarda bir ilgi söz konusudur. Henüz yeni bir uygulama olarak değerlendirilebilecek YB'nin yaygınlaşması bakımından OECD'nin bazı tedbirleri alması gerekmektedir. Öncelikle YB uygulamasına yol gösterebilecek bir metodolojinin oluşturulması sağlanmalıdır. Bu YB'i uygulamayan ülkeleri de teşvik edecektir. Diğer yandan çıktı/sonuç odaklı modern bütçe sistemlerin yaygınlaştırılması gerekir. Bu YB'yi destekleyecek uygun bir bütçe ortamının gelişimi bakımından yararlı olacaktır. Ayrıca YB sürecinin siyasi irade tarafından sahiplenilmesi ve bunun desteklendiği mesajının tüm kamu kurumları ve personeli bakımından verilmesi gerekmektedir. YB'nin uygulanmasında yasal altyapının sağlanması, uygulamanın bütüncül perspektifte merkezi idare dışındaki idareleri de kapsayacak biçimde yaygınlaştırılması çevresel hedeflere ulaşılmasında yarar sağlayacaktır. Son olarak YB'nin somut yararlarını gösteren ampirik analizlerin sıklaştırılması gerekmektedir.

Türkiye ve diğer gelişmekte olan ülkeler bağlamında ise YB uygulamaları için uygun ortamın sağlanması öncelikli adım olarak görülmektedir. Etkin işleyen bir YB için öncelikle kurumsal yapıdaki iyileşmelerin diğer bir ifadeyle kalkınmanın kabul edilebilir düzeylere ulaşması gerekmektedir. Yapısal sorunların giderilmesi ve çevresel bilincin gelişmesi YB uygulamalarının daha etkin sonuçlar üretmesi bakımından oldukça önemlidir.

WHAT ABOUT GREEN BUDGET INITIATIVES IN OECD COUNTRIES? EVALUATION OF THE EVIDENCE

1. INTRODUCTION

It is clear that there are more people around the world that are worried about environmental sustainability. Environmental issues are the most significant issue in the globe, according to the World Economic Forum's Global Risk Perception surveys (WEF, 2022). If environmental issues are not handled or at least brought to a sustainable position, future generations are thought to be at considerable risk. Environmental issues are a universal issue that all nations in the globe face and are now waiting for a solution. To address environmental issues with cross-border externalities, it is required to strengthen international contacts, build national and international plans and strategies, and uphold commitments. A country's growth path is mostly determined by the government, the market, and civil society, each of which plays a crucial role in that process (Petrie, 2021:10). The government is crucial in integrating green transformation into models of economic growth and in providing a solution to the conflict between economic expansion and environmental protection (Liu, 2020:73). The adoption of green thinking across various industries and the formulation of policies in this regard are goals for sustainable development. Since the budget is the most crucial vehicle for making the government's plans a reality, it is expected that it will integrate green principles and adopt ecologically friendly budgetary practices. Both taxes and spending, as part of the budget, are essential to accomplishing climate goals and solving environmental issues. The term "green budgeting" or "environmentally friendly budgeting" refers to the application of green thought to government spending plans.

2. METHODS

In this study, it is aimed to determine and evaluate the situation about green budget practices in OECD countries. In this context, the results of the 2020 (July–September) OECD Survey on Emerging Green Budgeting Practices in 35 OECD countries are assessed. The research questions for the study are listed below:

1. Which unit(s) are responsible for the green budgeting?
2. What is the incentive elements of the green budgeting?
3. What is the legal basis of the green budgeting?
4. Is there a national strategy to guide green budgeting?
5. At what levels of government does green budgeting apply?
6. What are the green budgeting tools?
7. What are the ways of informing the public about the green budgeting?
8. What are the supporting elements of the green budgeting?
9. What are the difficulties of the green budgeting?

3. RESULTS

The results show that 14 OECD countries are using green budgeting. It has been noted that the finance ministries are the authorized units for green budgeting in most OECD countries. The environmental ministries also have authority on green budgeting implementations. In most OECD countries, political commitment, budget law, and administrative procedures promote legal basis of green budgeting. Only four of the OECD countries are implementing green budgets (Canada, Colombia, France, and Mexico), according to the research findings, declared to have a national policy that directs green budget implementations. In OECD countries, central/federal governments generally implement green budget policies. Promoting environmental awareness in the development of policies is the most common incentive for implementation. Green budget tools that are commonly favored include carbon assessment, environmental impact assessment, cost-benefit analysis, and green budget labeling. The preferred approach for sharing information, which is vital in terms of accountability and transparency, is generally open data portals. On the other hand, lack of methodology and resources are viewed as the primary causes of implementation challenges. In addition, France ranks first out of 14 nations in the green budget performance ranking with a score of 0.7.

4. DISCUSSION

The contribution of the green budget to the achievement of environmental goals is directly proportional to its service to resource allocation. The participants of the countries taking part in the survey did not consider the use of green budgets to be a successful instrument, particularly for allocating resources and formulating policy, according to the OECD's green budget research. Although this finding reflects the views of certain individuals, it also most likely takes into consideration their real-world experiences. Additionally, as green budgeting is still a relatively new strategy, no empirical research has been conducted. The theoretical benefits of green budgeting need to be tested in practice. Empirical techniques should be applied in this case.

CONCLUSION

The most crucial financial plan for governments is the budget, which details how and where public funds will be obtained and allocated. Resources need to be allocated by prioritizing since there are little resources but an ever-growing role and responsibility of the state. Environmental sustainability is one of the most important problems of today. The existence of cross-border externalities of environmental problems puts governments under various obligations, especially in solving the problem through international agreements. In order to satisfy the commitments of the governments, one strategy is the use of a green budget, which acts as a link between public finance and the environment.

There has been an interest in green budgeting in OECD countries in recent years. The OECD needs to take action with regard to green budgets. First, it is important to make sure that a methodology for green budgeting is established. Second, output/results-focused budgeting systems need to be strengthened for green budgeting. This will help establish a favorable fiscal environment that will support green budgeting. Third, there should be political will to support the green budgeting process, and all public organizations should be informed that this is the case. Fourth, the legal infrastructure of green budgeting should be established, and green budgeting should be expanded in sub-units outside the central administration in a holistic framework. Finally, more empirical analysis is needed to validate the benefits of green budgeting.

KAYNAKÇA

- Bova, E. (2021). Green Budgeting Practices in the EU: A First Review. Erişim: 02.01.2022, https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/green-budgeting-practices-eu-first-review_en
- Buchholz, W. ve Konrad, K. A. (1994). Global Environmental Problems and the Strategic Choice of Technology. *Journal of Economics*, 60 (3), 299-321.
- Cremins, A. ve Kevany, L. (2018). An Introduction to the Implementation of Green Budgeting in Ireland. Erişim: 01.01.2022, <https://igees.gov.ie/wp-content/uploads/2019/01/The-Implementation-of-Green-Budgeting-in-Ireland.pdf>
- EU (2021). Green Budgeting: Towards Common Principles. Erişim: 03.05.2022, https://ec.europa.eu/info/publications/economic-and-financial-affairs-publications_en.
- Hardin, G. (1968). The Tragedy of the Commons. *Science*, 162 (3859), 1243-1248.
- Jacob, K., Volkery, A. ve Lenschow, A. (2008). Instruments for Environmental Policy Integration in 30 OECD Countries. Jordan, A. J. ve Lenschow, A. (Ed.), *Innovation in Environmental Policy?* içinde, (s. 24-48). UK: Edward Elgar.
- Jones, B. (2011). Driving A Green Economy Through Public Finance and Fiscal Policy Reform. *Journal of International Commerce, Economics and Policy*, 2 (2), 325-349.
- Jordan, A. ve Lenschow, A. (2008). Policy Paper Environmental Policy Integration: a State of the Art Review. *Environmental Policy and Governance*, 20, 147-158.
- Kohlhaas, M. (1999). Green Budget Reform: Macroeconomic Impacts and Impacts on Innovation. Schlegelmilch, K. (Ed.), *Green Budget Reform in Europe* içinde, (s. 23-32). Germany: Springer.
- Lamperti, F., Mazzucato, M., Roventini, A. ve Semieniuk, G. (2019). The Green Transition: Public Policy, Finance, and the Role of the State. *Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung*, 88 (2), 73-88.
- Lenschow, A. (2002). Greening the European Union: An Introduction. A. Lenschow (Ed.), *Environmental Policy Integration* içinde, (s. 3-21). USA: Earthscan Publications Ltd.
- Liu, Q. (2020). Green Policy and Green Finance Allocative Efficiency. *International Journal of Science*, 7 (3), 73-84.
- Maria Cimpoeru, V. (2012). An Empirical Study on Key Indicators of Environmental Quality: Green Budgeting - A Catalyst For Sustainable Economy and A Factor For Institutional Change. *Sustainability and Organizational Change*, 14 (32), 485-500.
- OECD (2005). *Environmental Fiscal Reform for Poverty Reduction*. Paris: OECD Publishing.
- OECD (2019a). Budgeting for Outcomes. Erişim: 25.04.2022, <http://www.oecd.org/gov/budgeting/performance-results-meeting-2019.htm>

- OECD (2019b). Financing Climate Objectives in Cities and Regions to Deliver Sustainable and Inclusive Growth. Paris: OECD Publishing.
- OECD (2020). OECD Green Budgeting Framework (Highlights). Erişim: 01.01.2022, <http://dx.doi.org/www.oecd.org/environment/green-budgeting/OECD-Green-Budgeting-Framework-Highlights.pdf>.
- OECD (2021a). *Green Budgeting in OECD Countries*, Paris: OECD Publishing.
- OECD (2021b). Climate Change and Long-term Fiscal Sustainability. Erişim: 01.01.2022, <https://www.oecd.org/gov/budgeting/Climate-change-and-long-term-fiscal-sustainability.pdf>
- OECD (2021c). Introductory Note on Integrating Climate into Macroeconomic Modelling: Drawing on the Danish Experience. Erişim: 01.01.2022, <https://www.oecd.org/gov/budgeting/integrating-climate-into-macroeconomic-modelling.pdf>
- OECD (2022). Green Budgeting Database, Erişim: 02.03.2022, https://qdd.oecd.org/subject.aspx?Subject=GOV_GREENBUD
- Petrie, M. (2021). Introduction: The Twin Environmental Crises and Wishful Thinking. Petrie, M. (Ed.), *Environmental Governance and Greening Fiscal Policy* içinde, (s. 1-19). Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Petrie, M. (2022). Integrating Economic and Environmental Policy. *Policy Quarterly*, 18 (2), 10-17.
- Russel, D. ve Benson, D. (2014) Green Budgeting in An Age of Austerity: A Transatlantic Comparative Perspective. *Environmental Politics*, 23 (2), 243-262.
- Schlegelmilch, K. (1999). Introduction to the Green Budget Reform Seminar. Schlegelmilch, K. (Ed.), *Green Budget Reform in Europe* içinde, (s. 23-32). Germany: Springer.
- Steurer, R. (2008). Sustainable Development Strategies. Jordan, A. J. ve Lenschow, A. (Ed.), *Innovation in Environmental Policy?* içinde, (s. 93-113). UK: Edward Elgar.
- WEF (2022). The Global Risks Report 2022, Erişim: 02.03.2022, <https://www.weforum.org/reports/global-risks-report-2022/>
- WGI (2022). World Governance Indicators Database, Erişim: 09.08.2022, <https://info.worldbank.org/governance/wgi/>
- Wilkinson, D., Benson, D. ve Jordan, A. (2008). Green Budgeting. Jordan, A. J. ve Lenschow, A. (Ed.), *Innovation in Environmental Policy?* içinde, (s. 70-92). UK: Edward Elgar.

KATKI ORANI / CONTRIBUTION RATE	AÇIKLAMA / EXPLANATION	KATKIDA BULUNANLAR / CONTRIBUTORS
Fikir veya Kavram / <i>Idea or Notion</i>	Araştırma hipotezini veya fikrini oluşturmak / <i>Form the research hypothesis or idea</i>	Mehmet AVCI
Tasarım / <i>Design</i>	Yöntemi, ölçeği ve deseni tasarlamak / <i>Designing method, scale and pattern</i>	Mehmet AVCI
Veri Toplama ve İşleme / <i>Data Collecting and Processing</i>	Verileri toplamak, düzenlemek ve raporlamak / <i>Collecting, organizing and reporting data</i>	Mehmet AVCI
Tartışma ve Yorum / <i>Discussion and Interpretation</i>	Bulguların değerlendirilmesinde ve sonuçlandırılmasında sorumluluk almak / <i>Taking responsibility in evaluating and finalizing the findings</i>	Mehmet AVCI
Literatür Taraması / <i>Literature Review</i>	Çalışma için gerekli literatürü taramak / <i>Review the literature required for the study</i>	Mehmet AVCI

-ARAŞTIRMA MAKALESİ-

**BAĞIMSIZ OLARAK FAALİYET GÖSTEREN MUHASEBE MESLEK
MENSUPLARININ ETİK ALGILARINA İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA:
ANKARA İLİ ÖRNEĞİ***

Kemal Cihangir AKBAY¹&Seyhan ÇİL KOÇYİĞİT²

Öz

Ahlaki bir boyuta sahip ve profesyonel bir meslek olan muhasebe mesleği, sosyal ve ekonomik hayat içerisinde oldukça önemli bir role sahiptir. Muhasebe mesleği tüm toplumun çıkarlarını gözeterek sosyal sorumluluk bilinci içerisinde tarafsız ve dürüst bilgiler üretmek zorundadır. Muhasebe meslek mensupları, mesleki faaliyetlerini ifa ederken etik kurallar çerçevesinde muhasebe meslek etiğine bağlı kalarak hareket etmelidirler. Bu çalışmanın amacı Ankara ilinde bağımsız olarak faaliyette bulunan muhasebe meslek mensuplarının etik algulamalarının tespit edilerek, etik dışı davranmaya neden olan etkenler ve etik dışı davranışların çözüm önerilerine ilişkin görüşlerinin ortaya konulmasıdır. Ayrıca bazı demografik değişkenlere göre etik algılarının farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmekte çalışmanın diğer bir amacıdır. Veriler anket tekniği ile toplanmış ve elde edilen veriler istatistiki yöntemler kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, daha fazla müşteri edinebilme çabalarının, müşteri işletmeyi kaybetmeme arzusunun ve mesleki tecrübe eksikliğinin etik dışı davranışların başlıca nedenleri olduğu tespit edilmiştir. Etik dışı davranışların çözüm önerilerine yönelik ifadelerden “meslek mensuplarının ücretlerinin tahsilinde devletin düzenleme yapması ve yardımcı olması gerekir” ifadesi başlıca çözüm önerisi olarak tespit edilmiştir. Ayrıca cinsiyet, mesleki unvan ve mesleki faaliyet süresi değişkenlerine göre etik algılama farklılıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe, Muhasebe Mesleği, Etik, Muhasebe Meslek Etiği.

JEL Kodları:M40, M41.

Başvuru:26.01.2022

Kabul:02.08.2022

* Bu çalışma Prof. Dr. Seyhan ÇİL KOÇYİĞİT'in danışmanlığında Kemal Cihangir AKBAY tarafından sunulan yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

¹Kemal Cihangir AKBAY ORCID ID: 0000-0002-2865-508X

²Prof. Dr. Seyhan ÇİL KOÇYİĞİT Hacı Bayram Veli Üniversitesi İ.İ.B.F., Sağlık Yönetimi Bölümü, seyhan.cil@hbv.edu.tr. ORCID ID: 0000-0003-1012-3605

A RESEARCH ON THE INDEPENDENTLY OPERATING ACCOUNTANT PROFESSIONAL MEMBERS' ETHICAL PERCEPTIONS: EXAMPLE OF ANKARA PROVINCE³

Abstract

The accounting profession, which is a professional occupation having a moral dimension, has a quite important role in social and economic life. The accounting profession has to produce impartial and decent information with a sense of social responsibility by looking after the interests of the whole society. Accounting professionals have to act by the ethics of the accounting profession under ethical rules when fulfilling professional activity. The aim of this study is to determine the ethical perceptions of accounting professionals operating independently in the province of Ankara, and to reveal their views on the factors that cause unethical behavior and solution proposals for unethical behavior. In addition, another aim of the study is to determine whether ethical perceptions differ according to some demographic variables. The data were collected using the questionnaire technique and the obtained data were analyzed using statistical methods. As a result of the research, it has been determined that the efforts to acquire more customers, the desire not to lose the customer business and the lack of professional experience are the main reasons for unethical behavior. Of the statements aimed at suggestions for solving unethical behavior, the statement "the state should regulate and assist in the collection of professional employees' wages" has been identified as the main solution proposal. In addition, ethical perception differences were observed according to the variables of gender, professional title and duration of professional activity.

Keywords: Accounting, Accounting Profession, Ethic, Accounting Professional Ethics.

JEL Codes: M40, M41.

"Bu çalışma Araştırma ve Yayın Etiğine uygun olarak hazırlanmıştır."

1. GİRİŞ

Muhasebe mesleği, sosyal sorumluluğu oldukça yüksek bir profesyonel meslek dalı olup, üretmiş olduğu veriler ile birlikte başta devlet olmak üzere tüm kişi, örgüt, kuruluş ve kurumlar için oldukça hassas ve değer yaratan bilgileri üreten sistemin sağlayıcısıdır.

Muhasebe meslek mensuplarının, sosyal sorumluluk çerçevesinde öncelikle kamu yararını gözeterek, bağımsız, dürüst ve tarafsız bir şekilde yeterli uzmanlık bilgisiyle

³The Extended English Summary is located the end of the Article

mesleki hassasiyete önem vererek mesleki faaliyetlerini yerine getirmeleri gerekmektedir.

Kamu yararı gözeterek bu doğrultuda hizmet edecek bir sorumluluk taşıyan muhasebe mesleği her sistemde olduğu gibi belirli kurallar ve ilkeler doğrultusunda işlerliğini daha etkin bir şekilde sunabilecektir. Muhasebe meslek mensuplarının üretecekleri bilgilerin toplumsal boyutu düşünüldüğünde özellikle muhasebe meslek etiği konusunda daha net etik kural ve ilkelerden oluşan bir yönetmeliğin oluşturulması önem arz etmektedir. Meslek etiği ilkeleri, muhasebe meslek mensubunun ahlaki boyutta dürüst bir yapı içerisinde mesleki faaliyetlerini yerine getirilmesi gerekliliğini belirtmektedir. “Muhasebe meslek etiği, muhasebe meslek mensuplarının iş dünyasındaki ilişkilerini düzenleyen ilke ve kurallar bütünüdür” (Soylu, 2018: 21). Meslek etiği konusunda önemlilik arz eden husus etik dışı davranışların hiç meydana gelmemesidir.

Ülkemizde, muhasebe mesleğini icra eden meslek mensuplarının uyması gereken mesleki etik kurallarına ilk olarak 3568 sayılı meslek yasasında ve yine 3 Mart 1990 tarihinde ve 20391 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren “Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirlerin Çalışma Usul ve Esasları Hakkındaki Yönetmelik” de yer verilmiştir.

Son olarak 19 Ekim 2007 tarihinde yayınlanan “Serbest Muhasebeciler, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirlerin Mesleki Faaliyetlerinde Uyacakları Etik İlkeler Hakkında Yönetmelik” 26675 sayılı Resmi Gazete ile yürürlüğe girmiştir. 19 Ekim 2007 de yayınlanan yönetmelik ise 25 Aralık 2012 tarihinde 28508 sayılı Resmi Gazete ile yayınlanarak değişikliğe uğramıştır. Muhasebe meslek mensuplarının mesleki faaliyetlerinde uyacakları etik ilkeler, ilgili yönetmeliğin birinci bölüm ve birinci kısmında yer alan temel etik ilkeler başlığı altında “Dürüstlük, Tarafsızlık, Mesleki Yeterlilik ve Özen, Gizlilik, Mesleki Davranış” (resmigazete.gov.tr) olarak belirtilmiştir. Gerçekleşen bu değişiklik neticesinde; meslek mensuplarının üst birliği olan Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB)Uluslararası Etik Standartları Kurulunun (IFAC) “Uluslararası Etik Standartlar” ile alakalı gerçekleştirmiş olduğu değişiklikleri meslek mensuplarına duyuracağını belirtilmiştir.

TÜRMOB tarafınca hazırlanan “etik eğitimi ve etik sözleşme yapılması” konusundaki tebliğ ile 27 Mart 2014 tarihinde yayınlanan Resmi Gazetenin 28954 sayılı baskısında meslek üyelerinin bağlı olacağı etik eğitimi konusundaki yöntem ve ana öğeleri belirlenmiştir. TÜRMOB, Mart 2015 tarihinde IFAC tarafından yayınlanmış olan “Muhasebe Meslek Mensupları için Etik Kurallar El Kitabı” 2014 baskısını Türkçe’ye çevirmiş ve IFAC’dan alınan izinle çoğaltmıştır (TÜRMOB, 2015).

Bu araştırmanın amacı bağımsız olarak faaliyette bulunan muhasebe meslek mensuplarının etik algılamalarının tespit edilerek, etik dışı davranmaya neden olan etkenler ve etik dışı davranışların çözüm önerilerine ilişkin görüşlerinin ortaya

konulmasıdır. Ayrıca bazı demografik değişkenlere göre etik algılarının farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmekte çalışmanın diğer amacıdır.

Çalışma bağımsız olarak çalışan muhasebe meslek mensuplarının etik dışı davranmalarına neden olan etkenlerin tespit edilebilmesi, etik dışı davranmayı önleyebilecek çözüm önerilerinin üretilebilmesi, meslek içerisinde daha etik bir yaklaşımla mesleki faaliyetlerini icra edebilmeleri; işletmenin ve işletme dışı çevrenin doğru ve adil olarak bilgilendirilmesine olanak sağlayacaktır. Ayrıca muhasebe mesleğine sağlayabileceği katkıları ile meslek içerisindeki rekabet çatışmasının da kontrol altına alınmasında fayda sağlayabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın giriş bölümünden sonra teorik bilgileri içeren kavramsal çerçeve ele alınmıştır. Bu bölümü takiben literatür araştırması yapılmış ve konuya ilişkin çalışmalara yer verilmiştir. Bir sonraki bölümde araştırmaya ilişkin yöntem, araştırma neticesinde elde edilen verilerin analiz ve yorumları ele alınmış olup, son olarak sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

1.1. Kavramsal Çerçeve

Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğünde muhasebe “hesaplaşma, karşılıklı hesap görme, hesap işleriyle uğraşma, hesapların bütünü, hesap işlerinin yürütüldüğü yer” olarak tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr).

1941 yılında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından muhasebenin ilk resmi tanımının yapılmış olduğu bilinmektedir. Bu tanıma göre muhasebe, “kuruluşların ekonomik nitelikteki işlemlerine ilişkin verileri kaydetme, sınıflandırma ve özetleme işlemleriyle varılan sonuçları analiz etme ve yorumlama, karar vermesi gereken ilgili kişilere sonuçları iletme sanat, bilim ve uygulamasıdır” (Kepekçi (2011) Aktaran: Sakallı, 2019: 9) şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımın yanı sıra literatür taraması yapıldığında birden fazla tanıma rastlanmaktadır. Bu tanımların bazıları şöyledir:

Muhasebe, fonksiyonları gözönünde tutularak; “mali nitelikteki işlemleri ve olayları para ile ifade edilmiş şekilde kaydetme, sınıflandırma, özetleyerek rapor etme ve sonuçları yorumlama bilim ve sanatı” şeklinde tanımlanmaktadır (Sevilengül, 2021: 3). Muhasebe, “mali işleri para ile kriterlenmiş haliyle kayıt etme, tasnif etme, özet çıkarma ve çıkan sonuçları anlamlı bir biçimde tefsir eden bir bilim ve sanattır” (Erol (2012) Aktaran: Sipahioğlu, 2019: 4). Muhasebe, “işletmenin mevcudiyetinde ve kaynaklarında gerçekleşen hareketleri parasal şekilde kayıt, tasnif, özet, analiz ve tefsir kullanarak alakalı kişi ve kurumlara rapor şeklinde sunan bir bilim ve sanattır” (Feyiz (2009) Aktaran: Sipahioğlu, 2019: 4). Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi muhasebe, mali nitelikteki işlemleri baz alarak bilgiler üretir ve bu bilgileri ilgililere bir köprü görevi görerek aktarır. Bu özelliğinden dolayı muhasebe literatürde “*işletme dili*” olarak nitelendirilmekte ve çıkar grupları ile işletme arasındaki bilgi akışını sağlayan tek kaynak olarak görülmektedir” (Yardımcıoğlu, Büyüksalvarcı ve İyibildiren, 2006: 171).

Diğer bir tanıma göre muhasebe, “bir örgütün kaynaklarının oluşumunu, bu kaynakların kullanılma biçimini, yapılan işlemler sonucunda bu kaynaklarda meydana gelen artış veya azalışları ve örgütün finansal açıdan durumunu açıklayacak bilgileri üreten ve bunları ilgili kişi ve kuruluşlara ileten bir bilgi sistemidir” (Sevilengül, 2021: 3).

Yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere muhasebe mesleği kendi içinde farklı uzmanlık alanlarına ayrılmaktadır. Çaldağ ve Ayanoglu (2004), yaptıkları çalışmada muhasebe bilim dalının genel olarak iki temel işlevinin olduğu ve bu iki işlevden ilkinin “mali nitelik taşıyan konuları sınıflandırmak, kaydederek rapor halinde ilgililere sunmak” ve diğer işlevinin ise “işletmelerin finansal durumunu analiz etmek ve yorumlamak” olduğunu belirtmişlerdir (Çaldağ ve Ayanoglu, 2004: 3).

Muhasebe mesleği etik ilke ve kurallara sıkı sıkıya bağlı olarak icra edilirse ancak o zaman görevini tam olarak yerine getirmiş olacaktır. Anlam olarak “etik” sözcüğünün Yunan dilinde “karakter” manasına gelen “ethos” kelimesinden türemiş olduğu bilinmektedir. Fransız dilinden yayılan “etik” sözcüğü TDK Türkçe sözlüğünde anlam olarak; “töre bilimi”, “çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünü”, “ahlakla ilgili” kelimeleri kullanarak ifade etmiştir. İnsanlar arasındaki ilişkileri, tutum ve eylemlerin kurallarını içeriyor olması etik ve ahlak kavramlarının birleşme noktası olarak görüle bile etik ile ahlak birbirinden ayrı kavramlardır. Çünkü etik bir ahlak felsefesi iken ahlak ise etik kavramına araştırma konusu olan bir kavramdır. Etik ahlakın felsefi boyutu olarak rehberlik edici ilke ve kuralları ayrıca bu ilke ve kurallara aykırı durumlara ilişkin yaptırımları ortaya koyan bir disiplindir (Aytekin, 2017: 5).

Toplumlara, coğrafyaya ve sınırlara göre değişiklik göstermeyen, evrensel bir yapıya sahip olan, ahlakı konu edinen, ahlak üzerine düşünme eyleminde olan, söz söyleme ve felsefe yapan etik, ahlak çerçevesinde tüm kişi ve toplulukların vazifeleri ile birlikte mutlak bir şekilde yerine getirilmesi gerekenler hususunda “neyin doğru”, “neyin yanlış” olduğu ile ilgilenen, insanlar arasındaki ilişkileri sosyal yaşamın içerisindeki tüm alanlarda birbirlerine karşı tutumlarını, davranışlarını ve verecekleri kararların oluşumunda belirleyici olarak rol alan ilke ve değerlerin tümünü konu edinen bir disiplindir (Yılmaz ve Adalı, 2019: 6).

Her meslek de olduğu gibi profesyonel bir meslek dalı olan muhasebe mesleğinin de kendi iç bünyesinde yer alan etik ilke ve kuralları bulunmaktadır. Meslek mensuplarının, mesleki güven ve toplumsal güven ortamının oluşabilmesi için bu ilke ve kurallara eksiksiz olarak uymaları gerekmektedir. Profesyonel bir meslek olan muhasebe mesleği, meslek mensuplarınca profesyonel olmayan düşüncelerde arındırılmış bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Bireysel olarak etik dışı davranışlarda bulunmamakla birlikte başkalarının gerçekleştirilen etik dışı davranışları da görmezden gelmemek gerekir. Ancak bu şekildeki davranış biçimi meslekte tam bir profesyonelliği getirir ve sosyal sorumluluğun gereklerini tamamlayabilir.

Daha çok kazanç elde etme arzusu, ahlaki zayıflık, yeteri düzeyde meslek etiği eğitiminin alınmamış olması etik olmayan davranışların sebepleri olarak gösterilmektedir (Kısakürek ve Alpan, 2010: 221). İnsanların, doğaları gereği güçlü olma arzuları mesleki yaşamlarında da kendini gösterir. Bu güçlü olma arzusu daha fazla kazanç elde etme ile kendisini ortaya koyar, daha fazla kazanç elde etme çabaları da meslek mensupları arasında rekabet olgusunun oluşmasına neden olur ki bu durum meslek mensuplarını etik olmayan davranışlara yönlendirebilir. İşte bu ve bunun gibi birçok etkenin varlığının ortaya çıkmaması için muhasebe meslek etiği çok daha profesyonel düşünülerek oluşturulacak meslek etiği ilkelerini bünyesinde barındırmalıdır.

Muhasebe meslek mensuplarının yerine getirdikleri faaliyetler sonucunda oluşacak verilerin yaratmış olduğu bilgiler oldukça hassas değerlere sahip olmakla birlikte kişiler arasında oluşan ticari ilişkilerde de yön belirleyici durumdadır. Bu doğrultuda muhasebe meslek mensupları, kişilerin yanlış yönlendirilmesi ile ortaya çıkabilecek sorunları daha oluşmadan ahlaki değer yargılarıyla ve etik yaklaşımlarıyla ortadan kaldırmaya yeteneğine sahiptirler. Bu sosyal sorumluluğa sahip olma sadece kişiler arasındaki sorunların oluşmadan ortadan kaldırılmasının yanı sıra kişilerin bilgi konusunda da eşit duruma gelmelerine olanak sağlar. Kişilerin vergilendirilme aşamasında doğru ve eşit bir şekilde kamu giderlerine katılımlarının belirleyicileri olmaları muhasebe mesleğinin etik ile olan bağının ne kadar hassas olması gerektiğinin göstergesidir. Meslek mensuplarının mesleki faaliyetlerini yerine getirirken etik davranışlarda bulunmalarının meslek etiğine sağlayacağı katkının ötesinde toplumun genel etik düzeyine etkide bulunacağı bilinmesi gerekir.

Kamunun doğru bilgilendirilmesi muhasebe mesleğinin kişisel çıkarlardan arındırılmış bir şekilde etik ilkelerin benimsenmesi ve yüksek ahlaki değerlere sahip meslek mensuplarının bir kısım yazılı ve bir kısımda yazılı olmayan kuralların varlığı ile gerçekleştirilebilir.

Muhasebe mesleğine ilişkin etik ilke ve kurallar, meslek mensubunun mesleki faaliyetini icra ederken karşılaşılabileceği etik ikilemler karşısında meslek mensubuna kısa yoldan karar verme mekanizmasını faaliyete geçirebilecek şekilde olmalıdır. Bu mekanizmanın doğru kararda isabetli olabilmesi etik konusunda belirlenmiş ilke ve kuralların yeteneğine bağlıdır. Bu bağlamda etik ilke ve kurallar etkileyici ve yaptırımlarıyla birlikte terk edilemez olmalıdır. Ancak bu şekilde oluşturulan ilke ve kurallar meslek mensuplarının etik davranma konusunda hiçbir şekilde karamsar düşüncelere girmemelerini ve ikileme düşmemelerini sağlayabilir. Mesleki faaliyet icra edilirken etik davranış konusunda ikileme düşülmediği takdirde etik dışı davranışlar daha düşünsel olgu olmaktan öteye gidemeyecek ve kendiliğinden son bulabilecektir.

Meslek mensupları, mesleği icra ederken geçmişten gelenlere değil mevcut ilke ve kurallara icap ederek mesleği daha etik bir mertebeye taşıyabilirler. Daha etik bir meslek daha saygın bir meslek demektir. Bu bilinçle de eylem ve davranışların gerçekleştirilmesi gerekir.

1.2. Literatür Taraması

Ülkemizde muhasebe meslek mensuplarının etik algılarının tespitine yönelik olarak yapılan araştırmalardan bazılarında aşağıda yer verilmiştir.

Aymankuy ve Sarıoğlan (2005) tarafından Balıkesir İl merkezinde faaliyette bulunan meslek üyelerinin etik ve mesleki etik konusundaki bakış açılarını anket yöntemi ile tespit etmek üzere yapılan araştırmanın sonuçlarına göre; etik davranışlara meslek üyelerince önem verildiği ancak bu oranın yarı yarıya olduğu diğer yarısının etik olmayan davranışlara yöneldiği tespit edilmiştir. Muhasebe meslek mensuplarının etik davranışlarda bulunamama sebeplerinin incelenmesi neticesinde; vergi mükelleflerince muhasebe meslek mensuplarına yapılan baskıların ve sürekli değişen yasaların başta geldiği tespit edilmiştir. Bunlarla birlikte “etik” davranışlarda bulunamamanın bir başka sebebi olarak muhasebe meslek üyeleri arasındaki gelir seviyesindeki farklılıklar gösterilmiştir. Müşteriyi memnun etmek amacıyla az sayıda deftere sahip olan meslek mensuplarının etik davranışlara özen gösteremedikleri tespit edilmiştir.

Zeytin (2007) tarafından yapılan araştırmada beş farklı ilde bağımlı olmadan muhasebe hizmeti veren meslek üyelerine bir anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Araştırmada meslek üyelerinin etik olmayan davranışlara ve bu konuda meslek üyelerini yanılgıya sevk eden başlıca etken veya etkenlerin neler olduğu ve mesleki etik ilke ve kurallar karşısındaki tutumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma neticesinde meslek üyelerinin genel olarak mesleki etik kurallarına bağlı kalarak bireysel davranış sergiledikleri görülmüştür. Meslek üyeleri hizmetleri neticesinde bazı hatalar ve bu hataların gerçekleşme nedeninin ise mevcut kanun ve yönetmeliklerin sürekli bir şekilde değişime uğramasından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Meslek üyelerinin, müşteri işletmeyi kaybetme korkusundan dolayı da etik dışı davranışlara yöneldikleri önermesine katılmadıkları belirlenmiştir.

Margues ve Pereira (2008) çalışmalarında Portekizli 317 muhasebe meslek mensubuna, mesleki faaliyetlerindeki tutumlarını tespit edebilmek için ahlaki nitelikteki soruları içeren ve üç bölümden oluşan bir anket çalışması yapmışlardır. Birinci bölümde “etik ideolojiler” ikinci bölümde “etik yargılar” ve üçüncü bölümde ise “etik senaryolar” ölçümlenmeye çalışılmıştır. Etik senaryolar bölümünde yer alan daha önceden oluşturulmuş beş ayrı etik senaryoya ilişkin muhasebe meslek mensuplarının tutumlarına ilişkin ölçümlerinin yer aldığı görülmüştür. Ayrıca çalışmada muhasebe meslek mensuplarının mesleki faaliyetlerindeki etik ideolojileri, etik yargıları ve senaryolar karşısındaki tutumlarına ilişkin farklılıklar tespit edilmiştir. Çalışmada yaş değişkeninin temel belirleyici faktör olduğu ve cinsiyet değişkenine göre tutumların farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Kutlu (2008) tarafından Doğu Anadolu bölgesinde iki ayrı ili kapsayacak şekilde mesleki faaliyette bulunan “muhasebe meslek mensubu” ve personellerinin “etik-müşteri” ikilemi yaşayıp yaşamadıkları irdelenmiş ve “etik-müşteri” ikilemine neden olan en temel nedenleri belirleyebilmek amacıyla anket çalışması yapılmıştır.

Değişkenlere göre meslek gruplarında “etik ikilem” yaşandığı ve ikilem seviyesinin “gelir”, “yaş” ve “müşteri” gibi değişkenlerce etkilendiği tespit edilmiştir. Etik ikilem yaşanmasına sebep olan başlıca faktörlerden birinin “müşteri kaybetme endişesi” olduğu yönünde bir sonuca ulaşılmıştır. Araştırmanın bir diğer sonucuna göre unvana göre personel grubunda yer alan, yaşa göre gençler grubunda yer alan, cinsiyete göre erkekler grubunda yer alan, eğitim seviyesine göre daha az eğitim almış grubunda yer alan, müşteri sayısı gurubuna göre daha az müşterisi olan ve gelir seviyesi daha düşük olan katılımcıların daha çok “etik ikilem” yaşadıkları tespit edilmiştir.

Kısakürek ve Alpan (2010) Sivas ilinde mesleki faaliyette bulunan meslek üyelerinin mesleki etik yargıları üzerine yoğunlaşarak katılımcıların demografik özelliklerine göre bir farklılığın olup olmadığını belirleyebilmek ve meslek üyelerinin genel görüşlerini tespit edebilmek amacıyla anket yöntemi ile veri toplanmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre; meslek üyelerinin büyük çoğunluğu meslek etiği kurallarına uyum konusunda “çevresel baskıların”, meslek mensuplarının almış oldukları “eğitimin”, meslek örgütlerince gerçekleştirilen denetimlerin ve son olarak “cezaî ve vicdani yaptırımların” etkili olduğu görüşündedir. Meslek üyelerince etik davranışlarda bulunamamanın sebepleri ise; daha çok kazanç elde etme arzusu, ahlak boyutunda bu yöndeki zayıflık, yeterli düzeyde meslek etiği eğitiminin verilmemiş olmasıdır.

Kayseri’de bağımsız olarak faaliyet gösteren meslek mensuplarının mesleki etik ilke ve kurallara yönelik bilgilerinin, düşüncelerinin, algılarının ve bu yöndeki uygulamalarının neler olduğunu belirleyebilmek ve meslek mensuplarını etik dışı davranışlara yönlendiren nedenleri tespit edebilmek için Yıldız (2010) tarafından gerçekleştirilen çalışmada; meslek mensuplarını, etik olmayan davranışlara sevk eden en yüksek düzeyde baskı grubunun vergi mükellefleri olduğu tespit edilmiştir. Bir diğer önemli etken olarak yasalar gösterilmiş olup bu konuda birtakım yasal boşlukların varlığından bahsedilerek yasaların tekrar gözden geçirilmesi ve gerçekleştirilecek düzenlemeler ile yasalar ve etik kurallar arasında uyum sağlanması gerektiği belirlenmiştir.

Yalçın (2011) Türkiye genelinde bağımlı olmaksızın faaliyette bulunan meslek profesyonelleri ile muhasebe meslek mensuplarının hizmet verdikleri işletmelerin “TÜRMOB” etik yönetmeliğini ne şekilde algıladıklarını ve temel etik değerler ile ilgili tutumlarını araştırmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, meslek profesyonellerinin “TÜRMOB” etik yönetmeliğine ait bazı hükümlere hem katıldıkları hem de gerçekleştirilmiş olan bu düzenlemeleri kabullendikleri görülmüş ve katılımcıların yüksek oranda katılım yönünde tutum gösterdikleri tespit edilmiştir.

Özer (2017) tarafından meslek odaları ile etik sözleşmeye imza atan meslek mensuplarının etik sözleşme kapsamında getirilen uygulama hakkındaki fikirleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma da Bilecik meslek odasına kayıtlı mesleki etik eğitimini tamamlamış 50 muhasebe meslek mensubuna anket uygulanmıştır. Çalışma neticesinde, etik eğitimi konusunda katılımcıların genel fikrinin; meslek

mensuplarının “etik kavramı ile ilgili eğitime, erken dönemde başlayıp yaşam boyu devam eden bir eğitim olması gerektiği” yönünde olduğu tespit edilmiştir.

Ahinful, Addo, Boateng ve Boakye (2017) çalışmalarında muhasebe etiği konusunda Gana'nın doğu bölgesinde faaliyette bulunan 110 muhasebe meslek mensubuna anket uygulamışlardır. Çalışmada muhasebe meslek mensuplarının, meslek etiğine büyük ölçüde ilgi duydukları ancak muhasebe mesleğinin etik ilke ve kurallarına bağlı kalmakta zorluklar yaşadıkları ayrıca para, bölgesel sosyal kültür faktörünün ve bölgesel kurumsal değerlerin zayıf olmasının muhasebe sahtekârlıklarının oluşmasına yönelik etkilerinin olduğu tespit edilmiştir.

Kıllı vd. (2018) Malatya ilinde mesleki faaliyette bulunan muhasebe meslek mensuplarının mesleki faaliyetleri dahilindeki etik dışı davranışlarının oluşma nedenlerini ve çözüm yollarını belirlemeye yönelik yapılan araştırmada anket yöntemi ile veriler toplanmıştır. Sonuçlara göre; yüksek oranlı vergi uygulamasının olması, vergi dairesi vb. devlet kurumlarındaki bürokrasinin fazla olması ve ülkemizde muhasebe mesleğinin hak ettiği değere ulaşamaması muhasebe meslek mensuplarınca etik olmayan davranışların başlıca nedenleri olarak görülmektedir. Daha aktif bir sistem için devlet dairelerindeki bürokrasinin minimize edilmesi, muhasebe meslek mensubu sayısındaki düzensiz artışın kontrol altına alınarak planlı bir muhasebe meslek mensubu artışı sağlanması ve üniversitelerde meslek etiği eğitimlerinin daha yoğun olarak verilmesi gerektiği önerilmiştir.

Çağlar (2019) tarafından Karabük ilinde muhasebe meslek mensuplarının etik hakkındaki görüşleri, günümüze ve geleceğe ait değerlendirmeleri ve beklentilerinin tespit edilebilmesi amacıyla meslek mensuplarına anket çalışması yapılmıştır. Çalışma neticesinde; muhasebe meslek mensuplarının etik ilkelere önem verdikleri tespit edilmekle birlikte, muhasebe meslek mensupları meslektaşlarının etiğe gereken bağlılığı göstermediklerini bu konuda da daha fazla kazanç elde etme arzusu, denetimsizlik, eğitim yetersizliği ve müşterilerden gelen baskının etik dışı davranışlara neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Muhasebe meslek mensupları, yasal düzenlemelerdeki yetersizliğin meslektaşlarının etik dışı davranışlara yönelmelerine sebep olduğu, meslek içinde daha etik bir ortam yaratılabilmesi için caydırıcı cezaların uygulanması gerekliliğini savunmaktadırlar. Ayrıca mükelleflerden gelen baskıların etik davranma konusunda zorluk yarattığı, meslek mensuplarının meslek içinde yaşadıkları rekabetinde etik dışı davranışlara yol açtığı tespit edilmiştir.

2. YÖNTEM

Çalışmanın yöntem bölümünde araştırmanın yöntemi, amacı, önemi, kapsam ve sınırlılıkları detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada, Ankara’da faaliyette bulunan muhasebe meslek mensuplarının etik algılamalarının ve etik dışı davranmalarına neden olan etkenlerin ve etik dışı davranışların çözüm önerilerine ilişkin görüşlerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Ayrıca etik algıların bazı değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak çalışmanın diğer bir amacıdır. Muhasebe meslek mensuplarına, mesleğin çerçevesi gereği yüklenmiş temel etik ilkeler bulunmakta olup, muhasebe meslek mensupları bu temel etik ilkeler (dürüstlük, tarafsızlık, mesleki yeterlilik ve özen, gizlilik, mesleki davranış) doğrultusunda mesleki faaliyetlerini icra etmek durumundadırlar. Diğer bir yandan muhasebe meslek mensuplarının muhasebe bilgi sistemi ile oluşturacakları sonuçlar, devletin en önemli gelir kaynağı olan vergilerin adil bir şekilde oluşmasına, işletme sahiplerinin işletmeleri hakkında doğru bilgiye sahip olmalarına, işletmeye yatırım yapacaklar açısından yatırım politikalarına doğru bir yön verebilmelerine, kredi sağlayıcılarının doğru kredilendirme konusunda yönlendirilmelerine olanak sağlayacaktır ve diğer çevrelere karşı doğru bir bilgi akışı gerçekleşecektir. Yeteri derecede mesleki etik ilkelere sahip olmayan muhasebe meslek mensuplarının yaratacağı, gerçeği yansıtmayan bilgi akışı her konuda yanlış ve adil olmayan sonuç doğurabilir. Bu bağlam da bağımsız olarak çalışan muhasebe meslek mensuplarının etik dışı davranmalarına neden olan etkenlerin tespit edilebilmesi, etik dışı davranmayı önleyebilecek çözüm önerilerinin üretilmesi, meslek içerisinde daha etik bir yaklaşımla mesleki faaliyetlerin icra edilmesi, işletmenin ve işletme dışı çevrenin doğru ve adil olarak bilgilendirilmesi noktasında imkan sağlayacaktır. Ayrıca muhasebe mesleğine katkıları ile meslek içerisindeki rekabet çatışmasının da kontrol altına alınmasına fayda sağlayabileceği düşünülmektedir.

2.2. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Bu çalışmanın evrenini, Ankara SMMM Odasına kayıtlı olan ve TÜRMOB 2018 yılı faaliyet raporundan elde edilen bilgiler doğrultusunda 2018 yılı Aralık ayı sonu itibarıyla bağımsız olarak faaliyet gösteren 5670 meslek mensubu üyesi ve Ankara YMM Odasına kayıtlı olup faaliyet gösteren 591 meslek mensubu üye sayısının eklenmesiyle birlikte genel toplamda 6261 muhasebe meslek mensubu oluşturmaktadır.

Elde edilen verilere göre muhasebe meslek mensubu sayısı 6261’dir. %95 güvenirlilik ve %5 örnekleme hatası ile örneklem sayısının yaklaşık 362 olmasının yeterli olacağı tespit edilmiştir.

Çalışmanın sadece Ankara ilinde bağımsız olarak faaliyette bulunan muhasebe meslek mensuplarını kapsaması çalışmanın kısıtını oluşturmaktadır.

2.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada, Kılılı vd. (2018) tarafından yapılmış olan çalışmada kullanılan anket formu kullanılmıştır. Yazarlardan gerekli izin alınarak söz konusu anket 2019 yılında katılımcılara uygulanmıştır. Ankette yer alan ifadeler söz konusu yayınlanmış olan bu çalışmadan alınmış olduğundan ötürü faktör analizi yapılmamıştır. Hazırlanan anket 3 bölümden oluşmakta ve toplamda 41 soru içermektedir. İlk bölümde demografik özelliklerin yer aldığı bu özelliklere göre bağımsız olarak faaliyette bulunan muhasebe meslek mensuplarının etik algıları arasındaki ilişkiyi değerlendirmeye yönelik değişkenleri içeren 7 soru yer almaktadır. İkinci bölümde 5’li likert sistem kullanılarak etik dışı davranmaya neden olan etkenlerin tespitine yönelik 17 soru, üçüncü bölümde de 5’li likert sistem kullanılarak etik dışı davranışların çözümlerine ilişkin önerileri içeren 17 soru yer almaktadır.

Anketlerden elde edilen veriler uygun olan analiz programı ile uygun istatistikî yöntemler kullanılarak analiz edilmiş ve sonuçlar değerlendirilmiştir. İlk olarak güvenilirlik analizi olan (KMO) örneklem yeterliliği ölçütü kullanılarak Cronbach’s Alpha değeri tespit edilmiştir. Verilerin gözlem sıklığının gösterilmesinde frekans analizlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini tespit edebilmek için normallik testi yapılmıştır.

Araştırma kapsamı doğrultusunda test edilen hipotezler aşağıdaki gibidir;

H1: Katılımcıların etik dışı davranışa neden olan etkenlere ilişkin görüşleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H2: Katılımcıların etik dışı davranışa neden olan etkenlere ilişkin görüşleri meslek unvanına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H3: Katılımcıların etik dışı davranışa neden olan etkenlere ilişkin görüşleri mesleki faaliyet sürelerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Gelen cevapların değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla; parametrik olmayan (Nonparametric) testlerden “Mann-Whitney U testi” ve “Kruskal-Wallis testi” yapılmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümünde araştırma sonucunda elde edilen tüm bulgulara yer verilmiştir. Çalışma ilk olarak Cronbach’s Alpha tekniği kullanılarak güvenilirlik analizine tabi tutulmuştur. Cronbach’s Alpha katsayısı ($\alpha=0,835$) olarak tespit edilmiştir. Kılılı vd. (2018) çalışmalarında Cronbach’s Alpha değerini 0,894 olarak tespit etmişlerdir. Ölçeğin iyi düzeyde güvenilir olduğu söylenebilir.

3.1. Demografik Özellikler

Araştırmanın bu bölümünde bağımsız olarak faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarının demografik özellikleri sunulmuştur (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1.Muhasebe Meslek Mensuplarının Demografik Özellikleri

Mesleki Faaliyet Süresi Dağılımı	n	%	Müşteri Sayıları Dağılımı	n	%
1 – 5 yıl	48	13,2	1 – 20	116	31,9
6 – 11 yıl	85	23,4	21 – 40	92	25,3
12 – 17 yıl	86	23,6	41 – 60	86	23,6
18 – 23 yıl	69	19,0	61 – 80	52	14,3
24 yıl ve fazlası	76	20,9	81 ve fazlası	18	4,9
Toplam	364	100,0	Toplam	364	100,0
Yaş Aralığı Dağılımı	n	%	Aylık Ortalama Gelir Dağılımı	n	%
26 – 31 yaş	32	8,8	0 – 2.000,00 TL	6	1,6
32 – 37 yaş	68	18,7	2.001,00 – 4.000,00 TL	60	16,5
38 – 43 yaş	99	27,2	4.001,00 – 6.000,00 TL	100	27,5
44 – 49 yaş	77	21,2	6.001,00 – 8.000,00 TL	68	18,7
50 yaş ve sonrası	88	24,2	8.001,00 TL ve üzeri	130	35,7
Toplam	364	100,0	Toplam	364	100,0
Eğitim Düzeyleri Dağılımı	n	%	Mesleki Unvan Dağılımı	n	%
Orta Öğretim	15	4,1	SM	11	3,0
Ön Lisans	5	1,4	SMMM	333	91,5
Lisans	272	74,7	YMM	20	5,5
Lisansüstü	72	19,8	Toplam	364	100,0
Toplam	364	100,0			
Cinsiyet Dağılımı	N	%			
Erkek	306	84,1			
Kadın	58	15,9			
Toplam	364	100,0			

Ankete katılan katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde aşağıdaki hususlar saptanmıştır:

Mesleki faaliyet süresi değişkenine göre; %13,2'sinin 1-5 yıl arasında, %23,4'ünün 6-11 yıl arasında, %23,6'sının 12-17 yıl arasında, %19'unun 18-23 yıl arasında ve %20,9'unun 24 yıl ve fazlası arasında mesleki faaliyet gösteren meslek mensupları

olduğu görülmektedir. %23,6 ile 12-17 yıl arasında mesleki faaliyet gösteren meslek mensupları en yüksek katılım oranına sahiptir.

Mesleki unvan değişkenine göre; %3,0'nün SM unvanına, %5,5'inin YMM unvanına ve %91,5'inin ise SMMM unvanına sahip meslek mensubu olduğu görülmektedir. En yüksek katılım oranı %91,5 ile SMMM unvanına sahip meslek mensuplarına aittir.

Cinsiyet değişkenine göre; %84,1'inin erkek, %15,9'nun kadın meslek mensubu olduğu görülmektedir ve erkek meslek mensuplarının meslek içerisinde %84,1 oranı dikkate alındığında bağımsız olarak faaliyet gösteren meslek mensuplarının yüksek oranda erkek meslek mensuplarından oluştuğu söylenebilir.

Yaş aralığı değişkenine göre; %8,8'inin 26-31, %18,7'sinin 32-37, %27,2'sinin 38-43, %21,2'sinin 44-49 ve %24,2'sinin 50 ve sonrası yaş aralığında olan meslek mensupları olduğu görülmektedir. En yüksek katılım oranı % 27,2 ile 38-43 yaş aralığında olan meslek mensuplarına aittir.

Eğitim düzeyi değişkenine göre; %1,4'ünün ön lisans, %4,1'inin ortaöğretim, %19,8'inin lisansüstü ve %74,7'sinin lisans eğitim düzeyine sahip olan meslek mensupları olduğu görülmektedir. Lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine ilişkin oranların toplamının %94,5 olması meslek mensuplarının eğitim düzeylerinin yüksek olduğu ve olması gerektiğinin bir göstergesidir.

Müşteri sayıları değişkenine göre; %31,9'unun 1-20 aralığında, %25,3'ünün 21-40 aralığında, %23,6'sının 41-60 aralığında, %14,3'ünün 61-80 aralığında ve % 4,9'unun 81 ve fazlası aralığında müşteri sayısı olan meslek mensuplarından olduğu görülmektedir. En yüksek katılım oranı %31,9 ile 1-20 aralığında müşteri sayısı olan meslek mensuplarındır.

Aylık ortalama gelir değişkenine göre; %1,6'sının 0 - 2.000,00 TL aralığında, %16,5'inin 2.001,00 - 4.000,00 TL aralığında, %27,5'inin 4.001,00 – 6.000,00 TL aralığında, %18,7'sinin 6.001,00 – 8.000,00 TL aralığında ve %35,7'sinin 8.001,00 TL ve üzerinde aylık ortalama geliri olan meslek mensuplarında olduğu görülmektedir. En yüksek katılım oranı %35,7 ile 8.001,00 TL ve üzeri aylık ortalama gelir elde eden meslek mensuplarına aittir.

3.2. Etik Dışı Davranmaya Neden Olan Etkenler

Araştırmanın bu bölümünde, katılımcıların etik dışı davranmaya neden olan etkenlere ilişkin görüşlerinin belirlenmesine yönelik betimsel istatistiklere yer verilmiştir. Bu kısım ankete katılan meslek mensuplarına yöneltilen 17 sorudan oluşan; kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum şeklinde ifadeleri içeren cevap seçenekleri puanlama sistemiyle analiz edilen sonuçlara ilişkin betimsel istatistiklerden oluşmaktadır. Tablo 2'de etik dışı davranmaya neden olan ifadelere yönelik ortalama ve standart sapma değerleri yer almaktadır.

Tablo 2. Etik Dışı Davranmaya Neden Olan Etkenlere İlişkin Elde Edilen Bulgular

Etik dışı davranmaya neden olan ifade	\bar{x}	SS
Mesleki tecrübe eksikliği etik dışı davranışlara yönelmeye neden olabilmektedir.	4,38	,642
Meslek mensuplarının yeterli derecede etik eğitimi almamış olmaları etik dışı davranışlara neden olmaktadır.	4,24	,621
Verilen cezaların caydırıcılığının yeterli düzeyde olmaması meslek mensuplarını etik dışı davranışlara yönlendirmektedir.	4,34	,594
Daha fazla müşteri edinebilme çabaları etik dışı davranmaya neden olabilmektedir.	4,55	,566
Müşteri işletmeyi kaybetmemek için meslek mensupları etik dışı davranışlara başvurabilmektedir.	4,38	,625
Müşterilerden daha az vergi çıkmasına yönelik gelen baskılarla karşılaşmaktadır.	4,35	,597
Mesleği icra ederken yeterli özenin gösterilmemesinden dolayı meslek mensupları etik dışı davranışlara başvurabilmektedir.	4,15	,641
Meslek mensuplarının etik dışı davranışlara yönelmesinde mükelleflere yönelik inceleme denetim oranlarının düşük olması etkili olmaktadır.	4,09	,681
Vergi Dairesi vb. Devlet kurumlarındaki bürokrasi sorunları etik dışı davranışlara neden olabilmektedir.	4,05	,676
Müşterilerin vergi incelemeleri esnasında vergi elemanlarının meslek mensuplarına karşı olan tutumları meslek mensuplarını etik dışı davranmaya yönlendirebilmektedir.	3,95	,697
Vergi oranlarının yüksek olması meslek mensuplarını etik dışı davranışlara yönlendirebilmektedir.	4,16	,626
Sürekli olarak gerçekleşen vergi afları meslek mensuplarını etik dışı davranışlara yönlendirebilmektedir.	4,23	,710
Bazı müşteriler ile olan dostluk ve arkadaşlık ilişkisi kayıtlar yapılırken etik dışı davranmaya neden olabilmektedir.	4,11	,715
Muhasebe meslek mensuplarının çevrelerinde başarılı görünme kaygısı meslek mensuplarını etik dışı davranışlara yöneltebilmektedir.	3,81	,693
Ülkemizde muhasebe mesleğinin hak ettiği değeri görememesi etik dışı davranışlara neden olabilmektedir.	4,24	,663
Muhasebe meslek mensuplarının ücretlerini düzenli bir şekilde ya da hiç tahsil edememesi meslek mensuplarını etik dışı davranışlara yönlendirmektedir.	4,22	,652
Muhasebe meslek mensuplarının bireysel etik algılama farklılıkları meslek mensuplarını etik dışı davranışlara yönlendirebilmektedir.	4,02	,653

Tablo 2’de katılımcıların etik dışı davranmalarına neden olan etkenlerin ortalama ve standart sapmaları görülmektedir. Literatürde yer alan ve yukarıda aktarılan Ajiwibawani, Harti ve Subroto’nun (2017) sınıflandırma aralıklarına göre katılımcıların ifadelerine katılımı “yüksek” ve “çok yüksek” düzeydedir.

En yüksek düzeyde katılım sırasıyla:

“Daha fazla müşteri edinebilme çabaları etik dışı davranmaya neden olabilmektedir” ($\bar{x}=4,55$),

“Müşteri işletmeyi kaybetmemek için meslek mensupları etik dışı davranışlara başvurabilmektedir” ($\bar{x}=4,38$),

“Mesleki tecrübe eksikliği etik dışı davranışlara yönelmeye neden olabilmektedir” ($\bar{x}=4,38$) ifadelerinde olduğu görülmektedir.

3.3. Etik Dışı Davranışların Çözümlerine İlişkin Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde, katılımcıların etik dışı davranışların çözümlerine ilişkin önerilerini belirlemeye yönelik betimsel istatistikler yer almaktadır. Bu kısım ankete katılan meslek mensuplarına yöneltilen 17 sorudan oluşan; kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum şeklinde ifadeleri içeren cevap seçenekleri puanlama sistemiyle analiz edilerek bu sonuçlara ilişkin betimsel istatistiklerden oluşmaktadır. Tablo 3'te çözüm önerilerine ilişkin katılımcıların ifadelerine yönelik ortalama ve standart sapma değerleri yer almaktadır.

Tablo 3. Etik Dışı Davranışların Çözüm Önerilerine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Etik dışı davranışların çözümlerine ilişkin öneriler \bar{x}	SS	
Mevcut yasal düzenlemeler ihtiyaçlara karşılık verememektedir, dolayısıyla yeni yasal düzenlemelere gereksinim vardır.	4,44	,607
Mesleğe girişteki aranan koşulların, mesleğin gelişimi bakımından yeterli hale getirilmesi gerekir	4,49	,558
Meslek mensuplarının sayısındaki artış planlı bir şekilde yapılmalı ve düzensiz artışın önüne geçilmelidir.	4,60	,548
Meslek oda ve birlikleri seminer, konferans vb. ile yeterli bilgilendirme yapılmalıdır.	4,49	,568
Cezaların caydırıcı hale getirilmesi ve yeterli denetimin sağlanması gerekir.	4,48	,605
Devlet kurumlarındaki bürokrasi azaltılmalı ve daha işler bir sistem oluşturulmalıdır.	4,58	,590
Yasal mevzuatlarda bir değişiklik yapılacaksa mutlaka muhasebe meslek mensuplarından fikir alınmalıdır.	4,73	,470
Meslek mensuplarının ücretlerinin tahsilinde devletin düzenleme yapması ve yardımcı olması gerekir.	4,76	,476
Meslek mensuplarının aşırı iş yükü hafifletilmelidir.	4,74	,529
Tutulacak defter sayısına kota getirilerek meslek mensupları arasında yaşanan rekabet azaltılmalıdır.	4,60	,642
Meslek odalarının muhasebe meslek mensupları üzerinde yaptırım gücü artırılmalıdır.	4,35	,687
Mükellefler ticari faaliyetlerini belgelendirirken daha özenli davranmalı ve belgelerini düzenli tutmalıdır.	4,65	,539
Mükellefler yanıltıcı beyanlardan uzak durmalıdır.	4,75	,483
Muhasebe meslek mensubu olabilmek için gerekli üniversite bölümlerinde daraltılmaya gidilmelidir.	4,65	,624

Muhasebe meslek mensuplarının meslekle alakalı olarak yıl içinde belirli bir süre ile kısıtlı olmak kaydıyla zorunlu eğitim ve bilgilendirme programlarına katılmaları sağlanmalıdır.	4,42	,682
Vergi elemanlarının inceleme esnasında mükellefi temsil eden meslek mensuplarına karşı tutumları konusunda gerekli iletişim ilişkileri benimsenmelidir.	4,54	,604
Üniversitelerin ilgili bölümlerinde eğitim alan muhasebe meslek mensuplarının meslek etiği konusunda eğitimleri artırılmalıdır.	4,54	,604

Tablo 3'te katılımcıların etik dışı davranışların çözümlerine ilişkin önerilerin ortalama ve standart sapmaları görülmektedir. Literatürde yer alan ve yukarıda aktarılan Ajiwibawani, Harti ve Subroto'nun (2017) sınıflandırma aralıklarına göre katılımcıların ifadelerine katılımı “çok yüksek” düzeydedir.

En yüksek düzeyde katılım “Meslek mensuplarının ücretlerinin tahsilinde devletin düzenleme yapması ve yardımcı olması gerekir” ($\bar{x}=4,76$) önerisindedir.

3.4. Normallik Testi

Verilerin normal dağılıma uygunluğuna Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk değerlerine (anlamlılık değerleri 0,05 baz alınarak) bakılmıştır. Elde edilen değerlerin 0,05'den küçük olduğu görüldüğünden verilerin normal dağılım göstermediği saptanmış olup, parametrik olmayan testler ile değerlendirmeler yapılmıştır.

3.5. Hipotezlerin Testi

Bu bölümde, oluşturulan hipotezlerin test sonuçlarına yer verilmiştir. Oluşturulan hipotezlerden etik dışı davranmaya neden olan etkenler ile katılımcıların bazı demografik özellikleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına ilişkin sonuçlar gösterilmektedir. İkili değişkenler arasındaki farklılığı tespit edebilmek için Bağımsız Örneklem T-Testinin Nonparametric (parametrik olmayan) test karşılığı olan “Mann-Whitney U testi”, ikiden fazla değişkenler arasındaki farklılığı tespit edebilmek içinde Tek Yönlü Varyans Analizi ANOVA testinin Nonparametric (parametrik olmayan) test karşılığı olan “Kruskal-Wallis testi” sonuçlarına yer verilmiştir.

H1: Katılımcıların etik dışı davranışa neden olan etkenlere ilişkin görüşleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Katılımcıların etik dışı davranmaya neden olan etkenlere vermiş oldukları cevaplar ile cinsiyet değişkeni arasında farklılığı tespit edebilmek için Mann-Whitney U testi yapılmıştır. Analiz değerlendirmesinde anlamlılık düzeyi $p=0,05$ olarak kabul edilmiştir. Farklılık 3 soruda çıkmış olup, 14 soruda ise farklılığa rastlanmamıştır. Farklılık çıkan ifadeler ve sonuçlarına aşağıda yer verilmiştir

Tablo 4. Etik Dışı Davranmaya Neden Olan Etkenlere Katılım Düzeyleri İle Cinsiyet Karşılaştırması

Etik dışı davranmaya neden olan etkene ilişkin ifade	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Mann-Whitney U	P
Verilen cezaların caydırıcılığının yeterli düzeyde olmaması meslek mensuplarını etik dışı davranışlara yönlendirmektedir.	Erkek	306	188,16	7141,500	,008
	Kadın	58	152,63		
	Toplam	364			
Daha fazla müşteri edinebilme çabaları etik dışı davranmaya neden olabilmektedir.	Erkek	306	190,32	6482,000	,000
	Kadın	58	141,26		
	Toplam	364			
Müşteri işletmeyi kaybetmemek için meslek mensupları etik dışı davranışlara başvurabilmektedir.	Erkek	306	191,98	5972,500	,000
	Kadın	58	132,47		
	Toplam	364			

Tablo 4 incelendiğinde:

Cinsiyet değişkenine göre; “Verilen cezaların caydırıcılığının yeterli düzeyde olmaması meslek mensuplarını etik dışı davranışlara yönlendirmektedir” ifadesine katılım düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($p<0,05$) görülmektedir. Bu ifadeye katılım düzeyi erkeklerde daha yüksek gerçekleşmiş olup erkeklerde katılımın sıra ortalaması 188,16 kadınlarda ise 152,63 olarak tespit edilmiştir. “Daha fazla müşteri edinebilme çabaları etik dışı davranmaya neden olabilmektedir” ifadesine katılım düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($p<0,05$) görülmektedir. Bu ifadeye katılım düzeyi erkeklerde daha yüksek gerçekleşmiş olup erkeklerde katılımın sıra ortalaması 190,32 kadınlarda ise 141,26 olarak tespit edilmiştir. “Müşteri işletmeyi kaybetmemek için meslek mensupları etik dışı davranışlara başvurabilmektedir” ifadesine katılım düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık ($p<0,05$) görülmektedir. Bu ifadeye katılım düzeyi erkeklerde daha yüksek gerçekleşmiş olup erkeklerde katılımın sıra ortalaması 191,98 kadınlarda ise 132,47 olarak tespit edilmiştir.

H2: Katılımcıların etik dışı davranışa neden olan etkenlere ilişkin görüşleri meslek unvanına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Katılımcıların etik dışı davranmaya neden olan etkenlere vermiş oldukları cevaplar ile mesleki unvan değişkeni arasında farklılığı tespit edebilmek için Kruskal-Wallis testi yapılmıştır. Analiz değerlendirmesinde anlamlılık düzeyi $p=0,05$ olarak kabul edilmiştir. Farklılık 1 soruda çıkmış olup 16 soruda ise farklılığa rastlanmamıştır. Farklılık çıkan ifadeler ve sonuçlarına aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 5. Etik Dışı Davranmaya Neden Olan Etkenlere Katılım Düzeyleri İle Meslek Unvanı Karşılaştırması

Etik dışı davranmaya neden olan etkene ilişkin ifade	Meslek Unvanı	N	Sıra Ortalaması	Ki-Kare	P
Muhasebe meslek mensuplarının ücretlerini düzenli bir şekilde ya da hiç tahsil edememesi meslek mensuplarını etik dışı davranışlara yönlendirmektedir	SM	11	167,05	8,147	,017
	SMMM	333	186,48		
	YMM	20	124,73		
	Toplam	364			

Tablo 5’te; mesleki unvan değişkenine göre “muhasebe meslek mensuplarının ücretlerini düzenli bir şekilde ya da hiç tahsil edememesi meslek mensuplarını etik dışı davranışlara yönlendirmektedir” ifadesine katılım düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($p<0,05$) görülmektedir. Bu ifadeye katılım düzeyi SMMM ve SM unvanına sahip meslek mensuplarında daha yüksek gerçekleşmiş olup SMMM unvanına sahip meslek mensuplarında katılımın sıra ortalaması 186,48 ve SM unvanına sahip meslek mensuplarında 167,05 YMM unvanına sahip meslek mensuplarında ise 124,73 olarak tespit edilmiştir.

H3: Katılımcıların etik dışı davranışa neden olan etkenlere ilişkin görüşleri mesleki faaliyet sürelerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Katılımcıların etik dışı davranmaya neden olan etkenlere vermiş oldukları cevaplar ile mesleki faaliyet süresi değişkeni arasında farklılığı tespit edebilmek için Kruskal-Wallis testi yapılmıştır. Analiz değerlendirmesinde anlamlılık düzeyi $p=0,05$ olarak kabul edilmiştir. Farklılık 10 soruda çıkmış olup, 7 soruda ise farklılığa rastlanmamıştır. Farklılık çıkan ifadeler ve sonuçlarına aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 6. Etik Dışı Davranmaya Neden Olan Etkenlere Katılım Düzeyleri İle Mesleki Faaliyet Süresi Karşılaştırması

Etik dışı davranışa neden olan etkenlere ilişkin ifadeler	Mesleki faaliyet süreleri	N	Sıra Ortalaması	Ki-Kare	P
Müşterilerden daha az vergi çıkmasına yönelik gelen baskılarla karşılaşılmaktadır.	1-5 yıl	48	209,49	10,978	,027
	6-11 yıl	85	174,22		
	12-17 yıl	86	160,44		
	18-23 yıl	69	188,46		
	24 yıl ve fazlası	76	194,28		
	Toplam	364			
Mesleği icra ederken yeterli özenin gösterilmemesinden dolayı meslek mensupları etik dışı davranışlara başvurabilmektedir.	1-5 yıl	48	180,47	11,446	,022
	6-11 yıl	85	157,63		
	12-17 yıl	86	179,65		
	18-23 yıl	69	193,33		
	24 yıl ve fazlası	76	204,99		
	Toplam	364			
	1-5 yıl	48	209,72		

Meslek mensuplarının etik dışı davranışlara yönelmesinde mükelleflere yönelik inceleme denetim oranlarının düşük olması etkili olmaktadır.	6-11 yıl	85	167,01	9,962	,041
	12-17 yıl	86	166,65		
	18-23 yıl	69	192,91		
	24 yıl ve fazlası	76	191,13		
	Toplam	364			
Vergi Dairesi vb. Devlet kurumlarındaki bürokrasi sorunları etik dışı davranışlara neden olabilmektedir.	1-5 yıl	48	219,66	18,026	,001
	6-11 yıl	85	173,38		
	12-17 yıl	86	166,09		
	18-23 yıl	69	207,36		
	24 yıl ve fazlası	76	165,24		
Toplam	364				
Müşterilerin vergi incelemeleri esnasında vergi elemanlarının meslek mensuplarına karşı olan tutumları meslek mensuplarını etik dışı davranmaya yönlendirebilmektedir.	1-5 yıl	48	211,20	13,418	,009
	6-11 yıl	85	155,50		
	12-17 yıl	86	179,55		
	18-23 yıl	69	199,99		
	24 yıl ve fazlası	76	182,04		
Toplam	364				
Vergi oranlarının yüksek olması meslek mensuplarını etik dışı davranışlara yönlendirebilmektedir.	1-5 yıl	48	185,61	9,707	,046
	6-11 yıl	85	200,96		
	12-17 yıl	86	168,74		
	18-23 yıl	69	195,04		
	24 yıl ve fazlası	76	164,07		
Toplam	364				
Sürekli olarak gerçekleşen vergi afları meslek mensuplarını etik dışı davranışlara yönlendirebilmektedir.	1-5 yıl	48	190,68	25,648	,000
	6-11 yıl	85	171,32		
	12-17 yıl	86	146,05		
	18-23 yıl	69	196,12		
	24 yıl ve fazlası	76	218,72		
Toplam	364				
Muhasebe meslek mensuplarının ücretlerini düzenli bir şekilde ya da hiç tahsil edememesi meslek mensuplarını etik dışı davranışlara yönlendirmektedir.	1-5 yıl	48	206,91	15,639	,004
	6-11 yıl	85	189,71		
	12-17 yıl	86	163,52		
	18-23 yıl	69	205,98		
	24 yıl ve fazlası	76	159,19		
Toplam	364				
Muhasebe meslek mensuplarının bireysel etik algılamaları meslek mensuplarını etik dışı davranışlara yönlendirebilmektedir.	1-5 yıl	48	221,03	11,082	,026
	6-11 yıl	85	167,12		
	12-17 yıl	86	181,67		
	18-23 yıl	69	184,23		
	24 yıl ve fazlası	76	174,73		
Toplam	364				

Verilen cezaların caydırıcılığının yeterli düzeyde olmaması meslek mensuplarını etik dışı davranışlara yönlendirmektedir	1-5 yıl	48	190,09	11,320	,023
	6-11 yıl	85	168,34		
	12-17 yıl	86	198,24		
	18-23 yıl	69	158,46		
	24 yıl ve fazlası	76	197,55		
Toplam	364				

Tablo 6 incelendiğinde; mesleki faaliyet süresi değişkenine göre tablodaki ifadelere katılım düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($p<0,05$) görülmektedir.

Buna göre;

“Müşterilerden daha az vergi çıkmasına yönelik gelen baskılarla karşılaşmaktadır” ifadesine katılım düzeyine ilişkin mesleki faaliyet süresi değişkenine göre mesleki faaliyet süresi 1-5 yıl arasında olan, mesleki faaliyetinin henüz başında bulunan meslek mensuplarında katılımın sıra ortalamasının 209,49 ile en yüksek düzeyde sıra ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla mesleki faaliyet süresi 24 yıl ve fazlası, 18-23 yıl, 12-17 yıl ve 6-11 yıl arasında olan muhasebe meslek mensupları izlemektedir. 1-5 yıl arasında mesleki faaliyette bulunan meslek mensupları ile 6-11 yıl ve 12-17 yıl arasında faaliyette bulunan meslek mensupları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Diğer gruplardan 12-17 yıl arasında mesleki faaliyette bulunan meslek mensupları ile 24 yıl ve fazla süredir faaliyette bulunan meslek mensupları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

“Mesleği icra ederken yeterli özenin gösterilmemesinden dolayı meslek mensupları etik dışı davranışlara başvurabilmektedir” ifadesine katılım düzeyine ilişkin mesleki faaliyet süresi değişkenine göre mesleki faaliyet süresi 24 yıl ve daha fazla olan, mesleği uzun süredir icra eden meslek mensuplarında katılımın sıra ortalamasının 204,99 ile en yüksek düzeyde sıra ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla mesleki faaliyet süresi 18-23 yıl, 1-5 yıl, 12-17 yıl ve 6-11 yıl arasında olan muhasebe meslek mensupları izlemektedir. 24 yıl ve daha fazla süredir mesleki faaliyette bulunan meslek mensupları ile 6-11 yıl arasında faaliyette bulunan meslek mensupları arasında anlamlı bir farklılık olduğu, diğer gruplar arasında ise anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir.

“Meslek mensuplarının etik dışı davranışlara yönelmesinde mükelleflere yönelik inceleme denetim oranlarının düşük olması etkili olmaktadır” ifadesine katılım düzeyine ilişkin mesleki faaliyet süresi değişkenine göre mesleki faaliyet süresi 1-5 yıl arasında olan meslek mensuplarında katılımın sıra ortalamasının 209,72 ile en yüksek düzeyde sıra ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla mesleki faaliyet süresi 18-23 yıl, 24 yıl ve fazlası, 6-11 yıl ve 12-17 yıl arasında olan muhasebe meslek mensupları izlemektedir. 1-5 yıl arasında mesleki faaliyette bulunan meslek mensupları ile 6-11 yıl ve 12-17 yıl arasında mesleki faaliyette bulunan meslek mensupları arasında anlamlı bir farklılık olduğu, diğer gruplar arasında ise anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir.

“Vergi Dairesi vb. Devlet kurumlarındaki bürokrasi sorunları etik dışı davranışlara neden olabilmektedir” ifadesine katılım düzeyine ilişkin mesleki faaliyet süresi değişkenine göre mesleki faaliyet süresi 1-5 yıl arasında olan meslek mensuplarında katılımın sıra ortalamasının 219,66 ile en yüksek düzeyde sıra ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla mesleki faaliyet süresi 18-23 yıl, 6-11 yıl, 12-17 yıl ve son olarak 24 yıl ve fazlası olan muhasebe meslek mensupları izlemektedir. 1-5 yıl arasında mesleki faaliyette bulunan meslek mensupları ile 6-11 yıl, 12-17 yıl ve son olarak 24 yıl ve daha fazla süredir mesleki faaliyette bulunan meslek mensupları arasında anlamlı bir farklılık olduğu, diğer gruplardan ise mesleki faaliyet süresi 18-23 yıl arasında olan meslek mensupları ile 6-11 yıl, 12-17 yıl ve 24 yıl ve daha fazla olan meslek mensupları arasında da anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

“Müşterilerin vergi incelemeleri esnasında vergi elemanlarının meslek mensuplarına karşı olan tutumları meslek mensuplarını etik dışı davranmaya yönlendirebilmektedir” ifadesine katılım düzeyine ilişkin mesleki faaliyet süresi değişkenine göre mesleki faaliyet süresi 1-5 yıl arasında yer alan meslek mensuplarında katılımın sıra ortalamasının 211,20 ile en yüksek düzeyde sıra ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla mesleki faaliyet süresi 18-23 yıl, 24 yıl ve fazlası, 12-17 yıl ve 6-11 yıl arasında olan muhasebe meslek mensupları izlemektedir. 1-5 yıl arasında mesleki faaliyette bulunan meslek mensupları ile 6-11 yıl ve 12-17 yılı arasında mesleki faaliyette bulunan meslek mensupları arasında anlamlı bir farklılık olduğu, diğer guruplardan ise mesleki faaliyet süresi 6-11 yıl arasında olan meslek mensupları ile 12-17 yıl ve 18-23 yıl arasında olan meslek mensupları arasında da anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

“Vergi oranlarının yüksek olması meslek mensuplarını etik dışı davranışlara yönlendirebilmektedir” ifadesine katılım düzeyine ilişkin mesleki faaliyet süresi değişkenine göre mesleki faaliyet süresi 6-11 yıl arasında yer alan meslek mensuplarında katılımın sıra ortalamasının 200,96 ile en yüksek düzeyde sıra ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla mesleki faaliyet süresi 18-23 yıl, 1-5 yıl, 12-17 ve son olarak 24 yıl ve fazlası olan muhasebe meslek mensupları izlemektedir. 6-11 yıl arasında mesleki faaliyette bulunan meslek mensupları ile 12-17 yıl ve 24 yıl ve fazla süredir mesleki faaliyette olan meslek mensupları arasında anlamlı bir farklılık olduğu diğer gruplardan ise mesleki faaliyet süresi 18-23 yıl arasında olan meslek mensupları ile 24 yıl ve fazla süredir mesleki faaliyette bulunan meslek mensupları arasında da anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

“Sürekli olarak gerçekleşen vergi afları meslek mensuplarını etik dışı davranışlara yönlendirebilmektedir” ifadesine katılım düzeyine ilişkin mesleki faaliyet süresi değişkenine göre mesleki faaliyet süresi 24 yıl ve daha fazla olan meslek mensuplarında katılımın sıra ortalamasının 218,72 ile en yüksek düzeyde sıra ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla mesleki faaliyet süresi 18-23 yıl, 1-5 yıl, 6-11 yıl ve 12-17 yıl arasında olan muhasebe meslek mensupları izlemektedir. 24 yıl ve daha fazla süredir mesleki faaliyette bulunan meslek mensupları ile 6-11 yıl ve 12-17 yıl arasında mesleki faaliyette bulunan meslek

mensupları arasında anlamlı bir farklılık olduğu, diğer gruplardan ise mesleki faaliyet süresi 18-23 yıl ile 12-17 yıl arasında olan meslek mensupları ve 1-5 yıl ile 12-17 yıl arasında olan meslek mensupları arasında da anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

“Muhasebe meslek mensuplarının ücretlerini düzenli bir şekilde ya da hiç tahsil edememesi meslek mensuplarını etik dışı davranışlara yönlendirmektedir” ifadesine katılım düzeyine ilişkin mesleki faaliyet süresi değişkenine göre mesleki faaliyet süresi 1-5 yıl arasında olan meslek mensuplarında katılımın sıra ortalamasının 206,91 ile en yüksek düzeyde sıra ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla mesleki faaliyet süresi 18-23 yıl, 6-11 yıl, 12-17 yıl ve son olarak 24 yıl ve fazlası olan muhasebe meslek mensupları izlemektedir. 1-5 yıl arasında mesleki faaliyette bulunan meslek mensupları ile 12-17 yıl ve 24 yıl ve fazla süredir mesleki faaliyette bulunan meslek mensupları arasında anlamlı bir farklılık olduğu, diğer gruplardan ise mesleki faaliyet süresi 18-23 yıl ile 12-17 yıl ve 24 yıl ve fazla olan meslek mensupları ve 6-11 yıl ile 24 yıl ve fazla olan meslek mensupları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

“Muhasebe meslek mensuplarının bireysel etik algılama farklılıkları meslek mensuplarını etik dışı davranışlara yönlendirebilmektedir” ifadesine katılım düzeyine ilişkin mesleki faaliyet süresi değişkenine göre mesleki faaliyet süresi 1-5 yıl arasında olan meslek mensuplarında katılımın sıra ortalamasının 221,03 ile en yüksek düzeyde sıra ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla mesleki faaliyet süresi 18-23 yıl, 12-17 yıl, 24 yıl ve fazlası ve 6-11 yıl arasında olan muhasebe meslek mensupları izlemektedir. 1-5 yıl arasında mesleki faaliyette bulunan meslek mensupları ile diğer tüm yaş aralığındaki meslek mensupları arasında anlamlı bir farklılık olduğu, diğer gruplar arasında ise anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir.

“Verilen cezaların caydırıcılığının yeterli düzeyde olmaması meslek mensuplarını etik dışı davranışlara yönlendirmektedir” ifadesine katılım düzeyine ilişkin mesleki faaliyet süresi değişkenine göre mesleki faaliyet süresi 12-17 yıl arasında olan meslek mensuplarında katılımın sıra ortalamasının 198,24 ile en yüksek düzeyde sıra ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla mesleki faaliyet süresi 24 yıl ve fazlası, 1-5 yıl, 6-11 yıl ve 18-23 yıl arasında olan muhasebe meslek mensupları izlemektedir. 12-17 yıl arasında mesleki faaliyette bulunan meslek mensupları ile 6-11 yıl ve 18-23 yıl arasında faaliyette bulunan meslek mensupları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu, diğer gruplardan ise mesleki faaliyet süresi 24 yıl ve fazlası olan meslek mensupları ile 6-11 yıl ve 18-23 yıl arasında olan meslek mensupları arasında da anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

4. TARTIŞMA

Bu çalışma neticesinde elde edilen sonuçlara göre demografik özelliklerde yer alan cinsiyet değişkenine göre etik algılama farklılıkları tespit edilmiştir. Daha önceki çalışmalardan biri olan Margues ve Pereira (2008) tarafından yapılan çalışmada farklı

senaryolar oluşturularak muhasebe meslek mensuplarının etik yargıları ve senaryolar karşısındaki tutumlarına ilişkin farklılıklar tespit edilmeye çalışılmış ve çalışma neticesinde cinsiyet değişkenine göre tutumların farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Her iki çalışmada da ortaya çıkan cinsiyet değişkenine göre algı farklılığının varlığı, çalışma sonuçlarının birbirini destekler nitelikte olduğunun bir göstergesidir.

Daha fazla müşteri edinebilme çabaları, meslek mensuplarının etik dışı davranışlara yönelmelerinde en büyük etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha önceki çalışmalarda bu yönde bir tespite rastlanılmamıştır. Ancak “daha fazla kazanç elde etme arzusu” ve “daha fazla para kazanma tutkusu” ile “daha fazla müşteri edinebilme çabaları” bir neden sonuç ilişkisi içerisinde ele alındığında Kısakürek ve Alpan (2010) tarafından yapılan çalışmada “daha fazla para kazanma tutkusu” ve Çağlar (2019) tarafından yapılan çalışmada “daha fazla kazanç elde etme arzusu” etik dışı davranışların nedenleri arasında belirtilmiş olması çalışmanın tespiti yönünde aynı yönde bir tespit sunmaktadır.

Bu çalışma neticesinde elde edilen sonuçlara göre etik dışı davranmaya neden olan etkenlerden biri olan “müşteri işletmeyi kaybetme endişesinin” meslek mensuplarını etik dışı davranışlara yönlendirebileceği tespit edilmiş olup, Kutlu (2008) tarafından yapılan çalışmada da “müşteriyi kaybetme endişesi” etik ikileme neden olan başlıca sebeplerden biridir. Bu tespiti çalışmanın aynı yönde olduğunun bir göstergesi ve destekleyicisidir.

Çalışmanın “etik dışı davranışa neden olan etkenler” hakkındaki tespiti ile Kılılı vd. (2018) tarafından yapılan çalışma sonuçları ile bazı farklılıklar gösterse de etik dışı davranışların çözümlerine ilişkin önerilerin tespitinde farklılık görülmemektedir. İki çalışmanın da etik dışı davranışların çözümlerine ilişkin önerilerinin aynı yönde olması Kılılı vd. (2018) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın çalışmamızı bu konuda desteklediğini göstermektedir. Etik dışı davranışların çözümlerine ek olarak çalışmada “meslek mensuplarının ücretlerinin tahsilinde devletin düzenleme yapması ve yardımcı olması gerekir” önerisi tespit edilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışma ile meslek mensuplarının etik dışı davranmalarına neden olan etkenlere ilişkin görüşleri tespit edilmiştir. Elde edilen veriler sonucunda; Katılımcıların etik dışı davranışa neden olan etkenlere ilişkin ifadelerle 4,19’luk bir oranda katıldıkları ve katılım ortalamalarının “yüksek” ve “çok yüksek” düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların etik dışı davranışa neden olan etkenlere ilişkin en yüksek düzeyde katılımın ($\bar{x}=4,55$) “Daha fazla müşteri edinebilme çabaları etik dışı davranmaya neden olabilmektedir” ifadesinde olduğu belirlenmiş olmakla birlikte meslek mensuplarının yeterli sayıda müşteriye sahip olmadıkları söylenebilir.

Katılımcıların etik dışı davranışa neden olan etkenlere ilişkin en yüksek düzeyde ikinci katılımın ($\bar{x}=4,38$) “Müşteri işletmeyi kaybetmemek için meslek mensupları etik dışı davranışlara başvurabilmektedir” ifadesinde olduğu tespit edilmiştir. Meslek mensuplarının yeterli düzeyde ekonomik güce sahip olmamaları, müşteri kaybının da meslek mensuplarını ekonomik anlamda sıkıntıya düşürebileceği ve bu durumun meslek mensuplarının etik dışı eylemlere yönelmelerinde bir neden olacağı söylenebilir.

Katılımcıların etik dışı davranışa neden olan etkenlere ilişkin en yüksek düzeyde üçüncü katılımın ($\bar{x}=4,38$) “Mesleki tecrübe eksikliği etik dışı davranışlara yönelmeye neden olabilmektedir” ifadesinde olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışma ile ayrıca meslek mensuplarının etik dışı davranışların çözümlerine yönelik önerilere ilişkin görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen veriler sonucunda;

Katılımcıların önerilere ilişkin ifadelere katılım ortalamalarının “çok yüksek” düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların etik dışı davranışların çözüm önerilerine ilişkin en yüksek düzeyde katılımın ($\bar{x}=4,76$) “Meslek mensuplarının ücretlerinin tahsilinde devletin düzenleme yapması ve yardımcı olması gerekir” ifadesinde olduğu tespit edilmiş olmakla birlikte meslek mensuplarının mesleki faaliyetleri sonucunda elde edecekleri ücretlerin tahsili konusunda sıkıntı yaşadıkları söylenebilir.

Yapılan çalışma sonucunda etik dışı davranışların çözümüne ilişkin tarafımızca birtakım öneriler geliştirilmiştir:

Mesleki ücretler konusunda; asgari ücret tarifesi Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafınca belirlenip resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren tek mesleki faaliyet olan muhasebe mesleğinde, muhasebe ücretlerinin tahsili konusunda kesinlikle banka kanalı ile gerçekleştirilecek bir ödeme sistemine geçilmesi önerilmektedir. Bu da muhasebe meslek mensubu üye sayısı 100’den fazla 500’den az olan ve ayrıca vergi mükellefi sayısı diğer bölgelere oranla daha az olan bir bölgede pilot bölge uygulaması ya da daha uygun bir model denenebilir.

Meslek mensuplarına tutabilecekleri defter sayılarında kota getirilerek eşit olmayan müşteri dağılımının yaratmış olduğu gelir dağılımındaki düzensiz durumun önüne geçilebilir. Bu sayede meslek mensuplarının daha fazla müşteri edinebilme ve müşteri işletmeyi kaybetme kaygısı kendiliğinden ortadan kalkabileceği gibi, bu durum meslek içi rekabeti de kontrol altına alabileceğinden etik dışı davranışlarında ortaya çıkmasını kısmen önleyebilecektir. Bu uygulamanın, bazı kıstaslar belirlenerek pilot bölge uygulaması ile gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

Çalışma neticesinde elde edilen sonuçlara göre “daha fazla müşteri edinebilme çabaları etik dışı davranmaya neden olabilmektedir” ifadesinin en yüksek katılım

yüzdesine sahip olduğu tespit edilmiş olmakla birlikte bu hususun bir problem olarak karşımıza çıkmış olması meslek etiği ve rekabet bağlamında yeni bir çalışmanın yapılabileceğini göstermektedir. TÜRMOB tarafından 02.01.2014/16-8 sirküler raporunda yayınlanan 1. grup ve 2. grup illerden üye sayısı 1000 den az 500 den fazla olan illerde mesleki faaliyette bulunan muhasebe meslek mensupları üzerine bir çalışmanın yapılması önerilmektedir.

A RESEARCH ON THE INDEPENDENTLY OPERATING ACCOUNTANT PROFESSIONAL MEMBERS' ETHICAL PERCEPTIONS: EXAMPLE OF ANKARA PROVINCE

1. INTRODUCTION

Accounting profession is a professional profession with a very high social responsibility, and it is the provider of the system that produces very sensitive and value-creating information for all individuals, organizations, institutions, establishment, especially the government, together with the data it has produced.

Professional accountants, within the framework of social responsibility, must perform their professional activities in an independent, honest and impartial manner, giving importance to professional sensitivity, with sufficient expertise, taking into account the public interest first.

The principles of professional ethics state that the professional accountant must carry out his professional activities in an ethically honest structure. The important thing about professional ethics is that unethical behaviors never occur.

The ethical principles and rules of the accounting profession are established by international organizations in international dimensions and are published in our country by the Union of Chambers of Certified Public Accountants and Certified Public Accountants of Turkey.

In this study, it is aimed to reveal the ethical perceptions of accounting professionals, the factors that cause unethical behavior, and their views on solutions for unethical behaviors.

2. METHODOLOGY

In this research, the survey method, which is one of the data collection techniques, was applied in 2019 with the permission of the survey sample used in the study conducted by Kılıç et al (2018). A research was conducted by applying a questionnaire in a structured 5-point likert system.

The prepared questionnaire consists of 3 parts and includes 41 questions in total. The data obtained from the collected questionnaires were analyzed using the appropriate statistical methods with the appropriate analysis program and the results were tried to

be obtained. First, Cronbach's Alpha value was determined by using the sample adequacy criterion, which is the reliability analysis (KMO).

Frequency analysis was used to show the frequency of observation of the data. In line with the scope of the research, H1, H2 and H3 hypotheses were formed and analyzes were made. In order to determine whether the received answers differ according to the variables; Nonparametric tests, "Mann-Whitney U test" and "Kruskal-Wallis test" were used.

3. RESULTS

The study was first subjected to reliability analysis using the Cronbach's Alpha technique. Cronbach's Alpha coefficient was determined as ($\alpha=0.835$).

In line with the demographic characteristics of the participants, the number of participation in the survey and their percentages were determined. According to the variable of professional activity duration; Professionals who have been in professional activity between 12-17 years have the highest participation rate, with 23.6%. According to the professional title variable; The highest participation rate, with 91.5%, belongs to the members of the profession who hold the title of Certified Public Accountants. According to the gender variable; The participants are mostly male professionals. According to the age range variable; The highest participation rate, with 27.2%, belongs to the members of the profession who are between the ages of 38-43. According to the education level variable; The highest participation rate is 74.7% for the members of the profession who have a bachelor's degree. According to the variable of customer numbers; The highest participation rate is 31.9%, with the number of customers in the range of 1-20. According to the monthly average income variable; The highest participation rate with 35.7% belongs to the members of the profession who earn 8,001,00 TL and above monthly average income.

Regarding the factors that cause unethical behavior, the participants' participation in the statements is "high" and "very high". The highest level of agreement among these statements belongs to the statement "Efforts to acquire more customers may cause unethical behavior" ($\bar{x}=4.55$). The second highest participation is in the expression "professional members can resort to unethical behaviors in order not to lose the customer business" ($\bar{x}=4.38$) and the third highest participation is in the expression "lack of professional experience can lead to unethical behaviors" ($\bar{x}=4.38$).

The participation of the participants in the statements regarding the solution proposals for unethical behaviors is at a "very high" level. The highest level of agreement among these statements is in the proposition "The state should make arrangements and assist in the collection of the wages of the professionals" ($\bar{x}=4.76$).

H1: In the statement "Participants' views on the factors that cause unethical behavior show a significant difference according to gender", the difference was found in 3 questions, and no difference was found in 14 questions.

H2: The difference in the statement “Participants’ views on the factors that cause unethical behavior show a significant difference according to the job title” was found in 1 question, but no difference was found in 16 questions.

H3: In the statement “Participants’ views on the factors that cause unethical behavior show a significant difference according to the duration of their professional activity”, there was a difference in 10 questions and no difference was found in 7 questions.

4. DISCUSSION

As a result of this study; Ethical perception differences were determined according to the gender variable in demographic characteristics. In the study conducted by Margues and Pereira (2008), one of the previous studies, different scenarios were created and it was tried to determine the differences in the ethical judgments of the accounting professionals and their attitudes towards the scenarios, and as a result of the study, it was determined that the attitudes differ according to the gender variable. The existence of a perception difference according to the gender variable in both studies is an indication that the results of the study support each other.

According to the results of this study, it has been determined that “concern about losing the customer business”, which is one of the factors that cause unethical behavior, can lead professionals to unethical behaviors, and a similar result was reached in the study conducted by Kutlu (2008).

Although the determination of the study on “factors causing unethical behavior” and the findings in the study by Kılılı et al (2018) show some differences, there was no difference in the determination of the suggestions for the solutions of unethical behaviors.

CONCLUSION

According to the results obtained as a result of the study, it has been determined that the expression “efforts to acquire more customers can cause unethical behavior” has the highest percentage of participation, but the fact that this issue has emerged as a problem is an indication that a new study can be carried out in the context of professional ethics and competition.

Regarding professional wages; In the accounting profession, which is the only professional activity that comes into force after the minimum wage tariff is determined by the Ministry of Treasury and Finance and published in the Official Journal (O.J.), it is recommended to switch to a payment system that will definitely be carried out through the bank for the collection of accounting fees. This problem can be solved with a pilot zone application or a more suitable model.

KAYNAKÇA

- Ahinful, G.S., Addo, S., Boateng, F.O., ve Boakye, J.D. (2017), Accounting Ethics and the Professional Accountant: The Case of Ghana. *International Journal of Applied Economics, Finance and Accounting*, 1(1), pp.30-36. DOI: 10.20448.8.2017.11.30.36.
- Ajiwibawani, M.P., Hartiand Subroto,-“W.T. (2017), The Effect of Achievement Motivation, Adversity Quotient, and Entrepreneurship Experience on Students Entrepreneurship Attitude”. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 7(9), S.445.ISSN: 2222-6990.
- Aymankuy, Y. ve Sarioğlan, M. (2005). Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek Etiğine Yaklaşımları ve Balıkesir İl Merkezinde Bir Uygulama.*Sosyal Bilimler Dergisi*,8(14), S.23-45.
- Aytekin, İ. (2017). *SMMM ve YMM Mesleklerinde Etik Algısı ve Bunun Muhasebe Hata ve Hilelerine Etkisi: TRC1 Bölgesi Analizi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çağlar, D. (2019). *Muhasebe Meslek Etiğinin Algılanma Düzeyi Karabük İli Örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Çankırı.
- Çalıdağ, Y. ve Ayanoğlu, Y. (2004). *Genel Muhasebe* (İkinci Baskı). Gazi Kitabevi Tic. Ltd. şti. (2004), S.3-5.
- Kıllı, M. Türkoğlu, H. ve Gülmez, C., (2018). Muhasebe Meslek Mensuplarının Etik Algısı *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 11(1), S.47-60.
- Kısakürek, M.M. ve Alpan, N. (2010). Muhasebe Meslek Etiği ve Sivas İlinde Bir Uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (47), S.217-226. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/426824>.
- Kutlu, H.A. (2008). Muhasebe Meslek Mensupları ve Çalışanlarının Etik İkilemleri: Kars ve Erzurum İllerinde Bir Araştırma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(2), S.144-170.Erişim adresi: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/934/11646.pdf>.
- Margues, P.A. ve Pereira, J.A. (2008). Ethical Ideology and Ethical Judgments in The Accounting Profession. *Journal of Business Ethics*, 86, pp.227-242. Erişim Adresi: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10551-008-9845-6.pdf>.
- Özer, M. (2017). *Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek Etiği Eğitimine Bakışı: Bilecik İli Örneği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Bilecik şeyh Edebalı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.
- Sakallı, Ü. (2019). *Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde Verilen Muhasebe Eğitiminin Türkiye Muhasebe Standartları (TMS/TFRS) İle Uyumluluğunun Sağlanması ve Bu lise Türünde Görev Yapan Muhasebe ve Finansman Öğretmenleri Üzerine Bir araştırma* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sevilengöl, O (2021). *Genel Muhasebe*, Gazi Kitabevi, 19. Baskı, Ankara.
- Sipahioğlu, Y.G. (2019). *Muhasebe, Muhasebecilik, Adli Muhasebe ve Türkiye’de Dört Büyük Denetim şirketinin Verdiği Adli Muhasebe Hizmetleri*

- (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Soylu, A. (2018). *Muhasebe Meslek Etiği ve Muhasebe ve Denetim Meslek Mensuplarının Etik Algısı Üzerinde Bir Araştırma* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TÜRMOB: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (2013). “Muhasebe Meslek Mensupları İçin Etik Kurallar El Kitabı”, TÜRMOB Yayınları: 457, (Ankara/2013), S.1-222. Erişim Adresi: www.tmud.org.tr/Files/Etik%20Kur%20El%20Kit.%202013.pdf.
- Yalçın, S. (2011). Muhasebe Meslek Mensupları ve İşletmelerin Etik Konusunda Tutumları. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (52), S.48-64.
- Yardımcıoğlu, M., Büyüksalvarcı, A. ve İyibildiren. M. (2006). Etiksel Açıdan Yeminli Mali Müşavirlerin Sorumluluklarının Konya İli Özelinde İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi*, 11, S.171-172 Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kmusekad/issue/10226/125759>.
- Yıldız, G. (2010). Muhasebe Mesleğinde Meslek Etiği ve Kayseri İl Merkezinde Bir Uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 36, (Ağustos-Aralık), S.155-165. Erişim Adresi: http://iibf.erciyes.edu.tr/dergi/sayi36/010_g-yildiz.pdf.
- Yılmaz Adalınış, N. (2019). *Muhasebe Eğitiminde Etik: İşletme bölümü Öğrencilerinin Etik Algularına Yönelik Bir Araştırma* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Zeytin, M. (2007). *Muhasebe Meslek Mensuplarını Hata ve Etik Dışı Davranışlara Yönlendiren Faktörler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

KATKI ORANI / CONTRIBUTION RATE	AÇIKLAMA / EXPLANATION	KATKIDA BULUNANLAR / CONTRIBUTORS
Fikir veya Kavram / <i>Idea or Notion</i>	Araştırma hipotezini veya fikrini oluşturmak / <i>Form the research hypothesis or idea</i>	Seyhan ÇİL KOÇYİĞİT Kemal Cihangir AKBEY
Tasarım / <i>Design</i>	Yöntemi, ölçeği ve deseni tasarlamak / <i>Designing method, scale and pattern</i>	Seyhan ÇİL KOÇYİĞİT Kemal Cihangir AKBEY
Veri Toplama ve İşleme / <i>Data Collecting and Processing</i>	Verileri toplamak, düzenlenmek ve raporlamak / <i>Collecting, organizing and reporting data</i>	Kemal Cihangir AKBEY Seyhan ÇİL KOÇYİĞİT
Tartışma ve Yorum / <i>Discussion and Interpretation</i>	Bulguların değerlendirilmesinde ve sonuçlandırılmasında sorumluluk almak / <i>Taking responsibility in evaluating and finalizing the findings</i>	Kemal Cihangir AKBEY Seyhan ÇİL KOÇYİĞİT
Literatür Taraması / <i>Literature Review</i>	Çalışma için gerekli literatürü taramak / <i>Review the literature required for the study</i>	Kemal Cihangir AKBEY Seyhan ÇİL KOÇYİĞİT

-REVIEW ARTICLE-

THE NEW FACE OF VILLAGE MANAGERMENTS: AN ASSESSMENT ON RURAL NEIGHBORHOOD PRACTICE

İbrahim Tanju AKYOL¹

Abstract

Villages, which are the most basic unit in the Turkish administrative organization, have had to constantly cope with problems throughout the history. In addition, the legal entities of the villages within the metropolitan municipality were terminated with Law No. 6360 and they were transformed into neighborhoods. This transformation has had financial, social, administrative, structural, and political effects on the villages. The financial responsibilities imposed on the villages by the Law No. 6360 caused the villagers to leave their settlements, and the potentials related to agriculture and animal husbandry in the rural areas could not be utilized. To keep the villagers in rural areas and to reduce the financial burdens on the villagers, the "rural neighborhood" status was established. This study aims to reveal the problems that will be encountered in practice in the settlements that turn from village to neighborhood and then gain the status of rural neighborhood, by comparing them with Law No. 6360. The research was designed as a case study, and document analysis was carried out as a data collection method. The data obtained as a result of the research were interpreted with the descriptive analysis technique. As a result of the research, it has been determined that the rural neighborhood arrangement will increase the inequalities existing in rural areas, create a new dual structure and partially reduce the financial responsibilities of the villagers.

Keywords: *Local Administration, Metropolitan Municipality, Law No. 6360, Villages, Rural Neighborhood.*

JEL Codes: *H70, H75, H76.*

Başvuru: 02.01.2022 **Kabul:** 14.02.2022

¹ Asst. Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, Çanakkale Vocational School of Social Sciences, Department of Local Governments, Çanakkale/Turkey, ibrahimakyol@comu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9680-4155>.

KÖY YÖNETİMLERİNİN YENİ YÜZÜ: KIRSAL MAHALLE UYGULMASI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME²

Öz

Türk yönetim sistemi içerisinde en temel birim olan köyler tarihsel süreç içerisinde sürekli olarak sorunlarla mücadele etmek durumunda kalmıştır. Bunun yanında büyükşehir belediyesi içerisindeki köylerin 6360 sayılı Kanun ile tüzel kişilikleri kaldırılarak mahalleye dönüştürülmüştür. Bu dönüşümün köylere mali, sosyal, yönetsel, yapısal ve siyasal etkileri olmuştur. 6360 sayılı Kanunla köylere yüklenen mali sorumluluklar köylü vatandaşların yerleşim yerlerini terk etmelerine neden olmuş, kırsal alanlardaki tarım ve hayvancılıkla ilgili potansiyeller kullanılmamıştır. Köylüyü kırsal alanlarda tutmak ve köylünün üzerindeki mali yükümlülüklerin azaltılması amacıyla “kırsal mahalle” statüsü oluşturulmuştur. Bu çalışmanın amacı, köyden mahalleye dönüşen ve daha sonra kırsal mahalle statüsüne kavuşan/kavuşacak yerleşim birimlerinin uygulamada karşılaşılabilecek sorunları, 6360 sayılı Kanun ile kıyaslayarak ortaya koymaktır. Araştırma, örnek olay çalışması şeklinde tasarlanmış, veri toplama yöntemi olarak doküman incelemesi gerçekleştirilmiştir. Araştırma neticesinde elde edilen veriler, betimsel analiz tekniği ile yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda, kırsal mahalle düzenlemesinin kırsal alanlarda var olan eşitsizlikleri artırıp yeni bir ikili yapı ortaya çıkaracağı ve köylü vatandaşların mali sorumluluklarını kısmi olarak azaltacağı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yerel yönetim, Büyükşehir Belediyesi, 6360 sayılı Kanun, Köyler, Kırsal Mahalle.

JEL Kodları: H70, H75, H76.

“Bu çalışma Araştırma ve Yayın Etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.”

1. INTRODUCTION

The management problem of big cities in Turkey started to be discussed in the 1960s. Based on the fact that big cities have distinct problems than medium and small-sized cities, the Law on the Amendment of the Decree-Law No. 3030 on the Management of Metropolitan Municipalities was enacted in 1984. In 2004, with the Metropolitan Municipality Law No. 5216, new explorations were made for metropolitan municipalities. With the enactment of Law No. 6360, which envisages radical changes for metropolitan municipalities, and the Establishment of fourteen Metropolitan Municipalities and twenty-Seven Districts, the metropolitan municipality administration has taken its last form.

With Law No. 6360, the number of metropolitan municipalities was increased to 30 and the borders of metropolitan municipalities were determined as the provincial administrative borders. In provinces with metropolitan municipalities, special

² Genişletilmiş Türkçe Özet, makalenin sonunda yer almaktadır.

provincial administrations were abolished, and investment monitoring and coordination departments were established. In addition, the division of duties and powers between metropolitan municipalities and district municipalities was rearranged, changes were made in the shares allocated to metropolitan municipalities, and villages and town municipalities were closed and turned into neighborhoods in provinces with metropolitan municipalities.

Many of the innovations brought by the Law No. 6360 brought doubts and criticisms both in the general assembly and in the academic literature during the legalization process of the Law. One of the most criticized regulations of the Law was the closing of villages and their transformation into rural neighborhoods. The removal of the villages from the rural areas and making them a part of the urban area brought about the same rights and obligations of the citizens living in the village. These obligations prevented the villages, especially agriculture and animal husbandry, from using their potential. The villages had difficulty in fulfilling the responsibilities brought by the Law and this brought along the increase in the problems in the migration subject that already existed in the rural areas.

In 2020, an important step has been taken with Law No. 7254 on Public Financial Management and Control (Law No. 7254) in order to reduce the problems caused by Law No. 6360 in the villages and town municipalities that were closed. The new status of towns and villages closed with the said Law was defined as “rural neighborhoods”. While the closed villages and towns gained the status of rural neighborhoods on the condition that they meet certain conditions, it was aimed to partially get rid of the obligations imposed on them by Law No. 6360.

The aim of this study is to reveal the problems that will be encountered in the practice of the settlements, which turned into a neighborhood from a village with Law No. 6360 and then gained the status of a rural neighborhood with Law No. 7254, and to determine which of these problems can be solved that caused by the Law No. 6360. In the study, first, the foundations of the existing problems of the villages were discussed, and the methods/strategies developed to overcome these problems in the planned period were mentioned. Then, how Law No. 6360 affected the transforming and changing village understanding was evaluated in terms of service quality, locality, belonging, and financial obligations. Finally, the gains of the villages (rural neighborhoods) that have a new status with Law No. 7254 and the potential problems to be experienced in practice are emphasized.

The study is based on the assumption that seeking the application requirement in the transformation into rural neighborhoods will reveal a new dual structure and will only provide partial financial improvements to these settlements. As a matter of fact, with Law No. 6360, while there were village administrations in 51 provinces, the legal personality of village administrations was abolished in 30 provinces. While the dual structure continues to exist, a new situation such as the "rural neighborhood" and "neighborhood" separation will emerge for the settlements that have turned from village to neighborhood within the metropolitan area. In addition, it reveals another assumption of the study that most of the increasing problems of rural settlements will continue with Law No. 6360.

1.1. Literature Review

The dispute of at what scale local government units should be established has been constantly discussed throughout the history. These discussions took place around two main approaches. The public choice approach and the metropolitan reform approach have stood by their own assumptions by putting forward different arguments. The 1970s were years when the areas of responsibility of local governments were questioned. Continental Europe and England have followed different paths to transfer authority and responsibility to local governments. While the Continental Europe followed more decentralized policies, Britain has turned to centralized policies since the 1930s (Banner, 2002: 218). The metropolitan reform approach sees the existence of many administrative units in the metropolitan area as an obstacle to service delivery (Silva, 2007: 474). There are different approaches to solving local issues and increasing democratic legitimacy. However, in the final analysis, administrative units are combined in order to solve the problems of the administrative units and to prevent the waste of resources. Although the size of the ideal administrative unit for local government units is still being debated (Stren & Cameron, 2005: 276; Tisdell, 1974), it is seen that the choice between local democracy and efficiency is in favor of efficiency.

The public choice approach, which is against the metropolitan centralist approach, argues that local government units can offer alternative benefits to citizens. In other words, the increase in scale also reduces the diversity of services. In addition, it was stated that consumers are mobile and will move to the region that will satisfy them in the best way (Tiebout, 1956). Decentralized structures have advantages in reducing complexity and making public action more transparent. As a matter of fact, decision authority and accountability are provided by the same administrative unit and public services are carried out more efficiently. The closer public services are to citizens, the easier it is to determine priorities. Thus, the greater the public welfare as the sum of individuals welfare (Sager, 2005: 232). Political scientists who make evaluations on the axis of liberal understanding also point out that strengthening local governments will increase the level of democracy (Falletti, 2005: 327). According to the public choice approach, metropolitan institutional fragmentation is not perceived as a problem. It does not accept the idea of corporate merger and sees competition among administrations as a way to achieve greater efficiency and productivity (Silva, 2007: 956) Policies developed to find solutions to the problems of metropolitan areas were mostly aimed at increasing efficiency, realizing local participation and reducing taxes (Zimmerman, 1970). The two main streams that approach the metropolitan management approach differently, respectively, have been criticized for their unsuccessful experiences and their distance from the reality in metropolitan areas (Kübler & Schwab, 2007: 474).

The failure of the public choice theory and metropolitan reform approaches to produce the desired results led to the emergence of the "new regionalism approach" in the 1990s (Hamilton et al., 2004: 154). With the new regionalism approach, the private sector has been ensured to take part in the management processes as an actor and it has been given importance to develop cooperation between the administrative units.

In order to find a solution in case of a regional problem, it was stated that the private sector and non-profit organizations should be included in addition to the administrative units and governance was emphasized (Savitch & Vogel, 2000: 161). The approach, which emphasizes cooperation between local government unions, argues that voluntary cooperation will facilitate the solution of local problems. In addition, he argues that the negative effects of the fragmented structure in metropolitan areas will be minimized by cooperation between administrative units (Hettne & Inotai, 1994: 3).

The question of how urban areas should be managed in Turkey has been questioned constantly throughout the historical process. The fact that big cities have specific problems and the necessity of producing solutions to these problems started to be discussed more in the 1960s. The provision "Law, special forms of administration can be introduced for large settlements" in article 127 of the 1982 Constitution, titled local administrations, was a starting point for the problems of large cities. In this context, with Law No. 3030 in 1984, metropolitan municipalities were established in Istanbul, Ankara, and Izmir. Later, Adana (1986), Bursa, Gaziantep, Konya (1987), Kayseri (1988), Antalya, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Kocaeli, Mersin Samsun (1993) and Sakarya (2000) gained metropolitan municipality status. Thus, as of 2000, the number of metropolitan municipalities increased to 16.

In 2004, Law No. 3030 was replaced by Law No. 5216. With Law No. 5216, the areas of responsibility of metropolitan cities have been expanded on the axis of geographical area and population criteria. With the regulation known as the "dividers law" in the literature, firstly, the responsibility area of the metropolitan municipality in Istanbul and Kocaeli provinces was drawn to the civil administration border, and the responsibility areas of other metropolitan municipality administrations were determined by accepting the governorship buildings as the center on the axis of 20, 30 and 50 km radius.

In 2012, with Law No. 6360, significant changes were made in Law No. 5216. With the said regulation, the number of metropolitan cities was increased from 16 to 30. Thus, Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Kahramanmaraş, Manisa, Malatya, Mardin, Muğla, Ordu, Şanlıurfa, Tekirdağ, Trabzon and Van gained the status of metropolitan municipalities. The areas of responsibility of 14 metropolitan municipalities, which were designed according to the radius method, were drawn to the border of civil administration. Thus, the civil administration border application, which was first implemented in Istanbul and Kocaeli, was expanded to cover 30 provinces. With Law No. 6360, not only the metropolitan municipalities but also the district municipalities' responsibilities are regulated to cover the district property border.

Besides the aforementioned regulations, special provincial administrations were abolished, and investment monitoring and coordination departments were established instead. It is stipulated that no new neighborhood can be established within the boundaries of the municipality with a population of less than 500. New districts were established. In addition, changes were made in the powers and responsibilities of metropolitan municipalities and district municipalities, and the sharing of authority was rearranged. The new regulation affected not only the town municipalities within

the boundaries of the metropolitan municipality. In addition, it also included the transformation of town municipalities with a population of less than 2000 into villages. The legal entities of the town municipalities within the boundaries of the metropolitan municipality were terminated, and they joined the district municipalities to which they are affiliated as a single neighborhood with their town names.

The innovation brought by the Law No. 6360 was for the villages. With the new regulation, the legal entities of the villages were abolished, just like the town municipalities, and the villages joined the district municipality to which they were affiliated as neighborhoods. With the arrangement made, there has been a significant decrease in the number of local government units, and the number of villages across the country has decreased by almost half.

Villages have emerged as the smallest settlement unit as a result of meeting the common needs of people and their habits. However, the acceptance of villages as local government units was only realized in 1924. The Village Law No. 442, which was legalized in the first years of the Republic, gave legal personality to the villages and enabled them to take a legal place in the management system. It would be insufficient to explain the existence of the villages only in terms of Law No. 442. As a matter of fact, villages have always existed in the administrative system, although not in a modern sense, both in the Ottoman Empire and in the previous periods, and they took on important tasks in solving the problems of rural areas and meeting common needs. From this point of view, it is a necessity to include the historical development of the villages with its key lines.

1.1.1. Overview of the Historical Development of Village Administrations

Villages, one of the most basic administrative units of the Ottoman Empire, showed a restricted character. It was waited until 1924 for these units, which were trying to be self-sufficient, to eliminate their structural deficiencies. The traditional closed structures of the villages continued until the 1950s. In the 1960s, villages were evaluated within the planned development, and concepts such as community development were used in this context. In the post-1980 period, with the effect of liberal policies, the basic services of the villages were tried to be fulfilled mostly by the central government. In this context, the historical development of the villages has been examined in terms of periods.

Villages are one of the oldest settlements in Anatolia. It is known that the villages were first established near the caravan routes for economic reasons and to ensure safe transportation. In the following period, the settlement places of the villages in Anatolia changed. The need for security is one of the main reasons for moving the villages away from the central routes. Villages existing on trade routes in Anatolia settled in mountainous regions on the axis of various components, such as security, administrative, economic, social, and geographical reasons (Toprak, 2010: 122).

During the Ottoman Empire, the 1858 instruction regulating the duties of governors, district governors, and district managers revealed the civil administration departments as provinces, townships, and villages (Ulusoy & Akdemir, 2007: 288-289). The said

instruction stipulated that the towns be composed of villages. With this arrangement, for the first time, villages were counted within the administrative units. However, the scope of village administrations has not been revealed. The changes in the structure of the villages and the development potential of the villages brought about a re-evaluation of the status of the villages. The developments in the villages resulted in the compulsory regulation of the villages in the 1864 and 1871 Regulations (Ortaylı, 2000: 11-112). With the Provincial Regulation of 1864, the organization of the village, its organs, the establishment, and the duties of the organs were determined. It is quite remarkable that the regulation, which reveals the existence of the headman and the council of elders elected by the village people, foresees two headmen and one council of elders, considering religious differences. Moreover, the regulation did not give the council of elders the power to make executive decisions. The regulation that gave the duty of sharing the taxes belonging to the state to the people living in the village to the council of elders did not give legal personality to the villages (Nadaroğlu, 1998: 242). The headman and the council of elders have undertaken two different tasks, basically, the executive of government policies, the collection of taxes related to the village, and the execution of the cleaning and agricultural works of the village (Toprak, 2010: 123). The regulation of changing the village to "Municipal Administration" (Seyitdanlıoğlu, 2010: 7) is a good example in terms of revealing the importance of the villages at the end of the 19th century. The provincial organization was reorganized with the Regulation of "İdare-i Umumiye-i Vilayet" dated 1871. With the new regulation, the first-level authorities of the villages were arranged as sub-districts (Eryılmaz, 1997: 208). Although assignments related to the works to be done in the village are made in the village administrations (Erten, 1999: 105), it is known that the villages are not legal entities with this regulation.

With the regulation called "İdare-i Nevahi" in 1876, villages with over two hundred households could form sub-districts, and villages that could not complete two hundred households were combined to complete this criterion. In addition, it was decided to have a district manager and a council in the sub-districts. In the regulation where the lower and upper limits of the number of council members are determined, a lower limit of four and an upper limit of eight were determined. Similar to the previous regulations, legal personality was not recognized for the villages. The draft law called "İdare-i Kura", which was prepared to turn villages into local government units, could not be legalized because of the start of the First World War (Nadaroğlu, 1998: 242). With the "İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-u Muvakkati" dated 1913, the village administration and the regulations of 1864 and 1871 were abolished. Until the Village Law No. 442 came into force, the villages continued their existence with the permission of the government with no legal basis (Eryılmaz, 1997: 210; Parlak & Sobacı, 2010: 158).

When the regulations regarding the villages in the 19th century are evaluated as a whole, it can be said that the legal developments ensured that the elections were held regularly and reliably. However, the villages could not fulfill the services they had undertaken. The fate of the villages has been to wait for the municipal services by the central administration since the said period. However, the central government was insufficient to ensure the security of the village. Village administrations were

evaluated as a method of ensuring that the collection and release of taxes are carried out regularly and that injustices are combated in this period (Ortaylı, 2000: 114-116). Nadaroglu (1998: 243) states that villagers were neglected during the Ottoman Empire. According to him, villagers were treated as subjects rather than citizens. The peasant did not own the land and his village. Villagers, who were considered as a factor that eased the workload on the state, were employed in the construction of roads and bridges, and such works prevented them from concentrating on their main business, the land. The existence of customs that do not allow the personal development of the villagers has also negatively affected the development of the villagers morally. The articulation of natural disasters such as wars, epidemics, drought, famine, and floods to the aforementioned negativities prevented the villagers from finding their identity.

With the proclamation of the Republic, the understanding of starting the national development from the villages was adopted. The active role of the villagers during the National Struggle showed once again that the village was the basic administrative unit. At this point, the role of the village in the administrative organization has been rearranged (Eryılmaz, 1997: 210-211). The legal personality of the villages took place after the legal availability created by the 1913 regulation. With Village Law No. 442 dated 1924, the villages gained a legal infrastructure and legal personality was recognized. Thus, it was aimed at ensuring development by reconsidering the administrative order of the country (Gözübüyük, 2006: 214; Tortop et al., 2008: 423). In this context, unlike the previous regulations, the Village Law reveals the basic characteristics of the village and its position in the administrative structure. According to the Law, a village is defined as "People who have common property such as mosques, schools, pastures, pastures, swamps and live in collective or scattered houses make up a village with their vineyards, gardens, and fields" (at. 2). It is clear that this explanation, which reveals the characteristics of the villages, does not reveal a complete definition of the village. As a matter of fact, the article in question only emphasizes the characteristics of the village and excludes its basic components. The expression of the village was more comprehensively defined by Article 7 of the Law. According to this, "village is an entity in itself that owns movable and immovable properties and performs the duties assigned to it by the Village Law". It is clear that the possession of movable and immovable properties of villages emphasizes their personal morality. In other words, it is clearly stated in Article 7 that villages have a legal personality. Again, Article 1 of the Village Law sets out the village based on the population criterion. According to this, "Settlements with a population of less than two thousand are called villages and with a population between two thousand and twenty thousand are called town and with a population of over twenty thousand are called city". Again, Article 89 of the Village Law also determined the legal lower limit for a settlement to be considered a village. Accordingly, for a settlement to be considered a village, the population must be over 150.

The primary objectives of the Village Law No. 442 are to ensure that the villages exist within the management system and to eliminate the disadvantages of these management units, which were neglected in the previous process. But despite the Law, the villages could not reach the desired level of development. In other words, the legal

arrangements for the development of villages could not be combined with practice. Despite the legal arrangements regarding the village administrations, the financially weak structure continued and the efforts for the infrastructure of the villages were always monopolized by the central administration (Nadaroğlu, 1998: 243-244).

There are different approaches to Village Law No. 442. Eryılmaz (1997: 211) states that the Village Law has quite advanced and democratic qualities when evaluated within the conditions of the period. Keleş (1994: 153-154) states that Law No. 442 is a municipal law enacted for villages. According to him, the Village Law was enacted in line with the characteristics of our country in terms of the settlement. In addition, he explains one of the main reasons for the failure of the Village Law through the shock of the 1929 World Economic Depression in countries whose economy is based on agriculture. These developments have prolonged the recovery period of the Turkish economy and village life. Toprak (2010: 159) is critical of the Village Law and states that the village should have a source of income commensurate with its duties. According to him, the problems of the villages should be read through the undeveloped rural areas. Again, socio-economic and physical development of rural areas and closing the existing gap with urban areas are other issues he emphasized. In this context, rural and urban areas should be brought closer to each other on issues such as drinking water, electricity, communication, health, and education. He states that the existence of regulations that will prevent land problems and the division of agricultural lands by inheritance should also find a response in practice. Özefe (2005: 513) states that the Village Law, which was legalized to start the development from rural areas, is insufficient in fulfilling the services for the villages in the axis of changing social and economic conditions. According to him, basic services such as the construction of school buildings, the construction of roads, and drinking water, which are the basic public services of the village administrations, were fulfilled by the central administrations. In addition, another reason for the Village Law's inadequacy in meeting the common needs is the way the Law was organized and the practitioners' efforts to work collectively, aiming at the physical participation of the villagers rather than democratic development.

In the 1950-1960 period, importance was given to infrastructure investments for villages. The investments made in highways in this period increased the industrial and commercial partnerships of rural and urban areas (Toprak, 2010: 122). In this period, a change in management took place with the 1960 coup. With the establishment of the State Planning Organization in 1960, villages were handled and evaluated within the planned development period (Doğan, 2009: 154-155).

Efforts to ensure the development of villages began to be handled more within the framework of development plans in the 1960s. In other words, efforts for the development of villages have turned into a policy. In this period, it is known that village development was tried to be achieved with methods such as mechanization in agriculture, base price applications, cooperatives, and agricultural credit policy (Sönmez, 2003: 151). At the beginning of the planned development period, community development was equated with village development, and in the next period, the concept of community development was abandoned and it was aimed to

develop villages within the traditional understanding within the framework of the Village Law (Keleş, 1994: 155).

Between the years 1963-1965, works were carried out in the provinces of Istanbul and Ankara, in line with the aims such as ensuring the coordination of the services delivered to the villages with the "model villages approach" and benefiting from the services to be provided in the surrounding villages. However, the major argument of this approach, the assumption that the development of the pilot villages will also affect the surrounding villages, has been criticized. These criticisms were realized at the point that the works carried out focused on physical changes rather than structural changes without considering common needs. In 1965, the Ministry of Rural Affairs wanted to solve the problems of the villages holistically with the "Multidimensional Rural Area Planning" method. With this method, which has been tried in countries such as the Netherlands, Italy, and Israel, it is aimed for the villages to be self-sufficient. The method, which is based on the idea of determining the factors affecting rural areas and planning them together, tried to overcome the distinction between rural and urban areas. With this approach, agricultural development, the integration of agriculture and industry were aimed, and social, economic, and physical problems were tried to be eliminated (Keleş, 1994: 169-170).

The "central village approach" was discussed for the first time in the 3rd Five-Year Development Plan covering the years 1973-1977. It is known that the efforts of the approach aiming to reduce the costs of the services to be taken to the villages and to provide the services in a balanced and close to the citizens throughout the country, didn't yield the desired results. As a matter of fact, it should be said that the understanding of the development of villages is limited to the partial fulfillment of the infrastructure services of the villages with the "central village approach". In the early 1980s, the "village-city" approach was put forward as a result of the search for solutions to the existing problems of the villages. As can be understood from the basic components of the concepts, this approach, which can be formulated as combining the advantages of rural areas and urban areas, has been developed in order to reveal the potentials of villages and to prevent problems such as unemployment and migration (Erdönmez, 2005: 38).

After the 1980s, with the increase in the effectiveness of liberal policies, the nature of the relationship between the village administrations and the central administration remained in the background. Issues such as the privatization efforts undertaken in this period, the downsizing of the state, the greater emphasis on exports, and the shaping of priority in development within the framework of global economic demands caused economic targets to surpass social targets. In this period, the village's inability to fulfill the duties undertaken, brought about by the lack of resources, equipment, and personnel, made the villages passive in the development. (Keleş, 1994: 156-169; Geray, 2000: 4).

Villages have been established as local government units, just like municipalities and provincial administrations. The deficiencies such as resources, personnel, and equipment in the village administrations, which could not be restructured in the historical process, do not change this fact. Today, Village Law No. 442 is still valid.

In the 2000s, villages could not benefit from the restructuring efforts in the administration, unlike other local government units. The inactive, self-sufficient structure of the villages, which had difficulties in implementing the decisions it took, continued. In line with changing needs and expectations, it is seen as a necessity to rearrange Village Law No. 442 and adapt it to the needs of the age.

While Village Law No. 442 continued to exist, regulations that were closely related to the village administrations and changed its legal nature came into force. Law No. 6360, which completely changed the situation of the villages in the administrative structure, not only reduced the problems that had stuck on the villages but also increased them, causing new economic, social, and administrative problems. The status of "rural neighborhood" was created in order to overcome, to some extent, the financial responsibilities imposed by Law No. 6360 on the citizens of villages that turned from villages to neighborhoods. At this point, the content of the new legal regulation should be examined.

1.1.2. The New Face of Village Administrations: Rural Neighborhood

The abolition of the legal entities of the villages and the obligations imposed on the citizens living in the villages by Law No. 6360 increased the existing problems rather than solving the problems of the villages. In this context, as a result of the search for solutions to the increasing problems of village administrations, the Public Financial Management and Control Law No. 7254 was published in the Official Gazette on 16 October 2020 and entered into force.

With Law No. 7254, villages and towns that have turned into neighborhoods have been enabled to become "rural neighborhoods" provided that they meet the necessary conditions and make an application. Article 10 of the Law has added an article to the Metropolitan Municipality Law No. 5216. Accordingly, some minimum conditions are stipulated for a settlement to be considered a rural neighborhood. These conditions are expressed as socio-economic status, distance from the city center, accessibility to municipal services, current housing situation, and similar issues. It is regulated that the neighborhoods that meet these criteria will be considered as rural neighborhoods with the decision and proposal of the district municipal council, and the decision to be taken by the metropolitan city council within ninety days at the latest. It is stipulated that the determination in question will take place at the neighborhood level. It has been decided to determine the settlements that do not have the characteristics of rural neighborhoods as rural settlements, provided that they are not less than ten thousand square meters. However, it is stated in the article that the practice of rural neighborhoods or rural settled areas can be abolished within the framework of the same procedures.

It can be said that metropolitan municipal councils have the freedom to decide whether to put a neighborhood in the status of a rural neighborhood. As a matter of fact, it is stated in the Law that the metropolitan municipality may accept or reject the proposals received from the district municipality as they are or by changing them.

Significant exemptions are provided in the Law for settlements that have acquired the status of rural neighborhoods or rural settled areas. Accordingly, the buildings, plots, and lands used as workplaces by those who are exempt from income tax and those who are subject to simple income tax, and buildings, plots, and lands used in agricultural production are exempted from real estate tax. In addition, it has been regulated that the property tax will be applied with a 50% discount on buildings, plots, and lands used in commercial, industrial and touristic activities. Again, it was stated that in rural neighborhoods and rural settled areas, within the scope of the Law on Municipal Revenues No. 2464, construction fees and zoning-related fees would not be charged, and it was stated that the participation fee for other taxes, fees, and expenses would be applied with a 50% discount. There are also regulations regarding drinking and utility water for rural neighborhoods and settlements identified as rural settled areas. The fee to be charged in these settlements will be determined in such a way that the lowest tariff does not exceed 50% for workplaces and 25% for residences. At this point, taxpayers who keep books within the framework of the Tax Procedure Law No. 213 are prevented from benefiting from these exemptions and discounts. On April 15, 2021, the Regulation on Rural Neighborhoods and Rural Settlement Areas was issued by the Ministry of Environment and Urbanization to determine the procedures for the determination of rural neighborhoods and rural settled areas and to regulate exemptions and discounts.

According to the regulation, when determining rural neighborhoods, it was stated that determination would be made in settlements that turned into neighborhoods when they were villages or town municipalities in 1984 and later. It is stated that the regulation, which states that the determination of rural neighborhoods will act on the axis of general principles such as justice, equality, and generality, will also take into account some specific issues (art. 4). Accordingly, for a neighborhood to be identified as a rural neighborhood; a) Whether the rural settlement feature continues, b) The distance to the city center and the transportation situation, c) Whether the municipalities can reach at least one of their services such as road, water, wastewater, solid waste, public transportation at full capacity, d) Existing construction Whether the rural character of the situation continues or not, e) Whether it is located in the settlement and development areas under the zoning legislation, f) Socio-economically; One or more of the issues such as the high rate of the rural population, the fact that agriculture, forest, pasture, spring, and winter lands constitute a significant part of its surface area, whether agricultural production, animal husbandry, and forestry activities are determined as the main source of livelihood, and similar issues are taken into consideration.

According to the regulation, it is stated that the settlements determined as rural neighborhoods and rural settled areas will gain their new status in the following year. In addition, it has been stated that if rural neighborhoods and rural settled areas lose their qualifications, their status will disappear.

2. METHODOLOGY

In the literature, there are not enough studies on the determination of the problems that may arise with the village administrations being rural neighborhoods. The rural neighborhood application is a new regulation for the settlements that have transformed from villages to neighborhoods. In this context, the aim of the study is to reveal the probable effects of the rural neighborhood application introduced with the new regulation.

The scope of the study consists of 30 metropolitan municipalities, including the provinces that gained the status of metropolitan municipalities with the Law No. 6360. The regulations brought with the Law No. 6360 have been arranged to cover all metropolitan municipalities. Study was limited only to the regulations for the villages among the innovations brought by the Law No. 6360. The rural neighborhood application was also established in order to find solutions to the existing problems of the villages. Therefore, other comprehensive regulations of the Law No. 6360 were excluded from the study.

The study was designed as a case study. The case study is generally a preferred research method for a better understanding of the problem.. If the main problems of the research are shaped around questions such as "how" and "why", it is recommended to prefer a case study design in the literature (Güler et al., 2015: 301). The case studies are preferred why they are strong in terms of validity, they can reach generalizations more easily, they allow reinterpretation, and they reveal social realities down to the last detail (Cohen et al., 2007: 256).

In qualitative research, a sample is determined for a specific purpose. The sample is not formed only in the form of interviews and observations. In addition, the research environment and processes are also important factors in the creation of the sample. It is difficult to determine the sample of qualitative research based on documents. At this point, purposive sampling is used (Punch, 2014: 183). In the study, the villages, which show the characteristics of rural settlements and gained the status of a rural neighborhood with the Law No. 6360, were taken as examples. The study group of the research consists of metropolitan municipalities, whose number reached 30 with the regulation in 2012, and the neighborhoods whose legal entity was abolished in these municipalities and which have the characteristics of rural neighborhoods.

Document analysis was carried out as the data collection method of the research. The document analysis was used as the data collection method of the research. It is a systematic method for reviewing or evaluating both printed and visual materials. As with other analytical methods in qualitative research, document analysis is preferred for extracting meaning from data, gaining understanding, and developing empirical knowledge (Bowen, 2009: 27). In the document analysis, it is necessary to identify the materials containing information about the events and phenomena that are aimed to be investigated. Document analysis can be performed alone, or it can be used as an additional method besides observation and interview (Yıldırım & Şimşek, 2013: 217).

Realizing validity and reliability in qualitative research depends on the ethical organization of the research. For this purpose, the research must be minutely designed. Validity and reliability are related to establishing the conceptual framework of the research, collecting data, analyzing, interpreting, and presenting the findings (Merriam, 2013: 199-200). In addition, the concept of "convincingness" is preferred rather than the concept of "validity" in qualitative research. The evaluation process of data should be confirmability. At this point, dependability and confirmability reveal the control of the research process (Creswell, 2016: 246). In other words, the validity and reliability of the study means that the results are similar in similar environments, the processes occur consistently with each other, and the study is understandable (Bek & Kara, 2020: 800). It is known that the methodological skill, sensitivity, discipline, and education of the researcher are important variables in ensuring validity and reliability (Labuschagne, 2003: 101). By making use of the studies carried out in line with the Law No. 6360 for the villages, it was ensured that the study was "convincing and confirmable". The obtained data were analyzed by descriptive analysis technique and turned into a meaningful data. A consistent path was followed in data collection and analysis processes. Care was taken to transfer the data in an objective and impartial manner. In line with the principle of immutability, data collection, coding and analysis processes have been as consistent as possible.

3. RESULTS

Closing the villages and turning them into neighborhoods brought along important changes for the citizens living in the village. Peasant citizens faced new tax obligations. With Law No. 6360, it has been realized that the citizens are no longer a part of the rural area but find a place in the urban life, albeit in a legal sense.

At this point, it is necessary to evaluate the problems regarding the villages in the axis of the periods before and after Law No. 6360. The traditional problems of the villages, such as education, health, and infrastructure, continued until 2012. In this context, it has not been possible for these settlements, which are not financially self-sufficient, to cope with their chronic problems. Peasant citizens constantly waited for their current problems to be solved in this wide period of time, and the searches by the decision-makers, both before and after the planned period, did not give the desired outputs. It is necessary to look for the continuation of these problems in the Turkish administrative tradition. Village administrations were not imagined as self-sufficient units in the historical process but were seen as an element that alleviated the workload of the central government.

After Law No. 6360, new problems were added to the existing problems of the villages. Regulations covering villages had significant negative externalities for citizens. The decrease in the number of peasant citizens, which continued from the Republican period until 2012, accelerated with Law No. 6360. As a matter of fact, the increase in the obligations of the citizens living in the village with the new regulation brought about the abandonment of the villages along with the migration movements. In this context, citizens had to change sectors, and the meanings such as revealing the potentials related to agriculture and animal husbandry that we ascribe to the villages

remained unrequited. As a result, the provision of rural development was also hindered.

In addition, the villagers had problems with belonging. Citizens have difficulty in finding an interlocutor when they encounter any problem and do not see themselves as a part of the district they are connected to as a neighborhood. Although the villages were seen as a part of the urban area in the legal sense with Law No. 6360, there was no different situation in practice. The participation channels of the villagers, who were removed from the decision-makers, decreased, and their fate was left to the disposal of the district and metropolitan municipalities. In addition, the quality, speed, effectiveness, and efficiency of public services offered to rural areas have been constantly discussed.

It can be said that the rural neighborhood arrangement partially softens the understanding of the regulations introduced by Law No. 6360, which increases the problems of the villages. With the new regulation, exemptions or deductions from taxes, water charges, and fees in rural neighborhoods and rural settled areas are developments that can be expressed as "the best of the worst".

In addition to these developments, it is a fact that important problems continue to exist. While rural neighborhoods have village status and legal personality, the status of their pastures, summer pastures, winter quarters, and meadows remains uncertain. As a matter of fact, Article 16 of Law No. 6360, which was included in Municipal Law No. 5393, clearly reveals the situation. Accordingly, villages that have turned into neighborhoods should continue to benefit from these places. However, with the zoning plans prepared by both the Ministry of Environment and Urbanization and the municipalities, it is possible to use the common properties of the village out of purpose. In this situation, the opening of agricultural lands for development causes the rural economy to suffer.

The evaluation of obtaining the status of the rural neighborhood as a result of the application brings a new dual situation to the agenda. We have mentioned above that the neighborhoods that meet the legal criteria will attain the status of rural neighborhoods or rural settlements. Accordingly, the inequality between the provinces where the villages continue to exist and the large-scale provinces where there is no village administration will occur within the same metropolitan municipality this time. As a matter of fact, those who have mastered the application process from rural neighborhoods will benefit from these exemptions and discounts, while the current situation of other rural settlements will continue. The injustice between the settlements that have a rural character and the other settlements that have turned from villages to neighborhoods reveals a different dimension of the situation.

The search for the application requirement for obtaining the rural neighborhood status also brings some possibilities to light. During the application process, municipalities may have to display a reluctant attitude and a political struggle may need to be put forward to achieve the status in question. Although today's political parties seem to have met on common ground regarding the rural neighborhood practice, the existence of this possibility may be in question in the future.

The fact that the headmen of the settlements that have transformed from villages to neighborhoods do not have sufficient information about the application process is also seen as an important problem. The headmen do not have sufficient information about how and where to apply and the advantages of rural neighborhood status. It can be said that the absence of tidy legislation was effective in the emergence of the situation in question.

4. DISCUSSION

It was seen that the findings obtained as a result of the research were largely supported by the literature. It can be said that the effects of the important changes in the village administrations with Law No. 6360 will continue to a large extent after the rural neighborhood regulation. It would not be a correct approach to evaluate the rural neighborhood practice independently of the regulations introduced by Law No. 6360. In this context, the approach of Law No. 6360 towards villages has been criticized on various issues. These criticisms can be listed as; unconstitutionality, the prevention of local participation, the legal regulation will not make the villages a part of the city, the villagers will not be able to overcome their tax obligations, there will be difficulties in reaching the administrative units, there will be difficulties in providing effective and efficient service to the rural areas, the infrastructure integrity will not be ensured, zoning regulation will not be able to overcome agricultural will result in the misuse of areas.

The main criticism of the abolition of the legal personality of the villages is that the regulation is unconstitutional. Gözler (2013) stated that in his study “Criticisms on Law No. 6360: Is It Appropriate for Our Constitution to Abolish Special Provincial Administrations and Villages in Twenty-Nine Provinces and to Convert District Municipalities into Metropolitan District Municipalities?” the abolition of the village administrations with a constitutional basis caused a violation of the Constitution. In addition, he explained through various examples that the transformation of villages into neighborhoods will result in disruptions in services and a waste of time.

The abolition of the legal personality of the villages has also been questioned in terms of democratic qualities. Keleş (2017) refers to the difficulty of defending the end of the existence of the village, which is seen as an economic and social unit in his evaluation in his study named “What Brought and What Happened to the Law Reorganizing the Metropolitan Administrations?” According to him, the abolition of the legal personality of the villages without consulting the opinion of the local people constitutes a violation of the European Charter of Local Self-Government. In addition, he states that the said regulation will cause loss of identity and belonging for the villagers, decrease in agricultural efficiency and make it difficult to access public services. The study titled “Relationship between Service Scale Increase and Quality Perception: The Example of Balıkesir Metropolitan Municipality” prepared by Akyol and Kara (2019) also emphasizes similar points regarding villages. According to them, it is not possible to provide quality services to the villages far from the center with the Law No. 6360 in its current form, and the regulations introduced should be improved in a way to increase belonging. In order to overcome the problems of belonging in the

settlements that have turned from villages to neighborhoods, the necessity of ensuring citizen-decision-maker rapprochement has been emphasized. Güler (2012), who has a similar view, evaluates the abolition of the legal personality of the villages from various perspectives in his critique named "On the Government's Whole City Draft Law on October 8, 2012". According to him, there are drawbacks in the removal of the legal personality of the villages, not seeking the opinions of the local people, not holding a local referendum, not taking the opinion of the representatives of the village administration, and not presenting them for public discussion. Again, Ceyhan and Tekkanat (2018) stated in their study titled "Law No. 6360 and Its Effects on Ankara Province" that the abolition of the legal personality of the villages would negatively affect local democracy and increase the level of centralization. Again, in the study titled "The Effect of Change on the Headman of Villages Turning into Neighborhoods with the Law No. 6360: An Evaluation on Menteşe and Seydikemer Districts" prepared by Demirkaya and Koç (2017), it was questioned whether it is obligatory to abolish the legal personality of the villages over the two districts of Muğla. In addition, it was stated that the abolition of the villages reduced the effectiveness of the village headmen and the villages were brought closer to the central government in the new arrangement.

The evaluation of villages as urban spaces in the legal sense of Law No. 6360 has also been criticized in the literature. Mutlu (2013), in his work titled "Metropolitan Municipality Law No. 6360: Rural in the Law, A Look at the Law in the Rural" stated that Law no. 6360 would prevent the awareness of the villagers and reduce their entrepreneurship. In addition, he expressed the transformation of villages into urban areas with regulation as "virtual spaces". Having a similar view, Zengin (2013), in his study titled "Transformation of the Metropolitan Municipality System: An Evaluation of the Last Decade", expressed the abolition of the legal personality of the villages as "the villager who was forced to wear the urban shirt" and stated that agricultural production and thus rural life would be adversely affected by the process. In addition, it was stated that the financial and administrative capacity problems experienced by the villages cannot be overcome by ignoring local democracy.

The fact that the villages faced new tax obligations with Law No. 6360 and the zoning arrangement is one of the most criticized aspects of the Law. Oktay (2016) sees the opening of areas transformed from village to neighborhood as a risk in his study titled "Understanding and Making Meaning of the Metropolitan Municipality Reform Based on Law No. 6360". In addition, the abolition of the legal personality of the villages in terms of political participation and local democracy has been criticized. It was also stated that the removal of villages brought new workloads to district municipalities on issues such as solid waste management, zoning planning, and control, municipal police services, environment and cleaning, and license areas. Ciftci and Tomar (2013), who have a similar view, approached the regulations of Law No. 6360 for villages in their study titled "The Effects of the Metropolitan Law on the Rural of Izmir". In the study, issues such as the fact that the villages are the subject of various tax burdens and service charges, that the services for the villages will fall behind the urban services, and the possibility of misuse of the pasture and coastal areas of the villages have been mentioned.

With Law No. 6360, it has been stated that the citizens living in the village will experience difficulties in reaching the administrative units and in providing effective and efficient service (Kayar & Görün, 2021: 67-68). Turan and Izci (2013) emphasized that there will be difficulties in the provision of services to villages and that the administrative structure will undergo significant changes in their study titled "Metropolitan Municipality System in Turkey and Changes in the Metropolitan Municipality System with the Law No. 6360: The Example of Van". In addition, they stated that the villagers in the province of Van would have difficulty paying the property and garbage tax. Similarly, in the study titled "Newly Established Metropolitan Municipalities in Turkey with the Law No. 6360: The Example of Manisa Metropolitan Municipality" prepared by Ökmen and Arslan (2014); It is emphasized that the management, planning, and coordination processes must be managed correctly so that the villages, which have turned into neighborhoods in the distant districts of Manisa, can receive effective and efficient service and meet the common needs. Again, in the study titled "The Effects of the Metropolitan Law on Rural Areas; The Case of Bursa Province", which was written jointly by Gürbüz and Kadağan (2019), it was determined that the citizens living in rural areas in Bursa had difficulties in reaching the administrative units. It has also been stated that there are problems in the delivery of services to villages far from the center in Bursa.

There are also studies on how the regulations of Law No. 6360 regarding villages are perceived by the village headmen. In the study titled "The Effect of Law No. 6360 on Villages/New Neighborhoods whose Legal Personality was Abolished: The Example of Aydın" prepared by Tekçe and Genç (2019), the effect of regulation numbered 6360 on the villages of Aydın province was measured from the perspective of village headmen. Accordingly, the headmen expressed their reservations about the abolition of the legal personality of the villages, the fact that they would face new tax obligations, the closure of the special provincial administration and local administration unions, the failure to ensure the integrity of the infrastructure, the delay and increase in the costs of services, and the increase in the risk of construction in rural areas. In addition, it has been determined that the planning at the provincial border provides integrity and there is a partial satisfaction with the urban transportation services.

It has emerged in the past time that most of the aforementioned criticisms on the regulations of Law No. 6360 on villages were appropriate criticisms. The fact that many of the sample studies taken from various years and metropolitan cities from 2012 to the present day emphasize the same points, which proves this situation. Law No. 6360 did not reduce the problems of these settlements, which turned from villages to neighborhoods, on the contrary, it increased them. At this point, postponing the regulations foreseen by Law No. 6360 and to be implemented with a delay of 5 years was not a solution, and in this context, legal regulation emerged as a need.

Although the rural neighborhood application brought some tax exemptions and discounts to the settlements considered as rural areas, when evaluated as a whole, it can be said that the said regulation cannot keep the citizens living in the villages in these settlements. As a matter of fact, it can be said that partial improvements cannot

revive agriculture and animal husbandry while the existence of positive privileges granted to villages before 2014 was not sufficient and rural areas were constantly migrating. The regulation, which is prepared on purely economic foundations and aims to alleviate the burden on rural villages, needs to be expanded and evaluated in a multidimensional way.

With this study, it is aimed to reveal the possible effects of rural neighborhood practice based on the literature. At this point, it is necessary to consider the falsifiability of research findings in the future. With the widespread use of rural neighborhoods, it may be useful to examine the possible effects on sample rural neighborhoods. At this point, the emergence of undetected dimensions can be detected by interviewing the citizens of the area. Solutions can be developed by considering the criticisms/contributions in question or by identifying the problems encountered in practice.

CONCLUSION

Village administrations, as the most basic administrative units, have survived through historical processes. The existence of chronic problems in villages is a fact known to everyone. Although village administrations were organized as local government units, they could not maintain their existence as self-sufficient administrative units. Until Law No. 6360 was enacted, they were able to survive with the support of various actors such as special provincial administrations, local administration unions, and the help of central government organizations in order to find solutions to their problems within their own area of responsibility.

Law No. 6360 abolished the legal personality of the villages within the metropolitan municipality and made them the neighborhoods of the district they belong to. With this arrangement, the villages got rid of a self-deciding management structure. As such, many services have come to be expected from either the district municipality or the metropolitan municipality.

Some of the reasons for criticism of the transformation of villages into neighborhoods in metropolitan municipalities are; unconstitutionality, the prevention of local participation, the legal regulation will not make the villages a part of the city, the villagers will not be able to overcome their tax obligations, there will be difficulties in reaching the administrative units, there will be difficulties in providing effective and efficient service to the rural areas, the integrity of the infrastructure will not be provided and the zoning arrangement will cause the misuse of agricultural lands.

Rural neighborhood status was created in order to reduce/eliminate the level of taxes and responsibilities imposed on the villagers. With the said regulation, it can be said that the financial burden on the villagers will be alleviated. However, it can be said that the regulation made for purely economic reasons will be insufficient in terms of producing solutions to the multifaceted problems of the villagers. As a matter of fact, citizens living in settlements that have turned from villages to neighborhoods are

involved in migration movements and the speed of this migration often continues to increase.

In settlements that will be rural neighborhoods, the problems of citizens regarding belonging will continue. The rural neighborhood arrangement does not promise the pre-Law no. 6360 to the village citizens. While this is the case, citizens will continue to stay away from the administrative levels, and the level of local democracy cannot be increased. In addition, the quality, speed, and efficiency level of public services to be carried out in rural areas is a separate issue.

The fact that obtaining rural neighborhood status is dependent on the application will add to the existing inequalities. It is known that while the settlements with the same qualifications were transformed into neighborhoods in the metropolitan municipality, the village status was preserved in other provinces. With the new regulation, a new dual structure emerges in the form of rural neighborhoods and neighborhoods. Again, the fact that the headmen of the neighborhoods do not have sufficient knowledge about rural neighborhoods will have an increasing effect on inequalities.

In short, the rural neighborhood practice makes improvements in a very small part of the regulations for the villages with Law No. 6360 and does not offer solutions to the basic problems. It is a fact that the said regulation contains gains for the peasant citizens. At this point, it is another fact that the regulations for villages need to be developed.

In this context, it is necessary to consider and evaluate the regulations for villages as a whole and the need for inclusive legal regulation should be considered as a necessity. In addition, granting the settlements that are in a position to meet the rural neighborhood status within the current regulations, without seeking the application requirement, will serve both to quickly resolve the grievances and to ensure the integrity of the implementation. If the rural neighborhood regulation will continue to exist in its current form, it is seen as a necessity to ensure that at least the neighborhood headmen with rural neighborhood potential are informed about the regulation.

KÖY YÖNETİMLERİNİN YENİ YÜZÜ: KIRSAL MAHALLE UYGULMASI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

1. GİRİŞ

Köyler, Türk yönetim sistemi içerisinde en temel birimler olarak varlığını sürekli olarak sürdürmüştür. Köylerin geleneksel problemleri tarihsel süreç içerisinde tartışılmış, köylere yönelik politikalar istenilen sonuçları vermemiştir. 2012 yılında 6360 sayılı Kanun ile köylerin niteliği değişmiş ve sorumlulukları artırılmıştır. Köylere yüklenen mali sorumlulukların olumsuz etkilerini giderebilmek amacıyla kırsal mahalle düzenlemesine gidilmiştir. Bu çalışma ile 6360 sayılı Kanunla köyden mahalleye dönüşen ve daha sonra 7254 sayılı Kanun ile kırsal mahalle statüsüne kavuşan/kavuşacak yerleşim birimlerinin uygulamada karşılaşılabileceği sorunları

ortaya koymak ve 6360 sayılı Kanun ile ortaya çıkan problemlerin hangilerine çözüm üretebileceğinin tespitini yapmak amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM

Literatürde köy yönetimlerinin kırsal mahalle olmasıyla birlikte ortaya çıkabilecek sorunların tespitine yönelik yeterli düzeyde çalışma bulunmamaktadır. Bu kapsamda çalışmanın amacı, yeni düzenleme ile getirilen kırsal mahalle uygulamasının olası etkilerini ortaya koymaktır. Çalışma, betimsel analiz yöntemleri içerisinde örnek olay (özel durum) yöntemi şeklinde tasarlanmıştır. Araştırma doküman analizi şeklinde gerçekleşmiştir. Araştırmanın temel varsayımı şu şekildedir: 6360 sayılı Kanun ile köyden mahalleye dönüşen yerleşim yerlerinin yeni statüsü olan kırsal mahalle uygulaması, kırsal yerleşim yerleri arasında var olan eşitsizlikleri daha fazla artıracak ve 6360 sayılı Kanun ile artan problemlerinin önemli bir kısmı devam edecektir.

3. BULGULAR

Köylerin kapatılarak mahalleye dönüştürülmesi ile köyde yaşayan vatandaşlar için önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Köylerin geleneksel sorunları olarak ifade edilen eğitim, sağlık ve alt yapı gibi problemlerinin yanında yeni mali yükümlülüklerde eklenmiştir. Köyde geçim sıkıntısı yaşayan vatandaşların yeni düzenleme ile birlikte yükümlülüklerinin artması, köylerin göç hareketleri ile birlikte terk edilmesini de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, vatandaşlar sektör değiştirmek zorunda kalmış ve köylere yüklenen tarım ve hayvancılıkla ilgili potansiyellerin ortaya çıkarılması gibi anlamlar karşılıksız kalmıştır. Bunun yanında, köyden mahalleye dönüşen yerleşim yerlerinde yaşayan vatandaşların aidiyetle ilgili problemleri ortaya çıkmış, karar mercilerinden uzaklaştırılan köylülerin katılım kanalları azalmış ve ilçe ve büyükşehir belediyelerinin inisiyatifine bırakılmışlardır. Kırsal mahalle düzenlemesi ile kırsal mahallelerde ve kırsal yerleşik alanlarda vergi, su ücretleri ve harçlardan muafiyetlerin ya da indirimlerin yer alması öngörülmüştür. Böylece, köylerin mali yükümlülükleri azaltılmıştır. Söz konusu gelişmelerin yanında kırsal mahalleler, köy statüsünde ve tüzel kişilik sahibiyken sahip olduğu meralar, yaylak, kışlak, otlak ve çayırın durumu belirsizliğini korumaktadır. Ayrıca, kırsal mahalle statüsüne kavuşmanın başvuru ekseninde değerlendirilmesi yeni ikili bir durumu gündeme getirmektedir. Kırsal mahalle başvuru sürecinde belediyelerin isteksiz tavır sergilemeleri ve söz konusu statüye kavuşabilmek için siyasi bir mücadelenin ortaya konulması gerekmektedir. Köyden mahalleye dönüşen yerleşim yerlerinin muhtarlarının başvuru süreci hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması da önemli bir problem olarak görülmektedir.

4. TARTIŞMA

Araştırma sonucunda elde edilen bulguların literatür tarafından büyük oranda desteklendiği görülmüştür. 6360 sayılı Kanunla köy yönetimlerinde yaşanan önemli değişikliklerin etkilerini kırsal mahalle düzenlemesi sonrasında da büyük oranda

devam ettireceği söylenebilir. Kırsal mahalle uygulamasının, 6360 sayılı Kanun'un getirdiği düzenlemelerden bağımsız olarak değerlendirilmesi doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Bu kapsamda, 6360 sayılı Kanun'un köylere yönelik yaklaşımı çeşitli hususlarda eleştirilmiştir. Söz konusu eleştiriler; anayasaya aykırılık, yerel katılımın engellenmesi, yasal düzenlemenin köyleri kentin bir parçası haline getirmeyeceği, köylü vatandaşların vergi yükümlülüklerinin üstesinden gelmeye gücünün yetmeyeceği, yönetsel birimlere ulaşmada zorluklar yaşanacağı, kırsal alanlara etkin ve verimli hizmet sunumunda zorluklar yaşanacağı, alt yapı bütünlüğünün sağlanamayacağı, imar düzenlemesinin tarımsal alanların amaç dışı kullanımına neden olacağı şeklinde sıralanabilir. 6360 sayılı Kanun'un köylere yönelik düzenlemelerine getirilen bahsi geçen eleştirilerin pek çoğunun yerinde eleştiriler olduğu geçen zaman diliminde ortaya çıkmıştır. 2012 yılından günümüze gelinceye kadar çeşitli yıllardan ve büyükşehirlerden alınan örnek çalışmaların pek çoğunun aynı noktalara vurgu yapması bu durumu ispatlar niteliktedir. 6360 sayılı Kanun köyden mahalleye dönüşen bu yerleşim yerlerinin sorunlarını azaltmamış aksine artırmıştır. Kırsal mahalle uygulaması her ne kadar kırsal alan olarak kabul edilen yerleşim yerlerine bazı vergi muafiyetleri ve indirimleri ile getirmiş olsa da bir bütün olarak değerlendirildiğinde 6360 sayılı Kanun'un getirmiş olduğu problemlerin önemli bir kısmı varlığını devam ettirmektedir.

SONUÇ

Türkiye'de köy yönetimlerinin sorunlarının yönü ve boyutu 6360 sayılı Kanun ile değişmiştir. 6360 sayılı Kanun ile tüzel kişiliğini kaybeden köyler yeni pek çok uygulama ve yükümlülükler ile karşı karşıya kalmıştır. Kırsal mahalle düzenlemesinin salt ekonomik gerekçeler üzerine inşa edilmesinin köylünün çok yönlü problemlerine çözüm üretme noktasında yetersiz kalacağı söylenebilir. Nitekim, köyden mahalleye dönüşen yerleşim yerlerinde yaşayan vatandaşlar göç hareketlerinin içerisinde bulunmakta ve bu göçün hızı çoğu kere artarak devam etmektedir. Kırsal mahalle düzenlemesi 6360 sayılı Kanun öncesi durumu köylü vatandaşlara vadetmemektedir. Durum böyleyken vatandaşlar yönetim kademelerinden uzak kalmaya devam edecek yerel demokrasinin seviyesi artıramayacaktır. Ayrıca, kırsal alanlarda yürütülecek kamusal hizmetlerin hangi kalitede, hızda ve etkinlik düzeyinde yerine getirileceği ayrı bir tartışma konusudur. Kırsal mahalle statüsüne kavuşmanın başvuruya bağlı olması var olan eşitsizliklere yenilerini ekleyecektir. Nitekim, büyükşehir belediyesinde aynı niteliklere sahip yerleşim yerleri mahalleye dönüştürülmüşken diğer illerde köy statüsünün korunduğu bilinmektedir. Yeni düzenleme ile birlikte, artık kırsal mahalle ve mahalle şeklinde yeni bir ikili yapı ortaya çıkmaktadır. Yine kırsal mahalle konusunda mahalle muhtarlarının yeterli düzeyde bilgiye sahip olmaması da eşitsizlikleri artırıcı bir etki edecektir. Köyden mahalleye dönüşen yerleşim yerlerinin sorunlarının üstesinden gelmek amacıyla köylere yönelik düzenlemelerin bir bütün içerisinde ele alınıp değerlendirilmesi ve kapsayıcı yasal düzenleme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında mevcut düzenlemeler içerisinde kırsal mahalle statüsünü karşılayabilecek konumdaki yerleşim yerlerinin başvuru şartı aranmaksızın bu statüye kavuşturulmaları hem mağduriyetlerin hızlıca çözülmesine hem de uygulama bütünlüğünün sağlanmasına hizmet edecektir. Eğer

kırsal mahalle düzenlemesi mevcut haliyle varlığını devam ettirecek ise hiç değilse kırsal mahalle potansiyeline sahip mahalle muhtarlarının düzenleme hakkında bilgi sahibi olmalarının sağlanması zorunluluk olarak görülmektedir.

REFERENCES

- Akyol, İ. T. & Kara, M. (2019). Hizmet Ölçeği Artışı ve Kalite Algısı İlişkisi: Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 17 (33), 137-164.
- Ayman Güler, B. (2012). Hükümetin 8 Ekim 2012 Günlü Bütünşehir Yasa Tasarısı Üzerine.<http://www.yayed.org/uploads/yuklemeler/B%C3%9CT%C3%9CNSEH%C4%B0RTASARIBAG.pdf>, (E.T: 11.11.2021).
- Banner, G. (2002). *Community Governance and The New Central-local Relationship*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Bek, N. & Kara, M. (2020). Participation of Parties in Environmental Impact Assessment Process in Turkey: Case of Thermal Power Plants in The City of Çanakkale, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 18 (38), 791-814.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9 (2), 27-40.
- Ceyhan, S. & Tekkanat, S. S. (2018). 6360 Sayılı Kanun ve Ankara İline Etkileri. *Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi*, 3 (2), 20-42.
- Cohen, L., Manion, L. & Morisson, K. (2007). *Research Methods in Education*, London: Routledge.
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Çev. Ed. M. Bütün & S. B. Demir), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çiftçi, F. & Tomar, A. (2013). Büyükşehir Yasasının İzmir Kırsalı Üzerine Etkileri. *TMMOB 2. İzmir Kent Sempozyumu*, 28-30 Kasım 2013, 409-417.
- Demirkaya, Y. & Koç, M. (2017). 6360 Sayılı Kanun ile Birlikte Mahalleye Dönüşen Köylerde Değişimin Muhtarlığa Etkisi: Menteşe ve Seydikemer İlçeleri Üzerinden Bir Değerlendirme. *Strategic Public Management Journal*, 3 (6), 124-149.
- Doğan, H. H. (2009). Türkiye’de Yerel Yerleşim Birimi Olarak Köy Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması. *Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler*, 4. *Uluslararası Yerel Yönetimler Sempozyum Bildirileri*, 19-20 Ekim 2009, Ankara: Desen Ofset, 149-169.
- Erdönmez, C. (2005). Köykent: Olumlu ve Olumsuz Yönleriyle Bir Kırsal Kalkınma Projesinin Çözümlemesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, A (2), 35-51.
- Eryılmaz, B. (1997). *Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılanması*. İstanbul: Birleşik Yayıncılık.
- Erten, M. (1999). *Nasıl Bir Yerel Yönetim?*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Faletti, T. G. (2005). A Sequential Theory of Decentralization: Latin American Cases in Comparative Perspective. *American Political Science Review*, 99 (3), 327-346.
- Geray, C. (2000). Köy Yönetimlerinin Yeniden Yapılandırılması. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 9 (3), 3-24.
- Gözler, K. (2013). 6360 Sayılı Kanun Hakkında Eleştiriler: Yirmi Dokuz İilde İl Özel İdareleri ve Köylerin Kaldırılması ve İlçe Belediyelerinin Büyükşehir İlçe Belediyesi Hâline Dönüştürülmesi Anayasamıza Uygun mudur?. *Legal Hukuk Dergisi*, 11 (122), 37-82.

- Güler, A., Halıcıoğlu, B. & Taşgın, S. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gürbüz, İ. B. & Kadağan Ö. (2019). Büyükşehir Yasasının Kırsala Etkileri; Bursa İli Örneği. *Bursa Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 33 (2), 209-226.
- Hamilton, D. K., Miller, D. Y. & Paydas, J. (2004). Exploring the Horizontal and Vertical Dimensions of the Governing of Metropolitan Regions. *Urban Affairs Review*, 40 (2), 147-182.
- Hettne, B. & Inotai, A. (1994). *New Regionalism*. UNU World Institute for Development Economics Research (UNU/WIDER), Helsinki: Forssan Kirjapaino Oy.
- Kayar, İ. & Görün, M. (2021). Türkiye’de Büyükşehir Belediye Yönetiminin Dünü ve Bugünü, *Güncel Gelişmeler Perspektifinde Türkiye’de Yerel Yönetimler*, (Ed. M. Kara, İ. T. Akyol & N. Bek), Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 51-74.
- Keleş, R. (2017). Anakent yönetimlerini yeniden düzenleyen yasa ne getirdi ne götürdü?. Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı, <https://www.cekulvakfi.org.tr/makale/anakent-yonetimlerini-yeniden-duzenleyen-yasa-ne-getirdi-ne-goturdu>, (E. T: 14.11.2021).
- Keleş, R. (1994). *Yerinden Yönetim ve Siyaset*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kübler, D. & Schwab, B. (2007). New regionalism in five Swiss metropolitan areas: An assessment of inclusiveness, deliberation and democratic accountability. *European Journal of Political Research*, 46, 473–502.
- Labuschagne, A. (2003). Qualitative research: Airy fairy or fundamental?. *The Qualitative Report*, 8 (1), 100-103.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (Çev. Ed. S. Turan), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Mutlu, A. (2013). 6360 Sayılı Büyükşehir Belediye Yasası: Yasada Kıra, Kırdı Yasaya Bakış. *Türkiiz Siyaset ve Kültür Dergisi*, Yıl 4, 21, 7-24.
- Nadaroğlu, H. (1998). *Mahalli İdareler*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Parlak, B. & Sobacı, Z. (2010). *Kuramdan Uygulamaya Kamu Yönetimi*. Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.
- Oktay, T. (2016). 6360 Sayılı Kanuna Dayalı Büyükşehir Belediye Reformunu Anlama ve Anlamlandırma. *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, I/1, 71-131.
- Ortaylı, İ. (2000). *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ökmen, M. & Arslan, R. (2014). Türkiye’de 6360 Sayılı Yasa İle Yeni Kurulan Büyükşehir Belediyeleri: Manisa Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 1, Özel Sayı, 88-101.
- Özefe, İ. (2005). Köy İdarelerinin Sorunları ve Yeniden Yapılanması. *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar I*, (Ed. Hüseyin Özgür & Muhammet Kösecik), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 513-538.
- Punch, K. F. (2014). *Sosyal Araştırmalara Giriş*. (Çev. D. Bayrak, H. B. Arslan & Z. Akyüz), Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Sager, F. (2005). Metropolitan Institutions and Policy Coordination. The Integration of Land Use and Transport Policies in Swiss Urban Areas. *Governance. An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*, 18 (2), 227-256.
- Savitch, H. V. & Vogel, R. K. (2000). Introduction: Paths to New Regionalism. *State & Local Government Review*, 32 (3), 158-168.
- Seyitdanlıoğlu, M. (2010). *Tanzimat Döneminde Modern Belediyeciliğin Doğuşu*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Silva, C. N. (2007). Reinventing Local and Metropolitan Government. *Public Administration Review*, 67 (5), 954-957.
- Sönmez, M. (2003). *Mülki İdare Amirleri ve Yerel Yönetimler Arasındaki İlişkiler*. Ankara: Lazer Ofset.
- Stren, R. & Cameron R. (2005). Metropolitan governance reform: An introduction. *Public Administration and Development*, 25 (4), 275-284.
- Tekçe, Y. & Genç, F. N. (2019). 6360 Sayılı Kanunun Tüzel Kişiliği Kaldırılan Köylere/Yeni Mahallelere Etkisi: Aydın Örneği. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 20 (44), 1-16.
- Tiebout, C. M. (1956). A Pure Theory of Local Expenditures. *The Journal of Political Economy*, 64 (5), 416-424.
- Tisdell, C. (1974). The Theory of Optimal City-Size: Elementary Speculations about Analysis and Policy. *Urban Studies*, 12, 61-70.
- Toprak, Z. (2010). *Yerel Yönetimler*. İzmir: Birleşik Matbaacılık.
- Tortop, N., Aykaç, B., Yayman, H. & Özer M. A. (2008). *Mahalli İdareler*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Turan, M. & İzci F. (2013). Türkiye’de Büyükşehir Belediyesi Sistemi ve 6360 Sayılı Yasa İle Büyükşehir Belediyesi Sisteminde Meydana Gelen Değişimler: Van Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 117-152.
- Ulusoy, A. & Akdemir T. (2007). *Mahalli İdareler Teori-Uygulama-Maliye*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Genişletilmiş 9. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zengin, O. (2013). Büyükşehir Belediyesi Sisteminin Dönüşümü: Son On Yılın Değerlendirmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 2, 91-116.
- Zimmerman, J. F. (1970). Metropolitan Reform in the U.S.: An Overview. *Public Administration Review*, 30 (5), 531-543.
- 7254 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. Kabul Tarihi: 16/10/2020. Resmi Gazete Tarihi: 16/10/2020, Sayı: 31276 (Mükerrer)
- 442 sayılı Köy Kanunu. Kabul Tarihi: 18/3/1924, Resmi Gazete Tarihi: 7/4/1924 Sayı: 68, Yayımlandığı Düstur: Tertip: 3, Cilt: 5.
- Kırsal Mahalle ve Kırsal Yerleşik Alan Yönetmeliği. Resmi Gazete Tarihi: 15/04/2021, Sayı: 31455.

KATKI ORANI / CONTRIBUTION RATE	AÇIKLAMA / EXPLANATION	KATKIDA BULUNANLAR / CONTRIBUTORS
Fikir veya Kavram / <i>Idea or Notion</i>	Araştırma hipotezini veya fikrini oluşturmak / <i>Form the research hypothesis or idea</i>	İbrahim Tanju AKYOL
Tasarım / <i>Design</i>	Yöntemi, ölçeği ve deseni tasarlamak / <i>Designing method, scale and pattern</i>	İbrahim Tanju AKYOL
Veri Toplama ve İşleme / <i>Data Collecting and Processing</i>	Verileri toplamak, düzenlenmek ve raporlamak / <i>Collecting, organizing and reporting data</i>	İbrahim Tanju AKYOL
Tartışma ve Yorum / <i>Discussion and Interpretation</i>	Bulguların değerlendirilmesinde ve sonuçlandırılmasında sorumluluk almak / <i>Taking responsibility in evaluating and finalizing the findings</i>	İbrahim Tanju AKYOL
Literatür Taraması / <i>Literature Review</i>	Çalışma için gerekli literatürü taramak / <i>Review the literature required for the study</i>	İbrahim Tanju AKYOL

-RESEARCH ARTICLE-

THE EFFECT OF NATIONAL ENTREPRENEURSHIP ON NATIONAL COMPETITIVENESS: LINEAR AND NON-LINEAR REGRESSION ANALYSIS

Esra Gökçen KAYGISIZ¹ & Karahan KARA²

Abstract

National entrepreneurship and national competitiveness are two basic factors that affect the economic development of countries. In this study, the effect of national entrepreneurship on national competitiveness is examined. Linear and non-linear regression analyzes were applied as research method. Non-linear regression model estimates were obtained with the curve estimation model application. Obtained models are presented comparatively. The sample consists of 52 countries. The national entrepreneurship scores of the countries were obtained from the "Global Entrepreneurship Monitor (GEM)" reports. National competitiveness scores are derived from "Global Competitiveness Index (GCI)" reports. The research period is 2019 before the pandemic. According to the research findings, the model with the highest percentage of explanation among the non-linear models is determined as the "Qubic" estimation model. When the Qubic non-linear model and linear model are compared, both models are found to be significant. In addition, it is concluded that the percentage of explanation of the non-linear model is higher than the linear model. Based on the findings, it has been suggested to develop country-specific entrepreneurship strategies as well as general entrepreneurship strategies in determining national entrepreneurship strategies.

Keywords: *National Entrepreneurship, National Competitiveness, Non-linear Regression Models, Curve Estimation Models.*

JEL Codes: *M10, M16, L26.*

Başvuru: 18.02.2022 **Kabul:** 06.07.2022

¹ Ass. Prof., Giresun University, Faculty of Administrative and Economics Science, Giresun, Turkey
esra.kaygisiz@giresun.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4950-9508, +(90)5056563302

² Corresponding Author, Ass. Prof., Artvin Coruh University, Hopa Vocational High School, Department of Administration and Organization, Artvin, Turkey, karahan.kara@artvin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1359-0244, +(90)5320581195

ULUSAL GİRİŞİMCİLİĞİN ULUSAL REKABETÇİLİK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: DOĞRUSAL VE DOĞRUSAL OLMAYAN REGRESYON ANALİZİ³

Öz

Ulusal girişimcilik ve ulusal rekabetçilik, ülkelerin ekonomik kalkınmasını etkileyen iki temel faktördür. Bu çalışmada, ulusal girişimciliğin ulusal rekabetçilik üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma yöntemi olarak doğrusal ve doğrusal olmayan regresyon analizleri uygulanmıştır. Eğri tahmin modeli uygulamasıyla doğrusal olmayan regresyon model tahminleri elde edilmiştir. Elde edilen modeller karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Örneklem alan 52 ülkeden oluşmaktadır. Ülkelerin ulusal girişimcilik değerleri "Küresel Girişimcilik Monitörü (GEM)" raporlarından elde edilmiştir. Ulusal rekabetçilik puanları "Küresel Rekabetçilik Endeksi (GCI)" raporlarından elde edilmiştir. Araştırma dönemi pandemi öncesi 2019 yılıdır. Araştırma bulgularına göre doğrusal olmayan modeller arasında en yüksek açıklama yüzdesine sahip model "Kübik" tahmin modeli olarak belirlenmiştir. Kübik doğrusal olmayan model ile doğrusal model karşılaştırıldığında her iki modelin de anlamlı olduğu görülmüştür. Ayrıca doğrusal olmayan modelin açıklama yüzdesinin doğrusal modele göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Elde edilen bulgulara dayalı olarak, ulusal girişimcilik stratejilerinin belirlenmesinde genel girişimcilik stratejilerinin yanı sıra ülkeye özgü girişimcilik stratejilerinin geliştirilmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Ulusal Girişimcilik, Ulusal Rekabetçilik, Doğrusal Olmayan Regresyon Modelleri, Eğri Tahmin Modelleri.*

JEL Kodları: *M10, M16, L26.*

"Bu çalışma Araştırma ve Yayın Etiğine uygun olarak hazırlanmıştır."

1. INTRODUCTION

The system that covers the emergence of the entrepreneurial idea, the realization of entrepreneurial initiatives and the implementation of entrepreneurial activities is called the "entrepreneurship ecosystem". In this ecosystem, there are institutions, organizations and other actors that affect the continuity of the ecosystem (Acs et al., 2017). The factors that motivate the ecosystem are policies, programs and initiatives based on entrepreneurship (Isenberg, 2011). At the macro level, ecosystem outputs contribute to the development of the national economy. As a natural result of this, the ability of countries to compete develops. Models on the effect of the relationship between entrepreneurship and competitiveness on economic growth have been developed in economics-based studies (Herman, 2018; Crecente-Romero et al., 2019; Pradhan et al., 2020). In this study, an effort has been made to explain the concepts of

³ Genişletilmiş Türkçe Özet, makalenin sonunda yer almaktadır.

entrepreneurship and competitiveness at the national level and with a relationship-based model.

In the relationship between entrepreneurship and economic performance, the competitiveness and innovation power that emerges through entrepreneurship play an active role in increasing economic performance (Wong et al., 2005). To increase entrepreneurial success, “public-private” should act jointly and an entrepreneurial environment should be created (Blanco-González et al., 2015). The economic conditions and opportunities of the countries are different, along with the different entrepreneurship levels of the countries (Angulo-Guerrero et al., 2017). Regardless of whether they are at the same level of economic development, differences in the entrepreneurship levels of countries have been identified (Carree et al., 2002; Wennekers et al., 2005; Acs and Amorós, 2008). In addition, the differentiation of entrepreneurship levels according to countries takes place in the literature (Bardasi et al., 2007). This differentiation highlights that a standard approach cannot be established in the determination of entrepreneurship policies, and that each entrepreneurship policy must be country-specific (Acs, 2006). Other differentiations of a country in the same region support that entrepreneurship does not occur according to a certain region or group of countries (Acs and Armington, 2004). Wennekers et al. (2010) explain that there are divergences in the economic development, competitiveness, and entrepreneurship relations of different countries in different periods.

When the development levels of the countries are taken into consideration, competitiveness is evaluated in three stages (Porter et al., 2002). These stages are (i) the “factor-driven stage” that adopts a low-cost effectiveness strategy, (ii) the “efficiency-driven stage” that adopts production efficiency and technological developments, (iii) the “innovation-driven stage” that adopts innovation. Acs and Amorós (2008) explained the competitiveness stage, in which entrepreneurial activities are brought to the fore, as the “efficiency-driven stage”. Many different factors play a role in the development of competitiveness. Commitment to entrepreneurial activities is among these activities (Sapena et al., 2018). Considering entrepreneurship as a resource and talent explains its significant positive relationship with competitiveness (González-Pernía et al., 2012). At the same time, national entrepreneurship plays an important role in the development of national competitiveness of countries (Amorós et al., 2012). At this point, research questions have been developed to explain the relationship between entrepreneurship and competitiveness at the national level. The research questions are as follows.

- *Research Question 1:* Does national entrepreneurship have a positive linear effect on national competitiveness?
- *Research Question 2:* Does national entrepreneurship have a positive non-linear effect on national competitiveness?
- *Research Question 3:* When the linear effects model is compared with the nonlinear effects model, which model has a higher percentage of explanation?

The research questions identified above show that the main purpose of this study is to determine the relationship between entrepreneurship and competitiveness at the national level with linear regression and nonlinear regression models. In the rest of the article, the theoretical framework and literature review are presented in the ongoing part. In the second part, the methodology of the research is given. In the third part, the results are explained. Discussion is given in the fourth part and the conclusions are given in the last chapter.

1.1. National Entrepreneurship

Entrepreneurship is one concept whose importance has increased with the development of the industrial age. It is at the highest point in the political, social, and economic plans globally. The concept is also an important indicator of the economic and competitive power of countries. For this reason, there are many studies evaluating the economic, process, and characteristics of entrepreneurship in the literature theoretically. Schumpeter, the most cited author on entrepreneurship, defines entrepreneurship as comprising doing things that are not done in the ordinary course of business routine. Schumpeter, the most cited author on entrepreneurship, defines entrepreneurship as doing things that are not in the classical business routine (Schumpeter, 1934). Entrepreneurship often seeks opportunities beyond tangible resources that can be controlled. It means discovering, evaluating, and adopting opportunities, and it is the discovery and implementation of the previously undiscovered product, market, process, organizational structure, and strategy opportunities before competitors (Shane and Venkataraman, 2000). Reynolds et al. (2005), describe entrepreneurship as discovering opportunities, establishing organizational structure, and creating economic value.

The meaning of the word “entrepreneur” is also as follows “A person or persons who organize and manage a commercial enterprise to make a profit and assume the risks in the process.” (Hull et al., 1980: 11). To assimilate entrepreneurship, it is necessary to have some basic criteria. These criteria include entrepreneurial personality, identifying opportunities, managing the process, and operating evaluation mechanisms (Cunningham and Lischeron, 1991). The entrepreneur avails himself to the creation and marketing of useful products while he is taking upon himself the management responsibility and coordination in uniting the other factors of production labor capital and land (Sæthera and Eriksen, 2014: 14). Entrepreneurs are widely known among organizations as perceptible, understandable, and predictable people.

Entrepreneurship is one of the key drivers of national economic development. Especially the economic success of developing countries depends on the increase in the number of entrepreneurs and their growth. For this reason, entrepreneurship has been discussed in a national context with strategies, programs, and action plans aimed at increasing the number of enterprises and strengthening existing enterprises. National entrepreneurship is taken up within the context of national entrepreneurship strategy, national entrepreneurship policy, or national entrepreneurship system. National entrepreneurship is about allocating the resources for the creation and operation of new ventures within an institutional structure and creating a dynamic

structure between entrepreneurs and entrepreneurial activities (Acs et al., 2014). The national entrepreneurship system guides the identification of entrepreneurs, the correct definition of entrepreneurial activities, the correct evaluation of the effects and results of entrepreneurship (Acs et al., 2015).

National entrepreneurship is based on long-term plans. The main aim of these plans is to bring together the public and private sectors, educational institutions, non-governmental organizations, and entrepreneurs. National entrepreneurship should be addressed within the framework of a national strategy. The focus of this strategy is to promote entrepreneurship and improve entrepreneurial attitudes. In addition, inclusive strategies should be created by displaying proactive attitudes in the application areas. National entrepreneurship is also one of the critical elements that show the competitive power of countries against other countries. There are various indexes developed by different international institutions to measure national entrepreneurship. These indexes allow the comparison of countries in terms of entrepreneurship. One of these indexes is "Global Entrepreneurship Index (GEI)". The GEDI Institute, which collects data on a country's entrepreneurial ecosystem, has developed GEI. It started in 2009, and its first issue was called the "Global Entrepreneurship and Development Index (GEDI)". In 2019, the GEI project finished, and the GEDI published a new entrepreneurship measure that is called as "Digital Entrepreneurship Index (DEI)" in 2020 (Acs et al., 2020).

OECD publishes the SME and Entrepreneurship Outlook Report. This report compares 38 OECD countries from an entrepreneurial perspective. The subjects of comparison are (i) SME and entrepreneurship structural vulnerability, (ii) SME and self-employed population, (iii) exposure to quarantines, (iv) disruptions in global value chains, (v) SME resources and entrepreneurial resilience, (vi) digital procurement, (vii) access to liquidity, (viii) promoting skills availability in the labor market, (ix) entrepreneurial regulation (OECD, 2014). Although these indices have common components to measure entrepreneurship, each index has tailor-made policy recommendations (Ali et al., 2021).

"Global Entrepreneurship Monitor (GEM)", which has been a worldwide entrepreneurship project published since 1997, is the most used entrepreneurship index. The GEM index is wider than other indices and its focus is especially on entrepreneurship. It also reports results based on measurable criteria. GEM aims to determine the entrepreneurial activities of any country and to determine the economic results by explaining the differences in entrepreneurship between countries and regions. GEM data are good for making national comparisons (Karadeniz and Ozdemir, 2009). Therefore, this study is conducted based on GEM report data. The GEM is reported by combining two different survey applications. The first of these surveys is the "Adult Population Survey (APS)". APS applies to adults aged 18-64. The main purpose of the APS is to identify adults' entrepreneurial attitudes, perceptions, motivations, and intentions towards entrepreneurship. The second survey is the "National Expert Survey (NES)". NES applies to people who are experts in

entrepreneurship. NES also allows the factors affecting entrepreneurship decisions to be evaluated on a national scale (GEM, 2019).

National entrepreneurship scores of countries are calculated based on the results of the NES survey application. These results are described as the “National Entrepreneurship Context Index (NECI)”. It summarizes the average state of a country's economy for entrepreneurship. The NECI score for any economy is the arithmetic mean of that economy's “Entrepreneurial Framework Condition (EFC)” scores. EFC score consists of the evaluation of 54 countries in the GEM (2019) list by experts with an 11-point Likert scale according to the criteria. NECI comprises 12 criteria. These criteria are (i) access to entrepreneurial finance, (ii) government policy: support and relevance, (iii) government policy: taxes and bureaucracy; government entrepreneurship programs (iv) entrepreneurial education at school, (v) entrepreneurial education post-school, (vi) research and development transfer, (vii) commercial and professional infrastructure, (viii) commercial and professional infrastructure, (ix) ease of entry: market dynamics, (x) ease of entry: market burdens and regulations, (xi) physical infrastructure, (xii) social and cultural norms (GEM, 2019: 70). NECI scores of countries are calculated according to the weighted average of these criteria (Herrington and Coduras, 2022). These criteria are also evaluated over 10 points. According to Singer et al. (2015) the state of these conditions directly effects the existence of entrepreneurial opportunities, entrepreneurial activities, and preferences, which in turn determines dynamics of business.

There are two main reasons for taking country entrepreneurship scores from the NECI data set in this study. First, the entrepreneurship scores of the countries are determined based on expert opinions. The second is that the number of countries is higher when compared to other indices. In addition, the basic criteria presented above provide a subject-based idea for determining the entrepreneurship policies of the countries. Thus, it is possible to see the missing point of any country in determining the national entrepreneurship strategies. The information presented on the entrepreneurship criteria country basis allows the comparison of countries in the perspective of entrepreneurship. This situation supports NECI to be a useful resource for academic studies on entrepreneurship (Menshikov et al., 2021). Undoubtedly, NECI contributed significantly to the realization of this study.

1.2. National Competitiveness

Competition, which is used in every field, means to be superior to at least two people related to a person, city, sector, region, and country. Today, the rapid change in environmental conditions, the sharing of information produced in a short time, and the imitation of information-based goods and services affect the competitiveness of these elements. Schumpeter (1943) specifies that competition provides a significant advantage to the parties in terms of cost and quality (Naude et al., 2014). This situation makes competition permanent and therefore pushes them to be competitive. Competition is now a race between businesses operating in the market (Özgen and Yalçın, 2006: 23).

This situation is handled within the framework of competitiveness, and it has a lot of definitions. Some definitions associate competition with the ability of citizens to achieve certain general outcomes, such as achieving a high standard of living and the growth of the country's economy; other definitions focus on the ability to achieve specific national economic outcomes, such as reducing unemployment, increasing exports, stabilizing unit labor costs, and balancing the budget and exchange rate (Delgado et al., 2012: 6). OECD, by making a more general definition, deals with competitiveness at the macro level and stated that competitiveness is a measure of the advantage or disadvantage a country provides when selling its products in international markets (OECD, 2014). It is the capacity of a nation, region, or location to deliver the beyond Gross Domestic Product (GDP) targets for its citizens (Aiginger et al., 2013:1), and it involves all the vital microeconomic and macroeconomic foundations required for a nation to compete in the international market to produce goods or services that meet global demand and enhance domestic well-being (Idris et al., 2021:39). It is the ability to act and react in a competitive environment to provide the financial strength needed to make strategic investments in people and technology (Rainer and Kazem, 1994:50); and it is about the development in the standard of living, the increase and diversification of employment opportunities, and the extent to which the state fulfills its international obligations and commitments (Nababan, 2019).

Since a rising living standard means higher wages and less pollution, competitiveness requires that a country moves up the ladder of technology, gaining share in the high value-added sectors of tomorrow (Lodge, 2009:462). Because of that, Porter says that a state's competitiveness revolves around on its industry's power to innovate and promote innovation (Porter, 1990) and it can be measured by the fact that a country can export more than it imports abroad (Krugman, 1994:31). So, the concept of competitiveness emerges as a topic at the top of the world agenda with the term "national competitiveness". It is also a national economy strategy accomplished by creating an ecosystem for organizations to produce, practice, and sell products and services that satisfy needs of global competition with shifting social rules (Chikán, 2008:28).

For this reason, various methods have been developed to measure the competition of countries. National competitiveness indicators are key devices to develop national strategies and policies to strengthen national powers. Indicators can support policymakers in determining the behavior of their economies and can help organizations compare themselves to their strategy (Amaral and Salerno, 2019:336). There are some institutions that calculate the global competitiveness as an index with the methods they have created and publish the results in reports periodically, but the most used indexes are developed by World Economic Forum (WEF) and International Institute for Management Development (IMD). The IMD published the first report from 1989 to 1995. In 1995, it was separated into the IMD and the WEF and the two institutes have published separate reports since 1996. WEF and GCI measure competitiveness through a mixture of quantitative and qualitative techniques based on determining the nation's competitive position. These indices offer a highly

disaggregated and detailed insight into institutions and institutional quality, allowing the study of cross-country institutional disparities in several areas of the public, and private spheres closely related to business performance (Pérez-Moreno et al., 2021: 2).

Each year, IMD publishes World Competitiveness and ranks countries according to their competitiveness. According to IMD competitiveness is the capacity of a nation to form added value and so the growth of national wealth, and national competitiveness is the capacity of a nation to form and maintain an ecosystem that continues to create higher added value for its enterprises and more prosperity for its people (IMD, 2019). IMD includes 4 major titles: Economic performance, government efficiency, business efficiency, and infrastructure, and 342 criteria depending on these titles.

WEF also describes competitiveness as the set of organizations, programs, components, and factors that affect the productivity status of a nation (WEF, 2008: 3). The Global Competitiveness (GCI) 2019 comprises 103 indicators into 12 sub-factors. These factors are innovation capability, adoption of ICT, labor market, infrastructure, macroeconomic stability, institutions, health, skills, product market, financial system, market size, and business dynamism (Boikova et al., 2021) organized in 4 categories as business dynamism, human capital, markets, and innovation capacity. It is also a composite indicator that details the factors and attributes driving stakeholder's productivity, growth, and human development (WEF, 2015: 1-2). However, Jovan and Bradić-Martinović deduce that the highly aggregated data of the GCI are not highly precise in determining the variables with more significant impact on the national competitiveness of the selected countries (Jovan and Bradić-Martinović, 2014: 762). GCI's country rates are sensitive to changing the options when more defensible weights are put on to measure the GCI and its sub-indices (Squalli et al., 2008: 125).

GCI is an artificial ratio that shows the interaction between system, business and organizational aspects of the economy and competitive macro and micro factors (Amaral and Salerno, 2019: 336). The GCI reflects the stages of improvement by giving larger relative weights to the pillars where a country's economy is eligible (Babalola, 2021: 387). It aggregates the latest economic ideas for competitiveness and, regards the complexity of reaching economic growth, including calculating the average value of a vast number of different components, each of which is reflected in one or more aspects of competitiveness (Marikina, 2018: 129). Because of that, it is used in this study.

Although WEF and GCI are commonly used indexes, Ochel and Röhn specify that the choice of growth factors of the WEF and GCI is not at all comprehensive and are usually not scrutinized by econometric tests (Ochel and Röhn, 2006: 59). According to Cho and Moon, the ability of these reports to have a strong theoretical foundation depends on a rigorous theoretical explanation, and why some factors are more important than others is not clear (Cho and Moon, 2005: 2). Because of that, these

reports change their models frequently, however, they only give a general idea of the competitiveness type of any country and do not allow for predictions of trends in the economic development of the country (Fyliuk et al., 2019: 53).

1.3. Relationship between National Competitiveness and National Entrepreneurship

In this study, two main variables have been discussed. These are national competitiveness and national entrepreneurship. These concepts and the research questions determined within the scope of the study are given above in detail. In the literature, there are studies dealing with the relationships between the concepts of competitiveness and entrepreneurship at the national level. In this section, the studies discussed in the literature are presented. Studies in the literature are explained in order.

In a study conducted in the sample of European Union member countries, Herman (2018) has been found that the correlation relationship between "high innovation and productive entrepreneurship" and "national competitiveness" was significant at a high level. In the research, national entrepreneurship data of the countries were taken from the "The Global Entrepreneurship and Development Institute (GEDI)", and national competitiveness data were taken from the "Global Competitiveness Index (GCI)" report. In the data set obtained from the GCI and GEM reports published in 2015, Pawitan et al. (2017) examined the relationship among countries' "entrepreneurial attitudes" and "entrepreneurial activities" and "national competitiveness". According to the results of the research, it has been determined that there is a negative relationship between national competitiveness and all other entrepreneurship variables except "growth", "innovation" and "internationalization". Trying to explain the national development level of 36 countries based on 2001 and 2002 data, Van Stel et al. (2004) concluded that the model including "Total Entrepreneurial Activity (TEA)", "GCI" and "per capita income" variables of 36 countries is significant and explains the national development level of approximately 25% ($\text{adj.R}^2 = 0.257$). Mrożewski and Kratzer (2017) examined the relationship between countries' innovation levels and entrepreneurship levels. In the research, the innovation scores of the countries were obtained from the GCI report, and the entrepreneurship scores were obtained from the GEM report. As a result of the research, it has been determined that "Opportunity entrepreneurship" within the scope of the model with the highest percentage of disclosure affects the GCI sub-dimensions at a significant level. It was explained by Schumpeter (1934) that innovative entrepreneurship also plays an active role in macroeconomic indicators of countries. Ferreira et al. (2017) determined the effect of countries' "Total early-stage Entrepreneurial Activity (TEA)" values on innovation and national competitiveness by using structural equation modeling. In the research, countries were evaluated in 3 different stages ("Stage 1: factor driven; Stage 2: efficiency driven; and Stage 3: innovation driven"). As a result of the research, TEA has a negative and significant effect on GCI in Stage 1 countries. It was determined that the direct effect of TEA on GCI was not significant in Stage 2 and Stage 3 countries. Amorós et al. (2012) examined the impact of entrepreneurial factors on competitiveness of their countries in the period of 2001-2006. In this study, countries were evaluated in 3 stages. According to the results of the research, the importance of

improving the competitiveness of Latin American countries and strengthening entrepreneurial dynamics was emphasized. Gautam and Lal (2021) explored the relationship between entrepreneurial dynamics measured by TEA and competitiveness measured by GCI for G-20 economies with an econometric model by combining cross-sections of countries with time-series data for each country during the 2001-2016 study period. They found a significant positive relationship between entrepreneurial activities with respect to GDP, GCI, respectively. Coduras and Autio (2013: 67) prove that NES data can explain 70.5% of the GCI, and NES on the national entrepreneurial conditions can classify the GEM participating nations in their respective GCI stages of competitiveness as factor-driven, efficiency-driven, and innovation-driven economies.

As seen in the literature, it is generally mentioned that there is a significant relationship between national entrepreneurship and national competitiveness. The main focus of this research is to explain linear and non-linear models of the impact of national entrepreneurship on national competitiveness. The hypotheses determined within the scope of the research are as follows:

- *H1: The level of national entrepreneurship has a positive linear effect on the level of national competitiveness.*
- *H2: The level of national entrepreneurship has a positive non-linear effect on the level of national competitiveness.*

2. METHODOLOGY

2.1. Curve Estimation

Data collected from the sample area are not always linear. Regression analyzes of the linearly distributed data set are tested with linear regression models. In the data set that does not show linear distribution, regression analyzes are tested with nonlinear regression models. Curve estimation models are models that try to explain the distribution of data in the data set with curves (Efromovich, 2008). There are 11 curve estimation models in SPSS. The algorithms for these models are as follows:

Linear: $E(Y_t) = \beta_0 + \beta_1 t$; Logarithmic: $E(Y_t) = \beta_0 + \beta_1 \ln(t)$; Inverse: $E(Y_t) = \beta_0 + \beta_1/t$; Quadratic: $E(Y_t) = \beta_0 + \beta_1 t + \beta_2 t^2$; Cubic: $E(Y_t) = \beta_0 + \beta_1 t + \beta_2 t^2 + \beta_3 t^3$; Compound: $E(Y_t) = \beta_0 \beta_1^t$; Power: $E(Y_t) = \beta_0 t^{\beta_1}$; S: $E(Y_t) = \exp(\beta_0 + \beta_1/t)$; Growth: $E(Y_t) = \exp(\beta_0 + \beta_1 t)$; Exponential: $E(Y_t) = \beta_0 e^{\beta_1 t}$; Logistic: $E(Y_t) = (\frac{1}{u} + \beta_0 \beta_1^t)^{-1}$

These models are used to determine the R² values describing the data set. It ensures that the model structure belonging to the highest R² value is preferred, and it provides the highest level of explanation of the relationship between the variables. In addition, examining the data distribution graph of the data set also helps in choosing the right curve estimation model.

2.2. Variables and Sampling

Two main variables considered in the conceptual framework were accepted for the research. These variables are national entrepreneurship (NE) and national competitiveness (NC). Parallel to the research question, "national entrepreneurship" is the independent variable, and "national competitiveness" is the dependent variable to measure the effect of the national entrepreneurship on the national competitiveness. The impact of the Covid-19 pandemic period on entrepreneurship and competitiveness levels is not yet measurable. For this reason, the entrepreneurship and competitiveness values of the countries in 2019 have been considered in the research.

The NE scores of the countries have been taken from the “GEM report (2019)”. As a result of the evaluations made by the experts on entrepreneurship within the scope of the GEM report, the NECI scores of the countries were published. A total of 54 countries are included in this report. The NC scores of the countries have been taken from the “GCI report (2019)” published by the World Economic Forum. This report includes NC scores for a total of 141 countries. The dataset consists of 52 countries included in both reports. Table 1 includes the analysis, variables, sample size and period of the research. Table 2 shows the Pearson correlation relationship between the variables used in the research. The correlation between variables was 0.69 ($p < 0.01$). This level of relationship explains that there is a strong correlation between the variables (Newbold, 2000).

Table 1: Variables and Sampling

Analysis	Variables		Period	Sampling	Database
Linear Regression	<i>Independent Variable</i>	National Entrepreneurship	2019	52 countries	GEM
	<i>Dependent Variable</i>	National Competitiveness			GCI
Curve Estimation	<i>Independent Variable</i>	National Entrepreneurship	2019	52 countries	GEM
	<i>Dependent Variable</i>	National Competitiveness			GCI
Non-Linear Regression	<i>Independent Variable</i>	National Entrepreneurship	2019	52 countries	GEM
	<i>Dependent Variable</i>	National Competitiveness			GCI

Table 2: Correlation of Variables

Variables	Mean	S.D.	National Entrepreneurship	National Competitiveness
National Entrepreneurship (NE)	4.66	0.7427	1	
National Competitiveness (NC)	68.25	9.8100	0.690*	1

Notes: * $p < 0.01$

3. RESULTS

3.1. Linear Regression Findings

To determine the effect of national entrepreneurship on national competitiveness, it is first necessary to determine whether the variables in the data set have a normal distribution. "The Kolmogorov and Smirnov normality test" was performed with the SPSS package program to determine whether the variables have a normal distribution. As a result of the test, it was determined that the data of the variables had normal distribution ($p>0.01$). Normality test results are given in Table 3. In addition, the kurtosis and skewness of the variables are presented. As seen in Figure 1, the Q-Q plot charts of the variables also support that the dataset have a normal distribution.

Table 3: One-Sample Kolmogorov-Smirnov normality test, Skewness and Kurtosis Values

Variables	N	Mean	SD	Kolmogorov-Smirnov Z	Asym .Sig.	Skew.	Kurt.
National Entrepreneurship (NE)	52	4.6635	0.74272	585	0.884	-0.743	0.650
National Competitiveness (NC)	52	68.251	9.81009	585	0.883	-0.570	0.650

The normal distribution of the data of the variables indicates that linear regression analysis can be performed. The basic assumptions of linear regression analysis include the existence of a significant correlation between the variables and the normal distribution of the data. At this point, two assumptions are met.

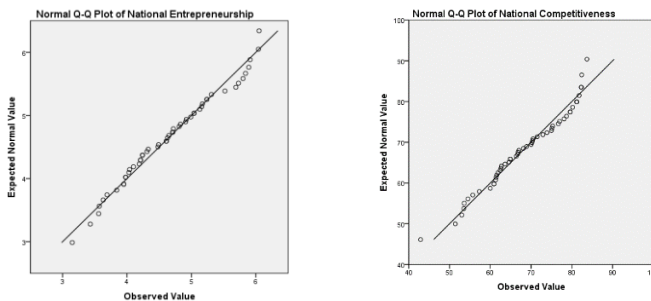

Figure 1: Q-Q Plot Charts

Linear regression model analysis findings have been determined with the SPSS package program. When the model summary was examined, it has been seen that $R^2=0.475$ and adjusted $R^2=0.465$. According to the results of the ANOVA table, it has

been determined that $F=45,366$, $Sig.= 0.000$. The coefficients of the variables are shown in Table 4. Thus, our linear regression model is as follows “ $NC=25.778+9.108*NE$ ”. This result explains that the *first hypothesis of the study is supported*.

Table 4: Coefficients

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	25.778	6.387		4.036	.000
1 National Entrepreneurship	9.108	1.353	.690	6.732	.000

Note: Dependent Variable: National Competitiveness

3.2. Curve Estimation Models Findings

The effect of national entrepreneurship on national competitiveness was determined by linear regression model analysis in the previous section. However, it is aimed to determine whether the resulting model and the percentage of explanation of the model differ in different curve estimation models. Thus, by detecting R^2 values in different curve estimation models, it is possible to determine whether there is a curve estimation model with a higher percentage of explanation than the linear regression model (Jomnonkwo et al., 2020). At this point, 11 different curve estimation model results are determined with the help of SPSS program. The model summaries and parameters are presented in Table 5. The graphical representation of the models is presented in Figure 2. As the R^2 values in Table 5 can be seen, it is seen that the model structure that explains the relationship between the variables at the highest level is “Cubic” model ($R^2=0.536$, $Sig.=0.000$). In addition, all curve estimation models are found to be at a significant level.

Table 5: Model Summary and Parameter Estimates

Equation	Model Summary					Parameter Estimates			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	0.475	45.326	1	50	.000	25.778	9.108		
Logarithmic	0.500	49.945	1	50	.000	2.466	43.077		
Inverse	0.514	52.936	1	50	.000	111.376	-196.068		
Quadratic	0.533	28.013	2	49	.000	-60.279	46.496	-3.962	
Cubic	0.536	28.291	2	49	.000	-34.155	28.697	.001	-.288
Compound	0.471	44.482	1	50	.000	35.442	1.148		
Power	0.498	49.580	1	50	.000	24.803	.656		
S	0.516	53.233	1	50	.000	4.871	-2.995		
Growth	0.471	44.482	1	50	.000	3.568	.138		
Exponential	0.471	44.482	1	50	.000	35.442	.138		
Logistic	0.471	44.482	1	50	.000	.028	.871		

Notes: The independent variable is National Entrepreneurship. Dependent variable is National Competitiveness.

3.3. Non-Linear Regression Findings

In the Curve estimation model results, it has been determined that the "Cubic" model has the highest explanation rate (R^2). For this reason, it is aimed to determine the best model by performing nonlinear regression analysis with Cubic model. At this point, nonlinear regression analysis was performed with the SPSS package program. The first iteration model of the nonlinear regression analysis was determined as “ $NC = -34 + 28 * NE + 0.001 * NE^2 - 0.288 * NE^3$ ”. The number of iterations of the nonlinear regression analysis is shown in Table 6. The nonlinear regression model analysis reached the final model as a result of 5 model and 3 derivative evaluations. The parameter estimates at the final point are presented in Table 7. Considering the parameter estimates, the final nonlinear regression model is determined as “ $NC = 144.449 - 89.951 * NE + 25.785 * NE^2 - 2.122 * NE^3$ ”. In the ANOVA results, the R^2 value of the final model is determined as 0.543. This result explains that *the second hypothesis of the study is supported*.

Table 6: Iteration History

Iteration Number	Residual Sum of Squares	Parameter			
		b0	b1	b2	b3
1.0	2777.371	-34.000	28.000	.001	-.288
1.1	2241.886	146.767	-91.505	26.126	-2.147
2.0	2241.886	146.767	-91.505	26.126	-2.147
2.1	2241.880	144.449	-89.951	25.785	-2.122
3.0	2241.880	144.449	-89.951	25.785	-2.122

Notes: Derivatives are calculated numerically. Major iteration number is displayed to the left of the decimal, and minor iteration number is to the right of the decimal. Run stopped after 5 model evaluations and 3 derivative evaluations because the relative reduction between successive parameter estimates is at most $PCON = 1.000E-008$.

Table 7: Parameter Estimates

Parameter	Estimate	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
b0	144.449	204.978	-267.687	556.586
b1	-89.951	135.418	-362.228	182.325
b2	25.785	29.379	-33.286	84.855
b3	-2.122	2.093	-6.330	2.086

4. DISCUSSION

In this research, it is aimed to explain the relationship between national entrepreneurship and national competitiveness. Therefore, three basic research questions and two hypotheses are formulated. There are three main points to be reached by testing the hypotheses. The first point is whether national entrepreneurship has a linear effect on national competitiveness. The second point is whether national entrepreneurship has a nonlinear effect on national competitiveness. The third point

is to determine which model (linear or non-linear) explains the impact of national entrepreneurship on national competitiveness at a higher level.

According to the first hypothesis finding, it is determined that national entrepreneurship has a positive linear effect on national competitiveness. In addition, the adjusted R^2 value of the model was determined as 0.465 ($p < 0.01$). This showed that linear models explained 46.5% of the relationship between national entrepreneurship and national competitiveness. In the second hypothesis of the study, it is determined that there is a positive non-linear effect between the variables. In addition, the R^2 value of the model is determined as 0.543 ($p < 0.01$). This indicates that the nonlinear model explaining the relationship between the variables is 54.3%. Thus, when the explanation percentages of linear and nonlinear models are compared, a difference of 7.8% between the two models is in favor of the nonlinear model.

In this study, which is based on the pre-pandemic conditions, namely the statistical data of 2019, it was determined that national entrepreneurship has a significant positive effect on national competitiveness and is also better explained by the non-linear model structure. Another point among the findings of this research is that the correlation relationship between the two variables is strong. This finding supports the finding of a high correlation between entrepreneurship and competitiveness (Herman, 2018). It can also be clearly mentioned that there is a mutually significant relationship between national entrepreneurship and national competitiveness variables.

In studies on national entrepreneurship, it has been emphasized that national entrepreneurship strategies and policies should be different because the regions, economic conditions, expectations, and opportunities of the countries are different (Angulo-Guerrero et al., 2017). The national entrepreneurship policies also affect the national competitiveness level. This situation explains that entrepreneurship policies developed to increase competitiveness at the national level cannot appeal to all countries. The relationship between entrepreneurship and competitiveness is explained by nonlinear model at high level. The non-linear model is based on the most appropriate level of relationship between the variables according to the competitiveness and entrepreneurship scores of the countries. It is suggested that countries should develop country-specific entrepreneurship strategies and policies in addition to generally accepted approaches in national entrepreneurship policies.

CONCLUSION

The most important result obtained in this study, in which the concepts of entrepreneurship and competitiveness are discussed on a national scale, is that it is more successful to explain the relations between the variables with a nonlinear model. In addition, it has been proven in all models that the effect of national entrepreneurship on national competitiveness is significant. These findings are a guide for government managers in determining entrepreneurship and competitiveness strategies on a national scale. At the same time, considering the effect of national entrepreneurship on national competitiveness, it has been understood that it would be appropriate to use

entrepreneurial strategies in increasing both national and international competitiveness. The development of applications that highlight technology entrepreneurship such as technofest, and the development of technoparks within universities will be beneficial in increasing national entrepreneurship. This benefit will also be effective in increasing the national competitiveness level.

Regardless of the stage of entrepreneurship activities, the level of national entrepreneurship can be increased by systematically monitoring and managing all stages. In addition, increasing the entrepreneurial activities of information technologies, which directly contribute to the development of competitiveness, will also contribute to the competitiveness power. Non-linear regression models give more flexible results than linear models in explaining real-life relationships. This situation helps to obtain realistic results in relationship analysis. This benefit also comes to the fore in this article. Considering the benefit provided by the curve estimation models, the determination of the optimum line slope that explains the relationships between the variables helps to explain the relationship model at a high level.

There are two main limitations of the research. These are time constraint and sample constraint. Due to the ongoing worldwide pandemic conditions, the impact of the pandemic on entrepreneurship and competitiveness has not yet been fully explained. After that, data from 2019 was used in the research. The sample area of the study consists of 52 countries. The reason for this is the creation of the data set for the countries included in both the GEM and GCI reports. Suggestions for researchers dealing with the relationship between national entrepreneurship and national competitiveness are as follows: (i) After the pandemic is over, the relationships between the variables can be examined and compared with the findings of this study. (ii) The relationship between national entrepreneurship and national competitiveness can be obtained from different reports, analyzed and the results compared with the findings of this research. (iii) Finally, it is considered that conducting studies examining the relationships between the sub-dimensions of national entrepreneurship and the sub-dimensions of national competitiveness will contribute to the literature.

ULUSAL GİRİŞİMCİLİĞİN ULUSAL REKABETÇİLİK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: DOĞRUSAL VE DOĞRUSAL OLMAYAN REGRESYON ANALİZİ

1. GİRİŞ

Girişimcilik fikrinin ortaya çıkması, girişimcilik teşebbüslerinin gerçekleştirilmesi ve girişimcilik faaliyetlerinin uygulanmasını kapsayan sisteme “girişimcilik ekosistemi” denir. Bu ekosistemde ekosistemin devamlılığını etkileyen kurum, kuruluş ve diğer aktörler bulunmaktadır (Acs vd., 2017). Ekosistemi motive eden unsurlar girişimciliğe dayalı politikalar, programlar ve teşebbüslerdir (Isenberg, 2011). Makro düzeyde, ekosistem çıktıları ülke ekonomisinin gelişimine katkıda bulunur. Bunun doğal bir sonucu olarak da ülkelerin rekabet edebilme yetenekleri gelişir. Ekonomi temelli çalışmalarda girişimcilik ve rekabet gücü arasındaki ilişkinin ekonomik

büyümeye etkisine ilişkin modeller geliştirilmiştir (Herman, 2018; Crecente-Romero vd., 2019; Pradhan vd., 2020). Bu çalışmada girişimcilik ve rekabetçilik kavramları ulusal düzeyde ve ilişki temelli bir modelle açıklanmaya çalışılmıştır.

Girişimciliği bir kaynak ve yetenek olarak düşünmek, girişimciliğin rekabet gücüyle olan önemli pozitif ilişkisini açıklamaktadır (González-Pernía ve diğerleri, 2012). Aynı zamanda ulusal girişimcilik, ülkelerin ulusal rekabet gücünün gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Amorós vd., 2012). Bu noktada ulusal düzeyde girişimcilik ve rekabet edebilirlik arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik araştırma soruları geliştirilmiştir. Araştırma soruları aşağıdaki gibidir.

- Araştırma Sorusu 1: Ulusal girişimciliğin ulusal rekabet gücü üzerinde pozitif bir doğrusal etkisi var mıdır?
- Araştırma Sorusu 2: Ulusal girişimciliğin ulusal rekabet gücü üzerinde doğrusal olmayan pozitif bir etkisi var mıdır?
- Araştırma Sorusu 3: Doğrusal etkiler modeli ile doğrusal olmayan etkiler modeli karşılaştırıldığında, hangi modelin açıklama yüzdesi daha yüksektir?

2. YÖNTEM

Bu araştırmanın temel amacı ulusal girişimcilik ile ulusal rekabetçilik arasındaki ilişkiyi doğrusal ve doğrusal olmayan modellerle açıklamaktır. Doğrusal olmayan modeller için eğri tahmin modellerinden faydalanılmıştır. Kavramsal çerçevede ele alınan ulusal rekabetçilik değişkeni bağımlı değişken, ulusal girişimcilik değişkeni ise bağımsız değişken olarak kabul edilmiştir. Ayrıca doğrusal ve doğrusal olmayan modellerin değişkenler arasındaki ilişkiyi açıklama yüzdeleri karşılaştırılmıştır.

Ülkelerin ulusal girişimcilik puanları “GEM (2019)” raporundan alınmıştır. GEM raporu kapsamında girişimcilik uzmanların yaptığı değerlendirmeler sonucunda ülkelerin NECI puanları araştırmada kullanılmıştır. Bu raporda toplam 54 ülke bulunmaktadır. Ülkelerin ulusal rekabetçilik puanları Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayınlanan “GCI (2019)” raporundan alınmıştır. Bu raporda toplam 141 ülkenin ulusal rekabetçilik puanları bulunmaktadır. Veri seti, her iki raporda da yer alan 52 ülkenin 2019 yılı verilerinden oluşmaktadır.

3. BULGULAR

Doğrusal regresyon modeli analiz bulguları SPSS paket programıyla belirlenmiştir. Model özeti incelendiğinde $R^2=0.475$ ve düzeltilmiş $R^2=0.465$ olduğu görülmüştür. ANOVA tablosunun sonuçlarına göre $F=45.366$, $Sig.=0.000$ olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla lineer regresyon modelimiz “ $NC=25.778+9.108*NE$ ” şeklindedir. Bu bulgu, çalışmanın birinci hipotezinin desteklendiğini açıklamaktadır.

Farklı eğri tahmin modellerinde R^2 değerleri tespit edilerek, lineer regresyon modelinden daha yüksek açıklama yüzdesine sahip bir eğri tahmin modelinin olup olmadığını belirlemek mümkündür (Jomnonkwao vd., 2020). Bu noktada SPSS programı yardımıyla 11 farklı eğri tahmin modeli sonucu belirlenmiştir. R^2

değerlerine bakıldığında değişkenler arasındaki ilişkiyi açıklayan en iyi model “Kübik” modelidir ($R^2=0.536$, $Sig.=0.000$). Ayrıca tüm eğri tahmin modellerinin anlamlı düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Kübik model ile doğrusal olmayan regresyon analizi yapılarak en iyi modelin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu noktada SPSS paket programı ile doğrusal olmayan regresyon analizi yapılmıştır. Doğrusal olmayan regresyon analizinin ilk iterasyon modeli “ $NC=-34+28*NE+0,001*NE^2-0.288*NE^3$ ” olarak belirlenmiştir. Doğrusal olmayan regresyon analizinin iterasyon sayısı belirlenmiştir. Doğrusal olmayan regresyon modeli analizi, 5 model ve 3 türev değerlendirmesi sonucunda nihai modele ulaşmıştır. Parametre tahminleri dikkate alınarak nihai doğrusal olmayan regresyon modeli “ $NC=144.449-89.951*NE+25.785*NE^2-2.122*NE^3$ ” olarak belirlenir. ANOVA sonuçlarında nihai modelin R^2 değeri 0,543 olarak.

4. TARTIŞMA

Bu çalışmada, ulusal girişimcilik ile ulusal rekabet gücü arasındaki ilişkinin açıklanması amaçlanmaktadır. Bu nedenle, üç temel araştırma sorusu ve iki hipotez formüle edilmiştir. Hipotezler test edilerek ulaşılmaması gereken üç ana nokta vardır. Birinci nokta, ulusal girişimciliğin ulusal rekabet gücü üzerinde doğrusal bir etkisinin olup olmadığıdır. İkinci nokta, ulusal girişimciliğin ulusal rekabet gücü üzerinde doğrusal olmayan bir etkisinin olup olmadığıdır. Üçüncü nokta, hangi modelin (doğrusal veya doğrusal olmayan) ulusal girişimciliğin ulusal rekabet gücü üzerindeki etkisini daha yüksek düzeyde açıkladığını belirlemektir.

Birinci hipotez bulgusuna göre, ulusal girişimciliğin ulusal rekabet gücü üzerinde pozitif doğrusal bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca modelin düzeltilmiş R^2 değeri 0.465 ($p<0.01$) olarak belirlenmiştir. Bu, doğrusal modellerin ulusal girişimcilik ve ulusal rekabet gücü arasındaki ilişkinin %46,5'ini açıkladığını göstermiştir. Araştırmanın ikinci hipotezinde değişkenler arasında doğrusal olmayan pozitif bir etkinin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca modelin R^2 değeri 0,543 ($p<0.01$) olarak belirlenmiştir. Bu da değişkenler arasındaki ilişkiyi açıklayan doğrusal olmayan modelin %54,3 olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla doğrusal ve doğrusal olmayan modellerin açıklama yüzdeleri karşılaştırıldığında, iki model arasında %7,8'lik bir fark doğrusal olmayan model lehindedir.

Ulusal girişimcilik üzerine yapılan çalışmalarda ülkelerin bölgeleri, ekonomik koşulları, beklentileri ve fırsatları farklı olduğu için ulusal girişimcilik strateji ve politikalarının farklı olması gerektiği vurgulanmıştır (Angulo-Guerrero vd., 2017). Ulusal girişimcilik politikaları, ulusal rekabet edebilirlik düzeyini de etkilemektedir. Bu durum, ulusal düzeyde rekabet gücünü artırmak için geliştirilen girişimcilik politikalarının tüm ülkelere hitap edemediğini açıklamaktadır. Girişimcilik ve rekabet gücü arasındaki ilişki, yüksek düzeyde doğrusal olmayan modelle açıklanmaktadır. Doğrusal olmayan model, ülkelerin rekabet edebilirlik ve girişimcilik puanlarına göre değişkenler arasındaki en uygun ilişki düzeyine dayanmaktadır. Ülkelerin ulusal

girişimcilik politikalarında genel kabul görmüş yaklaşımlara ek olarak ülkelere özgü girişimcilik strateji ve politikaları geliştirmeleri önerilmektedir.

SONUÇ

Girişimcilik ve rekabetçilik kavramlarının ulusal ölçekte tartışıldığı bu çalışmada elde edilen en önemli sonuç, değişkenler arasındaki ilişkilerin doğrusal olmayan bir modelle açıklanmasının daha başarılı olduğudur. Ayrıca ulusal girişimciliğin ulusal rekabet gücüne etkisinin önemli olduğu tüm modellerde kanıtlanmıştır. Bu bulgular, devlet yöneticilerine ulusal ölçekte girişimcilik ve rekabet edebilirlik stratejilerinin belirlenmesinde yol göstericidir. Aynı zamanda ulusal girişimciliğin ulusal rekabet gücüne etkisi göz önüne alındığında hem ulusal hem de uluslararası rekabet gücünün artırılmasında girişimcilik stratejilerinin kullanılmasının uygun olacağı anlaşılmıştır. Teknofest gibi teknoloji girişimciliğini öne çıkaran uygulamaların geliştirilmesi, üniversiteler bünyesinde teknoparkların geliştirilmesi ulusal girişimciliğin artırılmasında faydalı olacaktır. Bu fayda, ulusal rekabet gücünün artmasında da etkili olacaktır.

Araştırmanın iki temel kısıtı bulunmaktadır. Bunlar, zaman kısıtı ve örnek kısıtıdır. Dünya çapında devam eden pandemi koşulları nedeniyle, pandeminin girişimcilik ve rekabet gücü üzerindeki etkisi henüz tam olarak açıklanamamıştır. Bu nedenle 2019 yılına ait veriler kullanılmıştır. Araştırmanın örneklem alanı 52 ülkeden oluşmaktadır. Bunun nedeni hem GEM hem de GCI raporlarında yer alan ülkeler için veri setinin oluşturulmasıdır. Ayrıca ulusal girişimciliğin alt boyutları ile ulusal rekabet edebilirliğin alt boyutları arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmaların yapılmasının literatüre katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir

.

.

REFERENCES

- Acs, Z. J., (2006). How is entrepreneurship good for economic growth. *Innovations*, 1(1), 97-107.
- Acs, Z. J., & Amorós, J. E. (2008). Entrepreneurship and competitiveness dynamics in Latin America. *Small Business Economics*, 31(3), 305-322.
- Acs, Z. J., & Armington, C. (2004). Employment growth and entrepreneurial activity in cities. *Regional studies*, 38(8), 11-927.
- Acs, Z. J., Autio, E., & Szerb, L. (2014). National systems of entrepreneurship: Measurement issues and policy implications. *Research policy*, 43(3), 476-494.
- Acs, Z. J., Stam, E., Audretsch, D. B., & O'Connor, A. (2017). The lineages of the entrepreneurial ecosystem approach. *Small Business Economics*, 49(1), 1-10.
- Acs, Z. J., Szerb, L., & Autio, E. (2015). National systems of entrepreneurship. In *Global Entrepreneurship and Development Index 2014* (pp. 13-26). Springer, Cham.
- Acs, Z. J., Szerb, L., Song, A., Komlosi, E. & Lafuente, E. (2020). *The Digital Platform Economy Index 2020*. Barcelona: The Global Entrepreneurship and Development Institute.
- Aiginger, K., Bärenthaler-Sieber, S. & Voge, J. (2013). *Competitiveness under New Perspectives*. WWWforEurope Welfare WealthWork, Working Paper: 44. Available from <https://www.oecd.org/economy/Competitiveness-under-New-Perspectives.pdf> Access date: 15.02.2022.
- Ali, M. A., Kabil, M., Alayan, R., Magda, R., & Dávid, L. D. (2021). Entrepreneurship Ecosystem Performance in Egypt: An Empirical Study Based on the Global Entrepreneurship Index (GEI). *Sustainability*, 13(13), 7171.
- Amaral, G., & Salerno, M. S. (2019). The national competitiveness indexes: what are they measuring, what should they do?. *International Journal of Competitiveness*, 1(4), 331-361.
- Amorós, J. E., Fernández, C., & Tapia, J. (2012). Quantifying the relationship between entrepreneurship and competitiveness development stages in Latin America. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 8(3), 249-270.
- Angulo-Guerrero, M. J., Pérez-Moreno, S., & Abad-Guerrero, I. M. (2017). How economic freedom affects opportunity and necessity entrepreneurship in the OECD countries. *Journal of Business Research*, 73, 30-37.
- Babalola, J. B. (2021). Upgrading Skills, Technology Adoption and Innovation Capacity as Part of Nigerian Recovery Trajectories from COVID-19 Shocks. Kester O. Ojokheta & Kehinde O. Kester (Ed.), In *Education Re-engineering in the New Normal World.*, (pp. 385-400).
- Bardasi, E., Blackden, C. M., & Guzman, J. C. (2007). Gender, entrepreneurship, and competitiveness in Africa. *Africa Competitiveness Report*, 1, 69-85.
- Blanco-González, A., Díez-Martín, F., & Prado-Román, A. (2015). Entrepreneurship, global competitiveness and legitimacy. In *New challenges in entrepreneurship and finance* (pp. 57-69). Springer, Cham.

- Boikova, T., Zeverte-Rivza, S., Rivza, P., & Rivza, B. (2021). The determinants and effects of competitiveness: the role of digitalization in the European economies. *Sustainability*, 13(21), 11689.
- Carree, M., Van Stel, A., Thurik, R., & Wennekers, S. (2002). Economic development and business ownership: an analysis using data of 23 OECD countries in the period 1976–1996. *Small business economics*, 19(3), 271-290.
- Chikán, A. (2008). National and firm competitiveness: a general research model. *Competitiveness Review*, 18(1/2), 28.
- Cho, D. S., & Moon, H. C. (2005). National Competitiveness: Implications for Different Groups and Strategies. *Framework*, 1(1), 1-11.
- Coduras, A., & Autio, E. (2013). Comparing subjective and objective indicators to describe the national entrepreneurial context: the Global Entrepreneurship Monitor and the Global Competitiveness Index contributions. *Investigaciones Regionales-Journal of Regional Research*, (26), 47-74.
- Crecente-Romero, F., Giménez-Baldazo, M., & del Val-Núñez, M. T. (2019). Competitiveness and entrepreneurship rate in Europe during the economic recovery phase, 2012–2016. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 15(2), 455-470.
- Cunningham, J. B., & Lischeron, J. (1991). Defining entrepreneurship. *Journal of small business management*, 29(1), 45-61.
- Delgado, M., Ketels, C., Porter, M. E., & Stern, S. (2012). *The determinants of national competitiveness* (No. w18249). National Bureau of Economic Research. Available from: https://www.researchgate.net/publication/236903847_The_Determinants_of_National_Competitiveness. Access date: 15.02.2022.
- Efromovich, S. (2008). *Nonparametric curve estimation: methods, theory, and applications*. Springer Science & Business Media.
- Ferreira, J. J., Fernandes, C. I., & Ratten, V. (2017). Entrepreneurship, innovation and competitiveness: what is the connection?. *International Journal of Business and Globalisation*, 18(1), 73-95.
- Fyliuk, H., Honchar, I., & Kolosha, V. (2019). The interrelation between economic growth and national economic competitiveness: the case of Ukraine. *Journal of Competitiveness*, 11(3), 53.
- Gautam, S., & Lal, M. (2021). Entrepreneurship and Economic Growth: Evidence from G-20 Economies. *Journal of East-West Business*, 27(2), 140-159.
- GEM (2019). *The Global Entrepreneurship Monitor (GEM)*. Available from <https://www.gemconsortium.org/report/gem-2019-2020-global-report>, Access date: 01.02.2022.
- González-Pernía, J. L., Peña-Legazkue, I., & Vendrell-Herrero, F. (2012). Innovation, entrepreneurial activity and competitiveness at a sub-national level. *Small Business Economics*, 39(3), 561-574.
- Herman, E. (2018). Innovation and entrepreneurship for competitiveness in the EU: an empirical analysis. In *Proceedings of the International Conference on Business Excellence* (Vol. 12, No. 1, pp. 425-435).
- Herrington, M., & Coduras, A. (2022). A New and Innovative GEM Composite Index Based upon the National Expert Survey: A Survey of Selected African

- Countries. In *Contextual Strategic Entrepreneurship* (pp. 57-70). Springer, Cham.
- Hull, D. L., Bosley, J. L., & Udell, G. G. (1980). Renewing the Hunt for Heffalump: Identifying Potential Entrepreneurs by Personality Characteristics. *Journal of Small Business Management*, 18(1).
- Idris, Z. Z., Ismail, N. W., Ibrahim, S., & Hamzah, H. Z. (2021). High-Technology Trade: Does it Enhance National Competitiveness?. *Jurnal Ekonomi Malaysia*, 55(3), 35-48.
- IMD (2019). *World Competitiveness Rankings*. International Institute of Management Development. Available from <https://www.weforum.org/reports/how-to-end-a-decade-of-lost-productivity-growth>, Access date: 14.03.2022.
- Isenberg, D. (2011). The entrepreneurship ecosystem strategy as a new paradigm for economic policy: Principles for cultivating entrepreneurship. *Presentation at the Institute of International and European Affairs*, 1(781), 1-13.
- Jomnonkwao, S., Uttra, S., & Ratanavaraha, V. (2020). Forecasting road traffic deaths in Thailand: Applications of time-series, curve estimation, multiple linear regression, and path analysis models. *Sustainability*, 12(1), 395.
- Jovan, Z., & Bradić-Martinović, A. (2014). Competitiveness of Nations in selected SEE Countries. *Procedia Economics and Finance*, 8, 755-762.
- Karadeniz, E., & Özdemir, O. (2009). Entrepreneurship in Turkey and developing countries: A comparison of activities, characteristics, motivation and environment for entrepreneurship. *Mibes Transactions*, 3(1), 30-45.
- Krugman, P. (1994). Competitiveness: a dangerous obsession. *Foreign Aff.*, 73, 31.
- Lodge, G. C. (2009). Ideology and national competitiveness. *Journal of Managerial Issues*, 21(4) 461-477.
- Marikina, M. (2018). The impact of ecological regulations and management on national competitiveness in the Balkan States. *Journal of Competitiveness*, 10(4), 120-135.
- Menshikov, V., Kokina, I., & Ruza, O. (2021). The entrepreneurial potential of Latvian students: the role of the university environment. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 9(1), 502.
- Mrożewski, M., & Kratzer, J. (2017). Entrepreneurship and country-level innovation: Investigating the role of entrepreneurial opportunities. *The Journal of Technology Transfer*, 42(5), 1125-1142.
- Nababan, T. S. (2019). Development Analysis of Global Competitiveness Index of ASEAN-7 Countries and Its Relationship on Gross Domestic Product. *Integrated Journal of Business and Economics*, 3(1), 1-14.
- Naude, W., Santos-Paulino, A. U., & McGillivray, M. (2014). *Measuring vulnerability in developing countries: New analytical approaches*. Routledge.
- Newbold, P. (2000). İşletme ve İktisat için İstatistik, çev. Ümit Şenesen, *Literatür Yayıncılık, İstanbul*, 442, 447.
- Ochel, W., & Röhn, O. (2006). Ranking of countries-the WEF, IMD, Fraser and Heritage indices. *CESifo DICE report*, 4(2), 48-60.
- OECD (2014). *Glossary of Statistical Terms*. Available from: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=399> Access date: 14.02.2022.
- Özgen, H. & Yalçın, A. (2006), *Temel İşletmecilik Bilgisi*, Adana: Nobel Kitabevi

- Pawitan, G., Nawangpalupi, C. B., & Widyarini, M. (2017). Understanding the relationship between entrepreneurial spirit and global competitiveness: Implications for Indonesia. *International Journal of Business and Society*, 18(S2), 261-278.
- Porter, M. E. (1990). The competitive advantage of nations. *Harvard business review*, 73, 91.
- Porter, M., Sachs, J. & McArthur, J. (2002). Executive summary: Competitiveness and stages of economic development. M. Porter, J. Sachs, P. K. Cornelius, J. W. McArthur, & K. Schwab (Eds.), *In The global competitiveness report 2001–2002* (pp. 16–25). New York: Oxford University Press.
- Pradhan, R. P., Arvin, M. B., Nair, M., & Bennett, S. E. (2020). The dynamics among entrepreneurship, innovation, and economic growth in the Eurozone countries. *Journal of Policy Modeling*, 42(5), 1106-1122.
- Rainer, F. & Kazem, C. (1994). Defining Competitiveness. *Management Decision*, 32(2), 49–58.
- Reynolds, P., Bosma, N., Autio, E., Hunt, S., De Bono, N., Servais, I., ... & Chin, N. (2005). Global entrepreneurship monitor: Data collection design and implementation 1998–2003. *Small business economics*, 24(3), 205-231.
- Pérez-Moreno, S., Bárcena-Martín, E., & Ritzen, J. (2021). Institutional convergence and a lingering two-speed Euro area: a response. *Journal of Contemporary European Studies*, 1-5.
- Sapena, J., Almenar, V., Apetrei, A., Escrivá, M., & Gil, M. (2018). Some reflections on poverty eradication, true development and sustainability within CST. *Journal of Innovation & Knowledge*, 3(2), 90-92.
- Schumpeter, J. (1943). *Capitalism, socialism and democracy*. New York: Harper.
- Schumpeter, J. A. (1934). *The Theory of Economic Development*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press
- Shane, S., & Venkataraman, S. (2000). The promise of entrepreneurship as a field of research. *Academy of management review*, 25(1), 217-226.
- Singer, S., Amoros, J. E. & Arreola, D. M. (2015). *Global Entrepreneurship Monitor 2014 Global Report*. Global Entrepreneurship Research Association (GERA). Available From: https://www.researchgate.net/publication/281290871_Global_Enterpreneurship_Monitor_2014_Global_Report Access date: 23.02.2022.
- Squalli, J., Wilson, K., & Hugo, S. (2008). An analysis of growth competitiveness. *International Review of Applied Economics*, 22(1), 105-126.
- Sæthera, A., & Eriksen, I. E. (2014). The Entrepreneur: A Lost Actor That Should Resurrect. In *Proceedings of the 3rd International Conference on Management and Economics* (Vol. 26, p. 27).
- van Stel, A. J., Carree, M. A., & Thurik, A. R. (2004). *The effect of entrepreneurship on national economic growth: An analysis using the GEM database* (No. 3404). Papers on Entrepreneurship, Growth and Public Policy.
- WEF (2008). *The Global Competitiveness Report 2008–2009*. World Economic Forum Geneva, Available from: Switzerland. https://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2008-09.pdf, Access date: 13.12.2021.

- WEF (2015). *The Global Competitiveness Report 2015–2016*. World Economic Forum Geneva, Available from: Switzerland.
https://www3.weforum.org/docs/gcr/2015-2016/Global_Competitiveness_Report_2015-016.pdf Access date: 16.12.2021.
- Wennekers, S., Van Wennekers, A., Thurik, R., & Reynolds, P. (2005). Nascent entrepreneurship and the level of economic development. *Small business economics*, 24(3), 293-309.
- Wennekers, S., Van Stel, A., Carree, M., & Thurik, R. (2010). The relationship between entrepreneurship and economic development: Is it U-shaped?. *Foundations and Trends in Entrepreneurship*, 6(3), 167-237.
- Wong, P. K., Ho, Y. P., & Autio, E. (2005). Entrepreneurship, innovation and economic growth: Evidence from GEM data. *Small business economics*, 24(3), 335-350.

KATKI ORANI / CONTRIBUTION RATE	AÇIKLAMA / EXPLANATION	KATKIDA BULUNANLAR / CONTRIBUTORS
Fikir veya Kavram / <i>Idea or Notion</i>	Araştırma hipotezini veya fikrini oluşturmak / <i>Form the researh hypothesis or idea</i>	Esra Gökçen KAYGISIZ & Karahan KARA
Tasarım / <i>Design</i>	Yöntemi, ölçeği ve deseni tasarlamak / <i>Designing method, scale and pattern</i>	Esra Gökçen KAYGISIZ & Karahan KARA
Veri Toplama ve İşleme / <i>Data Collecting and Processing</i>	Verileri toplamak, düzenlenmek ve raporlamak / <i>Collecting, organizing and reporting data</i>	Esra Gökçen KAYGISIZ & Karahan KARA
Tartışma ve Yorum / <i>Discussion and Interpretation</i>	Bulguların değerlendirilmesinde ve sonuçlandırılmasında sorumluluk almak / <i>Taking responsibility in evaluating and finalizing the findings</i>	Esra Gökçen KAYGISIZ & Karahan KARA
Literatür Taraması / <i>Literature Review</i>	Çalışma için gerekli literatürü taramak / <i>Review the literature required for the study</i>	Esra Gökçen KAYGISIZ & Karahan KARA

-RESEARCH ARTICLE-

AN APPLICATION ON THE SOURCE OF INFLATION IN TURKEY

Hasan AZAZI¹

Abstract

High inflation is among the undesirable conditions for the economies of countries in terms of macroeconomics. Inflation is generally seen in economies for two different reasons. These can be listed as demand-pull inflation and cost-push inflation. The objective of the study is to investigate the source of inflation in Turkey. For this purpose, the monthly producer price index and consumer price index series for the period of January 2006 and July 2021 were used. First, the stationarity of the variables was analyzed with the Generalized Dickey Fuller Unit Root Test. Then, the Granger Causality Test was applied to the variables. As a result of the analysis, a one-way causality relationship from producer price index to consumer price index was determined. This shows that inflation in Turkey is generally caused by costs. For this reason, the implementation of cost-oriented policies to combat inflation will contribute more to the decrease in inflation.

Keywords: Turkey, Inflation, Producer Price Index, Consumer Price Index, Causality Testing.

JEL Codes: E3, E4, E5.

Başvuru: 18.02.2022

Kabul: 22.08.2022

¹ Assist. Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, hasanazazi@gmail.com. ORCID: 0000-0003-4241-9857.

TÜRKİYE'DE ENFLASYONUN KAYNAĞINA YÖNELİK BİR UYGULAMA²

Öz

Enflasyonun yüksek olması makroekonomik olarak ülkelerin ekonomileri açısından istenmeyen durumlar arasındadır. Enflasyon ekonomilerde genellikle iki farklı sebep ile görülmektedir. Bunlar talebin çektiği ve maliyetin ittiği enflasyon olarak sıralanabilir. Çalışmanın amacı Türkiye'deki enflasyonun kaynağını araştırmaktır. Bu amaçla çalışmada Ocak 2006 ve Temmuz 2021 dönemine ait aylık üretici fiyat endeksi ve tüketici fiyat endeksi serileri kullanılmıştır. Değişkenlerin öncelikle Genelleştirilmiş Dickey Fuller Birim Kök Testi ile durağanlık durumları analiz edilmiştir. Ardından değişkenlere Granger Nedensellik Testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda üretici fiyat endeksinden tüketici fiyat endeksine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Bu durum Türkiye'de enflasyonun genellikle maliyetlerden kaynaklandığını göstermektedir. Bu sebeple enflasyonla mücadele için maliyet eksenli politikaların uygulanması, enflasyonun düşmesine daha fazla katkı sağlayacaktır..

Anahtar Kelimeler: *Türkiye, Enflasyon, Üretici Fiyat Endeksi, Tüketici Fiyat Endeksi, Nedensellik Testi.*

JEL Kodları: *E3, E4, E5*

“Bu çalışma Araştırma ve Yayın Etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.”

1. INTRODUCTION

The concept of development is the instrument of the economy of underdeveloped and developing countries. In this context, the economies of countries with development goals try to reach the level of developing countries. There are chronic macro-economic problems of underdeveloped countries, some of which are inflation, unemployment, inequality in income distribution and poverty. One of the most important chronic problems listed is the problem of inflation. Inflation is one of the obstacles to economic growth, which includes quantitative variables, and therefore to the process of development, which includes qualitative variables. In addition, deflation also affects economic growth and development. What is important here is to provide price stability both in terms of demand and supply.

Within the scope of the fight against inflation, countries develop economic policies in order to ensure price stability and maintain the value of the national currency against the foreign currency. Inflation is a dynamic concept and the factors of influence can be different parameters.

² Genişletilmiş Türkçe Özet, makalenin sonunda yer almaktadır.

Central Banks and policy practitioners are the most important institutions in the fight against inflation in national economies. At this point, in order to be protected from the effects of the Great Crisis of 1929 centered in the USA, a central bank was established under the name of the Central Bank of the Republic of Turkey in 1930 for the first time in the history of the Republic of Turkey and started its activities in 1931.

Until the global crises, the monetary policies of the central banks and their policies to combat inflation were effective. Although it is thought that this situation leaves the fiscal policies in the background in the fight against inflation with the transformation of inflation into deflation in developing countries, these countries' economies have started to implement fiscal policies to create inflation. However, it can be stated that policies to reduce inflation are already being implemented in developing country groups. Inflation causes problems such as depreciations of the national currency, low purchasing power, and increased production costs.

While different studies in the literature focus on inflation in terms of resources, the issue is discussed in terms of demand or supply. In their study, Saatçioğlu and Korap (2006) concluded that inflation was not demand-side in the 1989-2004 period, but cost-driven shocks were the main determinant of inflation. Detailed studies are included in the literature section of the study. It is important to address this issue in a stable economy; however, it is also important and essential to deal with the Pandemic process, which has pushed economies to a significant recession for the last two years. It is known that the economies of countries that have not completed their structural transformation, such as the Turkish economy, follow an import-dependent production-export policy and a growth policy. As a result of the exchange rate shocks that follows, it is seen that destructive effects are experienced in the markets which are already stagnant.

Although it has been discussed many times in the literature, the interest rate decisions taken by the Central Bank and policy makers, especially in the last 6 quarters in the Turkish economy, have been criticized, which is a phenomenon that finds support and is theoretically reinforced in the literature. This situation has brought along many discussions, and the issue has been reduced to the cause-effect relationship between interest rate and inflation variables. Although there are theories of interest-, foreign exchange shock-, and Central Bank policy-induced inflation in the literature, the low interest rate strategies in the country's economy have triggered high inflation with high exchange rates, which has been frequently mentioned. Considering the historical process in the Turkish Economy, it can be said that the inflation problem is not up-to-date, and that it is one of the main reasons for the transition to the planned period in the 1960s, together with the foreign dependency and employment problem.

The results were consistent with those in the literature. When considered in terms of inflation source, it is considered as demand- or supply-based inflation, and theoretical information will be given in the next section. In addition, the study also deals with the titles of inflation and inflation theories according to their causes. Following the theoretical titles given, the literature supporting the theory is included, and the empirical model established with the following titles is presented.

1.1. Theoretical Background

1.1.1. Concept of Inflation

Although inflation is defined as a continuous increase in the general level of prices, the conditions mentioned in the definition should be realized simultaneously in order for the phenomenon of inflation to be mentioned. Inflation, which helps to reveal the rate of increase in the general level of prices, is also one of the means of obtaining information about the purchasing power level of the national currency. Decreases in inflation rates may be observed in economic structures; however, this should not be interpreted as a decrease in the general price level, but should be interpreted as a slowdown in the rate of increase in the general price level (Dawood, 2010: 161; Samulson and William, 2001: 337).

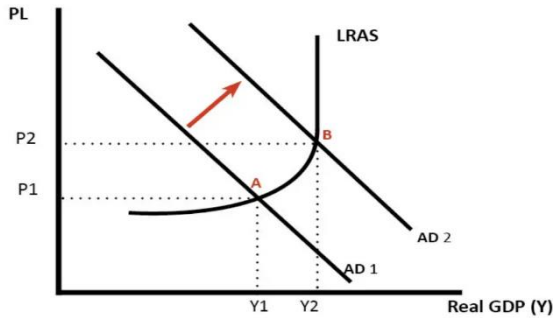
1.1.2. Causes of Inflation

In addition to being mentioned in current economic platforms and included in the analysis results of the study, the type of inflation on which the study is based is cost inflation. However, it is not possible to theoretically explain the causes of inflation with a single variable. In this case, the explanation of variables such as money supply and external factors that may cause inflation may theoretically strengthen the theoretical aspect of the study. However, in the next section of the study, inflation theories will be explained and then associated with the causes of inflation.

The similarity rate of the articles sent to the journal, excluding references, should not exceed 20%. Ethics committee approval should be obtained and documented for research that requires ethics committee approval. Ethics committee approval document should be uploaded to the system as an additional file.

Demand-Pull Factors: It is the type of inflation that occurs when the total production amount of imports and production items in an economy cannot meet the total of expenditures and exports; in other words, the current demand cannot meet the current demand. In order for such a conjuncture to take place, the demand side needs monetary support to be able to consume. Consumers can borrow more cheaply as a result of the central bank's implementation of the money supply policy. In such a case, consumption trends will increase (Barro, 1995: 409; Hinaea, 2000: 94).

Figure 1. Demand-Pull Factors

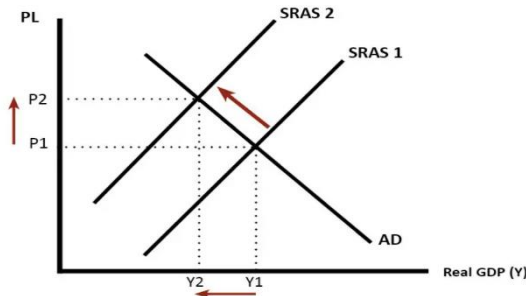

Source: <https://www.economicshelp.org/macroeconomics/inflation/causes-inflation/>

If the economy is at or near full employment, an increase in aggregate demand (AD) leads to an increase in the price level (PL). As firms reach full capacity, they respond by raising prices, which leads to inflation. Furthermore, workers close to full employment with a labor shortage may earn higher wages, which increases their spending power.

Cost-Push Factors: Cost Inflation means an increase in input prices subject to production, in other words, an increase in production costs. In this case, contractions occur at a level where the production supply cannot meet the consumption demand (Yıldırım et al., 2014: 373). Cost inflation components are energy prices, which are the main input of the manufacturing industry, an increase in employee wages, and an increase in the exchange rate. In this case, it can be pointed out that components such as input inflation and wage inflation are effective in cost inflation (Humphrey, 1976: 87; Jalol and Amin, 2008: 106).

Figure 2. Cost-Push Factors

Source: <https://www.economicshelp.org/macroeconomics/inflation/causes-inflation/>

If there is an increase in the costs of firms, businesses will then pass this on to consumers. There will be a shift to the left in the SRAS.

Fees constitute a significant part of the costs. For this reason, the effects of wage levels on inflation levels are also observed. The increase in production will trigger an increase in other input costs as well as increase wage costs. Increases in wages will affect unit labor costs, prices and wage increases again. This situation is explained as inflation wage spiral. This situation can be prevented by limiting the aggregate demand. With the restriction of aggregate demand, unemployment will increase and price-wage increases will decrease (Abdioğlu, 2014: 246-248).

Considering the differentiation between demand and cost inflation, it can be said that while employment remains high in demand inflation, unemployment increases in an economy with cost inflation. In fact; considering the differentiation between demand and cost inflation; While employment is at a high level in a demand-side inflation environment, it can be said that the unemployment phenomenon increases in an economy with cost inflation. Whether inflation is caused by demand or cost, it has a negative impact on the welfare level of individuals because it causes a decrease in purchasing power. It is known that inflation also has a distributive effect on the investment resource. However, inflation affects investments negatively by reducing savings. Today, inequality in income distribution will increase as a result of cost-oriented inflation in the Turkish economy (Parasız, 2009: 275-277; Dinler, 2013: 484-485; Seyidoğlu, 2006: 687).

Changes in money supply or borrowing costs, in other words, in interest rates, are effective on inflation. Decreases in real interest rates will trigger inflation by increasing consumption-oriented tendencies by borrowing instead of saving. In addition, some monetary theoretical approaches explain inflation as a monetary phenomenon, and in such a case, the amount of money is explained as an effective factor on inflation (Narayan et al. 2011: 924; Calderon and Hebbel, 2009: 3-7).

Considering external effects, foreign currency and exchange rate can be determined as the focal point. In this case, the effect of foreign exchange on inflation in the country's economy is explained by the changes (increase or decrease) in the prices of imported goods. The appreciation of the exchange rate will cause imports to increase and exports to be restricted and lead the aggregate demand curve to shift to the left. Considering the total supply in the aforementioned relationship, it will be effective in decreasing the price level (Narayan et al. 2011: 924; Calderon and Hebbel, 2009: 3-7).

1.1.3. Theories of inflation

The Classical Theory of Inflation: According to the classical theory of inflation, the general level of prices is simply an increasing function of the money supply, which is called the quantity theory of money. In this case, fighting inflation will be possible by reducing the money supply. According to the classical theory of inflation, an increase in the amount of money will cause inflation, and when this increase stops, inflation will naturally stop (Şahin, 2002: 25-26; Kibritçioğlu, 2002: 48).

The Keynesian Theory of Inflation: In the Keynesian theory of inflation, inflation is explained by excess demand. The main factor triggering this situation is the short-term inadequacies that occur on the supply side, according to the Keynesian perspective. When considered from a Keynesian point of view, changes in money supply cause changes in interest rates and investment expenditures and consequently affect production (Kibritçioğlu, 2002: 48; Şahin, 2002: 26; Cinel, 2020: 53).

Monetarist Theory of Inflation: According to the approach put forward by the members of the Monetarist School, money is the most important factor in terms of determining the general level of prices. According to the monetarist approach, the most important factor in the fight against inflation is the reduction of the money supply; otherwise, its inflation would not be prevented. This inflation theory is supported by the Phillips curve based on adaptive expectations. In this approach, the fact that expectations are adaptive causes the actual inflation and expected inflation rates to differ from each other. In this approach, there is only a negative relationship between inflation and unemployment in the short run. This part of the explanation is represented by the negatively sloped Phillips curve. In the monetarist approach, the view that the Phillips curve will be a straight line in the long run is dominant. At this point, since it is assumed that unemployment has reached the natural unemployment limit, there will be no cost to fight inflation after that point. Monetary policies will not be effective on real production and employment in the long run, but only on the general level of prices (Özcan, 2014: 36; Cinel, 2020: 54; Kibritçioğlu, 2002: 48).

The New Classical Theory of Inflation: According to this approach, supply shocks cause the current rise in the economy to decrease. These negative shocks in the market will have an impact on the real sector. In this case, while there are no changes in the money supply and the circulation rate of money, an increase in prices can be observed.

Again, according to this approach, the unemployment Phillips curve is in a steep position; in other words, there will be no unemployment problem for a short time in the natural unemployment limit and in the fight against inflation. Monetary expansions affect prices. The announcements to be made by authorities in advance will create an expectation of an increase in prices (Kibritçioğlu, 2002: 48-49; Özcan, 2014: 36; Cinel, 2020: 54).

Structuralist Theory of Inflation: The 1960s welcome is as an expression of Monetarism. The problems created by the expectations in the economy constitute the point where monetarism and the new classical economics diverge (Büyükkakin, 1995: 59-60). The rational expectations hypothesis argues that economic agents will use all the information they have, that is, information from both the past and the current period, when estimating the future value of a variable (Felderer and Homburg, 2017: 259-260).

The New Keynesian Theory of Inflation: New Keynesians argue that monetary policy, which does not affect real variables in the long run, can affect real variables in the short run. New Keynesians explain inflation with the Phillips curve. The subject

of the new Phillips curve is how the past and expected inflation rate is determined and, accordingly, how the current inflation rate will be explained. According to the New Keynesian view; While the marginal cost is fixed, the decrease in inflation expectation will result in a decrease in inflation (Korkmaz, 2010: 142).

1.1.4. Literature Review

Demir (2022) aimed to investigate the international determinants of inflation in the Turkish economy. For this purpose, using the data of the period 2006:Q1-2020:Q3, VAR block Granger and time-varying causality method were applied. he study concluded that there is a long-run relationship between inflation and global commodity prices, global food prices, exchange rates, per capita income and money supply.

In their study, Chiang et al. (2021) aimed to investigate the relationship of local inflation with national factor, structural stickiness and a localized pricing power effect in order to better understand inflation dynamics. In their study for China, they concluded that the most important factor explaining inflation in China was sectoral differences in inflation.

In the study conducted by Koçak (2021), it was aimed to investigate the pass-through relationship between consumer and producer prices. In the study, the data for the period between 2005 February and 2020 March were analyzed by VAR-DCC-GARCH, K-Means clustering, and ARDL method, and it was concluded that there was a pass-through between these two variables and that the dollar exchange rate had a positive relationship on the variables.

Erdogan et al. (2020) aimed to explain the determinants of inflation in their study. In the study, the spatial panel data analysis method was applied with the data belonging to the period between 2020:01- 2020-07 and to 28 EU countries. In the study, it was concluded that the changes in the exchange rate and money supply were the most obvious reasons for the increase in inflation.

In their study, Sharif et al. (2020) aimed to explain the relationship between COVID-19 and oil price shocks, geopolitical risk, stock market, and economic uncertainty. They used the Granger causality test in their research for the USA. In the study, it was concluded that the effects of COVID-19 on the geopolitical risk for the USA were greater than the economic uncertainties and that the pandemic risk was perceived differently in the short and long term.

In his study, Akcan (2019) investigated the causality relationship between inflation and unemployment before and after the mortgage crisis, and the validity of the Fisher Hypothesis. According to the results of the study, the Fisher Hypothesis was found to be valid before and after the Mortgage Crisis and between 2000-2018. However, the bidirectional causality relationship between the variables before the mortgage crisis

disappeared after the crisis. Between the years 2000-2018, a causal relationship was found from interest rates to inflation.

Topuz et al. (2018) examined the relationship between producer and consumer price indices comparatively for Turkey and England. In this context, VAR action-response and Granger causality analyzes were performed with the data of the variables, and it was concluded that there was a bidirectional relationship between producer and consumer prices in both countries.

Taban and Şengür (2016) aimed to reveal the causes of inflation in Turkey with an econometric analysis. They used nominal interest rates, and PPI and CPI variables in their studies. In their study, they used the data of the variables for the period 2003 February and 2014 December, and employed the VAR model, the Granger causality test, the impulse response method, and the variance decomposition method. According to the results of the research, there was no relationship from interest to inflation. In this case, according to the study, they concluded that inflation in Turkey was not demand-side, but supply-side.

In the study conducted by Özcan (2014), it was aimed to explain the source of inflation. In the study, the dynamic panel data estimation method was applied by using the data from 44 developing countries for the period between 2000-2009. In the study, it was concluded that excessive money supply, current account deficit, increases in the level of trade openness and nominal exchange rate caused inflation to accelerate. However, it was also seen in the study that economic growth led to a decrease in inflation rates.

Selim and Güven (2014) aimed to reveal the relationship between exchange rate, inflation, and unemployment for Turkey. In the econometric analysis, they used the data of the variables for the period between 1990 and 2012. As a result of the analysis, they concluded that the exchange rate affected inflation.

In the study by Agayev (2012), it was aimed to explain the determinants of inflation in transition economies. In the study, the static panel method was used with the data belonging to the 1998-2008 period and to 23 transition economy countries. It was concluded that wage increases and exchange rate increases had an inflationary effect and caused inflation.

Abidoğlu and Korkmaz (2012) aimed to examine the relationship between consumer and producer price indices in terms of causality. In the method applied in their study, they discussed the CPI and PPI sub-sector indices for the period between 2003:01-2012:02. The study showed that there was a bidirectional causality relationship between CPI and PPI. In the study, they concluded that the demand factor was the source of inflation.

Oktar and Dalyancı (2011) attempted to explain the relationship between the interest policies of the Central Bank of the Republic of Turkey and inflation. As a result of the

Granger causality analysis, which they conducted using the data of the period between 2003:01-2011:6, they concluded that interest policies did not affect inflation and that inflation, however, affected interest policies.

Narayan et al. (2011) aimed to examine the determinants of inflation for developing countries. In the study, the dynamic panel data analysis method was used to analyze the data belonging to the period between 1995-2004 and to 54 developing countries. In the study, it was concluded that short-term US debts, workers' incomes, agricultural sector, current account deficit, and government debts had an increasing effect on inflation and that democratization had a reducing effect on inflation.

In their study, Çubuk and Önder (2010) aimed to examine the distribution of inflation items. In their studies, the data for the period of 1996-2007 for Turkey were used. In their study, they concluded that inflation components were right skewed and fat tailed, as documented by previous studies.

Oktayer (2010) examined the relationship between inflation, budget deficits, and money supply increase variables. Oktayer applied the cointegration test for Turkey using the data belonging to the years 1987-2009, and reached the conclusion that the price level supported the financial theory approach in the analyzes of the current periods for Turkey.

Saraç and Karagöz (2010) aimed to examine the relationship between producer price index and consumer price index variables. In the study, the data for the period between 1994:01-2009:12 were analyzed with the ARDL bounds test method, and they concluded that the inflation variable was cost-supported, considering the results of those periods for Turkey.

Andersson et al. (2009) aimed to analyze the determinants of inflation differences and price levels in their study. In their study, they applied Panel analysis with the 1999-2006 data for the European region. Their study concluded that the price level of each Eurozone country was governed by GDP per capita levels.

In their study, Calderon and Hebbel (2009) aimed to investigate the non-monetary determinants of inflation. In the study, it was concluded that credibility and financial discipline had the effect of reducing inflation in the model established with the data of 97 countries between 1975 and 2005.

Onur (2008) aimed to examine the relationship between inflation and interest rate variables. According to the results of the autoregressive analysis created using the data of the period between 1980-2005, it was found that there was a significant relationship between interest rates and inflation, and that interest had an effect on inflation.

Barnichon and Peiris (2008) aimed to explain the relationship between real money deficit, inflation, and output gap. In the study, heterogeneous panel cointegration estimation methods were used with the data belonging to the period between 1960-

2003 and to Sub-Saharan African countries. In the study, it was concluded that the monetary deficit variable was more effective on inflation.

Zortuk (2008) aimed to investigate the relationship between WPI and CPI for Turkey. In the study, the data belonging to the period between 1986: 01-2004: 12 for Turkey were analyzed with the Granger test method and as a result of the study, it was concluded that there was a one-way causal relationship from CPI to WPI for Turkey in the mentioned years.

Volkan et al (2007) aimed to investigate the causality between the exchange rate and the domestic inflation rate in their study. In the study, VAR analysis was performed for Turkey through the data of the periods covering 1994-2002 and 2003-2006. In the study, they concluded that exchange rate changes had an important role in terms of determining domestic inflation.

Saatçioğlu and Korap (2006) aimed to examine the determinants of the inflation process in Turkey through an empirical modeling they created. The causality method was used in the model by using the data of the period between 1989 and 2004, and it was concluded that inflation was not demand-side, and that cost-based shocks were the main determinant of inflation.

Inoue's (2005) study aimed to explain the determinants of inflation for transition economies. The issue was examined using panel data analysis with the data covering the period between 1995-2003 and belonging to 20 transition economies. In the study, it was concluded that the increase in the money supply caused an increase in the inflation rate and that the budget deficits that consequently occurred affected the inflation negatively.

Catao and Terrones (2003) aimed to examine the relationship between inflation and budget deficit in their study. In the study, panel data analysis was applied with the data covering the period of 1960-2001 and belonging to 107 countries. In the study, a high correlation was found between the budget deficit and inflation at the level of developing countries. However, it was concluded that such a relationship could not be detected for developing countries with low inflation levels.

The study by Hernandez-Cata (1999) aimed to explain the effects of economic liberalization and monetary growth on inflation. In this study, which is the first study to examine the issue with panel data analysis, the least squares method was used with the data covering the period between 1990-1996 and belonging to 26 countries. In the study, it was concluded that monetary freedom had a one-time, non-continuous, but significant effect on the price level.

2. METHODOLOGY

The econometric application is used to test a hypothesis based on numerical data. In order to serve this purpose, it is necessary to make sure of some situations first. For this reason, unit root tests are used in order to analyze the stationarity of the series. If the series are stationary, there may be spurious relationships. The Dickey Fuller Unit Root Test, which was first introduced to the literature in 1979, was used to ensure that the series were stationary and that they did not contain unit roots. With the elimination of the deficiencies of the test, the Generalized Dickey Fuller Unit Root Test was introduced to the literature in 1981 and was widely used. Dickey Fuller Unit Root Test models using three different models are as follows (Taş et al., 2017: 270-271):

$$\Delta Y_t = \lambda Y_{t-1} + \mu_t \tag{1}$$

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \lambda Y_{t-1} + \mu_t \tag{2}$$

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \alpha_1 t + \lambda Y_{t-1} + \mu_t \tag{3}$$

Model 1 is generally used when the trend constant term and equality constant term effect is not included among the variables. In cases where a fixed effect is observed, there is a condition for both the fixed term and the trend effect to be used for the use of Model 2 and Model 3.

In addition, P. Phillips and P. Perron developed a different unit root test in 1988 which was sensitive to correlation and variable variance in error terms. In this context, Equation 4 is established as follows (Çiçek et al., 2010: 148).

$$T\hat{\delta} = \frac{\int \hat{\delta}_t \hat{\delta}_t'}{\int \hat{\delta}_t^2} \left[\frac{(\gamma_0/f_0)^{(1/2)}}{T} - \frac{(T(f_0 - \gamma_0) \text{se}(\hat{S}))}{(2\sqrt{f} s)} \right] \tag{4}$$

In this equation, \hat{S} is the coefficient estimate and $\text{se}(\hat{S})$ represents the standard error of δ .

Generalized Dickey Fuller Unit Root Test is applied by testing two different hypotheses for three different models. These models can be listed as the model with constant term and trend effect, the model with only constant term effect, and the model where both constant term and trend effect are absent. Generalized Dickey Fuller Unit Root Test hypotheses are

H0: $\lambda = 0$ The series has a unit root.

H1: $\lambda < 0$ There is no unit root in the series.

One of these two hypotheses needs to be chosen. The selection is made through the consideration of the probability value. If the probability value is less than 0.05, the H0

hypothesis is rejected and the alternative hypothesis is chosen, and it is concluded that the series do not contain a unit root. If the probability value is greater than 0.05, H0 is accepted and the hypotheses are applied again by taking the difference of the series. This situation continues until the alternative hypothesis is selected.

In order to determine the causal relationships of dependent and independent variables, the primary test created in time series was developed by R. Engle and C. Granger in their study in 1987. This test, in which different equations are used, is known as the Engle Granger Causality Test. Equations 5 and 6 are shown below (Engle and Granger, 1987: 251-276):

$$Y_t = \sum_{i=1}^m \alpha_i Y_{t-i} + \sum_{i=1}^m \beta_i Y_{t-i} + \epsilon_{1t} \tag{5}$$

$$X_t = \sum_{i=1}^m \theta_i X_{t-i} + \sum_{i=1}^m \gamma_i Y_{t-i} + \epsilon_{2t} \tag{6}$$

After making sure that the series are stationary, other tests that are planned to be applied are applied sequentially. In our study, after making sure that the series did not contain unit roots, the Granger Causality Test was applied to investigate the causal dimension of the relationship between the variables. The Granger Causality Test works with two hypotheses. These are:

While looking at the causal aspect of the relationship between the variables, two different hypotheses are tested.

H0: The dependent variable is not the cause of the independent variable

H1: The dependent variable is the cause of the independent variable

If the probability value calculated within the scope of the Granger Causality Test is less than 0.05, the H0 hypothesis is rejected and it is decided that there is a causal relationship between the variables.

In the light of this information, first of all, Generalized Dickey Fuller Unit Root Test was performed in the study, and then the causal relationship between the variables was determined with the Granger Causality Test. In this context, the information about the variables and the test values applied are as follows.

Table 1: Information on Series

Variable	Notation	Source
Producer price index	PPI	Turkish Statistical Institute
Consumer price index	CPI	Turkish Statistical Institute

Since the producer price index and consumer price indices are index values as of the base years, the logarithm of the series was taken to see the results more easily, and the

logarithms were taken and tested. The question of the study is whether the source of inflation is demand-side or cost-side. In this case, consumer price index and producer price index data were included in the study. When the study is considered in Turkey; the common base year of producer and consumer price index data is seen as 2006.

The objective of the research is to examine the Consumer Price Index (CPI) and Producer Price Index (PPI) variables and to interpret these variables with the analyzes carried out in the light of the data. The producer index and consumer index data since 2006 were included in the study. The main reason for the data to start with the year 2006 is that although the consumer price index data started with the year 2003, the consumer price index values started with the year 2006. In this case, since both variables would be subject to the model, 2006 was taken as the base year. The model of the study is as follows;

$$PPI = \beta_0 + \beta_1 CPI + \epsilon_t \tag{7}$$

3. RESULTS

The unit root test values of the series, whose logarithms were taken and which, then, became logarithmic, are as follows.

Table 2: Augmented Dickey Fuller Unit Root Test Results Of The Level Values Of The Variables

Variable	PPI	CPI
Model		
Model with constant term		
%1 Critical Value	-3,465977	-3,466377
%5 Critical Value	-2,877099	-2,877274
%10 Critical Value	-2,575143	-2,575236
Test Statistics Value	2,621509	3,249149
Probability Value	1,0000	1,0000
Model with constant term and trend effect		
%1 Critical Value	-4,008706	-4,009271
%5 Critical Value	-3,434433	-3,434706
%10 Critical Value	-3,141157	-3,141318
Test Statistics Value	0,868038	0,953797
Probability Value	0,9998	0,9999

Model Without Trend and Constant Term		
%1 Critical Value	-2,577590	-2,577730
%5 Critical Value	-1,942564	-1,942584
%10 Critical Value	-1,615553	-1,615541
Test Statistics Value	4,723739	6,896070
Probability Value	1,0000	1,0000

When the level values of the producer price index and consumer price index variables are examined, it is seen that there is a unit root in all three models. Therefore, the unit root test should be applied again to the series whose difference is taken by taking the first-order differences of the series.

Table 3: Unit Root Test Results of the First Difference Values of the Variables

Variable \ Model	PPI	CPI
Model with constant term		
%1 Critical Value	-3,465780	-3,466580
%5 Critical Value	-2,877012	-2,877363
%10 Critical Value	-2,575097	-2,575284
Test Statistics Value	-7,219387	-5,547099
Probability Value	0,0000	0,0000
Model with constant term and trend effect		
%1 Critical Value	-4,008706	-4,009271
%5 Critical Value	-3,434433	-3,434706
%10 Critical Value	-3,141157	-3,141318
Test Statistics Value	-8,091479	-8,340192
Probability Value	0,0000	0,0000
Model Without Trend and Constant Term		
%1 Critical Value	-2,577522	-2,577801

%5 Critical Value	-1,942555	-1,942594
% 10 Critical Value	-1,615559	-1,615534
Test Statistics Value	-5,845358	-2,340653
Probability Value	0,0000	0,0190

The Generalized Dickey Fuller Unit Root Test values of the first-order differences of the producer price and consumer price indices indicate that the series were stationary in all three models. Since the series are unrooted from the unit root, the Granger Causality Test can be applied in order to test the causal relationship between them. Before applying the Granger Causality Test, it is necessary to select the appropriate lag length for the series. Since the granger causality test analyzes the causal relationship of the lagged values, it was subjected to VAR analysis by taking the difference of the variables. The appropriate lag length was analyzed for up to six periods, and the values of three different information criteria are given in Table 4.

Table 4: Appropriate Lag Length

Lag	AKAIKE Information Criterion	SCHWARTZ Information Criterion	HANNAN-QUINN Information Criterion
0	-2,004264	-1,968921	-1,989935
1	-12,74495	-12,63892	-12,70196
2	-13,03120	-12,85448*	-12,95955
3	-13,08669	-12,83929	-12,98639
4	-13,06076	-12,74268	-12,93180
5	-13,17097*	-12,78220	-13,01336*
6	-13,16895	-12,70950	-12,98268

When Table 4 is examined, it is seen that the fifth lag is the most appropriate lag according to the Akaike information criterion and the Hannan Quinn information criterion. However, according to the Schwartz information criterion, the second lag is the most appropriate lag. When the values are examined, since the smallest value was in the Akaike information criterion, the appropriate lag length was chosen as the fifth lag. The results of the Granger Causality Test according to the VAR model re-estimated according to the appropriate lag length are given in Table 5.

Table 5: Granger Causality Test Results

Aspect of Causality	Chi Square	Lag	Probability Value
PPI > CPI	44,64718	5	0,0000
CPI > PPI	9,611749	5	0,0870

According to the Granger Causality Test results, it is seen that there was a causal relationship from the producer price index to the consumer price index. In the study, analyzes were made at the 5% level. For this reason, it was concluded that there is no causality relationship from cpi to ppi. According to these hypotheses, the causal relationship was decided. Granger causality hypotheses;

H0: The dependent variable is not the cause of the independent variable.

H1: The dependent variable is the cause of the independent variable.

4. DISCUSSION

In the last two years, there has been a serious recession in the economies of different countries. In the new process, even the economies of developing countries, where the concept of inflation has not been mentioned properly before, have included the problem of inflation on their agenda. This situation has prepared the ground for examining the source of the inflation phenomenon in Turkey as well. Along with the pandemic process, increases have been observed especially in cost-oriented inflation rates.

When the source of inflation is considered in the context of theoretical discussions, the issue is taken into account from different perspectives as Classical and Keynesian economics. According to the classical economics point of view, the amount of money supply in the market is effective on the general level of prices. At this point, the amount of disposable money that can be withdrawn from banks will increase as a result of an increase in the money supply, in other words, a decrease in interest rates. This, in turn, will affect the general level of prices.

According to the Keynesian perspective, inflation is driven by demand. It is assumed that consumers are at a level of income to be able to consume and that the mentioned income level can be achieved with high employment rates. According to the Keynesian point of view, the money supply introduced to the market through expansionary monetary policies assumes the mission of triggering the current inflation, but is not the only source of inflation.

In this study, the source of inflation, which is one of the dynamic obstacles to economic growth, in the context of Turkey was emphasized, and the results supporting

the literature were found. It was concluded that the inflation developed due to the increasing cost with the pandemic process.

CONCLUSION

Consumer and Producer Price Index interaction is a concept that causes differentiation in the literature, but is used interrelatedly in the market. While some studies focus on the pass-through between the two variables, some focus on causality studies specific to the two variables. The most fundamental problem of the recession in the Turkish economy in recent years is the problem of inflation. It is observed that production costs increase in the face of increasing exchange rate.

In this study, an econometric analysis was carried out for Turkey by using the monthly producer price index and consumer price index series for the period between 2006:01 and 2021:07.

The producer index and consumer index data since 2006 were included in the study. The main reason for the data to start with the year 2006 is that although the consumer price index data started with the year 2003, the consumer price index values started with the year 2006. In this case, since both variables will be the subject of the Granger Causality analysis created in the study, 2006 was taken as the base year.

The question of the study is whether the source of inflation is demand-side or cost-side. In this case, consumer price index and producer price index data were included in the study. When the study is considered in Turkey; the common base year of producer and consumer price index data is seen as 2006. According to the Granger Causality Test results, it is seen that there was a causal relationship from the producer price index to the consumer price index; however, the causality relationship from the consumer price index to the producer price index could not be determined. The results showed that inflation was caused by costs.

High inflation rates are one of the biggest obstacles to the development of the country's economy. At this point, policies to combat the inflation problem should be created and implemented. There is an inflation problem in the Turkish economy as well, and solution policies should be developed to eliminate its source, which emerged as a result of different studies.

Since cost-driven inflation will occur when input prices increase as a result of foreign exchange shocks or economic recession in economies that are hypersensitive to exchange rate volatility, the policies to be implemented should be implemented in a way that will encourage the reduction of the cost of expenditure. In order not to trigger an inflationary spiral, that is, not to fuel demand inflation in any inflationary environment, expansionary monetary policies can also be avoided. Currency shocks are highly effective on the current spiral, and in order to prevent exchange rate shocks, the country's economy will need to focus on export-oriented investments by producing in a way that is dependent on imports and reduces the production process. Since the

national currency, whose value is declining in an inflationary environment, will make investments increasingly impossible, investment costs can be reduced by attracting foreign capital investments to the country.

In order to solve the problem of cost inflation arising from the import of intermediate and capital goods, it is necessary to resolve the dependency structure based on imports. In addition, it is important to prevent excessive depreciation of the domestic currency with effective exchange rate and monetary policy implementations, and to implement policies to increase economic growth targets.

In the future studies, the interest-inflation relationship can be taken into account more specifically, and the policies implemented by policy practitioners can shed light on the current Turkish economy in a scientific way.

Another suggestion for further studies is; The subject will be to deal with the reflections of the inflation source with different dimensions by considering the real sector and consumer confidence indices.

TÜRKİYE'DE ENFLASYONUN KAYNAĞINA YÖNELİK BİR UYGULAMA

1. GİRİŞ

Literatürde yer alan çalışmalar genelinde konu, enflasyona kaynak olarak yaklaşmaktadır. Buna bağlı olarak konu talep ya da arz yönünden ele alınmaktadır. Bu konunun stabil bir ekonomide de ele alınması önemlidir. Ancak; özellikle son iki senedir ekonomileri önemli derecede durgunluğa iten pandemi sürecinde ele alınması ayrıca önemli ve elzemdir. Türkiye Ekonomisi' nin de aralarında bulunduğu yapısal dönüşümünü tamamlayamamış ülke ekonomilerinin, ithalata bağımlı üretim ihracat ve büyüme politika izledikleri bilinmektedir. Meydana gelen kur şokları ile beraber bu ülke ekonomilerinin zaten durağan piyasalarında da yıkıcı etkilerin yaşandığı görülmektedir.

Literatürde defalarca ele alınmasına rağmen özellikle ülke ekonomisinde son 6 çeyrekte Merkez Bankası ve politika yürütücülerin aldığı faiz kararları eleştirilmektedir. Bu durum pek çok tartışmayı beraberinde getirmiş ve konu faiz ile enflasyon değişkenlerinin sebep-sonuç ilişkisine kadar indirgenmiştir. Literatürde faiz, döviz şoku ve Merkez Bankası politikası kaynaklı enflasyon teorileri yer almasına karşın ülke ekonomisinde düşük faiz stratejilerinin izlenmesi, ülkede yüksek döviz kuru ile yüksek enflasyonu tetiklemiş ve bu konu sıklıkla telaffuz edilir hale gelmiştir. Türkiye Ekonomisi tarihsel süreç göz önünde bulundurulduğunda enflasyon sorununun güncel olmadığı; hatta dışa bağımlılık ve istihdam sorunu ile beraber 1960 planlı döneme geçişin temel nedenlerinden biri olduğu da söylenebilir.

2. YÖNTEM

Veriler kısaltmaları ve kaynakları aşağıdaki gibi olup serilerin durağan olduklarından emin olunduktan sonra uygulanması planlanan diğer testler sırasıyla uygulanmıştır. Üretici Fiyat Endeksi UFE Türkiye İstatistik Kurumu

Tüketici Fiyat Endeksi TUFİ Türkiye İstatistik Kurumu

Serilerin durağan olduklarından emin olunduktan sonra uygulanması planlanan diğer testler sırasıyla uygulanır. Çalışmada, serilerin birim kök içermediğinden emin olunduktan sonra değişkenler arasındaki ilişkinin nedensel boyutunu araştırmak için Granger Nedensellik Testi uygulanmıştır. Granger Nedensellik Testi’de iki hipotez ile çalışmaktadır. Bunlar;

Değişkenler arasındaki ilişkinin nedensel yönüne bakılırken iki farklı hipotez test edilmektedir.

H0: Bağımlı değişken, bağımsız değişkenin nedeni değildir

H1: Bağımlı değişken, bağımsız değişkenin nedenidir

3. BULGULAR

Üretici fiyat endeksi ve tüketici fiyat endeksi değişkenleri düzey değerlerine bakıldığında her üç modelde de birim kök içerdiği görülmektedir. Dolayısıyla serilerin birinci dereceden farkları alınarak, farkı alınmış serilere tekrar birim kök testi uygulanmıştır. Granger Nedensellik Testi sonuçlarına göre üretici fiyat endeksinden tüketici fiyat endeksinde doğru nedensellik ilişkisinin olduğu görülmektedir. Tüketici fiyat endeksinden, üretici fiyat endeksinde doğru ise nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir.

4. TARTIŞMA

Klasik iktisat bakış açısında göre; piyasadaki para arzı miktarı fiyatlar genel düzeyi üzerinde etkilidir. Enflasyon, Keynesyen bakış açısına göre talep kaynaklı gerçekleşmektedir. Tüketicilerin tüketim yapabilecek seviyede bir gelir düzeyinde olduğunun varsayıldığı ve bahsi geçen gelir düzeyinin yüksek istihdam oranları ile sağlanabileceği savunulmaktadır. Keynesyen bakış açısına göre piyasaya genişletici para politikaları aracılığıyla sürülen para arzı, mevcut enflasyonu tetikleyici misyon üstlenirken enflasyonun salt kaynağı durumunda değildir.

SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye için [2006:01-2021:07] dönemine ait aylık üretici fiyat endeksi ve tüketici fiyat endeksi serileri kullanılarak ekonometrik bir analiz gerçekleştirilmiştir. Granger Nedensellik Testi sonuçlarına göre üretici fiyat

endeksinden tüketici fiyat endeksinde doğru nedensellik ilişkisinin olduğu görülmektedir. Tüketici fiyat endeksinden, üretici fiyat endeksinde doğru ise nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir. Sonuçlar enflasyonun maliyet kaynaklı olduğunu göstermiştir.

Maliyet kaynaklı enflasyon, döviz kuru oynaklığına aşırı duyarlılık gösteren ekonomilerde girdi fiyatlarının döviz şokları ya da ekonomik durgunluk sonucu artmasıyla gerçekleşeceğinden, uygulanacak politikaların girdi maliyetini azaltmayı özendirerek yönde uygulanması gerekmektedir. Enflasyon sarmalı tetiklenmemesi adına yani herhangi bir enflasyonist ortamda talep enflasyonunu körüklememek adına genişletici para politikalarının da uygulanmaması sağlanabilir. Döviz şoklarının mevcut sarmal üzerinde son derece etkili olduğu ve kur şoklarının önüne geçilebilmesi için ülke ekonomisinin ithalatı kısarak ihracat odaklı yatırımlara ağırlık vermesi gerekecektir. Enflasyonist ortamda gittikçe eriyen ulusal para birimi, yatırımları gittikçe imkansız kılacağından yabancı sermaye yatırımları ülkeye çekilerek yatırım maliyetleri daha aza indirilebilir.

REFERENCES

- Abidoğlu, Z. (2014). “Ücret-Fiyat Spirali Dinamiklerinin Asimetrik Etkisi: Türkiye Örneği”. Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi, , Cilt Xxxvi, Sayı I, 245-268.
- Andersson, M., Masuch, K. and Schiffbauer, M. (2009). “Determinants of Inflation and Price Level Differentials Across the Euro Area Countries”. European Central Bank, Working Paper Series, 1129.
- Abidoğlu, Z. and Korkmaz, Ö. (2012). “Tüketici Ve Üretici Fiyat Endekslerinde Fiyat Geçişkenliği: Alt Sektörler”. Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi, 16(2), 65-81.
- Ağayev, S. (2012). “Geçiş Ekonomilerinde Enflasyon Oranı Belirleyicileri; Panel Veri Analizi”. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Vol. 12; 59-72.
- Akcan, A.T. (2019). “Mortgage Krizi Öncesi ve Sonrasında Enflasyon - Faiz Etkileşimi: Türkiye Örneği”. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(4), 239-244.
- Barnichon, R. and Shanaka J. P. (2008). “Sources of Inflation in Sub-Saharan Africa”. Journal of African Economies, Vol.17; 729-746.
- Barro, R.J. (1995). “Is There Still an Unemployment and Inflation Trade-Off,” International Advances in Economic Research”. Cilt 23, Sayı 2, 168-177.
- Büyükkakın, T. (1995). “Enflasyon Teorileri ve Türkiye’de 1980 Sonrası Enflasyon”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Calderón, C. and Klaus-Schmidt H. (2008). “What Drives Inflation In The World?”. Central Bank of Chile Working Papers, No:491, source; <http://www.bcentral.cl/>, Erişim Tarihi: 22.03.2022.
- Catao, Luis A. V. and Marco E. T. (2003). “Fiscal Deficits and Inflation, IMF Working Papers 03/65, International Monetary Fund”. source; <http://www.imf.org/external/pubind.htm>, Erişim Tarihi: 22.03.2022.

- Chiang, S., Lee, C. and Liao, Y (2021). "Exploring The Sources Of Inflation Dynamics: New Evidence From China". *Economic Analysis and Policy*, Volume 70, June 2021, Pages 313-332.
- Cinel, E. A. (2020). "Türkiye'de Faiz İle Enflasyon İlişkisi Üzerine Bir Çalışma". *Karadeniz 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Kitabı*, 1. Cilt. (Editör: Gültekin GÜRÇAY)
- Çatık, N. and Önder, Ö. (2010). "The Distribution of The Inflation In Turkey", *Ege Akademik Bakış / Ege Academic Review*, 10 (2), 613-625.
- Çiçek, H., Gözegir, S. and Çevik, E. (2010). "Bir Maliye Politikası Aracı Olarak Borçlanma ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği". *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 141-155.
- Dawood, H. A. (2010). "Principles of Macroeconomics". Amman: Dar Al - Massira for Publishing and Distribution.
- Demir, Y. (2022). "Küresel Enerji Ve Gıda Fiyatlarının Türkiye'de Enflasyona Etkisinin Zamanla Değişen Nedensellik Analiziyle İncelenmesi". *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 33, 189-203.
- Dickey, D. and Fuller, W. (1979). "Distribution Of The Estimators For Autoregressive Time Series With A Unit Root". *Journal Of The American Statistical Association*, 74, 427 – 431.
- Dickey, D. and Fuller, W. (1981). "Likelihood Ratio Statistics For Autoregressive Time Series With A Unit Root". *Econometrica*, 49(4), 1057-1072.
- Dinler, Z. (2013). "İktisada Giriş". (19. Baskı). Bursa: Ekin Kitapevi.
- Engle, R. and Granger, C. W. J. (1987). "Co-Integration and Error Correction: Representation, Estimation and Testing". *Journal of Econometrica*, 251-276
- Erdoğan, S.; Yıldırım, D. Ç. and Gedikli, A. (2020). "Dynamics and Determinants of Inflation During the COVID-19 Pandemic Period in European Countries: A Spatial Panel Data Analysis". *Duzce Med J*, 2020; 22(S1), 61-67.
- Felderer, B. and Stefan H. (2017). "Makro İktisat ve Yeni Ekonomi". Çev. Osman Aydoğuş, Ankara, Efil Yayınevi, 2017.
- Granger, C. W. J. (1969). "Investigating Causal Relations by Econometric Models and Cross-Spectral Methods". *Econometrica*, 37, 424-438.
- Hinaea, G. H. (2000). "Financial Inflation". Alexandria: University Youth Foundation.
- Hernandez-Cata, E. (1999). "Price Liberalization, Money Growth, and Inflation During the Transition to a Market Economy". *IMF Working Paper, WP/99/76*, source; <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/1999/wp9976.pdf>,: 22.032022.
- Humprey, T. M. (1976). "On Cost-Push Theories of Inflation in The Pre-War Monetary Literature". *Banca Nazionale Del Lavoro Quarterly Review*, Cilt 29, 87-101.
- Inoue, T. (2005). "The Determinants of Inflation Rate in Transition Countries -A Panel Data Analysis". *Bulletin of the Japan Association for Comparative Economic Studies*, Vol. 42; 15-23.
- Jalol, H. and Amin, A. M. (2008). "The Relationship between Inflation and Unemployment in the Economy". University of Hasiba Ben Bouali, Faculty of

- Economic Sciences and Management Sciences, Department of Economic Sciences.
- Kibrıçoğlu, A. (2002). “Causes of Inflation in Turkey: A Literature Survey with Special Reference to Theories of Inflation, Inflation and Disinflation in Turkey”. Eds. A. Kibrıçoğlu, L. Rittenberg ve F. Selçuk, Ashgate Publishing Limited, Aldershot, Hampshire, England, 43-76.
- Koçak, N. A. (2021). “Tüketici Ve Üretici Fiyatları Arasında Geçişkenliğin Alternatif”. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 67, 12-27; 2021.
- Korkmaz, S. (2010). “Yeni keynesyen phillips eğirisinin Türkiye'ye uygulanması”. ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 6(11), 141-162.
- Narayan, P., Kumar, S. N. and Sagarika M. (2011), “Do Remittances Induce Inflation? Fresh Evidence from Developing Countries”, Southern Economic Journal, Vol.77; 914-933.
- Oktar, S. and Dalyancı, L. (2011). “Türkiye Ekonomisinde Para Politikası Ve Enflasyon Arasındaki İlişkinin Analizi”. Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, XXXI (II),1-20.
- Oktayer, A. (2010). “Türkiye’de Bütçe Açığı, Para Arzı ve Enflasyon İlişkisi”. Maliye Dergisi, 158, 431-447.
- Onur, S. (2008). “Türkiye Ekonomisinde Faiz Oranları-Enflasyon İlişkisi Üzerine Bir Model Denemesi (1980-2005)”, Akademik İncelemeler Dergisi, 3(2), 69-110.
- Özcan, B. (2014). “Gelişmekte Olan Ekonomilerde Enflasyonun Belirleyenleri: Dinamik Panel Veri Analizi”. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 15, Sayı 1, 33-51.
- Parasız, İ. (2009). “Para Teorisi ve Politikası”. (2. Baskı). İstanbul: Ezgi Kitapevi Yayınları.
- Saatçioğlu, C. and Korap H. L. (2006). “Determinants of Turkish Inflation”, Discussion Paper, Turkish Economic Association, Discussion Paper 2006/7, Internet Address: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/83245/1/dp_2006-07.pdf:12.2021).
- Samuelson, P. and William, N. (2001). “Macroeconomics”. Irwin: Mc Graw – Hill Companies.
- Saraç, T. B. and Karagöz, K. (2010). “Türkiye’de Tüketici ve Üretici Fiyatları Arasındaki İlişki: Yapısal Kırılma ve Sınır Testi”, Maliye Dergisi, 159, 220-232.
- Selim, S. and Güven, E. T.A. (2014). “Türkiye’de Enflasyon, Döviz Kuru ve İşsizlik Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Analizi”, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10 (1), 79-204.
- Sharif A., Aloui A. and Yarovaya L. (2020). “COVID-19 Pandemic, Oil Prices, Stock Market, Geopolitical Risk, And Policy Uncertainty Nexus In The US Economy: Fresh Evidence From The Wavelet-Based Approach”. International Review of Financial Analysis. 2020;70, 101496.
- Şahin, A. (2002). “Enflasyon Teorileri ve 1980 Sonrası Türkiye’de Enflasyon”. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taban, S. and Şengür, M. (2016). “Türkiye’de Enflasyonun Kaynağının Belirlenmesine Yönelik Ekonometrik Bir Analiz”. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 47, Ocak-Haziran, 47-64.

Taş, T., Alptekin, V. and Yılmaz, K. Ç. (2017). “The Stability of Money Demand Under The Structural Breaks in Turkey”. Journal of Current Researches on Business And Economics, 7(1), 265-280.

TCMB,

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/search+results?search-query=enflasyon> Erişim: 12.2021

Topuz, Y. V., Yazdifar, H., and Sahadev, S. (2018). “The Relation Between The Producer And Consumer Price İndices: A Two-Country Study”. Journal of Revenue and Pricing Management, 17 (3),122–130.

Volkan, A., Saatçioğlu C. and Korap, L.; (2007), “Impact Exchange Rate Changes on Domestic Inflation: The Turkish Experience”, Turkish Economic Association, Discussion Paper 2007/6.

Yıldırım, K., Karaman, D. and Taşdemir, M. (2014). “Makro ekonomi”. (12. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zortuk, M. (2008). “Türkiye’de Tüketici ve Toptan Eşya Fiyat Endeksleri Arasındaki Nedensellik İlişkisi: 1986-2004”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20, 181-190.

<https://www.economicshelp.org/macroeconomics/inflation/causes-inflation/>

KATKI ORANI / CONTRIBUTION RATE	AÇIKLAMA / EXPLANATION	KATKIDA BULUNANLAR / CONTRIBUTORS
Fikir veya Kavram / <i>Idea or Notion</i>	Araştırma hipotezini veya fikrini oluşturmak / <i>Form the research hypothesis or idea</i>	Hasan AZAZİ
Tasarım / <i>Design</i>	Yöntemi, ölçeği ve deseni tasarlamak / <i>Designing method, scale and pattern</i>	Hasan AZAZİ
Veri Toplama ve İşleme / <i>Data Collecting and Processing</i>	Verileri toplamak, düzenlenmek ve raporlamak / <i>Collecting, organizing and reporting data</i>	Hasan AZAZİ
Tartışma ve Yorum / <i>Discussion and Interpretation</i>	Bulguların değerlendirilmesinde ve sonuçlandırılmasında sorumluluk almak / <i>Taking responsibility in evaluating and finalizing the findings</i>	Hasan AZAZİ
Literatür Taraması / <i>Literature Review</i>	Çalışma için gerekli literatürü taramak / <i>Review the literature required for the study</i>	Hasan AZAZİ

- ARAŞTIRMA MAKALESİ -

ÇEVRE KALİTESİ VE YOLSUZLUK İLİŞKİSİ: SEÇİLMİŞ OECD ÜYESİ ÜLKELERDE PANEL NEDENSELLİK ANALİZİ*

Yakup TAŞDEMİR¹

Öz

Çevre kalitesi ve yolsuzluğun sürdürülebilir ekonomik kalkınma üzerinde meydana getirdiği etkiler, bu iki kavram arasındaki ilişkiyi araştıran bir literatürün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Literatürdeki çalışmaların tamamına yakını yolsuzluğun çevre kalitesini nasıl etkilediği üzerine odaklanmış ve bu etki mikro ve makro yönleriyle ele alınmıştır. Mikro etkiler, yolsuzluğun bürokrasi ve lobcilik faaliyetleriyle yarattığı çevre kirliliğine, makro etkiler ise yolsuzluğun kişi başına geliri etkilemek suretiyle yarattığı çevre kirliliğine odaklanmaktadır. Çevre kalitesinin yolsuzluğu nasıl etkilediğine ilişkin ise literatürde az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda da konunun teorik yönüne neredeyse hiç değinilmemiştir. Son yıllarda bireylerin temiz çevreye yönelik talepleri giderek artmaktadır. Çevre kamusal nitelikli bir mal olduğu için bu talep artışı kamu kesimine önemli sorumluluklar yüklemektedir. Kamu kesiminin bu sorumlulukları yerine getirebilmesi için kit olan kaynakların etkin ve verimli kullanılması gerekmektedir. Ayrıca temiz çevreye yönelik talebin artması, kaynakların nasıl kullanıldığı konusunda kamu kesimini hesap verebilir olmaya da zorlamaktadır. Bir yandan kit olan kaynaklar diğer taraftan da hesap verebilirlik, hükümetleri çevre kalitesini artırmak için yolsuzluğu azaltıcı politikalar belirlemeye ve uygulamaya yöneltmektedir. Politikalarda yaşanan bu dönüşüm yolsuzluğun azaltılmasına katkı sağlamaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın temel amacı, teorik olarak ortaya konulan bu düşüncüyü ampirik olarak da test etmektir. Çalışmada 34 OECD üyesi ülke için 2000-2021 dönem aralığına ilişkin verilerle analiz gerçekleştirilmiştir. Çalışmada değişkenler arasındaki ilişki “Dumitrescu ve Hurlin Panel Nedensellik Testi” ile analiz edilmiştir. Gerçekleştirilen analiz sonucunda çevre kalitesi ve yolsuzluk arasında çift yönlü bir nedenselliğin olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre, çevre kalitesini artırıcı politikalar yolsuzluğun iyileşmesine, yolsuzluğu azaltıcı politikalar ise çevre kalitesinin iyileşmesine katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yolsuzluk, Çevre Kalitesi, Demokrasi, Nedensellik.

JEL Kodları: C19, H87, Q56, Q57.

Başvuru: 31.07.2022

Kabul: 28.09.2022

* Bu çalışma 04-05 Temmuz 2022 tarihleri arasında düzenlenen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi II. Uluslararası Sosyal Bilimler Konferansı'nda sunulmuştur.

¹ Araştırma Görevlisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, yakuptasdemir@comu.edu.tr ORCID No: 0000-0001-6364-3829.

THE RELATIONSHIP BETWEEN ENVIRONMENTAL QUALITY AND CORRUPTION: PANEL CAUSALITY ANALYSIS FOR SELECTED OECD MEMBER COUNTRIES²

Abstract

The effects of environmental quality and corruption on sustainable economic development have led to the emergence of a literature investigating the relationship between these two concepts. Almost all of the studies in the literature have focused on how corruption affects environmental quality, and this effect is in micro and macro aspects. Micro effects focus on environmental pollution created by bureaucracy and lobbying activities, while macro effects focus on environmental pollution created by corruption by affecting per capita income. On the other hand, there is no study in the literature on how environmental quality affects corruption, except for a few empirical studies. In these studies, the theoretical aspect of the subject is almost never mentioned. In recent years, the demands of citizens for a clean environment have been increasing. Since the environment is a public good, this increase in demand imposes important responsibilities on the public sector. In order for the public sector to fulfill these responsibilities, scarce resources must be used effectively and efficiently. In addition, the increasing demand for clean environment forces the public sector to be accountable for how resources are used. On the one hand, scarce resources and on the other hand, accountability lead governments to determine and implement policies to reduce corruption in order to improve environmental quality. This transformation in policies contributes to the reduction of corruption. In this direction, the main purpose of the study is to test this idea, which was put forward theoretically, empirically. In the study, the analysis was carried out for 34 OECD member countries with the data related to the period of 2000-2021. The relationship between the variables in the study was analyzed with the "Dumitrescu and Hurlin Panel Causality Test". As a result of the analysis, it was determined that there is a bidirectional causality between environmental quality and corruption. According to this result, policies that increase environmental quality contribute to the improvement of corruption, and policies that reduce corruption contribute to the improvement of environmental quality.

Keywords: *Corruption, Environmental Quality, Democracy, Causality.*

JEL Codes: *C19, H87, Q56, Q57.*

“Bu çalışma Araştırma ve Yayın Etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.”

1. GİRİŞ

Çevre kalitesi, canlı yaşamının merkezinde yer almaktadır. Bu özelliği nedeniyle, çevre kalitesinde meydana gelen bir değişimin ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasal

² The Extended English Summary is located the end of the Article

yapıları üzerinde birtakım etkiler meydana getirmesi kaçınılmazdır. Yüksek çevre kalitesi; insanların, hayvanların ve bitkilerin daha kaliteli bir yaşam sürmesine ve ekosistemin daha uzun bir süre canlılığını korumasına katkı sağlamaktadır. İnsan ve çevre sağlığının sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında oynadığı rol düşünüldüğünde, yüksek çevre kalitesinin bu rolde önemli bir yere sahip olduğu yadsınamaz bir gerçektir (Owolabi vd. 2019: 1). Buna karşın düşük çevre kalitesi ise başta insanlar olmak üzere tüm canlıların sağlığının tehlikeye girmesine, ekosistemin bozulmasına, doğal kaynakların tükenmesine, sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın engellenmesine, yoksulluğun ve gelir eşitsizliğinin artmasına ve bunların bir sonucu olarak gelecek nesillere daha kötü bir ekosistem ve ekonomik yapı bırakılmasına yol açmaktadır.

Öte yandan yolsuzluk da tıpkı çevre kalitesi gibi sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında etkili olan bir diğer önemli faktördür. Yüksek yolsuzluk, kamu gelirlerinin ve giderlerinin, beşerî sermayenin, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının azalmasına ve ekonomik büyümenin yavaşlamasına yol açmak suretiyle ekonomik kalkınmayı engelleyebilmektedir (Saha ve Ali, 2017: 85).

Çevre kalitesi ve yolsuzluğun ekonomik kalkınma üzerinde meydana getirdiği etkiler, bu iki kavramdan birinde meydana gelen olumlu ya da olumsuz bir değişimin diğerini nasıl etkilediği konusunu önemli hale getirmektedir. Literatürde bu konuda yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu yolsuzluğun çevre kalitesi üzerindeki etkisine odaklanmıştır. Konunun bu yönü üzerine hem teorik hem de ampirik olarak geniş bir literatür oluşmuştur. Çevre kalitesinin yolsuzluk üzerine etkisine ilişkin ise literatürde az sayıda ampirik çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda da konunun teorik yönüne neredeyse hiç değinilmemiştir. Bu çalışmada değişkenler arasındaki ilişkinin iki yönüne odaklanılmakla birlikte özellikle çevre kalitesinin yolsuzluk üzerine etkisine ilişkin teorik ve ampirik literatüre katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Çalışmanın bu kısmında konuya ilişkin literatür, veri seti ve değişkenler hakkında bilgi verilecektir. Daha sonra sırasıyla uygulanacak yöntem, konuya ilişkin bulgulara ve tartışmalara değinilecektir. Çalışma sonuç kısmıyla sonlandırılacaktır.

1.1. Literatür

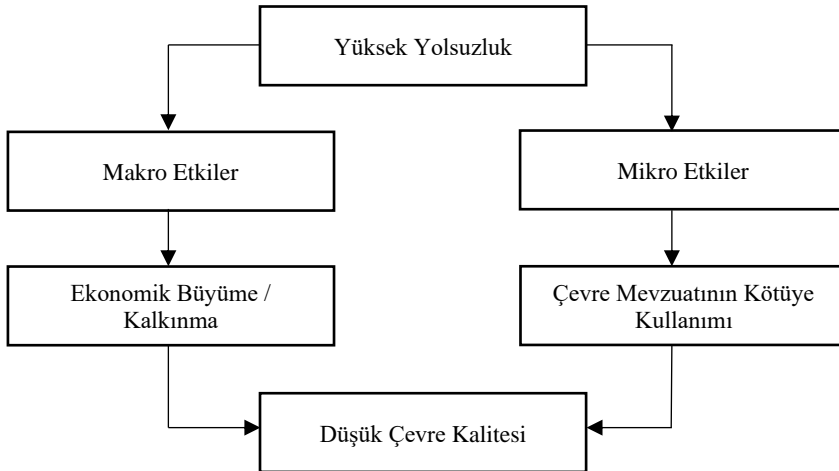
Yolsuzluğun çevre kalitesi üzerine etkisini araştıran çalışmalarda iki zıt görüş ortaya çıkmıştır. Az sayıda çalışmada, yolsuzluğun çevre kalitesini olumlu etkilediği ifade edilmektedir. Örneğin Welsch (2004: 675-681), yolsuzluğun çevre kalitesi üzerine etkisini doğrudan ve dolaylı etki olarak ikiye ayırmaktadır. Doğrudan etki, çevre mevzuatının bazı kişi ya da kişilerin çıkarları doğrultusunda belirlenmesi ve uygulanmasıyla ortaya çıkmakta ve çevre kirliliğini artırmaktadır. Dolaylı etki ise yolsuzluğun kişi başına geliri azaltmasıyla ortaya çıkmaktadır. Kişi başına gelirin azalmasıyla birlikte çevreye yayılan emisyon miktarı da azalmaktadır. Bu iki etkiden hangisi baskın gelirse yolsuzluğun çevre kalitesi üzerine etkisi de o yönde şekillenecektir. Welsch (2004) tarafından gerçekleştirilen bu çalışma, yolsuzluğun çevre kirliliğini azaltabileceğine yönelik bir görüş ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır.

Cole (2007: 637), çevre kalitesinin en önemli belirleyicisinin ekonomik büyüme olduğunu ileri sürmektedir. Yazara göre yolsuzluk, ekonomik büyümeyi yavaşlatmak suretiyle çevreye yayılan kükürtdioksit ve karbondioksit (CO₂) emisyonlarının azalmasına katkı sağlamaktadır.

Zhang vd. (2016: 6) ise yolsuzluğun çevre kalitesi üzerine etkisini doğrudan, dolaylı ve toplam etki olmak üzere üç şekilde incelemiştir. Yazarlara göre yolsuzluğun çevre kalitesi üzerine doğrudan etkisi negatiftir. Başka bir ifadeyle yolsuzluk arttıkça çevre kirliliği azalmakta ve çevre kalitesi artmaktadır. Dolaylı ve toplam etki ise pozitifdir.

Literatürde birçok araştırmacının kabul ettiği diğer görüşe göre ise yolsuzluk seviyesi ve çevre kalitesi arasında doğrusal bir ilişki söz konusudur. Düşük yolsuzluk seviyelerinde çevre mevzuatı daha katı ve daha etkin bir şekilde uygulanmaktadır. Yüksek yolsuzluk düzeyinde ise çevre politikaları çığnlenmekte ve çevre mevzuatı etkinlik noktasından uzaklaşmaktadır. Çevre politikalarında ve mevzuatında yaşanan bu tahribatın bir sonucu olarak artan çevre kirliliği, birçok canlı türünün yok olmasına, doğal kaynakların aşırı kullanılmasına, ekosistemin bozulmasına, hastalıkların ve istilacı türlerin yayılmasına yol açmaktadır (Sekrafi ve Sghaier, 2018: 967-968). Bu bağlamda yolsuzluğun çevre kalitesinin en önemli belirleyicilerinden biri olduğu söylenilebilir (Pellegrini ve Gerlagh, 2006: 349). Yolsuzluğun çevre kalitesi üzerindeki bozucu etkileri Şekil 1’de görüldüğü üzere mikro ve makro etkiler olmak üzere iki şekilde ele alınabilir. Mikro etkiler, bir ülkedeki yolsuzluğun çevre mevzuatının kötüye kullanılmasına suretiyle yarattığı çevre kirliliğine, makro etkiler ise yolsuzluğun ekonomik büyüme ve kişi başına gelir aracılığıyla yarattığı çevre kirliliğine odaklanmaktadır (Lisciandra ve Migliardo, 2017: 298).

Şekil 1. Yolsuzluğun Çevre Kalitesi Üzerindeki Etkisi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yolsuzluğun çevre kalitesi üzerine etkisine ilişkin ilk çalışmalar makro düzeyde ortaya çıkmıştır. Makro etkiler literatürü iki gruba ayrılmaktadır. Birinci grup literatür, ekonomik büyüme ve kalkınma ile kişi başına gelir gibi ekonomik faktörlerin çevre kalitesi üzerine etkisine odaklanmaktadır. Bu literatür, Simon Kuznets (1955)³’in ters U hipotezinin Grossman ve Krueger (1991) tarafından çevreye uyarlanmasına dayanmaktadır. Grossman ve Krueger (1991), ters U hipotezinde yer alan gelir eşitsizliği değişkeni yerine çevre kirliliğini temsil eden farklı değişkenler kullanmışlardır.

Grossman ve Krueger (1991)’e göre kişi başına gelirden meydana gelen bir artış ekonomik büyümenin ilk aşamalarında çevre kirliliğini artırmaktadır. Fakat yaşanan gelir artışıyla birlikte çevre kirliliğinin artış hızı giderek azalmaktadır. Gelir seviyesi belirli bir eşik noktaya ulaştıktan sonra gelirdeki artış çevre kirliliğini azaltmaktadır (bkz. Şekil 2, Şekil 3). Çevre ve kişi başına gelir arasındaki bu ilişkiye literatürde “Çevresel Kuznets Eğrisi” adı verilmektedir. Grossman ve Krueger (1991) tarafından ortaya atılan bu eğri konuya ilişkin önemli bir literatürün oluşmasına katkı sağlamıştır. Bazı araştırmacılara göre bu eğri geçerliymiş³ diğer araştırmacılara göre ise geçerli değildir⁴.

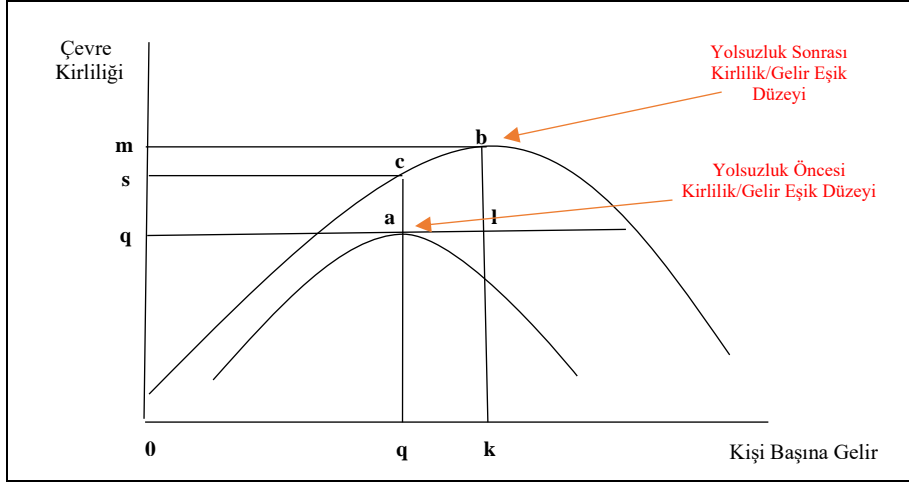
Makro ekonomik düzeydeki ikinci grup literatür yine “Çevresel Kuznets Eğrisi” üzerine inşa edilmiştir. Fakat bu literatürde önceki model genişletilerek yolsuzluk da modele dahil edilmiştir. (Lopez ve Mitra, 2000; He vd., 2007; Rehman vd., 2012; Leitão, 2010; Sahli ve Recep, 2015; Zhang vd., 2016; Nasreen, 2016; Lau vd., 2018; Sekrafi ve Sghaier, 2018; Balsalobre-Lorente vd., 2019; Duan ve Luo, 2021). Bu çalışmalarda sonuç açısından aynı, içerik bakımından biraz farklı iki görüş ortaya çıkmıştır. Bu farklılığı ortaya koyabilmek için bazı çalışmaların sonuçlarına değinmek gerekmektedir.

Lopez ve Mitra (2000: 144) ve Rehman vd., (2012: 838), yolsuzluğun gelir ve kirlilik seviyesini artırdığını ve gelir ve kirlilik eşik noktasını sosyal açıdan etkin olan noktanın üzerine çıkardığını ileri sürmektedir. Başka bir ifadeyle yolsuzluğun seviyesi ile kirlilik dönüm noktası arasında pozitif bir korelasyon söz konusudur. Şekil 2’de bu durum gösterilmektedir.

³ Selden ve Song, 1994; Lui, 2005; Song vd., 2008; Shahbaz, 2012; Song vd., 2013; Nasreen vd., 2017; Riti vd., 2017; Sarkodie ve Öztürk, 2020; Dogan ve Inglesi-Lotz, 2020.

⁴ Roberts ve Grimes, 1997; Carson vd., 1997; Seppälä vd., 2001; Dietz ve Adger, 2003; Bertinelli ve Strobl, 2000; Lise, 2006; Başar ve Temurlenk, 2007; Soytaş ve Sari, 2009; Akbostancı vd., 2009; Fodha ve Zaghoud, 2010; He ve Richard, 2010; Wang, 2013; Tuzcu ve Usupbeyli, 2018.

Şekil 2. Yolsuzluğun Çevresel Kuznets Eğrisi Üzerine Etkisi

Kaynak: Lopez ve Mitra (2000); ve Rehman, (2012) çalışmalarından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 2’de yolsuzluk öncesi ve sonrası Çevresel Kuznets Eğrisinin durumu gösterilmektedir. Yolsuzluğun olmadığı ya da düşük olduğu bir ekonomide a noktası gelir ve kirlilik eşik düzeyini (aynı zamanda sosyal açıdan etkinlik noktasını), p noktası kirlilik seviyesini, q noktası ise gelir seviyesini göstermektedir. a noktasına kadar artan kişi başına gelir çevre kirliliğine neden olmaktadır. Gelir artışı ile birlikte çevreye verilen zararın artış hızı giderek azalmaktadır. Bunun nedeni, çevre kirliliğinin insan ve çevre sağlığı üzerinde yaratmış olduğu problemlerin fark edildiğinde buna karşı alınan önlemlerdir. Nihayetinde a noktasına gelindiğinde çevre kirliliğinin artışı durmakta ve bu noktadan sonra artan kişi başına gelir çevre kirliliğini azaltmaktadır.

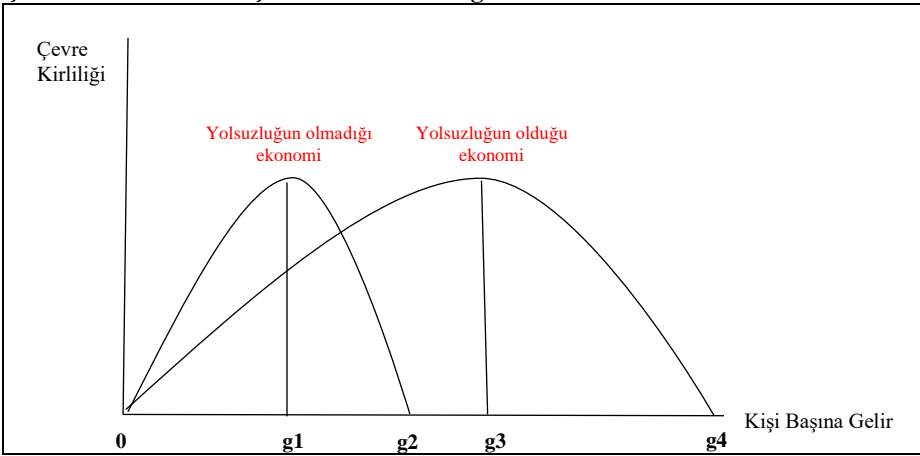
Şekil 2’ye yolsuzluk dahil edildiğinde ise Çevresel Kuznets Eğrisinde bir sapma meydana geldiği ve gelir ve kirlilik eşik düzeylerinin b noktasına (sosyal açıdan etkin olmayan noktaya) yükseldiği görülmektedir. Şekil 2’de dikkat edilecek olursa c ve a noktalarında elde edilen gelir miktarı aynıdır. Fakat çevreye verilen zarar farklıdır. c noktasında çevreye verilen zarar p-s mesafesi kadar daha fazladır. Bunun nedeni, yolsuzluğun kişi başına gelir artışını yavaşlatmasıdır. Gelir artışının yavaşlaması, bireylerin gelir eşik noktasına daha uzun bir zamanda ulaşmasına yol açmaktadır. Bu da çevrenin daha uzun bir süre kirletilmesine neden olmaktadır.

Yolsuzluk sonrası dönüm noktasına (b noktası) bakıldığında, yolsuzluğun gelir ve kirlilik üzerinde meydana getirdiği etkiler rahatlıkla görülmektedir. Yolsuzluk öncesinde 0-q kadar bir gelir elde etmek için çevreyi 0-p kadar kirletmek yeterlidir. Fakat şekil 2’ye yolsuzluk dahil edildiğinde dönüm noktasına ulaşabilmek için q-k

kadar ekstra bir gelire ihtiyaç duyulmaktadır⁵. q-k kadar gelirin yaratmış olduğu çevre kirliliği ise $pm=lb$ kadardır. Dikkat edilecek olursa bu mesafe yolsuzluk öncesi elde edilen gelirin yaratmış olduğu kirlilik seviyesine neredeyse eşittir.

Sinha vd., (2019: 29-33) ise yolsuzluğun Çevresel Kuznets Eğrisinin gelir yönünü etkilediğini ileri sürmektedir. Sinha vd. (2019)' ne göre yolsuzluk, Çevresel Kuznets Eğrisinin daha yüksek bir gelir seviyesinde dönüm noktasına ulaşmasına neden olmaktadır. Fakat bu durum gelir artışı ile birlikte çevre kirliliğinin de artacağı anlamına gelmez. Yazarlara göre yolsuzluk, kirlilik sonrası iyileşme sürecini geciktirmek suretiyle çevreye zarar vermektedir. Şekil 3'te bu durum gösterilmektedir.

Şekil 3. Yolsuzluk ve Çevresel Kuznets Eğrisi

Kaynak: Sinha, 2019: 29-33.

Şekil 3'te görüldüğü üzere yolsuzluğun olmadığı bir ekonomide $g1$ gelir seviyesinde çevrenin toparlanma süreci başlamakta ve $g2$ gelir seviyesine ulaşıldığında çevre maksimum kalitesi düzeyine ulaşmaktadır. Başka bir ifadeyle çevre kirliliği en düşük seviyeye inmektedir. Yolsuzluğun olduğu bir ekonomide ise çevrenin toparlanma süreci $g3$ gelir seviyesinde başlamakta ve ancak $g4$ gelir seviyesinde çevre maksimum kalite düzeyine ulaşabilmektedir. Dolayısıyla yolsuzluk çevrenin toparlanma sürecini geciktirmektedir.

Yolsuzluğun çevre kirliliği üzerine etkisini araştıran ikinci literatür mikro düzeyde yapılan çalışmalarla ortaya çıkmıştır. Bu çalışmalarda ise bürokrasi ve lobicilik faaliyetleri ile katı çevre mevzuatının ve politikalarının nasıl esnetildiği üzerine odaklanılmaktadır¹. Lobicilik ve bürokrasi ülkelerin yönetim biçimleri ile yakından

⁵ Roberts ve Grimes, 1997; Carson vd., 1997; Seppälä vd., 2001; Dietz ve Adger, 2003; Bertinelli ve Strobl, 2000; Lise, 2006; Başar ve Temurlenk, 2007; Soytaş ve Sari, 2009; Akbostancı vd., 2009; Fodha ve Zaghdoud, 2010; He ve Richard, 2010; Wang, 2013; Tuzcu ve Usupbeyli, 2018.

ilişkilidir. Dolayısıyla ülkelerin yönetim biçimleri çevre politikalarının en önemli belirleyicilerindendir (Farzin ve Bond, 2006: 213; Winslow 2005: 771).

Demokrasiyle yönetilen ülkeler ile demokrasi dışı bir yönetim tarzı ile yönetilen ülkelerde politik gücün dağılımı birbirinden farklıdır. Demokrasi ile yönetilen ülkelerde politik güç topluma yayılırken demokrasi dışı yönetim biçimlerinde ise politik güç küçük bir zümrenin elinde toplanmaktadır (Acemoglu vd., 2005: 390-391). Yönetim yapısındaki ve toplumsal gücün dağılımındaki bu farklılığa bağlı olarak yolsuzluk ve çevre kalitesi arasındaki ilişki de değişmektedir. Genellikle demokrasi ile yönetilen ülkelerde belirli bir kesime ayrıcalık tanıyan bürokrasi ve lobcilik faaliyetleri demokrasi dışı yönetim biçimlerinin aksine düşük düzeyde kalmakta ve bunun neticesinde daha kaliteli kamusal mal ve hizmet üretimi gerçekleştirilmek suretiyle çevre kalitesi artırılmaktadır (Pellegrini ve Gerlagh, 2006: 334). Ayrıca iyi tanımlanmış mülkiyet hakları, demokratik oylama sistemleri ve insan haklarına saygı, çevre politikalarının etkinliğini artırmaktadır (Magnani, 2000: 435).

Öte yandan otokrasilerde ise durum farklıdır. Otokrasilerde liderler, iktidarda kalmak için az sayıdaki temel destekçilerine nispeten büyük miktarlarda özel mal/kaynak sağlamak zorundadır (Bernauer ve Koubi, 2009: 1356-1357). Bu da rüşvet ve yolsuzluğun bu tür yönetim anlayışlarında artmasına yol açmaktadır. Fredriksson vd., (2004)'ye göre yüksek yolsuzluk ülkelerin çevre politikalarının özellikle enerji politikalarının uygulanmasını engellemekte ve çevre kirliliğinin artmasına neden olmaktadır. Nitekim bu konuda yapılan bazı çalışmaların sonuçları dikkat çekicidir.

Cribb (1988)'e göre, Endonezya'da politika yapımcılar sahip oldukları idari gücü ekonomik büyümeden en yüksek getiriye elde etmek için kullanmaktadır. Bu nedenle, ekonomik büyüme hızını yavaşlatabilecek çevre politikalarını uygulama konusunda isteksizdirler. Uygulanan az sayıdaki çevre politikası da hükümete yakın olanların rekabet edebilirliğini artırmak için kullanılmaktadır. Rigg ve Stott (1998)'da Tayland için benzer sonuçlara ulaşmıştır. Yazarlara göre iktidar sahibi olan seçkinler, kendi çıkarlarına uygun düşmediği için çevre mevzuatını belirleme ve uygulama konusunda isteksizdirler. Sapru (1998), Hindistan'da yetkililer arasında yaygın olan yolsuzluk ve rüşvetin, kirlilik kontrol yasalarının uygulanmasını önemli ölçüde durdurduğunu ileri sürmektedir. Kirlilik kontrol yasaları, çevre kirliliğinin azaltılabilmesi için sanayi sahiplerine önemli maliyetler yüklemektedir. Sapru (1998)'ya göre sanayi sahipleri genellikle, kamu görevlilerine rüşvet vermek suretiyle kirlilik kontrol yasalarının uygulanmasını engelleyebilecekleri algısına sahiptirler. Farzin ve Bond (2006) ise demokrasi ve demokrasi dışı yönetim ayrımı yapmakta ve demokrasi ile yönetilen ülkelerdeki çevre kalitesinin otokrasi ile yönetilen ülkelere kıyasla daha yüksek olduğunu ifade etmektedir.

Yolsuzluğun çevre kalitesini etkilediği gibi çevre kalitesi de yolsuzluğu etkilemektedir. Çevre, kamusal nitelikli bir mal olduğu için piyasa ekonomisi çevreye yararlı malların sunumunda etkinliği sağlayamamaktadır. Bu da kamu kesiminin bu konuda önemli sorumluluklar yüklenmesini gerektirmektedir. Ayrıca çevre kirliliğini önlemeye yönelik işlemlerin yüksek maliyetli olması ve özellikle gelişmekte olan

ülkelerde özel kesimin bu maliyeti karşılayacak sermaye yeterliliğine sahip olmaması da çevre kalitesinin artırılması ve çevresel malların sosyal açıdan etkinlik düzeyinde üretilmesi konusunda kamu kesimine önemli sorumluluklar yüklemektedir. Bu tür sorumlulukların etkinlik düzeyinde yerine getirilmesinde ülkelerin yönetim biçimleri önemli bir yere sahiptir (Arvin ve Lew, 2011: 1152-1153).

Demokrasilerde karar vericiler halktır. Seçimler ise bu karar vericilerin gücünün meşrulaştığı temeldir. Halk, demokrasilerde seçimler aracılığıyla yönetenleri ödüllendirebilir ya da cezalandırabilirler. Bu da tekrar seçilmek isteyen yöneticileri toplumun tercihlerini asgari düzeyde dikkate almaya ve hesap verebilir olmaya zorlamaktadır. Hesap verilebilirliğin yanı sıra demokrasilerde vatandaşların çevre ile ilgili konularda bilgi elde etme, elde etmiş olduğu bilgileri özgür bir şekilde paylaşma, örgütlenme ve bu örgütler aracılığıyla çevresel farkındalığı artırma ve çevre politikalarını etkileme gibi haklarının olması hükümetleri çevre kalitesini artırmak konusunda daha duyarlı hale getirmektedir (Arvin ve Lew, 2011: 1152-1153; Kinda, 2011: 4; Iwińska, 2019: 2). Ancak bu tür hakları sağlayan bir yönetim yapısı içerisinde geniş halk kitleleri çevreye ilişkin kaygılarını ve çevresel mal ve hizmet taleplerini yetkililere iletebilirler ve bu talepler yerine getirilmediği takdirde tepkilerini ortaya koyabilirler.

Çevre konusunda kamuoyunun bilgisinin ve hassasiyetinin artması hükümetleri hem çevre kalitesini artırıcı daha nitelikli ve daha kapsamlı politikalar üretmeye ve uygulamaya hem de yasal sistem içerisinde kalmaya (çevre mevzuatının belirli kişi ya da kişilerin çıkarları doğrultusunda değiştirilmemesine) zorlamaktadır. Bu da bürokrasi ve lobicilik yoluyla (mikro etkiler) katı çevre düzenlemelerinin esnetilmesini engelleyerek yolsuzluğun azalmasına katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla ülkelerin yönetim yapıları sadece yolsuzluğun çevre kalitesi üzerine etkisini değil, aynı zamanda çevre kalitesinin de yolsuzluk üzerine etkisini şekillendiren önemli bir faktördür.

Çevre kalitesinin yolsuzluk üzerine bir diğer etkisi kamu gelirleri aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. Çevre kirliliğini azaltabilmek için gerekli olan çevre yatırımlarının çok maliyetli olması ve özel kesimin bu maliyeti karşılayacak sermaye birikiminin olmaması bu konuda kamu gelirlerinin önemini artırmaktadır. Çevre yatırımlarının finansmanını karşılamak için hükümetler, bir yandan yolsuzluk gibi yasal olmayan yollar ile kamu gelirlerini azaltıcı uygulamaları minimum seviyeye indirmek, diğer taraftan da gelir artırıcı uygulamaları yürürlüğe koymak zorunda kalmaktadır. Bunun neticesinde daha kaliteli bir kurumsal yapı ortaya çıkmakta ve yolsuzluk azalmaktadır.

Çevre kalitesi işlem maliyetlerini düşürmek suretiyle de yolsuzluğu azaltabilir. Firmalar, üretimlerini gerçekleştirirken ulaşımdan emeğe, teknolojiden pazar oluşturmaya kadar birçok maliyet ile karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca hükümetlerin çevre kalitesini artırmaya yönelik düzenlemeleri de bu maliyetleri artırmaktadır. Firmaları yolsuzluğa yönelten faktörlerden biri de artan bu işlem maliyetleridir. İşlem maliyetleri, firmaların rüşvet vb. ödemeler nedeniyle katlanacağı maliyetten daha büyük olduğu sürece firmalar açısından yolsuzluk daha cezbedici olmaktadır.

Yüksek çevre kalitesi ülkelere, firmaların işlem maliyetlerini düşürücü birtakım avantajlar sunma fırsatı yaratabilir. Daha iyi çevre politikalarına sahip olan ülkeler, yatırımcılara çevresel maliyeti aşan avantajlar (daha iyi altyapı, daha büyük ve sürdürülebilir pazarlar ve daha yüksek beşerî sermayesi vb.) sunmaktadır. Başka bir ifadeyle, çevre kalitesini artırmak için yapılan yatırımlar, ülkelerin alt ve üst yapısını, beşerî ve fiziki sermayesini iyileştirmektedir. Böylelikle firmaların işlem maliyetleri minimize edilmektedir. Buna karşılık düşük çevre kalitesine ve zayıf çevre politikalarına sahip ülkelerde ise zayıf kurumsal yapı ve kötü yönetim firmaların maliyetlerini (işlem maliyetlerini) yükseltmektedir. Bu tür ülkelerde yolsuzluk, firmaların maliyetlerini düşürebilmesi için önemli bir seçenek haline gelmektedir (Candau ve Dienesch, 2017: 172-173).

Son olarak çevre kalitesi toplumdaki yolsuzluk algısını da etkileyebilir. Çevre kirliliğinin hükümetler için politik bir maliyeti söz konusudur. Kirliliğin yükselmesi toplumun hükümete olan güvenini azaltabilir ve yolsuzluk yapıyor algısını ise artırabilir (Huang vd., 2016: 1-9; Chen ve You, 2021). Dolayısıyla çevre kalitesinin artırılması yolsuzluk algısını azaltabilir.

Bu çalışmada iki değişken arasındaki ilişki ampirik olarak test edileceği için konu üzerine yapılmış ampirik çalışmalarda hangi modelin ve değişkenlerin kullanıldığı, farklı veri setlerinden elde edilen değişkenlerin sonucu etkileyip etkilemediğinin belirlenmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda literatürde yapılan ampirik çalışmalara değinilmesi gerekmektedir. Tablo1’de son yıllarda yapılan çalışmalardan bazıları gösterilmektedir.

Tablo 1. Ampirik Literatür

Yazar	Araştırmamın Kapsamı	Dönem Aralığı	Değişkenler	Metodoloji	Sonuç
Bardi ve Hfaiedh (2021)	12 Mena ülkesi	1990-2016	Doğrudan yabancı sermaye yatırımları, yolsuzluk ve çevre kalitesi	Granger Nedensellik Testi, Panel Veri ARDL	Yolsuzluktan, çevre kalitesine doğru tek yönlü bir nedensellik söz konusudur.
Cui (2021)	129 ülke	2002-2015	Çevresel performans endeksi, ekosistem canlılık endeksi, çevresel sağlık endeksi, yolsuzluk ve sanayide büyüme	Panel VECM ve Küçük kareler yöntemi	Yolsuzluk kısa vadede çevre kalitesini etkilemezken uzun vadede çevre kalitesini ciddi bir şekilde düşürmektedir.
Haseeb ve Azam (2021)	Düşük, alt orta, üst orta ve yüksek gelirli ülkeler	1995-2015	Yolsuzluk Algılama Endeksi, CO2 emisyonu, gelen turist sayısı, demokrasi endeksi	En Küçük Kareler Yöntemi, Dumitrescu Hurlin	Yolsuzluk CO2 emisyonlarını artırmaktadır. Ayrıca yolsuzluk ve CO2

*ÇEVRE KALİTESİ VE YOLSUZLUK İLİŞKİSİ:
OECD ÜYESİ ÜLKELERDE PANEL NEDENSELLİK ANALİZİ*

				Nedensellik Testi	emisyonları arasında çift taraflı bir nedensellik söz konusudur.
Leitão (2021)	5 Avrupa ülkesi	1995-2015	CO2 emisyonu, satın alma gücü paritesi, Yolsuzluk Algılama Endeksi, yenilenebilir enerji kullanımının yüzdesi, mal ihracatının GSYİH'ye oranı	En küçük kareler yöntemi, Dumitrescu Hurlin Nedensellik Testi	Karbondioksit emisyonlarında n yolsuzluğa doğru tek taraflı bir nedensellik söz konusudur.
Lv ve Gao (2021)	91 ülke	2002-2012	Çevre kalitesi, yolsuzluk, GSYİH Nüfus yoğunluğu, kentleşme, imalat ve ticaret	Mekânsal Ekonometri	Yolsuzluk çevre kalitesini olumsuz etkilemektedir.
Ganda (2020)	16 Afrika ülkesi	2010-2017	Yolsuzluk Algılama Endeksi, yolsuzluk sıralaması, ekonomik büyüme, iş yapma kolaylığı, eğitim harcamaları, çevresel sürdürülebilirlik	Dumitrescu Hurlin Nedensellik Testi, Genelleştirilmiş Momentler Tekniği (GMM)	Çevre ve yolsuzluk arasında çift taraflı bir nedensellik söz konusudur.
Wang vd., (2020)	Çin	2006-2015	Ekolojik verimlilik seviyesi, kaynak yanlış tahsisi yolsuzluk davaları, devlet düzenlemesi, lojistik seviyesi ve endüstriyel yapı	GMM	Yolsuzluk ekolojik verimlilik üzerinde zararlı etkilere sahiptir.
Sinha vd., (2019)	26 ülke	1990-2017	CO2 emisyonları, GSYİH, yenilenebilir ve fosil yakıt enerji tüketimi, ticari açıklık, kentleşme, nüfus ve yolsuzluk	GMM	Yolsuzluk Çevresel Kuznets Eğrisinin dönüm noktasını geciktirmek suretiyle çevrenin iyileşme sürecini olumsuz etkilemektedir.
Murshed ve Mredula (2019)	47 Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkesi	2000-2015	İnsani Kalkınma Endeksi, Yolsuzluk Algılama Endeksi, GSYİH kamu harcamaları, ithalat ve ihracat, CO2 ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları	En küçük kareler yöntemi ve Granger Nedensellik Testi	Asya ülkeleri için co2 ve yolsuzluk arasında çift taraflı nedensellik söz konusudur.
Wang vd., (2018)	BRICS ülkeleri	1996-2015	CO2, ekonomik büyüme, Yolsuzluk Algılama Endeksi, nüfus artışı, kentleşme	En küçük kareler yöntemi	Yolsuzluk CO2 emisyonlarını artırmaktadır.

Candau ve Dienesch (2017)	10 Avrupa Ülkesi	2007-2010	İkili ticaret, Yolsuzluk Endeksi, çevre düzenlemesi, GSYİH	Panel Regresyon Yöntemi	Yolsuzluk çevre standartlarını düşürmektedir.
Lisciandra ve Migliardo (2017)	153 ülke	2002-2012	Çevresel kalitesi, yolsuzluk, GSYİH, enerji yoğunluğu, endüstri ve tarım	Panel Regresyon Yöntemi	Yolsuzluk çevre kalitesini olumsuz etkilemektedir.
Zhang vd., (2016)	APEC ülkeleri	1992-2012	CO2, GSYİH, yolsuzluk, nüfus, kentleşme, enflasyon, demokratik hesap verilebilirlik	GMM	Doğrudan etki negatif, dolaylı ve toplam etki ise pozitifdir. Çevresel Kuznets Eğrisi geçerlidir.
Sahli ve Rejeb (2015)	21 Mena Ülkesi	1996-2013	CO2, GSYİH ihracat, ithalat, nüfus yoğunluğu, endüstri ve ticaret	GMM	Çevresel Kuznets Eğrisi geçerlidir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1’de görüldüğü üzere farklı panel veri yöntemlerinin, değişkenlerin, ülkelerin ve zaman dilimlerinin kullanılması sonuçları etkilememektedir. Tablo 1’de Haseeb ve Azam (2021) ile Ganda (2020) çalışmalarının sonuçları, bu çalışmada da kullanılacak olan Dumitrescu-Hurlin Nedensellik Testinin (DHNT) kullanılması bakımından önem taşımaktadır. Bu konuya sonuç kısmında değinilecektir.

1.2. Veri Seti ve Değişkenler

Bu çalışmada verilerine sağlıklı bir şekilde ulaşılabilen 34 Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) üyesi ülke için 2000-2021 dönem aralığına ilişkin veriler kullanılarak yolsuzluk algısı ve çevre kalitesi arasındaki ilişki DHNT ile analiz edilmiştir. Yolsuzluk algısına ilişkin veriler, Uluslararası Şeffaflık Örgütü (Transparency International) tarafından yıllık olarak yayınlanan “*Yolsuzluk Algılama Endeksi*” verilerinden elde edilmiştir. Yolsuzluk Algılama Endeksi, yolsuzluğu ölçmek için dünyada en çok kullanılan endekstir. Bu endeks, Dünya Bankası (World Bank) ve Dünya Ekonomik Formu (World Economic Form) gibi uluslararası güvenilirliği kabul edilmiş çok sayıda kurumun yayınlamış olduğu veri setlerinin birleşiminden oluşmakta ve uzmanlar ve iş insanlarına yapılan anketler aracılığıyla kamu kesiminin ne kadar yozlaşmış olduğunu ölçmektedir. Endekse göre ülkeler, 0 ile 100 arasında bir puan almakta ve 0’dan 100’e doğru gidildikçe yolsuzluk algısında bir iyileşme meydana gelmektedir (<https://www.transparency.org/en/news/how-cpi-scores-are-calculated>).⁶

Çevre kalitesine ilişkin veriler ise Yale Üniversitesi tarafından yıllık olarak hazırlanan “*Çevresel Performans Endeksi*” veri setinden elde edilmiştir. Endeks, çevresel sağlık ve ekosistem canlılığı olmak üzere iki alandan oluşmaktadır. Çevresel sağlık, dört

⁶ Yolsuzluk algılama endeksine ilişkin veriler, çalışmanın panel kısmında corr kısaltmasıyla ifade edilmektedir.

kategori (hava kalitesi, içme suyu, ağır metaller ve atık yönetimi) ve çok sayıda alt göstergeden oluşmakta ve çevre kalitesinin insan sağlığı üzerine etkisine odaklanmaktadır. Ekosistem canlılığı ise yedi kategoriden (biyoçeşitlilik ve habitat, ekosistem hizmetleri, balıkçılık, iklim değişikliği, kirlilik emisyonları, tarım, su kaynakları) ve çok sayıda alt göstergeden oluşmaktadır. Endekse göre ülkeler 0 ile 100 arasında bir puan almakta ve 100'e doğru gidildikçe çevresel performans iyileşmektedir. Puanın %60'ı ekosistem canlılığına, %40'ı ise çevresel sağlığa verilmektedir (Wendling vd., 2020: 2)⁷.

2. YÖNTEM

Ekonometrik analizlerde üç tür veri bulunmaktadır. Bunlar; birden çok birimin ve tek bir zaman diliminin olduğu yatay kesit veri, birden çok zamanın ve tek bir birimin olduğu zaman serisi ve birden çok birim ve zamanın olduğu panel veridir. Bu çalışmada birden çok birim ve zaman olduğu için veri yapısı panel veri formatındadır. Bu nedenle çalışmada belirtilen değişkenler arasındaki ilişki panel veri analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Araştırmanın modelleri şu şekildedir:

$$\text{Model 1: } \text{Corr}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{Epi}_{it} + u_{it} \quad 1$$

$$\text{Model 2: } \text{Epi}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{Corr}_{it} + u_{it} \quad 2$$

Burada β_0 sabit parametre, β_1 eğim katsayısı ve u ise hata terimlerini göstermektedir. Ayrıca modelde, i alt indisi birimleri (ülkeleri), t alt indisi de zaman boyutunu ifade etmektedir. Panel veri analizlerinde nihai teste karar vermek için öncül bazı testlerin yapılması gerekmektedir. Bu doğrultuda ilk önce verilerin homojen mi yoksa heterojen mi olduğuna karar verilmelidir. Bu testin sonucuna göre homojen modellerle mi yoksa heterojen modellerle mi çalışılacağına karar verilmektedir. Bu çalışmada homojenlik, Pesaran ve Yamagata'nın (2008) delta testi ile sınanmıştır. Delta testi, N ve T sonsuza giderken normal dağılım göstermektedir. Başka bir ifadeyle $N > T$ ve $T > N$ durumlarında anlamlı sonuçlar vermektedir. Testin formülü ve hipotezleri aşağıda yer almaktadır (Pesaran ve Yamagata: 2008: 50).

$$\hat{A}_{adj} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1}\tilde{S} - k}{\sqrt{2k}} \right) \sim N(0,1) \quad 3$$

$$\hat{A}_{adj} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1}\tilde{S} - E(\tilde{Z}_{it})}{\sqrt{\text{var}(\tilde{Z}_{it})}} \right) \sim N(0,1) \quad 4$$

N , yatay kesit sayısını, \tilde{S} , Swamy test istatistiğini, k , açıklayıcı değişken sayısını, $\text{var}(\tilde{Z}_{it})$ standart hatayı göstermektedir. Testin hipotezleri ise şu şekildedir; " H_0 :"

⁷ Çevresel performans endeksinde ilişkin veriler, çalışmanın panel kısmında epi kısaltmasıyla ifade edilmektedir.

Eğim Kat Sayısı Homojendir” ve “H₁: Eğim kat sayısı homojen değildir”. Olasılık değeri 0.05’den küçük olması durumunda H₀ hipotezi reddedilmektedir.

Homojenlik test edildikten sonra, ikinci aşamada değişkenlerin birim kök içerip içermediğinin tespit edilmesi gerekmektedir. Birim kök testleri birinci ve ikinci kuşak testler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu ayrımındaki temel kriter ise yatay kesit bağımlılıktır. Değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı söz konusu ise ikinci kuşak, değilse birinci kuşak birim kök testleri kullanılmaktadır. Bu nedenle, birim kök testine geçmeden önce birimler arasında yatay kesit bağımlılığın olup olmadığının araştırılması gerekmektedir.

Yatay kesit bağımlılığın tespitinde N ve T’nin hangisinin diğerinden büyük olduğu kullanılacak testin belirlenmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu çalışmada N (34) > T (22) olduğu için yatay kesit bağımlılığın tespitinde Pesaran (2004) CD testi kullanılmıştır. Ancak Pesaran CD testi grup ortalamasının sıfır, bireysel ortalamanın ise sıfırdan farklı olduğu durumlarda sapmalı sonuçlar verebilmektedir. Pesaran vd., (2008), test istatistiğine varyansı ve ortalamayı ekleyerek bu sorunu oradan kaldırmıştır. LM_{adj} olarak ifade edilen bu test ilk haliyle şu şekildedir;

$$LM = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N (\hat{p}_{ij}^2) \frac{X^2_{N(N-1)}}{2} \quad 5$$

Pesaran (2008) tarafından yapılan bir düzenleme ile LM_{adj} testi aşağıdaki hali almıştır.

$$LM_{adj} = \left(\frac{2}{N(N-1)} \right)^{\frac{1}{2}} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N [\hat{p}_{ij}^2 \left(\frac{T-K-1\hat{p}_{ij}-\hat{\mu}_{Tij}}{v_{Tij}} \right)] N(0,1) \quad 6$$

Burada $\hat{\mu}_{Tij}$ ortalamayı, v_{Tij} varyansı temsil etmektedir. Buradan elde edilecek olan test istatistiği asimptotik olarak standart normal dağılım göstermektedir. Testin hipotezleri, “H₀= Yatay kesit bağımlılık yoktur”. “H₁= Yatay kesit bağımlılık vardır” şeklindedir.

Yatay kesit bağımlılık testleri gerçekleştirildikten sonra birim kök analizlerine geçilmektedir. Çalışmada yatay kesit bağımlılık tespit edildiği için serilerin durağanlığı ikinci nesil birim kök testlerinden, Augmented Dickey-Fuller (ADF) regresyon testinin genişletilmiş bir versiyonu olan Cross-sectionally Augmented Dickey-Fuller (CADF) testi ile araştırılmıştır. Bu testin kullanılmasının iki nedeni bulunmaktadır. Bunlardan ilki, test N>T ve T>N durumlarında veya her ikisinin de küçük olduğu durumlarda kullanılabilmesidir. İkincisi ise hem paneli oluşturan 34 ülkenin her biri için ayrı ayrı hem de CADF değerlerinin ortalaması alınarak hesaplanan Cross-Sectionally Augmented Im Pesaran Shin (CIPS) istatistiği ile panelin geneline ilişkin sonuçlar vermesidir (Koçbulut ve Altıntaş, 2016: 154). Otokorelasyonun olmadığı durumlarda dinamik heterojen panel veri modeli aşağıdaki gibidir.

$$Y_{it} = (I - \theta_i) \mu_i + \theta_i y_{it-1} + \mu_{it} \quad i=1,2,\dots,N \text{ ve } t=1,2, \quad 7$$

Şeklinde ve f_i gözlemlenemeyen faktörler olmak üzere μ_{it} tek faktör yapısına sahip ise denklem aşağıdaki gibi ifade edilir.

$$\mu_{it} = y_i f_i + \varepsilon_{it} \quad 8$$

CADF testinin denklemi ve birim kök hipotezleri aşağıdaki gibi yazılabilir.

$$\Delta y_{it} = \alpha_i + \beta_i y_{it-1} + y_i f_i + \varepsilon_{it} \quad i = 1, 2, \dots, N \text{ ve } t = 1, 2, \dots, T \quad 9$$

“ H_0 : birim kök vardır.” “ H_1 : birim kök yoktur”.

CADF istatistiği hesaplandıktan sonra ülkelere ait birim kök test istatistiklerinin ortalaması alınarak her bir değişken için CIPS değeri hesaplanmıştır. CIPS istatistiği şu şekilde ifade edilebilir.

$$CIPS = N^{-1} \sum_{i=1}^N CADF_i$$

Modelin seçimine ilişkin öncül testler yapıldıktan sonra değişkenler arasındaki ilişkinin DHNT ile araştırılmasına karar verilmiştir. DHNT testinin kullanılmasının birkaç nedeni bulunmaktadır. Bunlardan ilki, DHNT temel hipotez olan H_0 (homojenlik yoktur (HNC)), değişkenler arasında Granger nedensellik ilişkisinin yokluğunu, en az bir birimde bu ilişkinin varlığını işaret eden H_1 (heterojenlik yoktur (HENC)) alternatif hipotezine karşı sınamasıdır. Dolayısıyla DHNT heterojenliği hesaba katmaktadır. İkincisi ise yatay kesit bağımlılığın göz önüne alınmasıdır. Ayrıca bu test yatay kesit bağımlılık söz konusu olmadığında da etkili sonuçlar verebilmektedir. Üçüncüsü ise N ve T'nin hangisinin diğerinden büyük olduğunun önemli olmamasıdır. DHNT, hem $N > T$ hem de $T > N$ olması durumlarında etkin sonuçlar vermektedir (Kılıç vd., 2014: 126; Avcı, 2022: 243).

Analizde, x ve y (epi ve corr), T (2000-2021) zaman diliminde N kişi (bu çalışmada ülke) gözlemlenen iki durağan değişkeni ifade etmektedir (Dumitrescu ve Hurlin, 2012: 1451). DHNT testi için belirtilen değişkenler arasındaki ilişki aşağıda yer alan doğrusal eşitlikle gösterilmektedir:

$$y_{i,t} = \alpha_i + \sum_{k=1}^K \gamma_i^{(k)} y_{i,t-k} + \sum_{k=1}^K \beta_i^{(k)} x_{i,t-k} + \varepsilon_{i,t} \quad 10$$

Denklemden belirtilen K, bütün yatay kesitler için aynı olan gecikme uzunluğunu, α_i sabit katsayıyı, $\gamma_i^{(k)}$ gecikme katsayısını (otoregresif parametre), $\beta_i^{(k)}$ eğim

katsayısını, ε_{it} hata terimini ifade etmektedir. DHNT'nin temel ve alternatif hipotezleri aşağıdaki gibidir.

$$\begin{aligned} H_0: \beta_i^{(k)}=0 \quad \forall i=1 \dots N, & \quad 11 \\ H_1: \beta_i^{(k)}=0 \quad \forall i=1, 2 \dots N_1 & \quad 12 \\ H_1: \beta_i^{(k)} \neq 0 \quad \forall i= N_1+1, N_1+2 \dots N & \quad 13 \end{aligned}$$

Dumitrescu ve Hurlin (2012), herhangi bir yatay kesit için panelde değişkenler arasında nedensellik ilişkisi olmadığını belirten sıfır hipotezini (HNC hipotezi) sınamak üzere her bir yatay kesitin bireysel Wald istatistiklerini (W_{iT}) hesapladıktan sonra bunların aritmetik ortalamasını alarak panele ait Wald istatistiğine $W_{N,T}^{HNC}$ ulaşılmaktadır⁸ (Dumitrescu ve Hurlin, 2012: 1452).

$$W_{N,T}^{HnC} = 1/N \cdot \sum_{i=1}^N W_{i,T}, \quad 14$$

T ve N'nin sonsuza gittiği asimptotik dağılımı gösteren $W_{N,T}^{HNC}$ temel HNC hipotezi ile yarı asimptotik dağılım gösteren Z_N^{HnC} test istatistiği aşağıdaki gibi hesaplanır (Dumitrescu ve Hurlin, 2012: 1456)

$$Z_{N,T}^{HnC} = \sqrt{N/2K} \cdot (W_{N,T}^{HnC} - K) \rightarrow N(0,1) \quad 15$$

$$Z_N^{HnC} = \sqrt{\frac{N}{2K}} \cdot \sqrt{\frac{T-2K-5}{T-K-3}} \cdot \left[\left(\frac{T-2K-3}{T-2K-1} \right) \cdot W_{N,T}^{HnC} - K \right] \xrightarrow[N \rightarrow \infty]{d} N(0,1) \quad 16$$

3. BULGULAR

Tablo 2'de Pesaran ve Yamagata (2008) delta testine ilişkin homojenlik testi sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 2. Pesaran ve Yamagata 2008 Homojenlik Testi

	Delta	P-Değeri
Delta Tilde	12.937	0.000
Düzeltilmiş Delta	13.921	0.000
Tilde adj.		

Bu test için kritik değer 0.05'dir. Test sonuçları 0.05'in altında kaldığı için H_0 : hipotezi reddedilmiş ve eğim katsayılarının homojen olmadığına karar verilmiştir. Başka bir ifadeyle eğim katsayıları heterojendir. Dolayısıyla çalışmada homojen

⁸ Temel hipotez, herhangi bir yatay kesit için panelde değişkenler arasında nedensellik ilişkisi olmadığını belirtir ve HNC(Homogenous Non-causality) olarak ifade edilir. Diğer taraftan alternatif hipotez HENC (Heterogeneous Noncausality) olarak ifade edilir.

nedensellik testleri yerine heterojen nedensellik testlerinin kullanılması daha tutarlı ve güçlü sonuçlar verecektir.

Tablo 3. Yatay Kesit Bağımlılık Testleri

Test	İstatistik	P-Değeri
Pesaran vd. NLM adj*	77.61	0.0000
Pesaran LMCD*	6.105	0.0000

Tablo 3'te Pesaran vd. (2008) NLM adj ve Pesaran (2004) LMCD test sonuçları gösterilmektedir. Her iki testte de sonuç 0.05'ten küçük olduğu için H_0 hipotezi reddedilmektedir. Yatay kesit bağımlılık söz konusu olduğu için birim kök analizi CADF testinin ortalaması alınarak hesaplanan CIPS testi ile gerçekleştirilmiştir. Bu testin sonuçları Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4. CIPS Test Sonuçları

CIPS İstatistiği	Pesaran (2006) Kritik Değerleri (Sabitli)			Pesaran (2006) Kritik Değerleri (Trendli)		
	%10	%5	%1	%10	%5	%1
epi	-2.04	-2.11	-2.23	-2.54	-2.61	-2.73
corr	-2.04	-2.11	-2.23	-2.54	-2.61	-2.73

Not* Çalışma kapsamında epi için bulunan sabitli ve trendli değerler sırasıyla -3.206 ve -3.789'dur. Corr için bulunan sabitli ve trendli değerler sırasıyla -2.238 ve -2.9481'dir. Her iki değer de Pesaran (2006) kritik değerlerinin mutlak değerinden büyüktür.

Not** Gecikme uzunluğu stata paket programı yardımıyla belirlenmiştir. Bu program sonuçlarına göre gecikme uzunluğu Akaike'de 4, Hannan Quinn ve Schwarz'da ise 3 olarak belirlenmiştir. Çalışmada gecikme uzunluğu daha fazla bilgi kriteri tarafından kabul edildiği için 3 olarak alınmıştır. Ayrıca çalışmanın nedensellik analizi kısmında Hannan Quinn'in kullanılması da çalışmada bir bütünselliği oluşması bakımından bu bilgi kriterinin kabul ettiği gecikme uzunluğunun seçilmesinde etkili olmuştur.

Çalışmada birim kök analizi sabitli ve trendli olarak gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen analizde serilerin düzey değerleri itibarıyla %10, %5, %1 seviyelerinde durağan oldukları tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle H_0 hipotezi reddedilmekte ve serilerin düzey değerlerinde birim kök içermediğine/durağan olduğuna karar verilmektedir. Serilerin durağan olduğuna karar verildikten sonra bu aşamada artık nedensellik testine geçilmektedir. Eğim katsayısı heterojen olduğu için değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi heterojenliği dikkate alan DHNT testi ile analiz edilmiştir. Bu teste ilişkin sonuçlar Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5. Dumitrescu ve Hurlin (2012) Nedensellik Testi Sonuçları

Yokluk Hipotezi	Wald İstatistiği	Z Bar	Z Bar Tilde	Olasılık
epi cor'un nedeni değildir.	2.7643	7.2744	5.4522	0.00*
corr epi'nin nedeni değildir.	14.1628	16.8947	3.8610	0.00*

* %1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

DHNT’de H_0 hipotezi Granger nedensellik olmadığını H_1 hipotezi ise Granger nedenselliğın olduğunu ifade etmektedir. Olasılık değeri 0.05’ten küçük olduğu için H_0 hipotezi reddedilmekte ve iki değişken arasında iki yönlü bir nedenselliğın olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Literatür kısmında bahsedildiğı üzere bir toplumdaki yolsuzluk düzeyi ile çevre yasalarının etkinliğı arasında yakın bir ilişki söz konusudur. Yolsuzluk azaldıkça, çevre yasalarının etkinliğı artmaktadır. Çevre yasaları daha etkin hale geldikçe çevre kalitesi de iyileşmektedir. Bu nedenle, yolsuzluktaki iyileşme çevre kalitesindeki iyileşmenin nedenidir.

Öte yandan toplumların en önemli hedeflerinden birisi sürdürülebilir kalkınmayı sağlamaktır. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için hava, su ve toprak kalitesine, biyolojik çeşitliliğe ve beşerî sermayeye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle, çevre kalitesi toplumların kalkınma hedefine ulaşması konusunda önemli bir yere sahiptir. Kalkınmanın yaratmış olduğu gelir ve refah artışı ise yolsuzluğun azalmasına katkı sağlamaktadır. Başka bir ifadeyle toplumların gelir ve refah seviyesi ile yolsuzluk düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişki söz konusudur (Yorulmaz, 2017: 202). Dolayısıyla çevre kalitesindeki artış toplumların gelir ve refah seviyesini yükselterek yolsuzluğun azalmasını nedeni olmaktadır.

4. TARTIŞMA

Çevre ve yolsuzluk arasındaki ilişki son yıllarda ekonomi yazınının önemli araştırma alanlarından birisi haline gelmiştir. Konuya ilginin ardında yatan faktör ise bu iki kavramın doğrudan ya da dolaylı olarak ülkelerin sürdürülebilir kalkınma sürecinde rol oynamalarıdır. Konuya ilişkin oluşan literatürün neredeyse tamamı yolsuzluğun çevre kalitesi üzerine etkisine odaklanmıştır. Yolsuzluğun çevre kalitesi üzerine etkilerini mikro ve makro düzeyde araştıran iki çalışma alanı oluşmuştur. Mikro etkiler, yolsuzluğun çevre mevzuatında meydana getirdiğı etkiler ve bunun sonucunda ortaya çıkan çevresel bozulmaya, makro etkiler ise yolsuzluğun ekonomik büyüme ve kişi başına gelir gibi ekonomik faktörler üzerindeki etkisine bağılı olarak ortaya çıkan çevre kirliliğine odaklanmaktadır. Dolayısıyla yolsuzluğun çevre kalitesi üzerindeki etkisine ilişkin oldukça zengin bir literatür (Lopez ve Mitra (2000), Winbourne (2002), Fredriksson vd., (2003; 2004), Damania vd., (2003), Fredriksson ve Svensson, (2003), Cole vd., (2006), Pellegrini ve Gerlagh (2006), Ganda (2020) ve Tacconi ve Williams (2020)) söz konusudur. Literatürdeki birkaç çalışma dışında (Welsch (2004), Cole (2007) ve Zhang vd. (2016)) yolsuzluğun çevre kalitesini bozduğuna ilişkin genel görüş hakimdir. Aynı şeyleri çevre kalitesinin yolsuzluk üzerine etkisi konusunda söylemek oldukça güçtür. Çevre kalitesinin yolsuzluk üzerine etkisine ilişkin teorik ve ampirik çalışmalar az sayıdadır. Çalışmayla hem bu eksikliğin giderilmesi hem de gelecekte çevre kalitesinin yolsuzluk üzerine etkisini araştıracak çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Çalışmada belirtilen değişkenler arasındaki ilişki DHNT ile analiz edilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre değişkenler arasında çift taraflı bir nedensellik söz konusudur.

Panel veri analizlerde kullanılan yöntemler, veri setleri ve değişkenler, örneklem grup ve seçilen zaman aralığı gibi faktörler analiz bulgularını etkileyebilmektedir. Bu nedenle elde edilen bulguların sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilmesi için literatürde diğer çalışmaların bulgularıyla karşılaştırılması önem arz etmektedir. Çalışmada elde edilen sonuçların özellikle aynı yöntemi kullanan çalışmaların bulgularıyla örtüşmesi, çalışmanın bulgularının güvenilirliği açısından önem taşımaktadır. Çalışmada elde edilen bulgular, Dimutrescu- Hurlin Nedensellik Testini kullanan Haseeb ve Azam (2021) ve Ganda (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmaların bulgularıyla örtüşmektedir. Ayrıca çalışmanın bulguları literatür kısmında bahsedildiği ve tablo 1’de görüldüğü üzere yolsuzluğun çevre kalitesi üzerine etkisini araştıran çalışmalarla da uyumludur.

SONUÇ

Yolsuzluk ve çevre kalitesi ülkelerin; ekonomik, sosyal ve siyasal yapılarını etkileyen iki önemli faktördür. Düşük çevre kalitesi ve yüksek yolsuzluk, ülkelerin sürdürülebilir kalkınma süreçlerini negatif etkilerken, yüksek çevre kalitesi ve düşük yolsuzluk ise kalkınma sürecini pozitif etkilemektedir. Ulusal ve uluslararası düzeyde yüksek yolsuzluğun ve düşük çevre kalitesinin sürdürülebilir kalkınma üzerinde yaratmış olduğu etkiyi en aza indirebilmek amacıyla politikalar belirlenmekte ve uygulanmaya çalışılmaktadır. Çalışmada bu politikalara farklı bir bakış açısı kazandırılması amaçlanmıştır. Başka bir ifadeyle yolsuzluğu azaltmak için çevre politikaları etkin bir araç olarak kullanılabilir mi ya da çevre kalitesini artırmak için yolsuzluğu azaltıcı politikalar etkin bir araç olarak kullanılabilir mi sorularına yanıt aranmıştır.

Çalışmada 2000-2021 dönem aralığında 34 OECD üyesi ülkede yolsuzluk ve çevre kalitesi arasındaki ilişki DHNT ile analiz edilmiştir. Analiz bulgularına göre, yolsuzluktaki bir iyileşmeyle çevre kalitesi arasında çift yönlü bir nedensellik bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle yolsuzluktaki bir iyileşme çevre kalitesinde, çevre kalitesindeki bir iyileşme ise yolsuzlukta iyileşmeye katkı sağlamaktadır. Çalışmanın bulguları, Haseeb ve Azam (2021), Ganda (2020) ve Murshed ve Mredula (2018) sonuçları ile uyum göstermektedir.

Yolsuzluk ve düşük çevre kalitesi günümüzde tüm ülkelerin karşılaştığı iki önemli sorundur. Bu sorunların çözümü konusunda kamu kesimine önemli sorumluluklar düşmektedir. Kamu kesimi aşağıdaki politikaları uygulayarak sorunların çözümüne katkı sağlayabilir.

- Çevre mevzuatı (yasa, yönetmelik, tüzük ve mahkeme kararları vb.), açık ve anlaşılabilir bir şekilde belirlenmeli ve belirli kişi ve gruplara ayrıcalık tanınmadan uygulanmalıdır. Böylelikle mikro düzeydeki yolsuzluk ve buna bağlı olarak ortaya çıkan çevre kirliliği azaltılabilir.
- Çevre mevzuatının uygulanmasında kamu görevlilerine önemli sorumluluklar düşmektedir. Çoğu zaman çevre kalitesini arttıracak şekilde katı belirlenen çevre mevzuatı, kamu görevlileri tarafından çeşitli şekillerde

esnetilmektedir. Bu noktada hesap verilebilirliğin artırılması ve kamu görevlilerinin yapmış oldukları eylemlerin sorumluluğuna katlanmasının sağlanması, çevre mevzuatının daha etkin bir şekilde uygulanmasını sağlayabilir. Bunun bir sonucu olarak mikro düzeydeki yolsuzluk ve buna bağlı olarak ortaya çıkan çevre kirliliği azaltılabilir.

- Hukukun üstünlüğünün tahsis edilmesi de yolsuzluğu ve çevre kalitesini iyileştirebilir. Yolsuzluk tek taraflı bir eylem değildir. Yolsuzluk yapanlar ve bu şekilde çevreyi kirletenler genellikle ekonomik gücü yüksek olan kişilerdir. Hukukun üstünlüğünün olmadığı ya da uygulanmadığı ülkelerde ekonomik gücü elinde bulunduranlar, genellikle kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederler ve yapmış oldukları eylemlerin sonuçlarına katlanmazlar. Hukukun üstünlüğünün sağlanması, bu kişilerin keyfi davranışlarını engelleyebilir ve mikro düzeyde ortaya çıkan yolsuzluğu ve çevre kirliliğini azaltabilir.
- Çevre mevzuatı belirlenirken özel sektörün sürece dahil edilmesi yolsuzluk ve çevre kalitesinde iyileşme sağlayabilir. Başka bir ifadeyle kamu sektöründe katılımcı bir yaklaşımın benimsenmesi yolsuzluğun azaltılmasında ve çevre kalitesinin artırılmasında etkili olabilir. Çevre kirliliğini azaltmaya yönelik gerçekleştirilen düzenlemeler (örneğin filtre takılması, üretimde kullanılacak enerjinin türünün belirlenmesi (kömür yerine doğalgaz) ve emisyon miktarının belirlenmesi vb.) yüksek işlem maliyetlerine yol açmaktadır. Özel kesim açısından yolsuzluk ve rüşvet, çevresel işlem maliyetlerinin azaltılması konusunda yasal olmayan fakat etkili olan yöntemlerden bir tanesidir. Eğer çevre mevzuatı nedeniyle katlanılan maliyet, kamu görevlisine verilen/verilecek rüşvetin yaratmış olduğu maliyetten yüksek ise özel kesim için en avantajlı seçenek rüşveti vermek ve çevreyi kirletmeye devam etmektir. Dolayısıyla yolsuzluğun ve çevre kirliliğinin azaltılabilmesi için işlem maliyetlerinin rüşvet nedeniyle katlanılacak maliyetin altına indirilmesi gerekmektedir. Çevresel işlem maliyetlerinin en aza indirilebilmesi için gerçekleştirilecek politikaların özel kesim ile işi yaparlar olarak belirlenmesi bu maliyetlerin hem yasal hem de daha etkili bir şekilde düşürülmesine katkı sağlayabilir. Bu noktada genellikle kamu ve özel kesiminin üzerinde durduğu konular vergi ve sübvansiyonlardır. Özel kesime vergi teşviki sağlanarak ya da çevreyi daha az kirleten ürünler konusunda sübvansiyon verilerek, çevre mevzuatının oluşturacağı maliyetler düşürülebilir. Örneğin araştırma ve geliştirme faaliyetleri vergi dışı bırakılabilir, tahakkuk eden gelir, kurumlar ve katma değer vergilerinde indirim yapılabilir, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını teşvik etmek amacıyla özel kesimin yaptığı/yapacağı yatırımlar ve harcamalar vergi dışı bırakılabilir. Ayrıca özel kesime araştırma ve geliştirme faaliyetleri ile yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi konusunda maddi destek sağlanabilir. Devletler bu teşvikleri özel kesimin yasal sistem içerisinde kalmasına bağlı olarak vermektedir. Bu şartlar teşvikten yararlanmak isteyenlerin yasaları çiğnemesini engelleyeceği için mikro düzeyde ortaya çıkan yolsuzluğun azaltılmasına katkı sağlayabilir.

Aynı zamanda kamu ve özel kesim tarafından istişare ile belirlenen politikalar, kamu kesimi politikalarının özel kesim yatırım kararları üzerindeki saptırıcı etkisini en aza indirebilir. Bunun neticesinde artan ekonomik performans makro düzeyde ortaya çıkan yolsuzluğu ve çevre kirliliğini azaltabilir.

THE RELATIONSHIP BETWEEN ENVIRONMENTAL QUALITY AND CORRUPTION: PANEL CAUSALITY ANALYSIS FOR SELECTED OECD MEMBER COUNTRIES

1. INTRODUCTION

Environmental quality is at the center of living life. Due to this feature, it is inevitable that a change in environmental quality will have some effects on the economic, social and political structures of countries. High environmental quality; It contributes to people, animals and plants to live a longer and higher quality life and to preserve the vitality of the ecosystem for a longer period of time. Considering the role played by human and environmental health in ensuring sustainable development, it is an undeniable fact that high environmental quality has an important place in this role (Owolabi et al. 2019:1). On the other hand, low environmental quality causes the health of all living things, especially human health, to be endangered, the deterioration of the ecosystem, the depletion of natural resources, the prevention of sustainable economic development, the increase in poverty and income inequality, and as a result, a worse ecosystem and economic structure is left for future generations. On the other hand, corruption is another important factor that is effective in ensuring sustainable development, just like environmental quality. High corruption can hinder economic development by reducing public revenues and expenditures, human capital, foreign direct investment, and slowing economic growth (Saha and Ali, 2017: 85). Corruption can also negatively affect economic development by hindering the adoption of policies regarding renewable energy sources and the implementation of cleaner production processes (Sinha et al. 2019: 29-33).

Environmental quality and the effects of corruption on economic development raise the issue of how a positive or negative change in one of these two concepts affects the other. Most of the studies on this subject in the literature have focused on the impact of corruption on environmental quality. There is a large body of literature, both theoretical and empirical, on this subject. There are few empirical studies on the effect of environmental quality on corruption. In these studies, the theoretical aspect of the subject was almost never touched upon. In this study, while focusing on two aspects of the relationship between variables, it is aimed to contribute to the theoretical and empirical literature on the effect of particularly environmental quality on corruption. In this direction, firstly, information about the literature on the subject will be given. Then, the data set and variables, the method to be applied and the discussions on the subject will be discussed respectively. The study will be concluded with the conclusion part.

2. METHODS

In this study, which was carried out to analyze the relationship between corruption and environmental quality, the corruption data was obtained from the corruption perception index prepared by Transparency International data on environmental quality were obtained from the environmental performance index prepared by Yale University. First, it was decided whether the Pesaran and Yamagata (2008) series were homogeneous. Whether the series is homogeneous or not affects the analysis method to be applied. First, it was decided whether the Pesaran and Yamagata (2008) series were homogeneous. Whether the series is homogeneous or not affects the analysis method to be applied. Then, cross-section dependency and unit root tests were carried out, respectively. In the last stage, the relationship between the specified variables was investigated with the Dumitrescu-Hurlin Causality Test, which takes into account cross-sectional dependence and heterogeneity.

3. RESULTS

The findings of the study are as follows, respectively. According to the homogeneity test results, the H_0 hypothesis was rejected and it was decided that the slope coefficients were not homogeneous. According to the results of the Pesaran vd. 2008 adj test and the Pesaran 2004 CDLM test, it was determined that there was a cross-sectional dependence between the units. Since cross-sectional dependence was detected between the variables, unit root analysis was performed with the chips test, which was calculated by taking the average of the CADF test, one of the second-generation unit root tests, at this stage. According to the results of the CIPS test performed as a constant and a trend, both variables contain unit root in their level values and become stationary when the first order difference is taken. Working with stationary series provides more reliable results. For this reason, causality analysis was carried out with stationary series. Finally, according to the Dumitrescu-Hurlin Causality Test results, there is a bilateral causality between the variables.

4. DISCUSSION

The relationship between environment and corruption has become one of the important areas of study in economics literature in recent years. The factor behind the interest in the subject is the roles played by these two concepts, directly or indirectly, in the sustainable development process of countries. Almost all of the literature on the subject has focused on the impact of corruption on environmental quality. Two fields of study have emerged that investigate the effects of corruption on environmental quality at micro and macro levels. Micro effects; It focuses on the effects of corruption on environmental legislation and the resulting environmental degradation, while macro effects focus on environmental pollution due to the impact of corruption on economic factors such as economic growth and per capita income. Therefore, there is a very rich literature on the impact of corruption on environmental quality. Except for a few studies in the literature, there is a general view that corruption deteriorates the quality of the environment. It is difficult to say the same about the effect of

environmental quality on corruption. Theoretical and empirical studies on the effect of environmental quality on corruption are lacking. With this study, it is aimed both to eliminate this deficiency and to contribute to studies that will investigate the effect of environmental quality on corruption in the future. The relationship between the variables mentioned in the study was analyzed with the Dumitrescu-Hurlin Panel Causality Test. According to the findings of the study, there is a bilateral causality between the variables.

Factors such as the methods used in panel data analysis, data sets and variables, sample group and selected time interval may affect the analysis findings. For this reason, it is important to compare the findings with the findings of other studies in the literature in order to evaluate the obtained findings in a healthy way. It is important for the reliability of the findings of the study that the results obtained in the study coincide with the findings of the studies using the same method. The findings obtained in the study coincide with the findings of the studies conducted by Haseeb and Azam (2021) and Ganda (2020) using the Dumitrescu-Hurlin Causality Test. In addition, the findings of the study are also compatible with studies investigating the effect of corruption on environmental quality, as mentioned in the literature and seen in Table 1.

CONCLUSION

Corruption and environmental quality; are two important factors affecting their economic, social and political structures of countries. While low environmental quality and high corruption negatively affect the sustainable development processes of countries, high environmental quality and low corruption affect the development process positively. In this study, it is aimed to gain a different perspective to these policies. In other words, it has been sought to answer the questions of whether environmental policies can be used as an effective tool to reduce corruption or whether policies to reduce corruption can be used as an effective tool to increase environmental quality.

In the study, the relationship between corruption and environmental quality in 34 OECD member countries for the period 2000-2021 was analyzed with the Dumitrescu-Hurlin Panel Causality Test. According to the analysis findings, there is a bidirectional causality between an improvement in corruption and environmental quality. In other words, an improvement in corruption contributes to environmental quality, and an improvement in environmental quality an improvement in corruption. The findings of the study are in agreement with the results of Haseeb and Azam (2021), Ganda (2020) and Murshed and Mredula (2018) (for Asian countries). The findings of the study are in agreement with the results of Haseeb and Azam (2021), Ganda (2020) and Murshed and Mredula (2018) (for Asian countries). According to the findings of the study, policies to reduce corruption in OECD member countries can contribute to increasing environmental quality, and policies to increase environmental quality can contribute to reducing corruption.

Corruption and poor environmental quality are two major problems facing all countries today. The public sector has important responsibilities for the solution of these problems. The public sector can contribute to the solution of problems by implementing the following policies.

- Environmental legislation (laws, regulations, by-laws and court decisions, etc.) should be determined in a clear and understandable way and should be applied without giving any privileges to certain individuals and groups. In this way, corruption at the micro level and the resulting environmental pollution can be reduced.
- Public officials have important responsibilities in the implementation of environmental legislation. Most of the time, the rigid environmental legislation, which is determined to increase the environmental quality, is stretched in various ways by public officials. At this point, increasing accountability and ensuring that public officials bear the responsibility for their actions can ensure that environmental legislation is implemented more effectively. As a result of this, corruption at the micro level and the resulting environmental pollution can be reduced.
- Allocating the rule of law can also improve corruption and environmental quality. Corruption is not a one-sided act. Those who commit corruption and pollute the environment in this way are generally people with high economic power. In countries where the rule of law does not exist or is not enforced, those who hold economic power generally act in their own interests and do not suffer the consequences of their actions. Ensuring the rule of law can prevent their arbitrary behavior and reduce micro-corruption and environmental pollution.
- Involving the private sector in the process of determining environmental legislation can improve corruption and environmental quality. In other words, adopting a participatory approach in the public sector can be effective in reducing corruption and improving environmental quality. Regulations aimed at reducing environmental pollution (for example, installing filters, determining the type of energy to be used in production (natural gas instead of coal) and determining the amount of emissions, etc.) lead to high transaction costs. For the private sector, corruption and bribery is one of the illegal but effective methods of reducing environmental transaction costs. If the cost incurred due to environmental legislation is higher than the cost of bribery given/to be given to a public official, the most advantageous option for the private sector is to pay bribes and continue to pollute the environment. Therefore, in order to reduce corruption and environmental pollution, transaction costs should be reduced below the cost to be incurred due to bribery. Determining the policies to be realized in consultation with the private sector in order to minimize environmental transaction costs can contribute to reducing these costs both legally and more effectively. At this point, the issue that the public and private sectors usually focus on is taxes and subsidies. By providing tax incentives to the private sector or subsidies

for products that pollute the environment less, the costs of environmental legislation can be reduced. At this point, the issues that the public and private sectors usually focus on are taxes and subsidies. By providing tax incentives to the private sector or subsidies for products that pollute the environment less, the costs of environmental legislation can be reduced. For example, research and development activities can be excluded from tax, accrued income, corporate and value added taxes can be deducted, investments and expenditures made/to be made by the private sector in order to encourage the use of renewable energy resources can be excluded from taxation. In addition, financial support can be provided to the private sector for research and development activities and energy production from renewable energy sources. States give these incentives on the condition that the private sector stays within the legal system. These conditions can contribute to reducing corruption at the micro level, as they prevent those who want to take advantage of the incentive from breaking the law. At the same time, policies determined in consultation by the public and private sectors can minimize the deflecting effect of public sector policies on private sector investment decisions. As a result, increased economic performance can reduce corruption and environmental pollution at the macro level.

KAYNAKÇA

- Acemoglu, D., Johnson, S. ve Robinson, J. A. (2005). Institutions as a Fundamental Cause of Long-Run Growth. P. Aghion ve S. N.(ed.), *Durlauf Handbook of Economic Growth* Vol.1, Part A, Chapter 6. s. 385-472, North Holland Press.
- Akbostancı, E., Türüt-Aşık, S. ve Tunç, G. I. (2009). The Relationship between Income and Environment in Turkey: Is There an Environmental Kuznets Curve?. *Energy Policy*, 37(3), 861–867.
- Arvin, B.M. ve Lew, B. (2011). Does Democracy Affect Environmental Quality in Developing Countries?. *Applied Economics*, 43(9), 1151-1160.
- Avcı, M. (2022). Government Budgets and Human Rights: An Expenditure-Based Approach for OECD Countries. Human Rights, Social Security, Government, and Economics. E. Alaverdov ve M.W. Bari (Ed.), *In Regulating Human Rights, Social Security, and Socio-Economic Structures in a Global Perspective*, s. 227-249, IGI Global Publisher of Timely Knowledge.
- Balsalobre-Lorente, D., Shahbaz, M., Chiappetta Jabbour, C. J. ve Driha, O. M. (2019). The Role of Energy Innovation and Corruption in Carbon Emissions: Evidence Based on the EKC Hypothesis. D. Balsalobre-Lorente ve M. Shahbaz (Ed.), *In Energy and Environmental Strategies in the Era of Globalization*, s. 271-304, Springer, Cham.
- Bardi, W. ve Hfaiedh, M. A. (2021). Causal Interaction between FDI, Corruption and Environmental Quality in the MENA Region. *Economies*, 9(1), 14, 1-12.
- Başar, S. ve Temurlenk, M. S. (2007). Çevreye Uyarlanmış Kuznets Eğrisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(1), 1–12.
- Bernauer, T. ve Koubi, V. (2009). Effects of Political Institutions on Air Quality. *Ecological Economics*, 68(5), 1355-1365.
- Bertinelli, T. ve Strobl, E. (2005). The Environmental Kuznets Curve Semi-Parametrically Revisited. *Economics Letters*, 88(3), 350–357.
- Candau, F. ve Dienesch, E. (2017). Pollution Haven and Corruption Paradise. *Journal of Environmental Economics and Management*, 85, 171-192.
- Carson, R., Jeon, Y. ve McCubbin, D. (1997). The Relationship between Air Pollution Emissions and Income: USA Data. *Environment and Development Economics*, 2(4), 433-450.
- Chen, L. ve You, Y. (2021). How Does Environmental Pollution Erode Political Trust in China? A Multilevel Analysis. *Environ. Impact Assess. Rev.* 88, 1-10.
- Cole, M.A., Elliott, R.J. ve Fredriksson P.G. (2006). Endogenous Pollution Havens: Does FDI Influence Environmental Regulations?. *Scandinavian Journal of Economics*, 108(1), 157-178.
- Cole, M. A. (2007). Corruption, Income and the Environment: An Empirical Analysis. *Ecological Economics*, 62(2007), 637–647.
- Cribb, R. (1988). *The Politics of Environmental Protection in Indonesia*. Centre of Southeast Asian Studies, Monash University, Melbourne, Australia.

- Cui, M., Wang, J. S. ve Chang, C. P. (2021). Environmental Quality, Corruption and Industry Growth: The Global Perspective. *Problemy Ekorożwoju*, 16(1), 29-37.
- Damania, R., Fredriksson, P.G. ve List J.A. (2003). Trade Liberalization, Corruption, and Environmental Policy Formation: Theory and Evidence. *Journal of Environmental Economics and Management*, 46(3), 490-512.
- Dietz, S. ve Adger, W.N. (2003). Economic Growth, Biodiversity Loss and Conservation Effort. *Journal of Environmental Management*, 68(1), 23–35.
- Dogan, E. ve Inglesi-Lotz, R. (2020). The Impact of Economic Structure to the Environmental Kuznets Curve (EKC) Hypothesis: Evidence from European Countries. *Environmental Science and Pollution Research*, 27(11), 12717-12724.
- Doğanay, M. A. ve Değer, M. K. (2017). Yükselen Piyasa Ekonomilerinde Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve İhracat İlişkisi: Panel Veri Eşbütünlük Analizleri (1996-2014). *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 127-145.
- Duan, D. ve Luo, N. (2021). The Impact of Anti-Corruption on the Environmental Kuznets Curve: The Case of China. *Polish Journal of Environmental Studies*, 30(6), 4957-4970.
- Dumitrescu, E. ve Hurlin, C. (2012). Testing for Granger Non-Causality in Heterogeneous Panel. *Economic Modelling*, 29(4), 1450-1460.
- Farzin H.Y. ve Bond C.A. (2006). Democracy and Environmental Quality. *Journal of Development Economics*, 81(1), 213–235.
- Fredriksson, P. G., List, J. A. ve Millimet, D. L. (2003). Bureaucratic Corruption, Environmental Policy and Inbound US FDI: Theory and Evidence. *Journal of Public Economics*, 87(7-8), 1407-1430.
- Fredriksson P.G. ve Svensson J. (2003). Political Instability, Corruption and Policy Formation: The Case of Environmental Policy. *Journal of Public Economics*, 87(7-8), 1383-1405.
- Fredriksson P.G., Vollebergh H.R. ve Dijkgraaf, E. (2004). Corruption and Energy Efficiency in OECD Countries: Theory and Evidence. *Journal of Environmental Economics and Management*, 47(2), 207-231.
- Fodha, M. ve Zaghoud, O. (2010). Economic Growth and Pollutant Emissions in Tunisia: An Empirical Analysis of the Environmental Kuznets Curve. *Energy policy*, 38(2), 1150-1156.
- Ganda, F. (2020). The Influence of Corruption on Environmental Sustainability in the Developing Economies of Southern Africa. *Heliyon*, 6(7), 1-16.
- Grossman, G.M. ve Krueger, A.B. (1991). Environmental Impacts of a North American Free Trade Agreement. *Vol. 3914. NBER Working Paper*, 1-57.
- Haseeb, M. ve Azam, M. (2021). Dynamic Nexus Among Tourism, Corruption, Democracy and Environmental Degradation: a Panel Data Investigation. *Environment, Development and Sustainability*, 23(4), 5557-5575.
- He, J. Makdissi, P. ve Wodon, Q. (2007). Corruption, Inequality, and Environmental Regulation. *Cahier de Recherche/Working Paper*, 7(13), 1-24.

- He, J. ve Richard, P. (2010). Environmental Kuznets Curve for CO2 in Canada. *Ecological Economics*, 69(5), 1083-1093.
- Huang, Z., Zheng, W., Tan, X., Zhang, X. ve Liu, L. (2016). Polluted Air Increases Perceived Corruption. *Journal of Pacific Rim Psychology*, 10, 1-11.
- Iwińska K., Kampas A. ve Longhurst K. (2019). Interactions between Democracy and Environmental Quality: toward a More Nuanced Understanding. *Sustainability*, 11(6), 1728.
- Kazerouni, A., Asgharpour, H. ve Aghamohamadi, A. (2019). Corruption and the Environmental Kuznets Curve in Developed and Developing Countries. *Journal of Economic Modeling Research*, 10(37), 7-38.
- Kılıç, C., Bayar, Y. ve Özekicioğlu, H. (2014). Araştırma Geliştirme Harcamalarının Yüksek Teknoloji Ürün İhracatı Üzerindeki Etkisi: G-8 Ülkeleri İçin Bir Panel Veri Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (44), 115-130.
- Kuznets, S. (1955). Economic Growth and Income Inequality. *American Economic Review*, 45(1), 1-28.
- Koçbulut, Ö. ve Altıntaş, H. (2016). İkiz Açıklar ve Feldstein-Horioka Hipotezi: OECD Ülkeleri Üzerine Yatay Kesit Bağımlılığı Altında Yapısal Kırılmalı Panel Eşbütünleşme Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (48), 145-174.
- Lau, L.-S., Choong, C.-K. ve Ng, C.-F. (2018). Role of Institutional Quality on Environmental Kuznets Curve: A Comparative Study in Developed and Developing Countries. C. H. Lee ve M.T. Yu (Ed.), *Advances in Pacific Basin Business, Economics and Finance*, Vol: 6, s. 223-247, Emerald Publishing Limited.
- Leitão, A. (2010). Corruption and the Environmental Kuznets Curve: Empirical Evidence for Sulfur. *Ecological Economics*, 69(11), 2191-2201.
- Leitão, N. C. (2021). The Effects of Corruption, Renewable Energy, Trade and CO2 Emissions. *Economies*, 9(2), 62, 1-19.
- Lisciandra, M. ve Migliardo, C. (2017). An Empirical Study of the Impact of Corruption on Environmental Performance: Evidence from Panel Data. *Environmental and Resource Economics*, 68(2), 297-318.
- Lise, W. (2006). Decomposition of CO2 Emissions over 1980-2003 in Turkey. *Energy Policy*. 34(14), 1841-1852.
- Liu, X. (2005). Explaining the Relationship between CO2 Emissions and National Income: The Role of Energy Consumption. *Economics Letters*, 87(3), 325-328.
- Lopez, R. ve Mitra, S. (2000). Corruption, Pollution, and the Kuznets Environment Curve. *Journal of Environmental Economics and Management*, 40(2), 137-150.
- Lv, Z., ve Gao, Z. (2021). The Effect of Corruption on Environmental Performance: Does Spatial Dependence Play A Role?. *Economic Systems*, 45(2), 100773, 1-12.
- Magnani, E. (2000). The Environmental Kuznets Curve, Environmental Protection Policy and Income Distribution. *Ecological Economics*, 32(3), 431-443.

- Murshed, M., ve Mredula, F. (2018). Impacts of Corruption on Sustainable Development: a Simultaneous Equations Model Estimation Approach. *Journal of Accounting, Finance and Economics*, 8(1), 109-133.
- Nasreen, S., ve Riaz, M. F. (2016). Relationship between Corruption, Income Inequality and Environmental Degradation in Pakistan: an Econometric Analysis. *Bulletin of Energy Economics (BEE)*, 4(1), 12-22.
- Nasreen, S., Anwar, S. ve Öztürk, I. (2017). Financial Stability, Energy Consumption and Environmental Quality: Evidence From South Asian Economies. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 67, 1105-1122.
- Pellegrini, L. ve Gerlagh, R. (2006). Corruption, Democracy, and Environmental Policy: An Empirical Contribution to the Debate. *The Journal of Environment & Development*, 15(3), 332-354.
- Pesaran, M. H. (2004). General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels. (No. 1240), *Institute for the Study of Labor (IZA)*.
- Pesaran, M. H. ve Yamagata, T. (2008). Testing Slope Homogeneity in Large Panels. *Journal of Econometrics*, 142 (1), 50-93
- Pesaran, M. H., Ullah, A. ve Yamagata, T. (2008). A Bias-Adjusted Lm Test Of Error Cross-Section Independence. *Econometrics Journal*, 11(1), 105-127.
- Rehman, F. U., Nasir, M., ve Kanwal, F. (2012). Nexus between Corruption and Regional Environmental Kuznets Curve: the case of South Asian Countries. *Environment, Development and Sustainability*, 14(5), 827-841.
- Rigg, J. ve Philip, S. (1998). Forest Tales: Politics, Policy Making, and the Environment in Thailand. U. Desai (Ed.), *Ecological Policy and Politics in Developing Countries: Economic Growth, Democracy, and Environment*, 87-120, Stata University of New York Press.
- Riti, J. S., Song, D., Shu, Y. ve Kamah, M. (2017). Decoupling CO2 Emission and Economic Growth in China: is There Consistency in Estimation Results in Analyzing Environmental Kuznets Curve?. *Journal of Cleaner Production*, 166, 1448-1461.
- Roberts, J.T. ve Grimes, P.E. (1997). Carbon Intensity and Economic Development 1962-1991: A Brief Exploration of the Environmental Kuznets Curve. *World Development*, 25(2), 191- 198.
- Kinda, S.R. (2011). Democratic Institutions and Environmental Quality: Effects and Transmission Channels. MPRA Paper 27455, University Library of Munich
- Owolabi, O. A., Aderounmu, B. ve Ogunbiyi, T. (2019). Environment Quality in Nigeria: Implications for Poverty Reduction. *In Journal of Physics: Conference Series*, 1299(1), 1-10.
- Saha, S. ve Ali, M. S. B. (2017). Corruption and Economic Development: New Evidence from the Middle Eastern and North African Countries. *Economic Analysis and Policy*, 54, 83-95.
- Sahli, I. ve Rejeb, J.B. (2015). The Environmental Kuznets Curve and Corruption in the Mena Region. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 195, 1648-1657.
- Sapru, R. K. (1998). *Public Policy: Formulation, Implementation and Evaluation*. New Delhi, Sterling Publishers.

- Sarkodie, S. A. ve Öztürk, I. (2020). Investigating the Environmental Kuznets Curve Hypothesis in Kenya: a Multivariate Analysis. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 117, 109481. 1-12.
- Seppälä, T., Haukioja, T. ve Kaivi-Oja, J. (2001). The EKC Hypothesis Does not Hold for Direct Material Flows: Environmental Kuznets Curve Hypothesis Tests for Direct Material Flows in Five Industrial Countries. *Population and Environment*, 23(2), 217-238.
- Sekrafi, H. ve Sghaier, A. (2018). Examining the Relationship between Corruption, Economic Growth, Environmental Degradation, and Energy Consumption: A Panel Analysis in MENA Region. *Journal of the Knowledge Economy*, 9(3), 963-979.
- Selden, T. M. ve Song, D. (1994). Environmental Quality and Development: Is There a Kuznets Curve for Air Pollution? *Journal of Environmental Economics and Environmental Management*, 27(2), 147-162.
- Shahbaz, M., Lean, H. H. ve Shabbir, M. S. (2012). Environmental Kuznets Curve Hypothesis in Pakistan: Cointegration and Granger Causality. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 16(5), 2947-2953.
- Sinha, A., Gupta, M., Shahbaz, M. ve Sengupta, T. (2019). Impact of Corruption in Public Sector on Environmental Quality: Implications for Sustainability in BRICS and Next 11 Countries. *Journal of Cleaner Production*, 232, 1-60
- Song, T., Zheng, T. ve Tong, L. (2008). An Empirical Test of the Environmental Kuznets Curve in China: A Panel Cointegration Approach. *China Economic Review*, 19, 381-392.
- Song, M. L., Zhang, W. ve Wang, S. H. (2013). Inflection Point of Environmental Kuznets Curve in Mainland China. *Energy policy*, 57, 14-20.
- Soytaş, U. ve Sari, R. (2009). Energy Consumption, Economic Growth, and Carbon Emissions: Challenges Faced by An EU Candidate Member. *Ecological Economics*, 68, 1667-1675.
- Tacconi, L. ve Williams, D. A. (2020). Corruption and Anti-Corruption in Environmental and Resource Management. *Annual Review of Environment and Resources*, 45(1), 305-329.
- Transparency International (2021). Corruption Perceptions Index. <https://www.transparency.org/en/cpi/2021> Erişim Tarihi: 10.09.2022.
- Transparency International (2020). Corruption Perceptions Index. <https://www.transparency.org/en/cpi/2020> Erişim Tarihi: 10.09.2022.
- Transparency International (2019). Corruption Perceptions Index. <https://www.transparency.org/en/cpi/2019> Erişim Tarihi: 10.09.2022.
- Transparency International (2018). Corruption Perceptions Index. <https://www.transparency.org/en/cpi/2018> Erişim Tarihi: 10.09.2022.
- Transparency International (2017). Corruption Perceptions Index. <https://www.transparency.org/en/cpi/2017> Erişim Tarihi: 10.09.2022.
- Transparency International (2016). Corruption Perceptions Index. <https://www.transparency.org/en/cpi/2016> Erişim Tarihi: 10.09.2022.
- Transparency International (2015). Corruption Perceptions Index. <https://www.transparency.org/en/cpi/2015> Erişim Tarihi: 10.09.2022.

- Transparency International (2014). Corruption Perceptions Index. <https://www.transparency.org/en/cpi/2014> Erişim Tarihi: 10.09.2022.
- Transparency International (2013). Corruption Perceptions Index. <https://www.transparency.org/en/cpi/2013> Erişim Tarihi: 10.09.2022.
- Transparency International (2012). Corruption Perceptions Index. <https://www.transparency.org/en/cpi/2012> Erişim Tarihi: 10.09.2022.
- Transparency International (2011). Corruption Perceptions Index. <https://www.transparency.org/en/cpi/2011> Erişim Tarihi: 10.09.2022.
- Transparency International (2010). Corruption Perceptions Index. <https://www.transparency.org/en/cpi/2010> Erişim Tarihi: 10.09.2022.
- Transparency International (2009). Corruption Perceptions Index. <https://www.transparency.org/en/cpi/2009> Erişim Tarihi: 10.09.2022.
- Transparency International (2008). Corruption Perceptions Index. <https://www.transparency.org/en/cpi/2008> Erişim Tarihi: 10.09.2022.
- Transparency International (2007). Corruption Perceptions Index. <https://www.transparency.org/en/cpi/2007> Erişim Tarihi: 10.09.2022.
- Transparency International (2006). Corruption Perceptions Index. <https://www.transparency.org/en/cpi/2006> Erişim Tarihi: 10.09.2022.
- Transparency International (2005). Corruption Perceptions Index. <https://www.transparency.org/en/cpi/2005> Erişim Tarihi: 10.09.2022.
- Transparency International (2004). Corruption Perceptions Index. <https://www.transparency.org/en/cpi/2004> Erişim Tarihi: 10.09.2022.
- Transparency International (2003). Corruption Perceptions Index. <https://www.transparency.org/en/cpi/2003> Erişim Tarihi: 10.09.2022.
- Transparency International (2002). Corruption Perceptions Index. <https://www.transparency.org/en/cpi/2002> Erişim Tarihi: 10.09.2022.
- Transparency International (2001). Corruption Perceptions Index. <https://www.transparency.org/en/cpi/2001> Erişim Tarihi: 10.09.2022.
- Transparency International (2000). Corruption Perceptions Index. <https://www.transparency.org/en/cpi/2000> Erişim Tarihi: 10.09.2022.
- Tuzcu, S. E. ve Usupbeyli, A. (2018). Çevresel Kuznets Eğrisi: Türkiye Üzerine Gece Işıkları ile Mekansal Bir Modelleme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 141-164.
- Wang, P., Wu, W., Zhu, B. ve Wei, Y. (2013). Examining the Impact Factors of Energy-Related CO2 Emissions Using the STIRPAT Model in Guangdong Province. *China. Applied Energy*, 106, 65-71.
- Wang, Z., Zhang, B. ve Wang, B. (2018). The Moderating Role of Corruption Between Economic Growth and CO2 Emissions: Evidence from BRICS Economies. *Energy*, 148, 506-513.
- Wang, S., Zhao, D. ve Chen, H. (2020). Government Corruption, Resource Misallocation, and Ecological Efficiency. *Energy Economics*, 85, 104573.
- Wendling, Z. A., Emerson, J. W., de Sherbinin, A., Esty, D. C., vd., (2020). 2020 Environmental Performance Index. New Haven, CT: Yale Center for Environmental Law & Policy. <https://epi.yale.edu/>. <https://sedac.ciesin.columbia.edu/downloads/data/epi/epi-environmental-performance-index-2020/2020-epi-technical-appendix.pdf> Erişim Tarihi: 25.06.2022.

- Welsch, H. (2004). Corruption, Growth, and the Environment: A Cross-Country Analysis. *Environment and Development Economics*, 9(5), 663-693.
- Winbourne, S. (2002). Corruption and the Environment. USAID and MSI Available from https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNACT876.pdf . Erişim Tarihi: 15.07.2022.
- Winslow, M. (2005). Is Democracy Good for the Environment? *Journal of Environmental Planning and Management*, 48 (5), 771-783.
- Yorulmaz, Ö. (2017). Sosyo-Ekonomik Kalkınma, Yolsuzluk ve Sağlık Göstergeleri Arasındaki İlişki: Kısmi En Küçük Kareler Yapısal Eşitlik Modeli Uygulaması. *Alphanumeric Journal*, 5(2), 191-206.
- Zhang, Y. J., Jin, Y. L., Chevallier, J. ve Shen, B. (2016). The Effect of Corruption on Carbon Dioxide Emissions in APEC Countries: A Panel Quantile Regression Analysis. *Technological Forecasting and Social Change*, 112, 220-227.

KATKI ORANI / CONTRIBUTION RATE	AÇIKLAMA / EXPLANATION	KATKIDA BULUNANLAR / CONTRIBUTORS
Fikir veya Kavram / <i>Idea or Notion</i>	Araştırma hipotezini veya fikrini oluşturmak / <i>Form the research hypothesis or idea</i>	Yakup TAŞDEMİR
Tasarım / <i>Design</i>	Yöntemi, ölçeği ve deseni tasarlamak / <i>Designing method, scale and pattern</i>	Yakup TAŞDEMİR
Veri Toplama ve İşleme / <i>Data Collecting and Processing</i>	Verileri toplamak, düzenlenmek ve raporlamak / <i>Collecting, organizing and reporting data</i>	Yakup TAŞDEMİR
Tartışma ve Yorum / <i>Discussion and Interpretation</i>	Bulguların değerlendirilmesinde ve sonuçlandırılmasında sorumluluk almak / <i>Taking responsibility in evaluating and finalizing the findings</i>	Yakup TAŞDEMİR
Literatür Taraması / <i>Literature Review</i>	Çalışma için gerekli literatürü taramak / <i>Review the literature required for the study</i>	Yakup TAŞDEMİR

YAZARLAR HAKKINDA

Semih DERELİOĞLU (Öğr. Gör. Dr.)

Lisans eğitimini 2011 yılında Dumlupınar Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü'nde tamamlamıştır. Yüksek Lisans eğitimini; 2014 yılında Manisa Celal Bayar Üniversitesinde, Yönetim ve Organizasyon Bölümünde tamamlamış olup, doktora eğitimini Ege Üniversitesi İşletme bölümünden 2020 yılında tamamlamıştır. 2013 yılından bu yana Manisa Celal Bayar Üniversitesinde dersler veren Semih Derelioğlu halen bu üniversitede Yönetim ve Organizasyon bölümünde Öğr. Gör. Dr. görev yapmaktadır. İlgi alanları; örgüt kuramları, liderlik, örgütsel davranış ve stratejik yönetim alanları olup; bu konularda çeşitli bildiri, kitap, kitap bölümleri ve makaleleri bulunmaktadır.

Ebru KANYILMAZ POLAT (Dr. Öğr. Üyesi)

Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nden 2003 yılında mezun olmuştur. Çanakkale Onsekiz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı'nda yüksek lisansını 2006 yılında, doktorasını 2015 yılında tamamlamıştır. Halen, Çanakkale Onsekiz Üniversitesi Biga Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü'nde Dr. Öğr. Üyesi olarak çalışmaya devam etmektedir.

Nurgün KUL PARLAK (Dr. Öğr. Üyesi)

Nurgün KUL PARLAK, lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinde, yüksek lisansını İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Siyaset Anabilim Dalı'nda "Çokuluslu Şirketlerde Uluslararası İnsan Kaynakları Yönetimi ve Endüstri İlişkileri" adlı tez çalışması ile tamamlamıştır. Doktora derecesini ise, aynı Enstitünün Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı'nda "Refah Devletinin Yeniden Yapılanması ve AB Ülkelerinde İş-Yaşam Dengesi" başlıklı tezi ile 2015 yılında almıştır. 2017 yılından itibaren İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde görev yapmaktadır. Araştırma konuları arasında sosyal politika ve çalışma ilişkileri yer almaktadır.

Çiğdem ULUDAĞ GÜLER (Dr.)

Çiğdem ULUDAĞ GÜLER lisans eğitimini 2009 yılında Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nde tamamladı. Yüksek lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Çalışma Ekonomisi alanında tamamladı. 2014 yılında Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı'nda doktora programına başladı. Doktora programına devam ederek ikinci yüksek lisans eğitimine İstanbul Üniversitesi Sosyal Hizmet ve Sosyal Politikalar bölümünde başladı. 2017 yılında ikinci yüksek lisansını 2020 yılında doktora programını tamamlayan Uludağ Güler 2010-2020 yılları arasında İstanbul Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak çalışmıştır. Çalışma ekonomisi, sosyal politika, göç ve dezavantajlı gruplara yönelik birçok akademik çalışması bulunmaktadır.

Mehmet AVCI (Dr. Öğr. Üyesi)

Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF-Maliye Bölümü'nden mezun olmuştur. Yüksek lisansını Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim dalında, doktorasını ise Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi (Sakarya Üniversitesi Ortak Program) Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim dalında tamamlamıştır. Halen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde, Maliye Bölümü Bütçe ve Mali Planlama Anabilim dalında Doktor Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. Başta mali saydamlık olmak üzere kamu bütçesi ile ilgili çeşitli çalışmaları bulunmaktadır.

Kemal Cihangir AKBEY (SMMM)

Lisans derecesini 2005 yılında Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesinden almıştır. Yüksek lisans öğrenimini 2021 yılında Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Hastane İşletmeciliği bilim dalında tamamlamıştır (Tezli). 2010 yılından itibaren SMMM unvanı ile bağımsız olarak faaliyette bulunmakta olup 2022 yılından itibaren de Ankara Bilirkişilik Bölge Kurulunda bilirkişilik yapmaktadır. (kemalcihangirakbey@gmail.com)

Seyhan ÇİL KOÇYİĞİT (Prof. Dr)

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İİBF, Sağlık Yönetimi Bölümü, seyhan.cil@hbv.edu.tr

Lisans derecesini 1996 yılında Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi'nden almıştır. Yüksek lisans ve doktora öğrenimini Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe ve Finansman Anabilim Dalında tamamlamıştır. 2010 yılında Yardımcı Doçent, 2013 yılında da Muhasebe Doçenti unvanını almıştır. Halen Gazi Üniversitesinden aktarılan fakültelerle kurulan Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İİBF'de Prof. Dr. olarak görev yapmaktadır.

İbrahim Tanju AKYOL (Dr. Öğr. Üyesi)

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Yerel Yönetimler Programı, ibrahimakyol@comu.edu.tr

2009 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'nden mezun oldu. 2012 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimini tamamladı. 2012 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. Aynı üniversitede Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda doktora eğitimini 2018 yılında tamamladı. Çalışma alanlarını yerel yönetimler, kırsal kalkınma ve yönetişim oluşturmaktadır.

Esra Gökçen KAYGISIZ (Dr. Öğr. Üyesi)

Esra Gökçen Kaygısız, doktorasını Selçuk Üniversitesi'nde "Örgütsel Bilgelikğin Yaratılmasında Dönüşümsel Liderliğin Rolü Üzerine Bir Çalışma" teziyle tamamladı. 2014 yılından bu yana Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü'nde Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmaktadır. Araştırma alanları bilgi ve bilgelik yönetimi, insan kaynakları yönetimi ve itibar yönetimidir.

Dr. Öğr. Üyesi Karahan Kara (Dr. Öğr. Üyesi)

Karahan Kara, Doktorasını Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İşletme bölümünde 2019 yılında tamamlamıştır. Halen Artvin Çoruh Üniversitesi, Hopa Meslek Yüksekokulu Lojistik Programında Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmaktadır. Araştırma alanları tedarik zinciri yönetimi, lojistik yönetimi, rekabetçilik, inovasyon ve nicel karar verme yöntemleridir.

Hasan AZAZİ (Dr. Öğr. Üyesi)

Lisans eğitiminin Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünde 2013 yılında tamamladı. Yüksek Lisansını Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat bölümünde 2015 yılında tamamladı. Yine aynı alanda 2019 yılında doktora programından mezun olan Hasan AZAZİ, 2019 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümüne Dr. Öğr.Üyesi olarak göreve başlamıştır ve görevine devam etmektedir.

Yakup TAŞDEMİR (Arş. Gör.)

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İİBF, Maliye Bölümü, yakuptasdemir@comu.edu.tr

Lisans öğrenimini Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümünde, Yüksek Lisans öğrenimini ise Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalında tamamlamıştır. Eğitimine Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Maliye Anabilim Dalında doktora düzeyinde devam etmektedir. Mesleki hayatına 2014 yılında Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümünde araştırma görevlisi olarak başlamıştır. 2 yıl burada çalıştıktan sonra 2016 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümüne atanmıştır. Halen araştırma görevlisi olarak görevine bu üniversite ve bölümde devam etmektedir.

ABOUT THE AUTHORS

Semih DERELİOĞLU (Dr. Lecturer)

He graduated from Dumlupınar University, Department of Public Administration in 2011. He completed his master's degree in Manisa Celal Bayar University, Department of Management and Organization in 2014, and Ph.D in Business Administration at Ege University in 2020. Semih Derelioğlu, who has been working at Manisa Celal Bayar University since 2013, is still a lecturer Dr. in the Department of Management and Organization at this university. He has published in many academic journals and has co-authored several books. His teaching and research fields include: organizational theories, leadership, organizational behavior and strategic management.

Ebru KANYILMAZ POLAT (Asst. Prof. Dr.)

She graduated from Anadolu University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Labor Economics and Industrial Relations in 2003. She completed his master's degree in Department of Labor Economics and Industrial Relations at Çanakkale Onsekiz Mart University in 2006 and Ph.D in Department of Business Administration at Çanakkale Onsekiz Mart University in 2015. She is currently studying as Asst. Prof. Dr. at Çanakkale Onsekiz Mart University, Biga Faculty of Applied Sciences, International Trade and Logistics Department.

Nurgün KUL PARLAK (Asst. Prof. Dr.)

Nurgün KUL PARLAK completed her undergraduate education at Istanbul University Faculty of Economics and her master's degree at Istanbul University Social Sciences Institute, Department of Social Politics, with her thesis on "International Human Resources Management and Industrial Relations in Multinational Companies". She received her Ph.D. degree in 2015 from the Department of Labor Economics and Industrial Relations of the same Institute with his thesis titled "The Restructuring of The Welfare State and Work-life Balance in EU Countries". Since 2017, she has been working at Istanbul University Cerrahpasa Faculty of Health Science, Department of Social Work. Her research interests include social policy and labor relations.

Çiğdem ULUDAĞ GÜLER (Ph.D.)

Çiğdem ULUDAĞ GÜLER completed her undergraduate education in the Department of Labor Economics and Industrial Relations in 2009. She completed her master's degree in Labor Economics at Istanbul University Institute of Social Sciences, She started her doctorate program in the Department of Labor Economics In 2014. While continuing her doctorate program, she started her second master's degree. She completed her second master's degree in the department of social work and social policies at Istanbul University. She worked as a research assistant at Istanbul University between 2010-2020. Her areas of interest are labor economy, social policy, studies for migration and disadvantaged groups.

Mehmet AVCI (Asst. Prof. Dr.)

He graduated from Dokuz Eylul University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Public Finance. He obtained her master's degree from Zonguldak Bülent Ecevit University's Institute of Social Sciences, Department of Public Finance, and his doctorate from Zonguldak Bülent Ecevit University's (Sakarya University Joint Doctorate Program), Institute of Social Sciences, Department of Public Finance. He is currently working as an Assistant Professor for Çanakkale Onsekiz Mart University, Department of Budget and Fiscal Planning. He has various studies on public finance and public budgets.

Kemal Cihangir AKBEY

He received his undergraduate degree from Anadolu University Faculty of Business Administration in 2005. He completed his master's degree in Ankara Hacı Bayram Veli University Graduate Education Institute Hospital Management in 2021 (with thesis). Since 2010, he has been operating independently with the title of SMMM, and since 2022 he has been working as an expert in the Ankara Expertise Regional Board.

Seyhan ÇİL KOÇYİĞİT (Prof. Dr)

Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Healthcare Management, seyhan.cil@hbv.edu.tr

She received her bachelor's degree from the Gazi University, Faculty of Commerce and Tourism Education in 1996. She completed her master's and doctorate studies at Gazi University, Institute of Social Sciences, Department of Accounting and Finance. She became Assis. Prof. in 2010 and Assoc. Prof. of Accounting in 2013. She is currently a Professor of Faculty of Economics and Administrative Sciences in the Ankara Hacı Bayram Veli University which was established with the faculties transferred from Gazi University.

İbrahim Tanju AKYOL (Asst. Prof. Dr.)

Asst. Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, Çanakkale Vocational School of Social Sciences, Department of Local Governments, ibrahimakyol@comu.edu.tr

In 2009, he graduated from Gaziosmanpaşa University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Public Administration. In 2012, he completed his master's degree at Gaziosmanpaşa University, Department of Public Administration. In 2012, he started to work as a research assistant in Çanakkale Onsekiz Mart University Public Administration Department, Department of Urbanization and Environmental Problems. In 2018, he completed his doctorate at the Department of Public Administration, Institute of Social Sciences at the same university. The fields of work are local governments, rural development and governance.

Esra Gökçen Kaygısız (Asst. Prof.Dr.)

Esra Gökçen Kaygısız completed the PhD at Selçuk University with the "Exploring the Roles of Transformational Leadership on the Creating of Organizational Wisdom" dissertation. She is Assistant Professor at Giresun University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Business since 2014. Her research

interests are knowledge and wisdom management, human resource management, and reputation management.

Karahan Kara (Asst. Prof. Dr.)

Karahan Kara completed the PhD in Business Administration at Çanakkale Onsekiz Mart University in 2019. He is currently working at Logistics Program in Artvin Çoruh University, Hopa Vocational High School as an Asst. Prof. His research interests are supply chain management, logistics management, competitiveness, innovation and quantitative decision-making methods.

Hasan AZAZİ (Asst. Prof. Dr.)

Hasan AZAZİ graduated from Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Labor economics and Industrial Relations in 2013. She received his master's degree from Çanakkale Onsekiz Mart University, Social Sciences Institute, Department of Economics in 2015. She was awarded PhD degree from Çanakkale Onsekiz Mart University, Social Sciences Institute, Department of Economics in 2019. The author get the title of Assistant Professor in Çanakkale Onsekiz Mart University, Biga School of Applied Sciences, Department of Banking and Finance in 2019. Asst. Prof. Dr Hasan AZAZİ is currently working at Çanakkale Onsekiz Mart University, Biga School of Applied Sciences, Department of Economics.

Yakup TAŞDEMİR (Res. Assist.)

Çanakkale Onsekiz Mart University, Biga Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Finance, yakuptasdemir@comu.edu.tr

He completed his undergraduate education at Sakarya University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Finance, and his master's degree at Çanakkale Onsekiz Mart University, Social Sciences Institute, Department of Finance. He continues his education at Çanakkale Onsekiz Mart University, Graduate Education Institute, Department of Finance at the doctoral level. He started her professional life in 2014 as a research assistant at Gaziantep University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Finance. After working here for 2 years, he was appointed to Çanakkale Onsekiz Mart University Biga Faculty of Economics and Administrative Sciences Department of Finance in 2016. He is still working as a research assistant at this university and department.

YAZARLAR İÇİN BİLGİ NOTU

Yönetim Bilimleri Dergisi hakemli, bilimsel bir dergidir. Yayın politikası ve kuralları, editörler ile yazı ve danışma kurulu tarafından tespit edilmektedir. Yönetim Bilimleri Dergisi; temelde ekonomi, işletme, kamu yönetimi ve siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri, maliye, ekonometri ve benzeri alanlara odaklanmıştır. Dergide, söz konusu alanlarda hazırlanmış Türkçe ve İngilizce makaleler yayınlanmaktadır. Dergiye gönderilen çalışmaların orijinal ve mevcut literatüre katkıda bulunması beklenmektedir. Dergiye gönderilen yazıların teslim anında hiçbir dergide yayınlanmamış olması ve/veya hiçbir yayın organı tarafından basılmak üzere inceleme aşamasında olmaması gerekmektedir. Bu konudaki tüm sorumluluk yazarlara aittir. Yazarlar çalışmalarını gönderdikleri andan itibaren eserleri ile ilgili tüm yayın haklarını Yönetim Bilimleri Dergisi'ne devretmiş ve Yönetim Bilimleri Dergisi'nin kurallarını kabul etmiş sayılırlar.

Teslim Süreci ve Şekli

Makale gönderimi Dergipark üzerinden yapılmaktadır. Dergipark sistemine yüklenen makalelerin üzerinde isim bilgisi olmamalıdır. Zira sisteme kayıtlı kullanıcıların bilgileri sistemde mevcuttur. Makale ile birlikte 250-300 kelimedenden oluşan özet ve yazarlar hakkında 5-6 satırdan oluşan bilgi notu da (Türkçe ve İngilizce olarak) dergiye gönderilmelidir. Bu notta mezun olunan okullar, bağlı bulunulan kurum, unvan, çalışma alanları gibi bilgiler yer alabilir. Yönetim Bilimleri Dergisi uluslararası bilimsel ve bağımsız indeks ve abstract kuruluşlarınca da taranmaktadır. Bu nedenle gönderilen özetler çok önemlidir. Ayrıca çalışmanın konusu ile ilgili en fazla 5 adet anahtar kelime de eklenmelidir.

Çalışmanın Uzunluğu

Makaleler kural olarak 4.000 kelimedenden az, 8000 kelimedenden fazla olmamalıdır (kaynakça ve dipnotlar hariç). Makalenin yazıldığı dile göre değişen Genişletilmiş Özet'ler ise en az 600 en fazla 1000 sözcükten oluşmalıdır.

Stil ve Düzeltmeler

Yazarlar çalışmalarını Yönetim Bilimleri Dergisi kurallarına göre hazırlamak zorundadırlar. Editörlerden ya da hakemlerden gerekli düzeltmeleri yapmalarını beklenmemelidir. Gerekli düzeltmeler belirlendikten sonra yazarların en geç iki hafta içinde makalelerin düzeltilmiş halini Dergipark üzerinden sisteme yüklemeleri gerekmektedir.. Sayfa yapısı 16 cm - 23,7 cm ölçüsünde olmalıdır. Sayfa kenar boşlukları: üst ve alt 2,5 cm, sol ve sağ 2 cm olmalıdır. Makale başlığı bütün harfleri büyük, koyu (bold) harflerle, Times New Roman, 10 punto, tek satır aralıklı, öncesi ve sonrası 0 nk ve sayfaya ortalanarak yazılmalıdır.

Başlıklar ve Alt-Başlıklar

Makaledeki ana başlıkların tamamı büyük harflerle, Times New Roman yazı karakteri kullanılarak 10 punto, tek satır aralığında, öncesi ve sonrası 10 nk ve iki yana yaslı olarak yazılmalıdır. Alt başlıklar ise sadece ilk harfi büyük, Times New Roman yazı

karakteri kullanılarak 10 punto, tek satır aralığında, öncesi ve sonrası 6 nk ve iki yana yaslı olarak yazılmalıdır. Üçüncü bir alt başlık kullanılması halinde ise 10 punto, italik, normal (koyu değil), öncesi ve sonrası 6 nk, iki yana yaslı ve başlıktaki kelimelerin sadece ilk harfi büyük olmalıdır. Başlıklardan önce ya da sonra boşluk bırakılmamalıdır.

Çalışmanın belirtilen kurallara uygun olması yayın sürecini hızlandıracaktır. Bu nedenle çalışma gönderilmeden önce mutlaka YBD kurallarına uygun hale getirilmelidir. Çalışmalar IMRAD kurallarına uygun şekilde başlıklandırılmalı ve bir kapak dosyası hazırlanmalıdır.

Metin içi Atıf

YBD APA (6) stilini benimsemektedir. Bu nedenle atıflar parantez içinde (Soyadı, Yıl: Sayfa Numarası) şeklinde yapılmalıdır. Metin içinde verilen kaynaklar makalenin sonunda kaynakçada açıkça yazılmalıdır. Kaynakça listesinde kaynaklar, yazarların soyadlarına göre alfabetik olarak dizilmelidir. Soyadın baş harfi büyük, ismin sadece baş harfi yazılmalıdır.

Kaynakçada referans gösterimi için:

Kitap:

Tek Yazarlı Kitap

Yazar Soyadı, A. (Basım Yılı). *Kitabın Adı (İtalik)*, Şehir: Yayınevi.

Aladağ, M. (2010). *21.Yüzyılda Pazarlama Teknikleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Çok Yazarlı Kitap

Tuna, P., Kalın, A., Gerçek, C. ve Güneş, S. (2000). *Oyun Teorisi*, Bursa: Ekin Yayınları.

Editörlü Kitap:

Tek Editörlü Kitap:

Editör Soyadı, A. (Ed.). (Yıl). *Kitabın Adı (İtalik)*. Şehir: Yayınevi.

Kutlu, M. (Ed.). (2008). *Osmanlı Divan Şiirleri Üzerine Metinler*. İstanbul: Yönetim Yayınları.

İki Yazarlı Editörlü Kitap:

Mutlu, C. ve Sağlık, D. (Ed.). (2012). *Güncel Gelişmeler Işığında Liderlik*. Ankara: Eski Yayınevi.

Kitapta Bir Bölüm:

Yazar Soyadı, A. ve Yazar Soyadı, A. (Yıl), Bölümün Başlığı. Editörün A. Soyadı (Ed.), *Kitabın Adı (İtalik)* içinde, (s. sayfa aralığı). Yayın Yeri: Yayın Evi.

Suna, P. ve Güneş, S. (2019). Uluslararası İlişkiler Perspektifinde Türkiye. A. Kalın (Ed.), *Küresel Ekonomi* içinde, (s.248-298). Ankara: Nobel Yayınları.

Makalelerde:

Tek Yazarlı Makalelerde:

Yazar Soyadı, Adı. (Basım Yılı). Makale Adı. *Dergi Adı (İtalik)*, Cilt (Sayı), Sayfa Aralığı.

Alm, J. (1996). What is an Optimal Tax System?. *National Tax Journal*, 49 (1), 117-133.

İki Yazarlı Makalelerde:

Yazar Soyadı, Adı. ve Yazar Soyadı, Adı. (Basım Yılı). Makale Adı. *Dergi Adı (İtalik)*, Cilt (Sayı), Sayfa Aralığı.

Desouza, K. C. ve Flanery, T. H. (2013). Designing, Planning, and Managing Resilient Cities: A Conceptual Framework. *Cities*, 35, 89–99.

Kongre ve Sempozyum Bildiriler

Adil, Ö., Günay, T. ve Güzel, B. (2008). Öğretmen Adaylarının Öğrenciye Yönelik Tutumları ile Öğrenci Başarısı. *V. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, 3-5 Haziran 2008, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale. 115-120.

Elektronik Kaynaklar

MEB (2008). Karşılaştırmalı Eğitim Programları. *Fen Lisesi Öğretim Programı* (s. 209-239) Erişim: 12 Ağustos 2008, <http://dogm.meb.gov.tr/www/ogretimprogramlari/icerik/14>

Değerlendirme Süreci

Dergi ve yayın süreci ile ilgili tüm yazışmalar Dergipark sistemi üzerinden yürütülmektedir. Yayınlanmak üzere gönderilen tüm çalışmalar ön incelemeye tabi tutulur ve inceleme, editörler ve bağımsız hakemler tarafından gerçekleştirilir. Gönderilen çalışmalar ilk olarak editörlerin incelemesinden geçer. Bu aşamada ilk olarak çalışmanın dergi kurallarına uygunluğu incelenir. Ardından makale alanında uzman en az iki hakeme gönderilir. Çalışmanın yayınlanabilmesi için en az iki hakemden ‘yayınlanabilir’ raporu alması gerekmektedir. Editörler ve hakemler incelemelerinde temelde şu üç kritere göre hareket ederler:

- 1) Anlatım Kalitesi: Yazım stili, anlatımda akıcılık, dilin doğru kullanımı, yazının planlanması ve yapısı,
- 2) Kaynakların Doğru Kullanımı: Dipnotlar ile yazı arasındaki uyum, dipnotlardaki bilgilerin doğru ve eksiksiz olması, kaynakların yeterliliği, niteliği,
- 3) Bilimsel Kalite: Çalışmanın bilim dünyasına katkısı, orijinalliyi, yazarın iddialarını savunmadaki yeterliliği, yazının derinliği ve kalitesi.

Hakemlerin raporları doğrultusunda gönderilen makale ya yayınlanır ya düzeltilmek ve daha sonra yayınlanmak üzere yazara geri gönderilir ya da reddedilir. Her durumda yazar Dergipark üzerinden bilgilendirilir; çalışmanın hangi aşamada olduğu yine Dergipark üzerinden izlenebilmektedir. Düzeltilmiş metin, gerekli görüldüğü durumlarda, değişiklikleri isteyen hakemlerce tekrar incelenebilir. Hakemlerden 'yayınlanabilir' onayı alınmasına karşın Yönetim Bilimleri Dergisi editörleri yazarlardan bazı teknik düzeltmeler talep edebilirler. Ayrıca hakem raporları gizlidir

ve dergi arşivlerinde 5 yıl süre ile saklanır. Yönetim Bilimleri Dergisi'nde yayınlanmak üzere gönderilen yazıların yazarları kendilerine telif ödenmeyeceğini baştan kabul ederler.

İletişim Bilgileri

Yönetim Bilimleri Dergisi (YBD), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yönetim Bilimleri Dergisi Yazı İşleri Editörlüğü, 17200, Ağaköy, Biga, Çanakkale. Tel: 0 286 335 87 38 E-posta: ybd@comu.edu.tr

NOTES FOR THE CONTRIBUTORS

Journal of Administrative Sciences focuses on scholarly articles on labor economics and industrial relations, econometrics, economics, business administration, public administration, public finance and international relations in general from all over the world. The journal encourages interdisciplinary studies. Manuscripts submitted to Journal of Administrative Sciences should be original and should not be under consideration by another publication at the time of submission.

Articles submitted for consideration of publication are subject to peer review. The editorial board and editors take consideration whether submitted manuscript follows the rules of scientific writing. The appropriate articles are then sent to two referees known for their academic reputation in their respective areas. For the articles to be published, at least two 'accepted' reports from the referees are required.

The Editors and referees use three-step guidelines in assessing submissions:

- 1) Literary quality: Writing style, usage of the language, organisation (paragraphing, syntax, flow etc.)
- 2) Use of references. Referencing, sources, relationships of the footnotes to the text.
- 3) Scholarship quality: Depth of research, quality; contribution, originality of the contribution (new and creative thought) and plausibility of the author's argument.

Questions regarding the status of submissions should be directed to the co-editors by e-mail at ybd@comu.edu.tr. The author could be asked for technical corrections by editors after the final draft of the article.

Submission

Manuscripts should be single spaced throughout (including all quotations and footnotes) on single sides of A4 paper... Full names of the author(s) should be given, an address for correspondence, and where possible a contact telephone number, fax number and e-mail address. Authors should pay particular attention to the accuracy and correct presentation of references.

Besides the manuscript a brief cv of the author should also be attached to the e-mail so that a registry is formed. JAS uses American Psychology Association System

Length

Articles as a rule should not exceed 8.000 words and should not be less than 4.000 words, not including footnotes and references.

Style and Proofs

Authors are responsible for ensuring that their manuscripts conform to the JAS style. Editors will not undertake retyping of manuscripts before publication. The main text should be written using Times New Roman font, 10 points, single line spacing, 0 nk

before and after and justified on both sides. There should be 1 line space between paragraphs. All of the main headings should be written in capital letters, using Times New Roman font, 10 points, single line spacing, 10 nk before and after and justified on both sides. Sub-headings should be written with only the first letter capitalized, using Times New Roman font, 10 points, single line spacing, 6 nk before and after, and justified. If a third subtitle is used, it should be 10 points, italic, normal (not bold), 6 nk before and after, justified and only the first letter of the words in the heading should be capitalized. No spaces should be left before or after the headings.

Footnotes

Books

One author:

Aladağ, M. (2010). *21. Yüzyılda Pazarlama Teknikleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Two authors:

Acer, Y ve Kaya, İ. (2009). *Uluslararası Hukuk*, Temel Ders Kitabı, Ankara: USAK Publications.

Three authors:

Tuna, P., Kalın, A., Gerçek, C. ve Güneş, S. (2000). *Oyun Teorisi*, Bursa: Ekin Yayınları.

Part of a Book:

Groundwater-Smith, S. (2007). As Rain is to Fields, so Good Teachers are to Students. S. Knipe (Ed.), *Middle Years Schooling: Reframing Adolescence* (151-170. ss.). Frenchs Forest, N.S.W: Pearson Education Australia.

Articles:

Alm, J. (1996). What is an Optimal Tax System?. *National Tax Journal*, 49 (1), 117-133.

Paper Presented at a Conference or Meeting:

Yegin, Mehmet. (2009). A New Schematic Model to Understand Formation of Public Opposition on Foreign Policy Issues, *Midwest Political Science Association 67th Annual National Conference*, Chicago, USA, p. 9.

Web Sources:

MEB (2008). Karşılaştırmalı Eğitim Programları. *Fen Lisesi Öğretim Programı* (s. 209-239) Accessed: 12 Ağustos 2008, <http://dogm.meb.gov.tr/www/ogretimprogramlari/icerik/14>

Biography

Current and recent academic and professional affiliations and recent major publications for the Notes on Contributors should be supplied with the articles. It should not exceed 100-word.

Abstract

A concise abstract not exceeding 250-300 words in length is required.

Contact Information

For more information about the journal feel free to contact with the editors. JAS / YBD, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Prof. Dr. Ramazan Aydın Yerleşkesi, Ağaköy, Biga, Çanakkale, TÜRKİYE.

Phone: +90 (286) 335 8738 Fax: +90(286) 3358736

Web: <http://ybd.comu.edu.tr> / E-mail: ybd@comu.edu.tr